

אספקלריא לקהלה

אספקלריא לפרשת יתרו תשפ"ד

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

2248228@gmail.com

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

אספקלריא לפרשת יתרו תשפ"ד..... 1

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר..... 2

וְהָיָה כַעֲפֹן - מעלות האיש המשובח נרמזות בכך שהוא כ'עפֹן' - כיצד?..... 2
בא לומר ממעלותיו והנהגותיו של אותו חכם, שנמשל לאילן ששרשיו
מרובים..... 2

אזורך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים..... 3
תפילת חכם..... 3

אהל תורה / הרב יהודה איזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים..... 3
"זוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים
על ההר הזה" (ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה
שיש בהם דופי)..... 3

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד..... 3
אמונה, אמונה, אמונה!!..... 3

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן,
מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק..... 4
סגולה מכל העמים - מילה..... 4
לימוד תורה - כנתינה מסיני..... 4
עשרת הדברות בדבור אחד - להודיען שהכל אחד..... 4

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון'..... 4
הדיברות בלשון יחיד..... 4

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס 'שערי יוסף ושא"ס, בני ברק..... 4
שו"ת בדיני הזכרת רצה בשבת קודש..... 4

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. מג
פניני עיון בפרשת יתרו..... מג

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת 'משאת המלך' ורא"כ
ב'מדרש אליהו', מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס, אלעד..... מז
קבלת התורה של לומדי התורה, אברכי הכוללים ונשותיהם..... מז

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
מרוגטשוב..... נה
כיצד ראה יתרו שגדול ה' מכל האלהים..... נה

”חזרו ישראל לאחוריהן י”ב מיל” - איך יצאו מתחום שבת?!..... נו

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו”צ בעיר אלעד, ומח”ס ‘זיען יוסף’, ‘שלחן
מלכים’ ושא”ס..... ס

גירות יתרו..... ס

מעלת מקומו של משה - ‘הר האלקים’..... סא

נגרם עילוי ליתרו..... סב

חזרת הש”ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות ‘תפארת שלמה’ בשכונת רמת
שלמה, ירושלים עיה”ק..... סג

מדוע כשאדם לוקח שררה שאינו ראוי לה עובר על ‘לא תשא את שם ה’

אלוקיך לשוא’..... סג

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח”ס ‘שפתי מלך’ על הרמב”ם, כותב
‘איגרת לידיד’ (טורונטו - קנדה)..... סה

בענין גונב נפש ומכרו | הלאו ד’לא ימכרו ממכרת עבד’ מכוון בכללו לבזיון

יהודי במכירתו מפני שהוא עבד ה’..... סה

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו”צ בבני ברק, מח”ס ‘נר איש וביתו’
ו’שמועה טובה’..... סז

למה הוצרכו למצות הגבלה והלוא ממילא לא יכלו לעלות בגלל שנעקר

ההר?..... סז

להתענג על ה’ / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב..... עה

וכל העם רואים את הקולות..... עה

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח”ס ‘משנת ברכה’,
מודיעין עילית..... עט

פלפולה של תורה - מינוי שרי אלפים ע”י עצת יתרו..... עט

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
”אור המלך”, מחבר ספרי שו”ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד..... פג

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו..... פג

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית..... צד

דיבור אחד..... צד

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו”ל ‘צפנת פענח
החדשות’, מודיעין עילית..... קד

גדר מילת יתרו הנרמזת בלשון הכתוב..... קד

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות) קו
בין ישראל לעמים..... קו

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
הגר"ש רוזובסקי זצ"ל קח
כל ההתחלות קשות - הקבלה ועסק התורה מביא העריבות..... קח

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת 'משכן העדות' ומח"ס
'תורת אמך' קי
מהו ה"לחם" שאכלו אהרן וזקני ישראל עם יתרו..... קי

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון
המשפט', אלעד קטו
האם אפשר לערער על פסק דין תורה?..... קטו

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס קיז
כשהמצב כשורה - אז רק 'יענם', אבל במצב של 'עמוד ענן' - 'ידבר
אליהם'!..... קיז

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת
מרדכי קכא
גם אנחנו תקענו מסמרים... | 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' גם
לאחר החטא!..... קכא

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
מישראל', מאנשעסטער קכג
קבלת התורה וברכת זוקף כפופים..... קכג

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה קכז
כיצד ניכרת גדלות ה' בהנהגת מידה כנגד מידה..... קכז

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד קל
'אשת חיל מי ימצא' | דרך העליה ממדרגת 'שונאי בצע' למדרגת 'אנשי
חיל'..... קל

חינוך..... קלו

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
..... קלז
איך מנחילים לדורות הבאים?..... קלז

חידות.....קלט

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'..... קמ

חידה לפרשת יתרו!..... קמ

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'..... קמ

אספקלריא לדרך היומי.....קמא

אספקלריא לדרך היומי - הארות במסכת הנלמדת.....קמב

הרב יוסף דוב הערצאג, ארה"ב.....קמב

סיפור.....קמז

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

קמח.....

פרק מ"ג "צילה המצילה".....קמח

סיפור / מתוך המדור 'ויאמר שמואל' באספקלריא הנוכחי..... קנו

האברך הליטאי שהצטרף ל'סדר חמש שעות' הסלונימאי..... קנו

אספקלריא לפרשת יתרו תשפ"ד

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גוי. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)
'והיה כעץ' - מעלות האיש המשובח נרמזות בכך שהוא
כ'עץ' - כיצד?

בפסוק נאמר על אודות האיש שלא הלך בעצת הרשעים ואשר בתורת ה' חפצו: 'וְהָיָה
כְּעֵץ (תהלים א, ג).

יש מהמפרשים שפירשו שפסוק זה מתאר את הטובה שישפיע השי"ת על אדם זה, אבל
לפי סיעה גדולה של מפרשים כוונת הכתוב לתאר את שבחו של תלמיד חכם זה, וכל אחד
מהם הלך בדרכו לבאר מה מעלה היא זו להיות "כעץ"...
נביא כמה מהם בסייעתא דשמיא.

*

בין המפרשים כך הוא רבינו המאירי, שמפרש את כוונת הכתוב כך:
אחרי שהזכיר שיהגה בתורה ('כי אם בתורת ה' חפצו ובתורתו יהגה יומם ולילה'), הזכיר
שלא די בכך, אלא צריך גם גמילות חסדים! שיהיה כמו עץ שנהנים ממנו בני אדם.

*

גם רבינו המלבי"ם מבאר ש"והיה כעץ" הוא שבח, ומבאר באופן אחר:
אדם זה הוא כמו עץ, שיש לו חשיבות עצמית, ותכלית קיומו היא גם בשביל עצמו.
ההדגשה היא שהוא כעץ ולא כעשב שתכליתו רק קיום מינו.

*

ביאור נוסף מוצאים בילקוט מעם לועז (ירושלמי) בשם הספר שערי חיים, לבאר שבמלים
'והיה כעץ' טמונה הוראה עבורנו איזו היא דרך ישרה שיבור לו האדם:
כמו שעץ גדל לאט לאט, כך גם הרוצה לרכוש את הדרך הטובה צריך להתקדם לאט לאט,
ואז אינו נופל ממדרגתו.

*

בא לומר ממעלותיו והנהגותיו של אותו חכם, שנמשל לאילן **ששרשיו מרובים**

אחת הגישות בביאור מעלתו של "האיש" שהוא "כעץ", הינה, שהכוונה שהוא כאילן
ששרשיו מרובים - כדברי המשנה באבות המיוסדים על פסוק נוסף שנאמר בו "והיה כעץ",
ובשונה מכאן - שם מוזכר בפירוש עניין שילוח השורשים:

”הוא (רבי אלעזר בן עזריה) היה אומר:

כָּל שְׁחֻמָּתוֹ מְרַבָּה מִמַּעֲשָׂיו, לְמָה הוּא דוֹמֶה? לְאֵילָן שֶׁעֲנָפוֹ מְרַבִּין וְשָׂרְשָׁיו מְעֻטִין, וְהָרוּחַ בָּאָה וְעוֹקְרָתוֹ וְהוֹפְכָתוֹ עַל פָּנָיו, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה יז, ו): ‘וְהָיָה כְּעֵרְעֵר בְּעֵרְבָה וְלֹא יִרְאֶה פִי יָבוֹא טוֹב וְשָׁכֵן חֲרָרִים בְּמִדְבָּר אֶרֶץ מְלַחָה וְלֹא תִשָּׁב’.

אָבֵל, כָּל שֶׁמַּעֲשָׂיו מְרַבִּין מִחֻמָּתוֹ, לְמָה הוּא דוֹמֶה? לְאֵילָן שֶׁעֲנָפוֹ מְעֻטִין וְשָׂרְשָׁיו מְרַבִּין, שֶׁאֵפְלוּ כָּל הָרוּחוֹת שֶׁבְּעוֹלָם בָּאוֹת וְנוֹשְׁבוֹת בּוֹ - אֵין מְזִיזִין אוֹתוֹ מִמְּקוֹמוֹ, שֶׁנֶּאֱמַר (ירמיה שם): ‘וְהָיָה כְּעֵץ שְׁתוּל עַל מַיִם, וְעַל יוֹבֵל יִשְׁלַח שָׂרְשָׁיו, וְלֹא יִרְאֶה פִי יָבֹא חֵם, וְהָיָה עָלָיו רֵעָן, וּבִשְׁנַת בְּצֻרָת לֹא יִדָּאָג, וְלֹא יִמִּישׁ מַעֲשׂוֹת פְּרִי’.

*

מהראוי לציין, כי ייתכן שבמלה “שתול” עצמה יש משמעות של עץ השולח שרשים עמוקים. יש שהביאו קצת נטייה לכך מלשון מדרש ‘שוחר טוב’ על הפסוק (תהלים צב, יד) ‘שתולים בבית ה’ בחצרות אלקינו יפריחו’, שנאמר שם בזו הלשון: “ומה הארז שבלבנון שרשיו מרובין וכו’ כן ישראל שתולים בבית ה’”.

אאזרך - עולם התפילה / הרב חיים שולביץ, עיה"ק ירושלים

תפילת חכם

היה אָתָּה לְעַם מוֹל הָאֱלֹהִים וְהִבַּאתָ אֶתְּהָ אֶת הַדְּבָרִים אֶל הָאֱלֹהִים (יח, יט)

בקשת רחמים על אחרים

ביאר הרמב"ן, שמשא אמר לחותנו שישראל צריכים לעמוד אצלו עלי זמן גדול מן היום, כי לדברים רבים באים לפני, כי יבא אלי העם לדרוש אלהים, להתפלל על חוליהם וכו', וכן מצינו בנביאים 'ודרשת את ה' מאותו לאמר האחיה מחלי זה' (מלכים ב' ח ח), שיתפלל עליו הנביא ויודיענו אם נשמעה תפלתו. ועל כך השיבו יתרו, היה אתה בעבור עומד נגד האלהים להתפלל אליו. כי גם יתרו הודה שיש להניח חלק בסדר היום של משה לתפילה עבור ישראל, ויש לבאר מה הוסיף יתרו למשה בנידון זה, באומרו 'היה אתה לעם מול האלהים'.

והנה הצורך שיהיה משה מתפלל עבור ישראל, מבואר בגמרא (ב"ב קטז). 'מי שיש לו חולה בתוך ביתו ילך אצל חכם ויבקש עליו רחמים', ומדברי משה ויתרו משמע שזה חלק מתפקיד החכם, והוא מקביל אל הדבר הקשה אשר יביאון אליו, וקודם לשבתו על המשפט. אכן עצם הדבר טעון ביאור, מה מעלתו של 'חכם' בתפילה על אחר, ולמה לא יתפלל החולה עצמו אל בוראו, ומפני מה אין הביקוש לתפילת חכם נחשבת כתפילה דרך אמצעי.

ואמנם תמיהה זו הוצבה כבר בספרי (בהעלותך פיס' פו), על האמור בפרשת המתאוננים (במדבר יא ב) 'ויצעק העם אל משה, ויתפלל משה אל ה' ותשקע האש', וכך שנינו שם 'וכי

^א אמנם בתרגום יונתן לא הזכיר משה לחותנו את ענין התפילה, ומכל מקום בעצת יתרו אמר, 'והודעת להם את הדרך ילכון בה', ועל כך תרגם 'ותהודע להון ית צלותא דייצלון בבית כנישתהון', וזה מובן שהוא מכלל סדרי ההוראה שהציע יתרו למשה, אך לדברי הרמב"ן אינו מסדרי ההוראה, אלא שהציע שמשא יתפלל עבור ישראל, ובהכרח שמשא הזכיר דבר זה קודם לכן, שאל"כ אין לכך מקום בעצת יתרו על סדרי הדיינים.

^ב וביאר ש'מול' משמעו עומד לפני ה', כמו 'נגד ה', ככתוב 'יום צעקתי בלילה נגדך' (תהלים פח ב).

^ג ואמנם המאירי (ב"ב שם), ביאר שכוונת הגמרא לומר, שאם יש לו צער, ילך אצל חכם וילמוד הימנו דרכי התפלות ויבקש רחמים, והיינו שאין הכוונה שהחכם יבקש עליו רחמים, אלא שילמד ממנו איך לבקש רחמים בעצמו. ואמנם הרמב"ם השמיט דין זה, כי כבר כתב (אבל פי"ד ה"ו) שצריך לבקש רחמים על החולה, וע"ע בסמוך.

^ד וראה ביומא (נב). 'חביבין ישראל שלא הצריכן הכתוב לשליח', ופירש רש"י 'אלא כל אחד ואחד מתפלל על עצמו, שנאמר אשר ידעון איש נגע לבבו ופרש כפיו אל הבית הזה (מלכים א ח)'.
^ה ואמנם מצינו שהקב"ה אמר לרעי איוב (מב ח) 'לכו אל עבדי איוב והעליתם עולה בעדכם ואיוב עבדי יתפלל עליכם כי אם פניו אשא לבלתי עשות עמכם נבלה', אולם שם לא היו צריכים להוושע ע"י תפילתו, אלא שאם יתפלל עליהם, יתברר שפייסוהו כהוגן. כמבואר במאירי (ב"ק צב). שעל כך נאמר לאבימלך (בראשית כ ז) 'השב אשת האיש כי נביא הוא ויתפלל בעדך', כלומר שתבקש ממנו עד שימחול לך בלב טוב כל כך שיהא מתפלל בעדך. וכן מצינו בנחש הנחושת (במדבר כא ז) 'ויבא העם אל משה ויאמרו חטאנו כי דברנו בה' ובך, התפלל אל ה' ויסר מעלינו את הנחש, ויתפלל משה בעד העם', ועל כל אלו אמרו (במדב"ר יט כג) 'כיון שאמרו חטאנו מיד נתרצה להם שאין המוחל נעשה אכזרי'.

תפילת חכם

מה היה משה מועילם, והלא אין ראוי לומר אלא ויצעק העם אל ה', ומה תלמוד לומר ויצעק העם אל משה, היה ר' שמעון אומר משל למה הדבר דומה למלך בשר ודם שכעס על בנו, הלך לו הבן ההוא אצל אוהבו של מלך אמר לו צא ובקש לי מאבא, כך הלכו ישראל אל משה אמרו לו בקש עלינו מלפני המקום', הרי שניתן להעמיד אוהבו של מלך להתפלל לפניו.

אך עדיין צריך ביאור, שהרי אמרו בירושלמי (ברכות פ"ט ה"א) בשר ודם אם באת לו צרה הוא קורא לבן ביתו של פלטרין, אבל הקב"ה אינו כן, אם באה צרה לאדם לא יצעק לא למיכאל ולא לגבריאל אלא לי יצעק ואני עונה לו, ובספרי (פר' עקב) דרשו 'מי כה' אלהינו בכל קראנו אליו, אליו ולא למדותיו', ומתוך כך למדו רבותנו שאסור לבקש מהמלאכים וממדותיו שיבקשו עלינו, ואם כן איך ולמה הותר לשלח אדם הקרוב אל הקב"ה להתפלל לפניו.

תפילת 'חכם' דוקא

והנה בגמרא שם למדו לילך אצל חכם, מהכתוב (משלי טז ד) 'חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה', ויש ליתן טעם מה כוחו של חכם לכפר עוון ולהעביר חימה, ולמה לא אמרו ילך אצל 'צדיק'?

וכבר אמרו בירושלמי (שבת פ"ו ה"ט) שעתידים צדיקים שתהיה מחיצתן לפנים ממלאכי השרת שנאמר (במדבר כג כג) 'כעת יאמר ליעקב ולישראל מה פעל אל', וביאר הגר"א (הקדמת תקו"ז) שאמנם יש כמה דרגות בישראל, אך כל ישראל יהיו לפנים ממחיצת המלאכים, עד שישאלו המלאכים לישראל מה הלכה נתחדשה היום. ומבואר שקרבת חכמי התורה אל השי"ת, היא הפנימית ביותר בנבראים. ולכן אין לישראל לפנות אל המלאכים החיצוניים להם, אלא אדרבא להכנס לפני ולפנים.

אלא שגם בישראל יש כמה מדרגות, ואף שהחכמים בפנים, הרי מצינו (ברכות לד:) שרבי חנינא בן דוסא הלך ללמוד תורה אצל רבן יוחנן בן זכאי, וחלה בנו של ריב"ז, וביקש מרבי חנינא בן דוסא להתפלל על בנו ויחיה, נתן ראשו בין ברכיו והתפלל ונענה מיד, אמר ריב"ז אלמלא הטיח בן זכאי ראשו כל היום לא היו משגיחים עליו, אמרה לו אשתו וכי חנינא גדול ממך, אמר לה לאו, אלא הוא דומה כעבד לפני המלך, ואני דומה כשר לפני המלך. וביאר הגר"א (משלי יז ב, אסתר א ג) שאלו שעיקר עסקם בתפלה ומצוות נקראים 'עבדי

¹ כמו שכתב המהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה פי"ב) אודות סליחות 'מלאכי רחמים משרתי עליון חלו נא פני אל', שאין לנו כלום עם המלאכים, ואסור להתפלל דרך אמצעי, וכן כתב הקרבן נתנאל (ר"ה פ"א סי' ו אות ג) על 'מדת רחמים עלינו התגלגלי, ולפני קונן תחנתנו הפילי', יובאו להלן בהרחבה.

² בנימוקי יוסף (ב"ב שם) כתב שהמנהג בצרפת שמי שיש לו חולה בתוך ביתו מבקש לפני הרב התופס ישיבה שיברך אותו, והביאו הרמ"א (דרכי משה יו"ד סי' שלה), ולהלכה כתב (שם סי') 'יש אומרים שילך אצל חכם שבעיר', ואין לתמוה שהיא סוגיא ערוכה בגמ', כי בא להוסיף שילך לחכם 'שבעיר', ובשבט הלוי (ח"ג סי' קסג) כתב שחכם שבעירו נחשב כרבו, והרב עם תלמידו יש לו שייכות בשורש נשמה שלהם, ולכן מסוגל להעביר ממנו רוע הגזרה. וראה בתענית (ח.) 'אם לחש ולא נענה מאי תקנתיה ילך אצל חסיד שבדור וירבה עליו בתפלה'.

ה" ואילו מי שעיקר עסקו בתורה נחשב ל'שרי". ויש לתמוה, אם כן, למה אמרו חז"ל 'ילך אצל חכם' שהוא כשר, והרי עדיף שילך אצל עבד, כפי שנהג ריב"ז בעת מחלת בנו.

אכן, ודאי בעת כניסת השר אל המלך דבריו נשמעים יותר מדברי העבד, ולכך אמרו חז"ל 'ילך אצל חכם', כי מעלתו גדולה משל צדיק, שהוא כעבד, ורק כאשר השר נמצא בדין, ובנו חולה, אזי ראוי שהעבד יכניס דבריו אל המלך פנימה, ולכן ביקש ריב"ז את תפילת רבי חנינא.

וממוצא הדברים עולה לכאורה, שאין מניעה לפנות אל השי"ת דרך הקרוב אליו, ואם כן, מה שמצינו בספרי ובירושלמי שיש חסרון בפניה אל המלאכים, הוא רק מצד קרבתם של ישראל אל השי"ת יותר מהמלאכים. אך מדברי רבותינו נשמע שריחקו פניה אל המלאכים ואף אל מידותיו ית', מצד היותם כ'אמצעי', ובהכרח יש עומק נוסף בדבר.

*

תפילת משה על ישראל

משה רבנו כלל את שתי הדרגות, של שר ועבד, כי היה בסוד הדעת, הוא בריח התיכון המבריא מן הקצה אל הקצה, ולכן מחד נחשב כשר 'בכל ביתי נאמן הוא', ולאידך כעבד 'עבד נאמן קראת לו', וכן מצינו (ברכות לד.) 'מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מאריך יותר מדאי, אמרו לו תלמידיו רבינו כמה ארכן הוא זה. אמר להם כלום מאריך יותר ממשה רבינו דכתיב ביה את ארבעים היום ואת ארבעים הלילה. שוב מעשה בתלמיד אחד שירד לפני התיבה בפני רבי אליעזר והיה מקצר יותר מדאי, אמרו לו תלמידיו כמה קצרן הוא זה. אמר להם כלום מקצר יותר ממשה רבינו, דכתיב אל נא רפא נא לה'. והיינו כי כאשר עלה משה למרום אז היתה הדעת בגדלות, בבחינת שר, ולכן הוצרך להתפלל ארבעים יום. אך כשהמתינו למרים בעת צרעתה, היו בדין, ואז התפלל בקיצור.

ואמנם מלכותא דרקייעא מעין מלכותא דארעא, ובכל מלכות יש אמצעים בין כל אדם למלך, השרים הממונים ע"י המלך, תפקידם להודיע דעת המלך לעם, ואילו העם מעמידים נציג הראוי להתייצב מצדם לפני המלך, אלא שבעוד הממונה מצד המלך אינו עומד תחת

^ח רש"י (ד"ה כעבד, ד"ה כשר) ביאר את החילוק בין עבד לשר, שהעבד הוא בן בית ויש לו קירבה קבועה אל המלך, ואילו שר קרב אליו רק לצורך, ואף שהוא חשוב יותר, הרי אין לו קירבה אלא כאשר ביקש רשות לבא אל המלך. ברם, רבינו בחיי (דברים כח ב) כתב 'עבדו של מלך אפילו השרים והסגנים אשר למלך יראים מפניו לאימת המלך, מאחר שהעבד נקרא בשם המלך אדוניהם', והיינו כמו שאמרו (ב"ב עה:): עתידים צדיקים שיקראו בשמו של הקדוש ברוך הוא שנאמר כל הנקרא בשמי וכו'. והגר"ח מוולאז'ין ביאר שסגולת התפלה היא כעבד, שהוא עובד מנעוריו, ואילו שר אינו נעשה אלא בבגרותו, ומצינו (בר"ה יח.) שריב"ז עסק בפרקמטיא עד מ' שנה, ולכן אמר שאף אם נחשב כשר, אינו יכול להחשב כעבד רבי חנינא שעבד את ה' מנעוריו, וראה כוכבי אור (יא) שכאשר עבד מבקש מהמלך הוא ממחר לתת לו את בקשתו כיון שאין העבד נהנה כל חייו מהמלך ועושה את עבודתו תמורת שכר מועט, אך שר שנהנה מתפקידו ומשכרו המרובה יודע המלך שיש לו הנאה בכך ואין צריך למהר גם לעשות בקשתו, ולכן ריב"ז שהיה נשיא ועשיר ונהנה בכך מהקב"ה, לא היה ממחר הקב"ה לשמוע את בקשתו, אבל רבי חנינא בן דוסא שהיה עני וכמעט לא נהנה מהעולם הזה, היה ממחר הקב"ה לשמוע לתפלתו.

המלך, אלא משמש כאמצעי, הרי שהממונה מצד העם, אינו בא כאמצעי, אלא כאחד המיוחד מן העם.

ועל כך נסוב הנידון בין משה ליתרו, כי משה אמר ליתרו א. 'כי יבא אלי העם לדרוש א'להים', דהיינו להתפלל עליהם, ב. 'כי יהיה להם דבר בא אלי, ושפטתי', והעמידם כשני צדדי הדעת, כי המשפט הוא למטה, בין איש לרעהו, ובוה משמש כעבד, ואילו דרישת א'להים הוא למעלה, ובה משמש כשר. ועל כך השיבו יתרו שבאופן זה נמצא שתפילת ישראל אל הקב"ה באה דרך אמצעי, ולכך יש להפוך את סדר העבודה, 'היה אתה לעם מול הא'להים', דהיינו שכדי להתפלל על העם, יש לעמוד מצדם, כעבד לפני ה', ואילו בהוראת דרכי ה' לעם, יש לשמש כ'שר' מצד הקב"ה, 'והזהרתה אתה את החוקים ואת התורות'.

נמצא איפה, שלכך גם כאשר אמרו 'ילך אצל חכם', דקדקו לומר 'ויבקש רחמים עליו', ולא אמרו 'ויתפלל', לאמור כי אף שמעלת החכם היא בהיותו בקי בסדרי העבודה כשר אצל המלך, ויודע באיזו מדה ראוי לבקש בכל עת, אם ב'נושא עוון' או ב'חפץ חסד', מכל מקום לא יעביר את התפילה בכוחו כ'שר', אלא יעמוד כעני לבקש רחמים, והרי הוא בא כחלק מן העם, ולא כאמצעי בינותם לבין המקום.

*

תפילת המלאכים על ישראל

והנה הפוסקים קראו תגר על נוסח סליחת 'מלאכי רחמים משרתי עליון חלו נא פני אל', מפני שראו בנוסח זה ענין שתוף, המהר"ל (נתיבות עולם נתיב העבודה פי"ב) כתב שזו תפילה דרך אמצעי, ואין לנו כלום עם המלאכים, כי השי"ת שומע תפילה. וגם במעשה רב (סי' קכח) מובא, שהגר"א היה תמה על מה שנוהגים לומר בסליחות 'מלאכי רחמים', וכן בליל שבת 'ברכוני לשלום'^ט, שהרי אין למלאכים שום כח, וגם אינם בעלי בחירה לשאול מהם מאומה שהכל אצלם בהכרח. ואף שנאמר (איוב לג כג) 'אם יש עליו מלאך מליץ אחד מני אלף', היינו שמעשה טוב של האדם יוצר מלאך טוב, ועצם מציאות מלאך זה נחשבת כמליץ לו.

והעיר החתם סופר (או"ח סי' קסו) שהרי נאמר ברבקה (בראשית כה כב) 'ותלך לדרוש את ה', וכתב הרמב"ן שאין לשון דרישה אצל ה' אלא להתפלל, הרי שבאה לשם ועבר שיתפללו עבורה. והביא כמה מקורות שבקשו להתפלל ובכללם מי שיש לו חולה ילך אצל חכם ויבקש רחמים. והעלה מכך, שטוב להעמיד מליץ בין המתפלל להקב"ה, אבל להעמיד מלאך מליץ הוא קטנות אמנה, כיון שדרגתו פחותה מישראל, והקב"ה אוהב ישראל

^ט בשבת (ק"ח): שאמרו שכשמלאך טוב רואה שולחן ערוך לשבת, הוא מברכו שיהא כן לשבת הבאה, וכוונת הגר"א שאין תועלת להתפלל למלאך להליץ יושר, שהרי אין בו כח ובחירה אם לברכו או לא.

^י אכן בשו"ת מהר"י ברונא (סי' רעד) כתב, שתפילות אלו הן דרך ענוה ושפלות, שמדבר בפני המלך אל יועציו לבקש בעדו מאת המלך, והוא בוש להתקרב אל המלך עצמו, ואין זה נחשב כמתפלל דרך אמצעי כלל.

ומקבלם אף בלשון עלגים, וכאשר ת"ח מתפלל על אדם מישראל, הרי כיון שכל ישראל כגוף אחד, נחשב כמתפלל עבור עצמו, וטוב יותר שיתפלל הת"ח שהוא הראש, מאשר יתפלל הרגל, והן הן הדברים האמורים לעיל.

*

תפילת חכם מכח התורה

והנה החזון איש (בסוף חלק או"ח) דן, כיצד מועילה תפילת אדם על חברו שישים הקב"ה בלבו אהבתו ויראתו, הלא הכל בידי שמים חוץ מיראת שמים, ועוד, שהרי נמצא שאין יראה זו באה בבחירת מי שהתפללו עליו. וכתב, כי כיון שכל ישראל כאיש אחד, הרי כשיש מי שמתפלל לפניו ית' על הקירוב אליו, ותפלתו נשמעת, אזי מתייחס הקירוב שעושה הקב"ה לברואיו, כיון שנעשה ע"י תפלת נברא, ורשאי להכריח את רעהו לעבודת השי"ת, בין בכפיה בין בפיתוי, ואין זה נחשב כביטול הבחירה, כי סוף סוף עושה את המעשה בבחירה יא.

אכן, ביאור זה מועיל רק ליישב איך מעלה הבאה בתפילה נחשבת כבאה בבחירה, אך עדיין יש ליתן טעם מפני מה מועילה תפילת אדם על חברו, כאשר המתפלל קרוב אל השי"ת יותר מחברו, והלא זו כל עניינה של תפילה לעמוד ולהתקרב אל השי"ת, ובה תלויה קבלת שוועתו, כאשר ביאר רמח"ל (דרך ה' ח"ד פ"ה) את ענין התפילה 'מן הסדרים שסידרה החכמה העליונה הוא, שלהיות הנבראים מקבלים שפע ממנו, יתברך, צריך שיתעוררו הם אליו, ויתקרבו לו, ויבקשו פניו, וכפי התעוררותם לו כן יימשך אליהם שפע, ואם לא יתעוררו - לא יימשך להם יי. ואם כן מה תהלוך קרבת החכם תחתיו.

אמנם, מהותה של התפילה אינה רק כאמצעי להשגת צרכיו הרוחניים והגשמיים, אלא עומק הטעם שאי אפשר להשיג שום שפע ללא הקדמת תפילה, הוא, כי תכלית התפילה היא להעמיד חיבור נכון של האדם לבוראו, וזאת כאשר עומד להתפלל מתוך מציאותו כ'נבדל', ובכך מקיים חיבור נכון בין העולמות, ובו נמשך השפע הראוי לויי.

על כך אמרו חז"ל (ב"ר מה ד) שהקב"ה מתאוה לתפילתן של צדיקים, ו'תאוה' זו הוזכרה כבר בעצם מגמת הבריאה (תנחומא נשא טז) שהקב"ה נתאוה להיות לו דירה בתחתונים, והיינו כי רצונו ית' בבריאה היה לתת לאדם חלק בעבודתו, בה ישלים את תיקון הבריאה,

^{יא} ובוזא ביאר את הכתוב (דברים ה כו) 'מי והיה לבבם זה אליך כל הימים', שאמנם הקב"ה מניח את הבחירה ביד האדם, אבל האדם רשאי להכריח את רעהו לעבודתו, ובלבד שיעשה את המעשה בבחירה, ועל כך אמר משה מי יתן שיהיו צדיקי הדור משתדלים לקרב לב כל העם לעבודתו ית', אבל המקום ב"ה אינו נותן בלבם את הקירוב, כי בכך לא יתייחס הדבר לברואיו. ועל כך אמרו (ע"ז ה.) 'היה להם לומר אתה תן', והיינו, שאילו אמרו כן היה הקב"ה יכול לעשות את הקירוב כיון שהוא ע"פ תפלתם.

^{יב} והן הן דברי רש"י שהובא לעיל רבות, 'ואדם אין לעבוד את האדמה, ומה טעם לא המטיר, לפי שאדם אין לעבוד את האדמה ואין מכיר בטובתם של גשמים, וכשבא אדם וידע שהם צורך לעולם התפלל עליהם וירדו, וצמחו האילנות והדשאים', לאמור שכל עוד חסרה תפילה, אין נמשך שפע עליון.

^{יג} ובלשון חכמים הוא שרק על ידי העלאת מ"ן, יורד מ"ד כנגדה.

בהיותו מחבר את הנבראים לשרשם, ומקיים את ייחוד קוב"ה ושכינתיה, וזו היא תפילתו של 'עבד'יה.

אכן דרך זו של המשכת השפע היא רק בתפילה בה האדם עומד כ'נבדל' המתחבר אל השי"ת, אך כאשר הולך אצל חכם שיתפלל עליו, הרי החכם יועיל לו כ'שר', כי הוא בא בכח התורה, בה יש ביטול מוחלט של האדם אל השי"ת, שהרי כשהאדם הוא נבדל, אינו מביין את התורה בשכלו, ורק בהיותו מתכלל אל נותן התורה, חלה בו השגת התורה, ובה מתקיים היפוך הדין לרחמים, וזהו טעמא דקרא 'חמת מלך מלאכי מות, ואיש חכם יכפרנה'טו.

לתגובות: h0527690963@gmail.com

^{יד} ראה רבנו בחיי (בראשית כה כא) שלכן נמשלה תפילתן של צדיקים כעתר, כי כשם שהעתר מהפך את התבואה ממטה למעלה ואח"כ מפילה ממעלה למטה, כך הצדיק בתפילתו מחשבתו משוטטת ועולה ממטה למעלה, ואח"כ ממשיך ומוריד השפע ממעלה למטה, והוא סדר העלאת מ"ן והורדת מ"ד ע"י הייחוד בתפילה.

^{טו} כמבואר לעיל (פר' בא) שיש בתפילת הצדיקים אופן נוסף של היפוך, כי רק כאשר אדם מעמיד עצמו כמתפלל, אזי תפילתו מעלה מ"ן וממשיכה מ"ד, אך כאשר הוא נשלח על ידי אחר, הרי השולחו אינו עומד בתפילה, וכדי להמשיך לו שפע, בהכרח צריך להיפוך מכח התורה, שאינה תלויה במעשים, אלא בהנהגה העליונה שכולה לטובה, ובה אין חילוק בין דין לרחמים.

"וזוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה"
(ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)

אהל תורה / הרב יהודה איזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

"וזוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)

וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הִנֵּה אֲנֹכִי בְּאֵלַיִךְ בְּעַבְדֶּיךָ וְשָׁמַע הָעָם בְּדִבְרֵי עַמְּךָ וְגַם בְּךָ יֶאֱמִינוּ לְעוֹלָם (יט, ט)

"ולקחתי אתכם לי לעם כו' וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם"

[א] בתחילת פרשת וארא (ו, ו-ח) אומר הקב"ה למשה רבנו: "לִכְּנָן אָמַר לְבְנֵי יִשְׂרָאֵל אֲנִי ה' וְהוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלַת מִצְרַיִם וְהִצַּלְתִּי אֶתְכֶם מֵעַבְדֹתָם וְגֵאלְתִּי אֶתְכֶם בְּזֵרוּעַ נְטוּיָה וּבְשִׁפְטִים גְּדֹלִים. וְלִקַּחְתִּי אֶתְכֶם לִי לְעָם וְהִיִּיתִי לָכֶם לֵאלֹהִים וְיִדְעֶתֶם כִּי אֲנִי ה' אֱלֹהֵיכֶם הַמוֹצִיא אֶתְכֶם מִתַּחַת סְבֻלֹת מִצְרַיִם. וְהִבֵּאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ כו'".

וכנגד זה נתקנו ד' כוסות בליל הסדר כנגד ד' לשונות של גאולה אלו, שהם: והוצאתי אתכם, והצלתי אתכם, וגאלתי אתכם, ולקחתי אתכם (משנ"ב תעב, מג).

ומקורו בירושלמי (פסחים י, א) ובמדרש (שמו"ר ו, ה) שאמרו: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצרים", ד' גאולות יש כאן, והוצאתי, והצלתי, וגאלתי, ולקחתי, כנגד ד' גזירות שגזר עליהן פרעה. וכנגדן תקנו חכמים ד' כוסות בליל הפסח, לקיים מה שנאמר "כוס ישועות אשא ובשם ה' אקרא".

וכך גם כותב רש"י (במדבר טו, מא) לגבי ד' כנפות של ציצית, שדוקא ד' כנפות ולא בעלת שלש ולא בעלת חמש, כנגד ארבע לשונות של גאולה שנאמר במצרים והוצאתי והצלתי וגאלתי ולקחתי.

אך קשה, שהרי לשון המקרא הוא "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלהים וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים והבאתי אתכם אל הארץ כו'". וא"כ מדוע לא נתקן גם כוס כנגד ה"והבאתי".

והישוב הפשוט, שרק "לשונות של גאולה" נמנו, ואילו "והבאתי" אינו לשון של גאולה, אלא מדבר על הכניסה לארץ ישראל.

"וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)

אך א"כ יקשה מדוע מונים את ה"ולקחתי" בכלל החשבון של ד' לשונות, שהרי ה"ולקחתי" אינו גאולה ממצרים, אלא מדבר על מתן תורה^{טו}.

אך התשובה היא, שהרי מפורש במקרא, שנאמר אחרי ה"ולקחתי": "וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים", והנה ממה שכתבה כן התורה אחרי ה"ולקחתי" ולא קודם לכן, ומאידך כתבה כן התורה לפני ה"והבאתי", הרי זה מכריח, שרק מכח המתן תורה יש לנו ידיעה שה' הוציאנו ממצרים^{טז}.

וממילא א"ש מדוע ה"ולקחתי" נכנס לתוך ד' לשונות של הגאולה יותר מה"והבאתי", מאחר שזה חלק מהמערכת של עצם יציאת מצרים.

אלא שעלינו לבאר את הדברים, מה באמת הקשר בין מתן תורה שרק מכוחו "וידעתם כי אני ה' המוציא אתכם כו".

"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה"

[ב] נקדים, שהנה בפרשת שמות בשליחות של הקב"ה למשה אל פרעה, נאמר (ג, יא-יב): "ויאמר משה אל האלהים מי אנכי כי אלך אל פרעה וכי אוציא את בני ישראל ממצרים. ויאמר כי אהיה עמך וזה לך האות כי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה".

ופירש רש"י, שמשה רבנו שאל את הקב"ה שתי שאלות: [א] "מי אנכי" מה אני חשוב לדבר עם המלכים. [ב] "וכי אוציא את בני ישראל" ואף אם חשוב אני, מה זכו ישראל שתעשה להם נס ואוציאם ממצרים.

והקב"ה השיבו על ראשון ראשון ועל אחרון אחרון: [א] שאמרת "מי אנכי כי אלך אל פרעה", לא שלך היא, כי אם משלי, "כי אהיה עמך", וזה המראה אשר ראית בסנה "לך האות כי אנכי שלחתיך", וכדאי אני להציל כאשר ראית הסנה עושה שליחותי ואיננו אוכל, כך תלך בשליחותי ואינך ניזוק. [ב] ושאלת מה זכות יש לישראל שיצאו ממצרים, דבר גדול יש לי על הוצאה זו, שהרי עתידים לקבל התורה על ההר הזה לסוף שלושה חדשים שיצאו ממצרים.

^{טו} וכפי שכותב הגר"א (אד"א פר' וארא), ש"והוצאתי אתכם סבלות מצרים" - הוא הוצאה מעבודת פרך. "והצלתי אתכם מעבודתם" - הוא שלא תהיו עוד עבדים למצרים. "וגאלתי אתכם כו" - הוא יציאתם ממצרים. "ולקחתי אתכם לי לעם והייתי לכם לאלוקים" - הוא מתן תורה כמו שנאמר (ויקרא כו, יב) "ואתם תהיו לי לעם". וראה גם להלן בשם המלבי"ם.

^{טז} וכפי שכותב המלבי"ם שם: "ולקחתי, הוא מתן תורה, שאז אקח אתכם לי לעם כו", שעל זה אמר "וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא אתכם". כי הדבור הראשון היה "אנכי ה' אלהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים", ואז תשיגו כי אלהיכם שהוציא אתכם ממצרים הוא שם הויה, כי יהיה זה באותות ובמופתים אדירים ונוראים.

והגם שבגמ' בברכות (לח, א) אמרו: "הכי קאמר להו קודשא ב"ה לישראל, כד מפיקנא לכו עבידנא לכו מילתא כי היכי דידיעתו דאנא הוא דאפיקית יתכון ממצרים דכתיב וידעתם כי אני ה' אלהיכם המוציא", ויעו"ש בצל"ח שהכונה לאותות והמופתים שעשה ה', אך כל זה יתברר רק אחרי מתן תורה. וע"ע גירסת הילקו"ש (רמז קעז): "בתר דמפיקנא לכו עבידנא לכו מילתא כי היכי דתדעו דאנא הוא דאפיקית יתכון". אך יעו"ש בזית רענן ובחת"ס שפירשו דקאי על השלו או המן שנאמר בהם (שמות טז, ו-יב) וידעתם כי ה' הוציא "כי אני ה'".

"זוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה" (ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)

והנה לפי דברי רש"י מה שנאמר "זוה לך האות כי אנכי שלחתיך", אינו קשור להמשך "תעבדון את האלוקים על ההר הזה", אלא הוא ענין בפני עצמו, וקאי על הסנה.

ג] אולם ברמב"ם (פ"ח מהל' יסודי התורה) מבואר ש"זוה לך האות כי אנכי שלחתיך", קאי (כפשוטו של מקרא) על ההמשך "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלוקים על ההר הזה".

וכך כותב הרמב"ם שם בהלכה א':

"משה רבינו לא האמינו בו ישראל מפני האותות שעשה, שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי, שאפשר שיעשה האות בלט וכשוף, אלא כל האותות שעשה משה במדבר" לפי הצורך עשאו, לא להביא ראיה על הנבואה. היה צריך להשקיע את המצריים, קרע את הים והצלילן בתוכו"י. צרכנו למזון, הוריד לנו את המן. צמאו, בקע להן את האבן. כפרו בו עדת קרח, בלעה אותן הארץ. וכן שאר כל האותות".

וממשיך הרמב"ם: "ובמה האמינו בו? במעמד הר סיני, שעיינו ראו ולא זר, ואזנינו שמעו ולא אחר, האש והקולות והלפידים, והוא נגש אל הערפל והקול מדבר אליו, ואנו שומעים משה משה לך אמור להן כך וכך, וכן הוא אומר (דברים ה, ד) "פנים בפנים דבר ה' עמכם", ונאמר (שם, ג) "לא את אבותינו כרת ה' את הברית הזאת". ומנין שמעמד הר סיני לבדו היא הראיה לנבואתו שהיא אמת שאין בו דופי? שנאמר (שמות יט, ט) "הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם", מכלל שקודם דבר זה לא האמינו בו נאמנות שהיא עומדת לעולם, אלא נאמנות שיש אחריה הרהור ומחשבה".

וממשיך הרמב"ם בהלכה ב': "וזהו שאמר לו הקב"ה בתחילת נבואתו בעת שנתן לו האותות לעשותן במצרים ואמר לו "ושמעו לקולך", ידע משה רבינו שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי ומהרהר ומחשב, והיה נשמט מלילך, ואמר "והן לא יאמינו לי", עד שהודיעו הקב"ה שאלו האותות אינן אלא עד שיצאו ממצרים, ואחר שיצאו ויעמדו על ההר הזה יסתלק הרהור שמהרהרין אחריו שאני נותן לך כאן אות שידעו שאני שלחתיך באמת מתחילה ולא ישאר בלבם הרהור. והוא שהכתוב אומר "זוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה".

ומבואר מדברי הרמב"ם דבר נפלא, שהסיבה שסרב משה בתחילה ללכת בשליחות, כי ידע שאמונה מתוך אותות ומופתים, יש בלבבו של האדם דופי והרהורים.

^{י"ב} צ"ב הדגשו של הרמב"ם "במדבר", האם בא לשלול את כל האותות והמופתים שהיו קודם. ^{י"ג} בפשוט דברי הרמב"ם הללו סותרים את דבריו של הבית הלוי (פר' בשלח) שמעמיד, שעיקר יציאת מצרים היתה מדת הדין כנגד המצרים - אלא שישראל ניצלו ממנה, לעומת קריעת ים סוף שעיקרה נועדה בעבור ישראל - אלא שהמצרים נענשו שם. וראה בשיעורי הגרמ"ד הלוי שנדחק שכונת הרמב"ם, שמאחר שלצורך ישראל היה אפשרות להצילם באופן אחר, ממילא עיקר המטרה בקריעת ים סוף היתה בעבור המצרים, אבל בפועל צורת הדבר הועמד בעבור ישראל.

**"זוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה"
(ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)**

והרמב"ם מוסיף לבאר, שעל זה ענה הקב"ה למשה, שזו יהיה לך האות כי אנכי שלחתיך, שבאמת רק כאשר יגיעו למתן תורה, לא ישאר בלבם שום הרהור. ואז יתקיים "וגם בך יאמינו לעולם".

ולפי"ז גם מובן היטב, מה שנאמר רק אחרי ה"ולקחתי אתכם לי לעם", שמכח זה "וידעתם כי אני ה' אלוקיכם המוציא אתכם מתחת סבלות מצרים"!

התמיהות על דברי הרמב"ם

[ד] והנה עצם דברי הרמב"ם בפשוטו תמוהים וטעונים ביאור רב.

[א] היאך יתכן לומר "שהמאמין על פי האותות יש בלבו דופי, שאפשר שיעשה האות בלט וכישוף", הרי מפורש במקראות התורה (פר' שמות-בא) שעשרת המכות נועדו כדי שידעו מצרים כי אני ה'. וא"כ אנו רואים שגם מבלי מעמד הר סיני, יש כח באותות ומופתים הללו לברר את אמונת ה', ולא חיישינן לאות או כישוף.

ואכן אנו רואים, שהגם שאמרו (קידושין מט, ב) ש"עשרה קבים כשפים ירדו לעולם תשעה נטלה מצרים", עכ"ז הם הודו ואמרו במכת כינים "אצבע אלוקים היא".

[ב] ואין לומר שיש הבדל בין עם ישראל למצרים, ומשום מה לישראל אין מועילים האותות ומוכרחים המה דוקא למעמד הר סיני, שהרי בתחילת פרשת בא אומר הקב"ה למשה שהוא מכביד את לב פרעה, למען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים כו' וידעתם כי אני ה'.

והרמב"ן הרי מאריך בסוף פרשת בא, בחשיבות האותות במצרים וזכרונם, ושעל כך נצטוונו בהרבה מצוות לעשותם זכר ליציאת מצרים, ושרוב מצוות התורה וכל עיקרי האמונה מבוססים על ניסי יציאת מצרים.^כ

וכל זה לכאורה אינו מובן, שהרי מי שמאמין על פי אותות יש בלבו דופי. ויותר היה מתאים לזכור רק את מעמד הר סיני ותו לא.

והנה הסתירה הזו קיימת גם בדברי הרמב"ן עצמו, שהרי הוא כותב בפרשת ואתחנן (דברים ד, ט) עה"פ "רַק הַשְּׁמֵר לְךָ וְשִׁמְרֵם מְאֹד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ וּפֶן יִסּוּרוּ מִלְּבָבְךָ כֹּל יְמֵי חַיֶּיךָ וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בְנֶיךָ". ואלו דבריו:

"הזהיר במצות לא תעשה שלא נשכח דבר מן המעמד ההוא ולא נסירהו מלבנו לעולם, וצוה במצות עשה שנודיע בו לכל זרענו מדור לדור כל מה שהיה שם בראיה ובשמיעה. והתועלת במצוה הזאת גדולה מאוד, שאם היו דברי התורה באים אלינו מפי משה בלבד, אע"פ שנבואתו נתאמתה באותות ובמופתים, אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום ויצונו

^כ והגם שביארנו (שמות תשפ"ד) שעד קריעת ים סוף נפלו ישראל באמונתם, מכח מה שראו שמשה מנהל מו"מ עם פרעה לצאת רק לג' ימים בדרך רמיה, מ"מ בתחילה הרי נאמר "ויאמן העם", וגם בסוף על קריעת ים סוף נאמר "ויאמינו בה", וגם כיום אחרי שנתברר הכל, הרי הועמד כל יסודות האמונה על ניסי יציאת מצרים. וכל זה סתירה לכאורה לדברי הרמב"ם.

"זוהי לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאת את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה"
(ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)

בהפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת יכנס ספק בלב האנשים, אבל כשתגיע אלינו התורה מפי הגבורה לאזנינו ועינינו הרואות אין שם אמצעי, נכחיש כל חולק וכל מספק, ונשקר אותו, לא יועילהו אות ולא יצילהו מופת מן המיתה בידינו, כי אנחנו היודעים בשקריותו. זהו שאמר שם (יט, ט) "וגם בך יאמינו לעולם", כי כשנעתיק גם כן הדבר לבנינו ידעו שהיה הדבר אמת בלא ספק כאלו ראוהו כל הדורות, כי לא נעיד שקר לבנינו ולא ננחיל אותם דבר הבל ואין בם מועיל. והם לא יסתפקו כלל בעדותנו שנעיד להם, אבל יאמינו בודאי שראינו כולנו בעינינו, וכל מה שספרנו להם"כא.

הרי שהרמב"ן עצמו כותב, שכלפי כל האותות והמופתים, אם יקום נביא או חולם חלום ויצונו בהפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת יכנס ספק בלב האנשים. וא"כ מדוע הועמד על יסודות האמונה על סיפור יציאת מצרים, ולא על מעמד הר סיני.

וסתירה משולשת מדברי הרמב"ן בפרשת ראה (דברים יג, ב), שכותב אודות נביא שקר: "והנה צוה הכתוב שלא נשמע למתנבא בשם ה' לעבוד ע"ז כלל, ולא נביט באותות ובמופתים שיעשה, והזכיר הטעם מפני שאנחנו ידענו מיציאת מצרים שהוא מעשה ממש לא חזיון ולא מראה כי לה' הארץ והוא המחדש והחפץ והיכול ואין אלהים מלבדו".

הרי מבואר שכותב, שהאותות והמופתים של יציאת מצרים, המה עדות כנגד הנביא שקר. ואיך זה הולם את דברי הרמב"ן הנ"ל בפרשת ואתחנן.

[ג] בתחילת השליחות של משה רבינו לעם ישראל, הרי הוא חשש ואמר "והן לא יאמינו לי", והקב"ה אמר לו לעשות אותות לעיני העם, ואז נאמר "ויאמן העם". ואולי שם עיקר הנידון היה כלפי להאמין במשה שהוא שליח של הקב"ה.

אבל ודאי יקשה מקריעת ים סוף (שמדבר עליה הרמב"ם), אחרי שמפורש על זה במקרא "ויאמינו בה' ובמשה עבדו".

ומצינו שעמד בזה האור החיים הקדוש (יט, ט): "אלא שיש לתת לב בדברי הרמב"ם, איך יצדק לומר שלא האמינו במשה, והלא כבר נאמר (יד, לא) "ויאמינו בה' ובמשה וגו'", כי מופתיו ואותותיו מופלאים הם, ומה גם מעשה קריעת ים סוף הוא דבר מבהיל ובו יצדיקו ויכריחו האמונה כו'. ומה שכתב רמב"ם שם כי אותות שעשה משה לא היו כדי שיאמינו בו אלא לצורכי ישראל וכו' כאמור שם, סוף כל סוף ישתמע האמת מעצמו כי משה אמת".

ביאורם של דברים

ה] אך ביאורם של דברים הם, שטעות להבין שכוונת הרמב"ם היתה שהאותות והמופתים שעשה משה אינם משכנעים מספיק בראייתם, שמא היה משה מכשף. וכפי

כא וכע"ז כותב הרמב"ן בספר המצות (מנין שכחת הלאוין מצוה ב') אודות שכחת מצות "זכירת מעמד הר סיני" (והובאו דבריו בהמשך הדברים בפנים).

**"זוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה"
(ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)**

שכבר כתבנו, שהרי המצרים עצמם הודו ואמרו "אצבע אלוקים", וגם על ישראל נאמר "ויאמן העם" "ויאמינו בה' במשה עבדו".

אלא שכוונת הרמב"ם לחלק באיכות הדבר, שהוכחה על פי אותות ומופתים, אינה ידיעת הדבר בעצם, אלא הוכחות חיצוניות על קיום הדבר, אבל במתן תורה ראו את הדבר בעצמו בצורה של "ידיעה". ואינה דומה לידיעת הדבר עצמו להוכחות וראיות, שידיעת הדבר קרויה אמונה בשלימות.

ולפי"ז פשוט וברור, שאמנם האמינו ישראל באותות, וגם ניתן ללמוד מכל זה את יסודות האמונה, אבל אי"ז דומה לידיעת הדבר בעצמו שבעצם אין מקום להכחישו, לעומת ראיות שמושתתות מכח ראיה, הרי בעצם אילו על זה פירכא, הרי הכל יקרוס.

וכך מפורש בדברי החינוך בהקדמה, שכותב: "לפי שאין במה שיוודע מצד הנבואה נופל ספק לעולם. וזהו שאמר השם יתברך למשה (יט, ט) "בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם", כלומר הם ובניהם לעולם יאמינו בך ובנבואתך, כי אז ידעו ידיעה נאמנה כי ידבר אלהים את האדם וחי, ושכל נבואתך אמת. ולולי שזכו לנבואה בכל האותות שעשה משה לעיני פרעה ולעיניהם, היה יכול בעל הדין לחלוק ולומר, מי יודע אם עשה הכל בתחבולות חכמת השדים או בכח שמות המלאכים, ואע"פ שחכמי מצרים וכל חרטומיה, שהיו בקיאים בחכמת השדים והכישוף יותר מכל שאר העולם, הודו בעל כרחם למשה ואמרו לפרעה כי בכח השם עשה, כמו שכתוב (ח, טו) "אצבע אלהים הוא", אף על פי כן הרוצה להתעקש יאמר ביתרון חכמתו מהם עשה והודו לו. אבל אחרי הנבואה לא נשאר להם שום צד פקפוק בענין, וידעו בברור כי כל המעשים נעשו במצות אדון העולם ומידו הגיע אליהם הכל".

וכ"ה ברמב"ן (שמות יט, ט) עה"פ "בעבור ישמע העם בדברי עמך", שמביא שר"א ביאר, שהיו בישראל אנשים שהיתה להם הנבואה בספק, והגם שכתוב "ויאמינו בה' ובמשה עבדו", לא נאמר "כל ישראל", וזהו שאמרו (דברים ה, כא) "היום הזה ראינו כי ידבר אלהים את האדם וחי", כי לא היו מאמינים מתחילה, כי אם במעמד הר סיני.

וכותב עלה הרמב"ן: "ואיננו נכון, כי זרע אברהם לא יסתפקו בנבואה, כי האמינו בה' מאבותם. וכבר אמר עוד (שמות ד, לא) "ויאמן העם וישמעו", "ויאמינו בה' ובמשה עבדו". ואם לא אמר שם "כל העם" ו"כל ישראל", אף כאן לא נאמר "בעבור ישמע כל העם".

ולכן מבאר הרמב"ן: "והנכון בעיני שאמר "אני בא אליך בעב הענן, שתגש אתה אל הערפל בעבור ישמע העם דברי, ויהיו הם עצמם נביאים בדברי, לא שיאמינו מפי אחרים כו', ואם יקום בקרבם נביא או חולם חלום כנגד דברך יכחישוהו מיד, שכבר ראו בעיניהם ושמעו באזניהם שהגעת למעלה העליונה בנבואה".

ומבואר מכל זה, שהגם שודאי האמינו כל ישראל מכח האותות, אבל מאחר שזוה עומד מכח ראיות, נמצאשכל הבסיס עומד על דבר שבעצם ניתן להכחישו ולהפילו. ורק מכח

**"זוהי לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה"
(ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)**

מעמד הר סיני שראו הדבר בעיניהם כדיעה ברורה, אז הוא בסיס איתן שאין מה להזיז ולדון עליו.

[א] אלא שעדיין עלינו לבאר: [א] מדוע היה נצרך כל האותות והמופתים במצרים, לצורך "וידעתם כי אני ה'", ומדוע לא היה די באמונה מכח מעמד הר סיני.

[ב] כמו כן יש להבין, מדוע לדורות הושתת יסודות האמונה ע"פ האותות והמופתים שהיה במצרים ולא על מעמד הר סיני, אחרי שנתבאר שאת האותות והמופתים שהם ראיות, יש מקום בעצם לפרוך אותם.

ומצינו בדרשות הר"ן (דרוש ג ודרוש יב) שג"כ מבאר את המקראות בפרשת שמות (בשליחות של משה לישראל ופרעה) כדברי הרמב"ם הנ"ל, אך בדבריו מצינו תוספת דברים. שכך הוא כותב:

"ולקיום זה העמוד הגדול שהכל בנוי עליו, היו האותות והמופתים מתמידיים בישראל, כדי שתתישב זה בלבבות ויתקיים, כי האותות לא נתחדשו כדי שיאמינו בתורה, כי האמונה הגמורה לא היתה כי אם במה שראו במעמד הר סיני בעיניהם, כאמרו "ויאמר כי אהיה עמך וגו' בהוציאך את העם וגו'", ואמר גם כן "בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם", אבל להתישב הענין הזה בלב התמידו האותות והמופתים לישראל".

וכנראה כוונתו, על דרך מה שכותב המלבי"ם (הגדה של פסח): "זוהו עיקר הטעם שהכביד את לב מצרים מלשלחם ולא הכם מכה אחת נצחת שישלחום תיכף כו'. כי היה מוכרח מצד ישראל להמשיך הדבר, להרבות אותותיו ומופתיו, כדי להוציא על ידי זה מלבן של ישראל אמונתם הקודמת בלבבם, ולהמשיכם לאט לאט מטומאה לטהרה ומחול אל הקודש. ואילו נגף ה' את מצרים מגפה אחת גדולה להוציאם תיכף, לא היה נעקר בשעה אחת מה שנטוע כבר בקרב לב עמוק מעידן ועידנים, רק על ידי ריבוי הנסים והמשך שידוד המערכה כמה פעמים באופנים שונים, נעקרו מעט מעט ממקומם, וכל מכה פעלה על נפשם עד שעמדו על אמונת אלוקי אמן".

ועד"ז יש לפרש את כונת הר"ן, שהיה נצרך כל סדר המכות במצרים, כדי שהדבר יתישב על לבם.

וגם לדורות כאשר באים אנו לפתוח את סוגית האמונה ולהתחזק בה, עלינו לפתוח את נסי יציאת מצרים, כי אמנם ביארנו שהאמונה של מעמד הר סיני הוא ידיעה ברורה, אבל זה היה בבחינה מבלי בחירה, ולכן זה מועיל רק למי שהיה שם, או לאדם שמאמין למי שמעיד על כך (כפי שמבואר בדברי הרמב"ן הנ"ל בפרשת ואתחנן), אך כאשר באים אנו לחקור אחרי האמונה, צריכים אנו לדון ולחקור אחרי הנסים שהיו ביציאת מצרים. ורק

^{כב} ראה ברש"י (דברים ד, לה) עה"פ "אתה הראת לדעת כי ה' הוא האלוקים אין עוד מלבדו", שמפרש דקאי על מתן תורה: "כשנתן הקב"ה את התורה פתח להם שבעה רקיעים, וכשם שקרע את העליונים כך קרע את התחתונים, וראו שהוא יחידי, לכך נאמר אתה הראת לדעת". וע"ע מש"י להלן בפנים בשם המהר"ל והמשך חכמה.

**"זוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאת את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה"
(ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)**

משם נוכל להשכיל ולהפנים, שאין אנו נמצאים במערכת של דרך הטבע, אלא שכל דברינו ומקרינו אין בהם טבע ומנהגו של עולם כלל.

ביאור דרכו של הרמב"ן

זן האומנם בדברי הרמב"ן נראה הבנה אחרת, בהבדל בין מערכת הנסים של יציאת מצרים למערכת מעמד הר סיני.

דהנה הרמב"ן בספר המצות (שכחת הלאוין א-ב) כותב:

"המצוה הראשונה שנמנענו שלא ישכח אחד ממנו אמונת האלהות. וענין המניעה הזאת שנצטוינו מצוה ראשונה בקבלת מלכות שמים, כלומר שנאמין שיש אלוה פועל כל הנמצאות מוציאן מאין מוחלט אל היש שהם עליו, ואל היש שיחפוץ בו בכל זמן מן הזמנים. והוא שאמר יתברך ויתעלה "אנכי ה' אלוהיך אשר הוצאתיך מארץ מצרים מבית עבדים" כו', צוה אותנו בזאת האמונה שהיא יסוד התורה וכפל לנו מניעה בכפירה ממנו שהוא בטול כל אמת. והוא אמרו "השמר לך פן תשכח את ה' אשר הוציאתך מארץ מצרים מבית עבדים" - ירצה בזה, שלא נשכח עיקר האלהות ונכפור או נסתפק בו לומר שאין אלוה, ושהעולם קדמון בעצמו או קדמון בסבה ועלה ולא ישתנה, ונתן הראיה במצוה ובמניעה הנזכרים יציאת מצרים שנעשה באותות ומופתים מחודשים משנים התולדות מורים על אלוה קדמון חפץ ויכול ומחדש, שענין יציאת מצרים ליודעיו משתק כל כופר בחדוש העולם ומקיים האמונה בידיעת האלוה והשגחתו ויכלתו בכללים ובפרטים".

הרי שכל עסק יציאת מצרים מעיד על כל יסודות האמונה.

וממשיך הרמב"ן שם:

"המצוה השנייה שנמנענו, שלא נשכח מעמד הר סיני ולא נסיר אותו מדעתנו אבל יהיו עינינו ולבנו שם כל הימים, והוא אמרו יתעלה (ואתחנן ד, ט-י) "השמר לך ושמור נפשך מאד פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך ופן יסורו מלבבך כל ימי חיך והודעתם לבניך ולבני בניך יום אשר עמדת לפני ה' אלהיך בחורב וגו'". והכונה בזה גדולה מאוד, שאם היו דברי תורה באים אצלנו מפי הנביא עליו השלום בלבד אע"פ שנתאמת אצלנו ענין נבואתו באותות ומופתים, אם יקום בקרבנו נביא או חולם חלום בזמן מן הזמנים ויצונו בשום הפך מן התורה ונתן אלינו אות או מופת, תהיה התורה נסוחה על יד השני או יכנס בלבנו ספק על זה, אבל כשהגיענו ביאור התורה מפי הגבורה לאזנינו ועינינו רואות אין שם אמצעי נכחיש כל חולק וכל מספק ונשקר אותו ולא יועילהו אות ולא יצילהו מידינו מופת. שאנחנו היודעים ועדים בשקרנותו ובפחזותו. זה הוא שנאמר במעמד ההוא (יתרו יט) וגם כך יאמינו לעולם. והוא הענין הבא בפרשת "כי יקום בקרבך נביא או חולם חלום וגו'". וכבר באר הרב זה בספר המדע. והוא יסוד גדול בתורה והיא המניעה הבאה לנו בפסוק פן תשכח את הדברים אשר ראו עיניך. והזהיר פן יסורו מן הלב מהודיעם לבנים ולבני בנים לדורות עולם".

**"וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה"
(ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)**

הרי שמעמד הר סיני - לא באה כנגד יסודות האמונה, אלא כדי שנדע בהכרח שתורה מן השמים.^{כג}

ח] ובכדי לבאר את הדברים, נקדים להציע בזה את ביאורו של הרמב"ן בביאור המו"מ של משה עם הקב"ה בתחילת שליחותו.

שהנה הקב"ה אמר שם למשה: [א] "שירד להצילו מיד מצרים", ומצד זה היה אפשר שיצילם מידם בארץ גושן עצמה, או קרוב משם. [ב] אבל גם הבטיח עוד להעלותו מן הארץ ההיא לארץ ישראל.

ומשה שאל: [א] "מי אנכי כי אלך אל פרעה". [ב] "מי אנכי כי אוציא את בני ישראל מארץ מצרים", כמו שאמרת לי "להעלותם אל ארץ כנען", כי הגם שחפצים לצאת מן השעבוד, אבל לא ירצו לעלות לא"י, וכפי שאנו רואים שמלחמת העמים היה קשה עליהם מתחילה ועד סוף.

ועל שתיהן ענה לו ה': [א] אל תירא מפרעה כי אני אהיה עמך להצילך. [ב] "וזה לך האות אל העם כי אנכי שלחתיך אליהם, כי "בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה", ומאז יקבלו עבודת השם ללכת אחרי מצותו, וגם כך יאמינו לעולם, ואחריך ירוצו לכל מקום אשר תצום. ומעת בואם אל הר סיני לא יפחדו מן העמים.

ועלינו להבין, מה הקשר בין מתן תורה שלכן ירוצו אחרי משה לכל מקום, ולא יפחדו מן העמים.

כפה עליהם הר כגיגית

ט] וביאור הדברים, דהנה התוס' בשבת (פח, א ד"ה כפה) מקשים, מדוע הוצרך הקב"ה בעת מתן תורה לכפות עליהם הר כגיגית, אחרי שכבר הקדימו ישראל ואמרו נעשה לנשמע. ותירצו שמא יהיו חוזרים כשיראו את האש הגדולה.

ומבאר בזה המהר"ל (תפארת ישראל פרק לב): "אבל מה שכפה עליהם ההר, שלא יאמרו ישראל אנחנו קבלנו התורה מעצמנו, ואם לא היינו רוצים, לא היינו מקבלים התורה, ודבר זה לא היה מעלת התורה, כי התורה כל העולם תלוי בה, ואם לא היתה התורה, היה העולם חוזר לתוהו ובוהו, ולפיכך אין ראוי שתהיה קבלת התורה בבחירת ישראל, רק שהיה הקב"ה מחייב ומכריח אותם לקבל התורה, שאי אפשר זולת זה.

ויש לומר גם כן, שלכך כפה עליהם ההר כגיגית, שלא יאמרו ישראל כי יהיה חס ושלום ביטול לקבלת התורה, כי מרצונם קבלו ישראל, ואפשר להפטר מדבר כזה, שהרי לא נעשה

^{כג} יש לעיין בדברי הרמב"ן (דברים יג, ב) שכותב: "והנה צוה הכתוב שלא נשמע למתנבא בשם ה' לעבוד ע"ז כלל, ולא נביט באותות ובמופתים שיעשה, והזכיר הטעם מפני שאנחנו ידענו מיציאת מצרים- שהוא מעשה ממש לא חזיון ולא מראה כי לה' הארץ והוא המחדש והחפץ והיכול ואין אלהים מלבדו. וידענו ממעמד הר סיני - כי הוא פנים בפנים צוה אותנו ללכת בדרך הזה שלא נעבוד לזולתו כלל, וכבודו לאחר לא נתן, וזה טעם "אשר צוך ה' אלהיך" (שם פסוק ו)."

**"זוה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה"
(ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)**

בהכרח, רק היה אפשר לקבל, ואפשר שלא לקבל. ולכך כפה עליהם הר כגיגית, לומר שהם מוכרחים לקבל התורה. וכל דבר שהוא מוכרח ומחויב, אין כאן הסרה וביטול, אחר שהוא מוכרח" (ויעו"ש שהביא מדרש שדימו את כפיית הר כגיגית לאונס שמצווה ש"לו תהיה לאשה כל ימיו" ע"ש).

ומבואר שענין "כפיית הר כגיגית" היא, כדי לקבוע שדבר זה שמקבלים את התורה, אינו מצד בחירתם, אלא הוא הכרח בעצם.

ואיך נעשתה כפיה זו?

ראה במשך חכמה (שמות יט, יז) שכותב: "מלמד שכפה עליהן הר כגיגית, פירוש שהראה להם כבוד ה' בהקיץ ובהתגלות נפלאה, עד כי ממש בטלה בחירתם הטבעי ויצאה נשמתם מהשגת כבוד ה', והיו מוכרחים כמלאכים בלא הבדל, וראו כי כל הנבראים תלויים רק בקבלת התורה".

וראה גם בדבריו בהקדמה לשמות, שמביא את דברי הרמב"ם הנ"ל שהאמונה מכח האותות והמופתים יכול להיות אמונה שיש בו דופי, אלא שלכל ישראל סגי בדרגה זו - שמכח אותות ומופתים יש ראייה והכרח על האמונה בקב"ה. אבל לקבלת התורה לא סגי בזה, כי כאמור צריך הדבר לבוא מתוך הכרח בעצמם ולא מתוך ראייה, ולכן היה צריך לעלות בדרגה כזו לשמוע קול אלקים מדבר מתוך האש, והיה זה דרגה שלא מתוך בחירה. ואחר מתן תורה הוכרחו לשוב לדרגת הבחירה, שאם לא כן אין שום תכלית בהמשך קיומם כאן בעולם.

וראה עוד בדבריו (דברים לג, ד) שכותב, שכל המושג של "כופין אותו עד שיאמר רוצה אני"^{כד}, נתחדש רק ממתן תורה ואילך, ואלו דבריו:

"בני נח, הם אינם מצווים רק מנביאייהם [וע"י משה הודיע השי"ת שנצטוו בהם נביאייהם כו']^{כז}, שגם ההודעה מתורת משה לא ראו בעצמם, רק סופר להם מקהל עדת ישורון. ולכן כיון שאין להם אימות מוחשי, אם כן מצוות שלהם היא רק שמירת הסדר קרוב לדת הנימוסי, קל הביטול ע"י נביא באות ומופת ובפרסום. לכן אין להם רק סייף, שזה מיתה המסורה גם למלכות בהפר אחד דת נימוסי חותכים ראשו בסייף בלבד, כמו שפירש רבינו. וכיון שכן אתי שפיר, דלהאמינן על דבר בשכל אין שייך כפיה, רק על דבר המושג בשכל שכן הוא, אך שהרצון אינו רוצה להיות משועבד, על זה יתכן כפיה. וכמו שמצאנו, שרק

^{כד} הכונה לדברי הרמב"ם הנודעים (פ"ב מהל' גירושין ה"כ) שכותב: "שאינן אומרים אנוס אלא למי שנלחץ ונדחק לעשות דבר שאינו מחוייב מן התורה לעשותו, כגון מי שהוכה עד שמכר או נתן, אבל מי שתקפו יצרו הרע לבטל מצוה או לעשות עבירה, והוכה עד שעשה דבר שחייב לעשותו או עד שנתרחק מדבר שאסור לעשותו, אין זה אנוס ממנו, אלא הוא אנוס עצמו בדעתו הרעה. לפיכך זה שאינו רוצה לגרש, מאחר שהוא רוצה להיות מישראל, רוצה הוא לעשות כל המצות ולהתרחק מן העבירות, ויצרו הוא שתקפו, וכיון שהוכה עד שתשש יצרו ואמר רוצה אני, כבר גרש לרצונו".

**"וזה לך האות כי אנכי שלחתיך בהוציאך את העם תעבדון את האלוקים על ההר הזה"
(ביאור דברי הרמב"ם והרמב"ן, על האותות שהם אמונה שיש בהם דופי)**

כאשר עמדו על הר סיני וראו במוחש אמיתת התורה ושלימותה, אז כפה עליהם ההר, שירצו להיות משועבדים. **אבל כפיה להיות מאמין - זה לא יתכן!**

לכן מצאנו אם כי אין כופין האומות להתגייר, אבל על שבע מצוות כופין אותן, כי זה רק שמירת הסדר והכרת היוצר הבורא "אשר עשה את האדם ישר והמה בקשו חשבונות רבים" (קהלת ז, כט) הטעה ושבושים. אבל העולם מעיד שהיוצר יצרה. לכן כי כופין, לבלי להגדיל השקר בעבודה זרה וכיוצ"ב, אז ממילא יבואו להכיר היוצר האחד האמיתי. וזה "לנו מורשה" ולא לבני נח, כי אצלנו הוא אימות המוחש. ואף נפש הבנים הוא חלק נפש האב, וכמו שרמז על זה הסוד הראב"ע, ונפש הישראלי מעיד על מעמד הר סיני כי חקוק בצורת נפש הישראלי כל ההתפעלות אשר נרגש ונפעל הישראלי בעמדו על הר סיני. וזה ענין השבועה, ששבועה הוא קשר נצחי. ולזה כווננו חז"ל "אשר ישנו פה עמנו עומד היום, ואת אשר איננו פה עמנו היום" - שכל הנשמות עמדו בהר סיני.

ומבואר מדבריו, שבעת מתן תורה שהגיעו לדרגה של מלאכים שראו הכל בחוש, אז נדבקו בעצם לאמונה בקב"ה בתורת "ידיעה". וכפי שכותב הרמב"ן (שמות כ, יז): "כי לבעבור הרגילכם באמונתו בא האלהים, שכיון שהראה לכם גלוי השכינה, נכנסה אמונתו בלבבכם לדבקה בו, ולא תפרד נפשכם ממנה לעולם".

וממילא מאז ואילך, אם הרצון אינו רוצה להשתעבד, שייך לכפותו להחזירו למצב האמיתי שלו. אבל קודם מתן תורה (וכן בני נח עד היום) לא שייך לכפותם, כי לא שייך לכפות להאמין.

וזה כונת הפסוק (שה"ש א, ד) "משכני אחריך נרוצה", פתח ב"משכני" שמשמעותו כפיה וסיים ב"נרוצה". ומבאר המגיד מדובנא (שם), שאם רק יכפו את היהודי, מיד הוא חוזר לטבעו ורץ לעבודת ה'.

ועפ"ז מבואר היטב מה שענה הקב"ה למשה, על מה שחשש שישראל יפחדו לעלות לארץ לישראל לילחם באומות וכו': "וזה לך האות אל העם כי אנכי שלחתיך אליהם, כי בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלהים על ההר הזה", ומאז יקבלו עבודת השם ללכת אחרי מצותיו, וגם כך יאמינו לעולם, ואחריך ירוצו לכל מקום אשר תצום. ומעת בואם אל הר סיני לא יפחדו מן העמים.

והערנו, מה הקשר בין מתן תורה שלכן ירוצו אחרי משה לכל מקום, ולא יפחדו מן העמים. ולהנ"ל א"ש היטב, שמכח מתן תורה נדבקו נשמותם בקב"ה, וזה יגרום להם שירוצו לכל מקום אשר יצוו אותו - מקביל ל"משכני אחריך נרוצה". ומכיון שבעצמותם הם חפצים בעבודת ה', ממילא ילכו בבטחה אחרי ציוו ה', ולא יפחדו מן העמים.

וזהו ההבדל בין מערכת הנסים של יציאת מצרים - שבאים להעיד על יסודות האמונה מתוך בחירה. אך ישראל שקיבלו את התורה לא היה די בזה, והוצרכו לעלות לדרגה גבוהה יותר - שיקבלו את התורה מתוך הכרח וידיעה בעצם ולא מתוך בחירה.

לתגובות: 5322906@gmail.com | להאזנה לשיעורים: 0733-718134

אמונה ובטחון / הרב אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לייקווד

אמונה, אמונה, אמונה !!

אָנְכִי ה' אֶלְקֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִבְּיַת עֲבָדִים (כ, ב)

כדי לבאר קצת גודל נחיצות האמונה בה', נדבר על גודל הענין להיות מאמין בה', והחובה שמוטלת על כל יהודי לחיות כל חייו מתוך אמונה שלימה בהשי"ת.

כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב

תנן בסנהדרין (צ, א): "כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא שנאמר (ישעיה ס, כא): "ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצר מטעי מעשה ידי להתפאר". ואלו שאין להם חלק לעולם הבא האומר אין תחיית המתים מן התורה ואין תורה מן השמים ואפיקורס", ע"כ.

וביאר המאירי זו"ל: "ובא ולמד עכשיו, שאף הרשעים יש להם חלק לעוה"ב, אלא שנדונין כפי רשעם בגודל עונש ובאריכות זמן הראוי להם על פי המשפט הישר אא"כ בעבירות ידועות שנתפרשו כאן ומהם שנתפרשו במקומות אחרים כמו שיתבאר, ולהודיע שלא כיון בזה להביא במאמרו מי שעובד ע"ז או כופר באלקות וכן כל שיחטא בפניות התוריות ובסודות הדתיות, הביא ראייתו מאמרו "ועמך כולם צדיקים", כלומר שמאחר שהאמין מה שראוי להאמין עד שהוא מכלל העם אין רוב החטאים מפקיעין ממנו שם הצדיקים עד שיגורש מנחלת העולם הבא מכל וכל, אלא נענש כפי רשעו ולא יקופח אח"כ שכרו ומדורו לפי כבודו בין רב למעט", עכ"ל.

כוונת המשנה א"כ, שאף לרשעים יהיה חלק לעולם הבא אחר שיקבלו עונשם, שכל זמן שלא כפרו בעיקרי הדת, יש להם חלק לעוה"ב. אבל אם חו"ש לא האמינו בהשי"ת, פקע מהם שם 'צדיק', ואין להם חלק לעולם הבא.

וזו כוונת הדרשה "ועמך כולם צדיקים", שכל זמן שמאמין בהשי"ת, הוא בכלל "עם ישראל", ואין העבירות מפקיע ממנו שם "צדיק". רק אם אינו מאמין בעיקרי האמונה פקע שם "צדיק", ושוב אינו בכלל "עם ישראל", ולכן אין לו חלק לעולם הבא.

הגדר של "צדיק"

מתבאר מזה, שעיקר הגדר התואר "צדיק", הוא שמאמין בהשי"ת. וכן מפורש בדברי רבינו בחיי (פתיחת פרשת פנחס) זו"ל בא"ד: "וידוע שאין אדם נקרא צדיק אלא הבוטח בו, כענין שכתוב (משלי כח, א): "וצדיקים ככפיר יבטח", עכ"ל.

מי שיש לו בטחון, וחי עם שלימות האמונה בהשי"ת, שהרי 'בטחון הוא פרי האמונה' [עי' דברי הרמב"ן אמונה ובטחון פ"א], זוכה להיקרא "צדיק".

וכן מבואר במדרש (שמות רבה פ"ז, ו) זו"ל: "ועתידה גן עדן להיות צועקת ואומרת: תן לי צדיקים, אין לי עסק ברשעים, שנאמר (תהלים לא, ז): שנאתי השמרים הבלי שוא. ולמי

אני מבקשת, לאותן שהיו בטוחים על שמך, שנאמר (שם): ואני אל ה' בטחתי. ועתידה גיהנם להיות צועקת ואומרת: אין לי עסק בצדיקים, ולמי אני מבקשת - לרשעים, להבלי שוא, לאותן פועלי השוא. והקב"ה אומר: תנו לזה צדיקייא ולזו רשיעייא, שנאמר (משלי ל, טו): לעלוקה שתי בנות הב הב", עכ"ל. מבואר שגן עדן מבקש צדיקים המאמינים ובטוחים בהשי"ת.

וכן מבואר במכילתא (פר' בשלח): "בבעלי אמונה מהו אומר? "פתחו שערים ויבא גוי צדיק שומר אמונים" (ישעיה כו, ב), השער הזה כל בעלי אמונה נכנסין בו", ע"כ. ופי' הנצי"ב (ברכת הנצי"ב) וז"ל, "פי' להכי כתיב גוי צדיק, ללמד דשער הזה שצדיק בא בו, כל שומר אמונים נכנס בו, אפילו אינו צדיק במעשיו, אבל אמונתו גדולה ושומרה בלבבו", עכ"ל.

דברים נוראים! אפילו מי שאינו צדיק במעשיו, אבל הוא בכלל בעלי אמונה, הרי הוא זוכה ליכנס בשער שכל הצדיקים נכנסים בו! והכוונה כנ"ל, שמצד האמונה והבטחון - נקרא צדיק.

ויש להוסיף, שכתב הרמ"א (או"ח סי' א'): "שויתי ה' לנגדי תמיד (תהילים טז, ח), הוא כלל גדול בתורה ובמעלות הצדיקים אשר הולכים לפני האלקים". וכתב הגר"א (שם): "וזהו כל מעלת הצדיקים", עכ"ל.

צדיק באמונתו יחיה

על דרך זו ביארו המפרשים בכוונת הגמ' (סוף מכות): "בא דוד והעמידן על אחת עשרה וכו', בא ישעיהו והעמידן על שש וכו', בא מיכה והעמידן על שלש וכו', בא חבקוק והעמידן על אחת שנאמר: וצדיק באמונתו יחיה", ע"כ.

וכתב הערוך לנר וז"ל: "בא דוד והעמידן על י"א, לומר אפילו לא קיים אלא אותם י"א, ישכון באוהל ד' ובהר קדשו דהיינו שיזכה לקרות חי לחיי העוה"ב, ולכן אמרינן "כל ישראל יש להם חלק לעוה"ב", רק מי שאין אמונתו שלמה והיינו ע"פ חבקוק שהעמידן על אחת דצדיק באמונתו יחיה, דאף דהמרבה במצוות ובכבוש יצרו מרבין שכרו, והממעיט ימעטו לו, מכל מקום חלק מה בעוה"ב יש לכל ישראל המאמין ולא נשלל מזה רק מי שאינו מאמין בתורה שבכתב ושבע"פ, דהיינו האומר אין ת"ח, ואפיקורוס שמבזה הת"ח שהם נושאי תורה שבע"פ, והכופר בתחיית המתים שאלו אינם בכלל אותם שנאמר עליהם וצדיק באמונתו יחיה", עכ"ל. הרי כוונת הגמ', שהאדם יכול לזכות לעולם הבא ע"י האמונה, וכדברי המשנה "כל ישראל יש להם וגו'", שכל זמן שמאמין בהשי"ת, יזכה לעולם הבא.

אמונה חיות שבלב

ויש לבאר עוד נקודה. הגמ' אמרה "וצדיק באמונתו יחיה", שעיקר החיות הוא ע"י אמונה בהשי"ת. וכבר האריך המהרש"א (שם) לבאר וזה קיצור לשונו: "כי כל רמ"ח אברים נגד העשיים ואבר הלב נגד עשה של אנכי כמו שהלב הוא שורש של כל רמ"ח האברים וחיותם כן היא מצות האמונה היא כלל ומקור של רמ"ח העשיין ששמענו מפי הגבורה וזה שאמר שמצות אנכי שהיא אמונתו ב"ה הוא ער ונגד לבן של ישראל... וע"פ הדברים האלה דרש רבי שמלאי תרי"ג מצוות ... ושורש לכולן האמונה מצות אנכי נגד רמ"ח אברים שהמקור

ביניהם הלב, והאברים לא נבראו רק בשביל עשיים שהם כלי העשיים אבל הלאוין יותר
היו מתקיימין בשלא נבראו האברים כלל", עכ"ל.

הרי, שכמו שהלב הוא שורש כל הגוף, כמו כן אמונה היא שורש של כל התרי"ג מצוות.
וכעין זה כתב החפץ חיים (על התורה פרשת אחרי מות): **"שהאמונה היא יסוד היסודות,**
שהדעת והמחשבה תלויות בה, והיא עיקר חיות הנפש", עכ"ל.

וביאר הגר"א (אמונה והשגחה סי' ט"ז) גודל הסכנה במי שאין לו אמונה ובטחון בהשי"ת.
דכמו שבחולי הגוף יש אברים פנימיים ויש אברים חיצוניים, ואם יש חולי באבר חיצוני
אינו סכנה כל כך, שהרי יכול להתרפא בקל בזמן קצוב. אבל אם יש סכנה באבר פנימי,
כמו הלב, אפילו אם כל האברים החיצוניים בריאים, הוא חולה מסוכן, ורפואתו קשה
מאוד. כמו כן אצל מי שמחוסר אמונה בה', הוא בסכנה גדול עד מאוד!

להתחזק באמונה תמיד

וכיון שכן, העבודה מוטלת עלינו לחזק עצמינו תמיד לחיות עם אמונה בה' שזה עיקר
חיות האדם!

כתיב (תהלים לז, ג): **"בטח בה' ועשה טוב שכן ארץ ורעה אמונה".** כלומר, כמו בהמה
שצריכה חיות ולכן צריכה לרעות בשדות ולאכול עשבים, כן כל יהודי צריך לרעות אמונה
- ותמיד לחזק עצמו לחיות באמונה בהשי"ת.

כל אחד ואחד צריך חיזוק באמונה

כתיב (שמות י, ב): **"ולמען תספר באזני בנך ובן בנך את אשר התעללתי במצרים ואת**
אתתי אשר שמתים במ וידעתם כי אני ה'".

והקשה מרן הגאון רבי יחזקאל אברמסקי זצ"ל (חזון יחזקאל, פרשת בא) דצריך ביאור,
שהרי הקדוש ברוך הוא אמר **"ולמען תספר באזני בנך ובן בנך",** כלומר שהאותות נועדו
בשבילם, אם כן היה צריך לסיים **"וידעו כי אני ה' ולא וידעתם"?**

אלא בא ללמדנו - אמר מרן הגר"י אברמסקי זצ"ל - **שאינן אף אחד שאינו צריך חיזוק**
באמונה, ואף כאשר הקדוש ברוך הוא מדבר אל משה רבנו, הוא אומר לו: "וידעתם", דהיינו
גם לך יהיה חיזוק באמונה, עכ"ד.

הרי, שאפילו משה רבינו צריך חיזוק באמונה, ק"ו בן ק"ו אנן יתמי דיתמי, צריכים להתחזק
ולהשריש האמונה בלבינו!

להסיח דעת מהאמונה

לעת זקנותו של המשגיח הגאון הצדיק רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל נכשכבר היה קרוב
לשנתו התשעים] נעמד פעם על הבימה בישיבת פוניבז' ואמר:

"רבותי, נער הייתי גם זקנתי, אני כבר מדבר עשרות שנים על עניין האמונה, ואני מרגיש
שאם אני מסיח את עצמו כמה דקות מהאמונה אני נופל ממדרגתי!"

עצה לחזק האמונה בכל יום

בשמו של רבי אלעזר צדוק טורצ'ין זצ"ל סיפר הגאון הצדיק רבי שלמה ברעוודא זצ"ל, סיפור נפלא ובעל מסר נוקב:

בבחרותו, בעת שלמד רבי אלעזר צדוק זצ"ל בישיבת חברון, היה מרבה לפקוד את מעונו של מרן החזון איש זצ"ל. באחת הפעמים שמע ממנו דברים שהבהילוהו מאוד.

החזון איש התבטא בפניו כך: "ישנם אנשים שכל חייהם עוסקים בתורה ובמצוות ובטוחים בעצמם שהם חיים על פי האמונה, אך כשיבואו לשמים יופתעו להיווכח שעדיין חסרה להם הרבה עבודה בענין האמונה!"

רבי אלעזר צדוק נחרד עד עמקי נשמתו, ולא הבין על מה מכוונים דבריו. כשהגיע לישיבה וסיפר לחבריו את ששמע, הגיבו לו: "מדוע לא שאלת על אתר את החזון איש עצמו מה התכוון?" אחרים הציעו לו: "תיכנס שוב אל החזון איש לשאול אותו כיצד באמת יכול האדם להיות בטוח בעצמו שהוא שלם באמונה?"

כעצת חבריו סב רבי אלעזר צדוק על עקבותיו, נסע שוב לבית החזון איש והציג בפניו את השאלה - למה כיון במה שאמר לו קודם?

השיב לו החזון איש: "רצוני רק לעורר אותך על נקודה זו, כי אם אדם אינו עובד על אמונה מדי יום, מטבעו האמונה שלו נחלשת ומתפוגגת. לכן על האדם להיזהר לא להיות שאנן בלבו ולחשוב שהוא כבר "מאמין", אלא פשוט לעבוד על אמונה ללא הרף ובכל עת".

"כיצד האדם יעשה זאת", הוסיף החזון איש, "על ידי שירגיל עצמו לבקש מהקב"ה על כל דבר ופרט, ולאחר שתתמלא הבקשה, להודות על כך. בדרך זו ירגיל עצמו שהכל מהקדוש ברוך הוא, ותתחזק אצלו האמונה הפשוטה!" [אוצרותיהם אמלא, פרשת שמות]

לתגובות: adebstein@gmail.com

ביאורים והארות / הרב משה הלוי הורן, מח"ס 'תפארת ציון' בסוג' תקפו כהן, מג"ש בישיבת תפארת ישראל, בני ברק סגולה מכל העמים - מילה

וְשִׁמְרֶתֶם אֶת בְּרִיתִי וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים (יט, ה)

בבעה"ט כתב שהתיבות "והייתם לי סגולה מכל העמים" ס"ת מילה, עכ"דכה. ונראה לבאר בס"ד למה נרמז כאן ענין המילה, דהנה האוה"ח שה'סגולה' האמורה כאן היא על מה שאצל ישראל הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה ואצל עכו"ם מצרף מחשבה רעה למעשה, וכמש"כ התוס' בקידושין (לט, ב) מהירושלמי ריש פאה, עיי"ש.

והנה הטעם שבישראל הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה הוא מכח המילה, וכדאי' בתנא דבי אליהו פכ"ד: ולא זו בלבד אלא זרעו של עשו שבטלו ברית המילה מבשרם וכו', אמר לו אילו היתה ברית המילה בבשרך לא הייתי דן אותך על כל מחשבה ומחשבה כמעשה. ועל מה שאתה עתיד לעשות כאלו כבר נעשה אע"פ שלא נעשה עדיין וכו', עיי"ש.. ומעתה עפ"י ד האוה"ח (שה'סגולה מכל העמים" האמורה כאן היא במה שהקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה), מבואר שלכך נרמז ענין המילה, כי כמבואר בתנד"א הטעם שבישראל הקב"ה מצרף מחשבה טובה למעשה הוא מכח המילה, ועי'.

עוד יל"פ, דהנה ברמב"ן וברבינו בחיי פי' ש"סגולה מכל העמים" היינו שאנו מונהגים ע"י הקב"ה בכבודו ובעצמו שלא כאומות העולם המונהגים ע"י כוכבים ומזלות. והנה הנהגה זו היא מכח המילה, וכמש"כ הרמב"ן בפר' לך לך (בראשית ט"ו, י"ח) "וכאשר צוהו על המילה אמר לו "לאחזת עולם" לאמר שאם יגלו ממנה עוד ישובו וינחלוה. והוסיף והייתי להם לאלקים, שהוא בכבודו ינהיג אותם ולא יהיו בממשלת כוכב ומזל או שר משרי מעלה, כאשר יתבאר עוד בתורה", עכ"ל, עיי"ש. ומבואר שלכך נרמז כאן ענין המילה.

עוד יל"פ, דהנה בבית הלוי (פר' לך לך) מבואר שההנהגה בעם ישראל ש"אף על פי שחטא ישראל הוא" הוא ע"י המילה, וז"ל: 'אבל קדושת ישראל היא קדושה שאינה נפסקת לעולם מעת אשר כרת הקב"ה ברית עם אברהם בעת שנצטווה על המילה אמר הכתוב והקימותי את בריתי ביני ובינך ובין זרעך אחריו לדורותם לברית עולם להיות לך לאלקים ולזרעך אחריו, הרי דכרת עמו ברית עולם שיהיה עמו עד עולם ואע"פ שחטא ישראל הוא'. וכ"כ

^{כ"ה} נזוהו כדאי' במכילתא לחד מ"ד דקאי הקרא על ברית מילה, עיי"ש. והלשון "מכל" העמים יתפרש כי אף שלישמעאל יש מילה מ"מ אין להם פריעה וגוי שנימול נקרא ערל כדאי' בנדרים, וזהו "מכל" העמים. ועי' עוללות אפרים ח"ג מאמר תי"א שהוסיף שהר"ת של "והייתם לי סגולה מכל העמים" הוא הסלם והיינו שבכח המילה להעלות את האדם ועוד הביא שם שסלם דא סיני, עיי"ש. והנה בירמ' (י"א, ט"ו) כתי': "מה לידידי בביתני" וברש"י שם מה לעם סגולתי לבא עוד בביתי, עיי"ש. וי"ל שהנה ע"ש הקרא הנ"ל נקרא אברהם ידיד והוא מחמת המילה כמבו' בתוס' שבת (קלו, ב) ומנחות (נג, ב), ויתכן לרמז שזהו שא"ק מה לעם "סגולתי" היינו ידידי בביתי.].

הגריא"ח (בהקדמה להגדש"פ "יד מצרים") וז"ל: 'וזהו שנצטווה אברהם אז בכריתות הערלה וכל זרעו אחריו וכו' והיא הדבוקה בנו בכל עת אפי' בעת שאין אנו עושין רצונו של מקום, ושם ד"ה שמונה מי יודע כ' בזכות המילה שעדין עושין אותה בשמחה אף שאינם עושין רצונו של מקום מצוה זו לא סר מהם לעולם ובזכות זה הם קיימים'.

ועפי"ד בעה"ט שה"סגולה מכל העמים" מכוון למילה, יבואר שזהו גופא הטעם שאנו 'סגולה מכל העמים' אף באין עושין רצונו של מקום, והיינו ע"י המילה.

*

לימוד תורה - כנתינה מסיני

ויסעו מרפידים ויבאו מדבר סיני (יט, ב)

וברש"י: למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שברפידים היו חונים, בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה עכ"ל.

הנה השריש לנו אדונינו מוהר"ח מוולאז'ין זיע"א בספרו הקדוש נפש החיים שער ד' מהו אופן לימוד התורה "קודם" הלימוד ו"בעת" הלימוד, ובדברינו דלהלן נראה בס"ד שמפרשת מתן תורה [- אשר אופן ללמוד תורה הוא "כנתינתה"], יש לנו מקור נכבד לדבריו הק'.

הנה בפרק ו' כתב וז"ל: לזאת האמת שזו היא הדרך האמתית אשר בזה בחר הוא ית"ש שבכל עת שיכין האדם עצמו ללמוד ראוי לו להתישב קודם שיתחיל עכ"פ זמן מועט ביראת ה' טהורה בטהרת הלב להתוודות על חטאתו מעומקא דליבא כדי שתהא תורתו קדושה וטהורה ויכוין להתדבק בלימודו בו בתורה בו בהקב"ה, עכ"ל. ושם בפ"ז: ולזאת ראוי להאדם להכין עצמו כל עת קודם שיתחיל ללמוד להתחשב מעט עם קונו ית"ש בטהרת הלב ביראת ה' ולהטהר מעונותיו בהרהורי תשובה כדי שיוכל להתקשר ולהתדבק בעת עסקו בתורה הקדושה בדבורו ורצונו ית"ש, עיי"שכו.

¹⁰ ובראשית חכמה ריש שער התשובה: ומפני שאין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא לכן קודם שיזכה אל שום מעלה מן המעלות אם במעלות התורה או המצות צריך שיקדים לו התשובה. וכו' והטעם כי התורה לא תשרה מפני רוחניותה אלא בנשמה טהורה מכל סיג ופגם ולכן הכל צריכין אל התשובה, עכ"ל.
וכן יעוי' בשל"ה בהג' לתושבע"פ ד"ה כבר כתבתי "כי לפעמים החטא גורם שנעשה מסך מבדיל בפני השכל שלא יוכל להבין, על כן אמרו המקובלים האחרונים שבאם אירע לו כן יפשפש במעשיו ויתוודה ויתפלל להש"י שיתן לו לב להבין".

ובביה"ל ח"ג דרוש ט"ו: והנה סגולה זו מצינו ג"כ בלימוד התורה בלי סיגוף כלל וכדאיתא במס' אבות על הלומד תורה לשמה אמרו ומכשרתו להיות צדיק חסיד ישר ונאמן, וכבר שמעתי מליצת מאמר של מכשרתו דהוא כמכשיר כלים אמורים דהתורה נמשלה כאש וכמאמר הכתוב הלא כה דברי כאש, ויש לה כח וסגולה להוציא מלב הלומד התשוקה הנטועה בלבו להרע ובתנאי אם מקודם הדיח מעליו עצם החטא, וזאת תורת הלומד דקודם עסקו בתורה צריך להתחרט על העבר וקבלה על להבא ולהתוודות על חטאיו ואז כבר הודח מהחטא שעליו ואח"כ בעת עסקו בתורה לשמה הרי נתלבן ומעביר הזוהמא הנבלעת בו בפנימיות הלב ומכשרתו להיות נמשך אל הטוב ולהיות צדיק חסיד ישר ונאמן עכ"ל.

ונראה שמקור הדברים הוא ממה שכאן קודם קבלת התורה עסקו בתשובה וכמו שהביא רש"י מחז"ל שבאו להר סיני בתשובה.

ובהמש"ד שם כתב: וגם יקבל על עצמו לעשות ולקיים ככל הכתוב בתורה שבכתב ובעל פה ואשר יראה ויבין דרכו והנהגתו מתורת הקדש, עכ"ל.

ונראה שמקור הדברים הם ממה שכאן קודם קבלת התורה אמרו "כל אשר דבר ה' נעשה".

ובמשה"ד שם כתב: וכן באמצע הלימוד הרשות נתונה להאדם להפסיק זמן מועט טרם יכבה מלבו ויראתו יתברך שמו שקיבל עליו קודם התחלת הלימוד להתבונן מחדש עוד מעט ביראת ה', עיי"ש.

ונראה שמקור הדברים הוא מה"קולות וברקים והאש הגדולה" שהיתה בעת קבלת התורה והיינו כדי להתעורר בירא"ש ולעורר הלב לאהבת ה' ית"ש, ועי'.

נמצא שהתשובה והקבלה לעתיד והתעוררות יר"ש באמצע הלימוד, לכל דברים אלו יש מקור ממעמד הר סיני, אשר כידוע בעי ללמוד התורה כנתינתה וכמש"נ, ועי'.

*

עשרת הדברות בדבור אחד - להודיען שהכל אחד

וַיְדַבֵּר אֱלֹקִים אֶת כָּל הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה לְאָמֹר (ב, כ)

ופרש"י: "מלמד שאמר הקדוש ברוך הוא עשרת הדברות בדבור אחד, מה שאי אפשר לאדם לומר כן. אם כן מה תלמוד לומר עוד אנכי ולא יהיה לך, שחזר ופירש על כל דבור ודבור בפני עצמו", ומקור הדברים מהמכילתא כאן. ומבואר שעשרת הדברות נאמרו בדבור אחד מה שא"א לבשר ודם, ויש להבין הלא התורה צריכה להילמד כנתינתה כדאי' בכ"ד, והיאך נקיים דבר זה ללמוד הכל ב"דבור אחד".

ונראה בביאורה"ד, דנה יל"ע עוד מה היה המטרה במה שכל הדברות נאמרו תחילה ב"דיבור אחד" והלא לא הבינו ישראל מאומה, וכמו דחזינן שהוצרך לחזור להם על כל דיבור ודיבור בפנ"ע.

ומצינו בזה דברים במהר"ל בגו"א כאן ונעתיק דבריו: "ואף על גב שלא הבינו בדבור זה כלום, אמרם בדבור אחד, לומר כי כל התורה ענין אחד ודבור אחד, שהרי כל התורה הם יוצאים מעשרת הדברות, כמו שיתבאר בפרשת משפטים, ואלו עשרת הדברות נאמרו בדבור אחד, הרי כל התורה דבור אחד. ונפקא מיניה בזה, שאם אמר ש'כל התורה כולה מן השמים, חוץ מפסוק זה שאמרו משה מעצמו', הוא בכלל "כי דבר ה' בזה", וכופר בכל התורה, כי מאחר שכל התורה כולה דבור אחד הוא, ואין זה בלא זה, דהיא כמו נקודה אחת, ואין לה מקצת, ואם כופר במקצת - הוא כופר בכל התורה. וכן איתא בפרק חלק. ועוד יש בזה במה שאמר 'כל עשרת דברות בדבור אחד נאמרו', הוא מורה על המעלה הגדולה של תורה, שהדבר הזה נראה ונודע, שכל עוד שיתרחק הדבר מלמעלה ויבוא

לעולם התחתון - יתפרד ויתחלק, כי העולם העליון נקרא עולם האחדות, וכל שקרוב אל השם יתברך, הוא האחד האמת, הוא יותר באחדות. שעולם הזה השפל, הרחוק מאתו יתברך, הוא עולם הנפרד. והתורה ניתנה מפיו יתעלה, ואין דבר קרוב אל האחד רק התורה. ולפיכך ניתנה התורה מפיו בדבור אחד לגמרי, לפי שראוי אל התורה האחדות לפי מדריגת מעלתה. ולכך נאמרו העשרת דברות בדבור אחד. וזהו הפירוש האמתי כאשר תבין, והוא אמת, עכ"ל. וע"ע בדבריו בתפארת ישראל פל"דכו.

וכ"כ הגר"א בתיקוני"ז (ת' כ"ב, דף ע"א ע"ב ד"ה ורזא) וז"ל: דעשר בכללות לא הבינו שלכן חזר ופרטן ומה שכללן - להודיען שהכל אחד, עכ"ל. הרי שאכן ב"דיבור אחד" לא הבינו, ורק למדו מזה ענין נשגב זה שהתורה היא "אחד".

ועפ"י יל"פ שהאופן בו יש ללמוד התורה הוא כ"נתינתה", והיינו מתוך הכרה ש"כלל התורה" הוא בעצם "ענין אחד" ורק שמחולק להרבה "פרטים" הבאים "מתוך האחד" ולזה בא הצווי שלא להוסיף ולגרוע, כי המוסיף או גורע הרי הוא פוגם ב"כלל התורה", ולכן מי שאינו מאמין אפי' באות אחת מן התורה נעשה אפיקורס ל"כל התורה", כי כאמור התורה היא "אחד", וכן יש ללמוד התורה מתוך כבוד לכל פרט ופרט בתורה כחלק מ"אחד" שלם, באופן שאם אין בשאיפת האדם לידע "הכל ממש" חסר ב"כבודה של תורה" שהיא "אחד" כח.

ויש להוסיף עוד לכל זה, שהענין שהתורה נתנה בדיבור אחד שייך למה שנפתח להם ז' רקיעים וראו יחוד ה' השלם, ונראה שראו בחוש היאך קוב"ה ואורייתא "חד" שכמו שהקב"ה "אחד" כך התורה הק' היא "אחד", וכ"ז היה כאשר היו ישראל כולם באחדות גמורה, ומעתה השיגו בחוש ד"קוב"ה ואורייתא וישראל חד", ודו"ק.

^כ וזה לשונו "ועוד יש לך לדעת כי ראוי שיהיו עשרת הדברות בפרט נאמרים בדבור אחד, כי התורה היא מן השם יתברך אשר הוא אחד ואין דבר קודם לתורה והיא ראשונה, וכמו שאמר אתה אחד והתורה שאני נותן לישראל אחת, כלו' כי התורה היא קרובה אליו יותר מכל ולכך התורה מתיחסת ביותר אל השם יתברך שהוא אחד, ולפיכך עשרת הדברות בדבור אחד נאמרו כי בזה התורה היא אחת לגמרי כי כל שאר המצות נכללו בעשרת הדברות ובזה התורה היא אחת. ולכך היו הדברות י' כי י' נחשב כמו דבור אחד כי היה אחד במספר קטון ובזה התורה היא אחד ודברים אלו דברים ברורים מאד באין ספק", עכ"ל.

^{כב} ויוטעם בזה הדין שיש להפסיק מת"ת למצוה עוברת וש"א"א לה להיעשות ע"י אחרים, ופירשו הראשונים [עי' מאירי שבת דף ט' ע"א ועוד] הטעם כי יש ללמוד ע"מ לקיים, וזהו אף באופן שאינו עוסק בתורה באותו מצוה שנודמנה לפניו, אכן מאחר והתורה היא "כולה אחד" אזי כל חלק וחלק בתורה שלומד "מחייב" שיפסיק לקיום מצוה, כי עוסק בתורה שהיא "כולה אחד" והללמוד ע"מ לקיים מחייב להפסיק לכל מצוה שתבא לפניו, דו"ק בזה.

דעת כהן / הרב שמואל מנחם כהן, ראש ישיבת 'תל ציון'

הדיברות בלשון יחיד

אָנְכִי ה' אֶלְקֵיךָ אֲשֶׁר הוֹצֵאתִיךָ מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם מִפֶּיַת עֲבָדִים לֹא יִהְיֶה לְךָ אֱלֹהִים אֲחֵרִים עַל פְּנֵי (ב, כ)

הראשונים התקשו מדוע נאמרו הדברות בלשון יחיד, רש"י כותב: "ולמה אמר לשון יחיד, אלהיך, ליתן פתחון פה למשה ללמד סניגוריא במעשה העגל, וזהו שאמר (שמות לב יא) למה ה' יחרה אפך בעמך, לא להם צוית, לא יהיה לכם אלהים אחרים, אלא לי לבדי", וצריך להבין, הרי דברים אלו גם אם נאמרו למשה, נאמרו לו להעבירים לכל ישראל, וברור שהוא אמר להם את הדיברה הזו האומרת לכל אחד מהם שה' הוא אלקיו המוציאו מארץ מצרים, ושלא יהיה לו אלהים אחרים, ואיזו לימוד זכות יש בזה על עם ישראל?

הרמב"ן כתב: "ונאמרו כל הדברות כלן בלשון יחיד, ה' אלהיך אשר הוצאתיך, ולא כאשר התחיל להם אתם ראיתם וגו', אם שמעו תשמעו (לעיל יט ד ה), להזהיר כי כל יחיד מהם יענש על המצות, כי עם כל אחד ידבר, ולכל אחד יצוה שלא יחשבו כי אחר הרוב ילך והיחיד ינצל עמהם", ויש להבין, האם באיסורים הכתובים בלשון רבים כמו: "לא תגנובו ולא תכחשו ולא תשקרו" (ויקרא יט א) מוזהרים רק הרוב, האם היחידים אינם מוזהרים בהם כט?

הרמב"ן עמד על מה ששתי הדברות הראשונות נאמרו בלשון שה' מדבר ואומר: "אני ה' אלקיך וכו'" ואילו שאר הדברות נאמרו בגוף שלישי "לא תשא את שם ה' אלקיך לשוא", וכתב שזה מה שאמרו חז"ל שאת שתי הדברות הראשונות שמענו מפי הגבורה, ואת שאר הדברות שמענו מפי משה, כמו כן הוא הביא את קושית הראב"ע ממה שכתוב 'דבר ה' אל כל קהלכם' ועוד פסוקים המורים שה' אמר את עשרת הדברות לכולם, וכתב הרמב"ן שאת שתי הדברות הראשונות דבר ה' עם כל ישראל והם שמעו והשיגו אותם, ואילו את שאר הדברות דבר ה' עם משה ובני ישראל שמעו זאת אך לא השיגו את הדברים, ומשה העבירם לישראל.

ובדעת הראב"ע נראה שגם את שתי הדברות הראשונות לא דבר ה' עם כל ישראל אלא עם משה, ומה שאמרו שמפי הגבורה שמענום היינו שראינו שה' מדבר עם משה ושמענו זאת, ובשאר הדברות לא שמענו כלל את דבר ה' ולכן הוקשה לו ממה שכתוב שה' דבר את עשרת הדברים אל כל הקהל.

^{כט} הרמב"ן המשיך וכתב: "ויבאר להם משה זאת הכוונה בסוף התורה בפרשת אתם נצבים (דברים כט יז)", ועיין במה שכתבנו שם בביאור ענין זה.
^ל שמות כ, ז.

והפסוק אומר: "ויאמר ה' אל משה הנה אנכי בא אליך בעב הענן בעבור ישמע העם בדברי עמך וגם בך יאמינו לעולם" (יט,ט) והרמב"ן הביא דברי הראב"ע שאומר שתכלית המעמד היה כדי שלא יוכלו להכחיש את נבואת משה, והוא חלק על כך ואמר שה' רצה גם לדבר אתם וגם שיאמינו בנבואת משה וכל הנביאים אחריו יעויין שם בדבריו המתוקים.

ונראה שהראב"ע הולך לשיטתו שגם בשתי הדברות הראשונות לא דיבר ה' עם ישראל, אלא רק עם משה, ובני ישראל רק ראו ושמעו שה' מדבר עם משה, והרמב"ן הולך לטעמו שסובר שבשתי הדברות הראשונות דיבר ה' עם כל ישראל ולכן כתב שגם זו היתה התכלית.

ובטעם הדבר שרק את שתי הדיברות הראשונות ראו ישראל ושמעו [או שה' דיבר אליהם לדעת הרמב"ן] כתב הרמב"ן שהם יסודות הדת, ונראה עוד לומר בזה שדיברות אלו הן הופעת ה' והעמדתו את עצמו מול ישראל באמירתו להם: 'אני ה' אלקיך וכו' לא יהיה לך אלהים אחרים על פני', ורק משה היה בדרגה שה' יוכל להופיע אליו, ובני ישראל יכלו רק להיות נוכחים במעמד הופעת ה' מול משה.

ומעתה יש לומר שדעת רש"י היא כהראב"ע שגם בשתי הדברות הראשונות דיבר ה' רק עם משה אלא שבני ישראל שמעו זאת, ונמצא שה' דיבר ישירות רק עם משה, ורק אליו הוא הופיע ואמר שהוא ה' אלקיו שהוציאו מארץ מצרים ושלא יעשה אלהים אחרים על פניו, ובני ישראל רק ראו ושמעו זאת כצופים מהצד, ולכן היה עליהם לימוד זכות בחטא העגל כיון שלא להם עצמם הופיע ה' ולא דיבר עמהם ישירות.

ובמה שכתב הרמב"ן שעשרת הדיברות נאמרו בלשון יחיד כדי שלא יחשבו שהציווי הוא על הכלל, ואם הרוב ישמרו ורק היחיד לא ישמור לא יארע לו כלום, ועיין לעיל מה שנתקשינו בזה, ויש לומר עוד בביאור הדברים שהדיברות נאמרו בלשון יחיד כדי ללמדנו שכל דיברה מדברת לכל אדם באופן מיוחד, כל אדם קולט אותה באופן שונה, ומקיימה באופן שונה, ולכן היא נאמרה בלשון יחיד.

הלכתא מאורייתא / הרב יוסף אביטבול, מח"ס שערי יוסף וש"ס, בני ברק

שו"ת בדיני הזכרת רצה בשבת קודש

זכור את יום השבת לקדשו (ח, כ)

שכח לומר רצה והחליצנו ונזכר שהתחיל ברכה רביעית

שאלה: בשב"ק שמזכירים רצה והחליצנו, מה הדין התחיל ברכה רביעית ואמר ברוך א"ה אמ"ה, האם צריך לחזור לראש ברכת המזון.

תשובה: אם התחיל ברכה רביעית אם אמר ברוך אתה חוזר לומר ברוך אשר נתן וכו' ואם אמר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם", ונזכר שלא אמר רצה, להלכה נפסק שימשיך מיד את נוסח ברכת אשר נתן ויאמר "אשר נתן שבתות למנוחה" עד סוף הברכה, ואח"כ יאמר ברכה רביעית של ברכת המזון. ויש חולקים.

אך אם התחיל לומר האל וכו' או לעד [לנוסח בני ספרד] אינו יכול לחזור ולומר ברוך אשר נתן וכו' וצריך לחזור לתחילת ברכת המזון.

מקור: נח' הפוסקים אם התחיל בברוך אתה ה' על דעת ברכה רביעית אם רשאי לסיים בברכת אשר נתן וכו', בברכ"י סק"ז כתב שאינו יכול לסיים בברכת אשר נתן אלא יסיים למדני חוקיק וחוזר לראש ברכת המזון, וכן כתב במאמר מרדכי סקי"ב ובשו"ע הרב ס"ט ובחס"ל ס"ו, ובבא"ח ש"א פרשת חוקת ס"כ, ואולם בחיי אדם כלל מזו סי"ח כתב לדינא שאם התחיל ברכה רביעית ואמר "ברוך אתה ה' אלוקינו מלך העולם", יכול לסיים אשר נתן שבתות למנוחה. והו"ד במשנ"ב סי' קפ"ח סקכ"ג, וכתב לציין לדברי הביה"ל, ובביה"ל שם ד"ה עד שהתחיל כתב לחלוק ע"ד דברי החיי אדם וכתב שמדברי הפוסקים נראה שכיון שהתחיל בברכת הטוב והמטיב שוב אין לו תקנה כיון שכבר הסיח דעתו, וסיים בביה"ל "וע"כ דינא דהחיי אדם צריך עיון גדול" עכ"ל, ולמעשה מנהג העולם כדברי הח"א כן כתב הו"ד הגרשז"א בהליכות שלמה הלכות ר"ח פרק א דבר הלכה אות כח שלמעשה מנהג העולם כמו החיי אדם, וכן כתב לדינא בשו"ת אור לציון ח"ב פרק יג תשובה ח כמו החיי אדם. ומאידך בחזו"ע ברכות עמ' קג ועמ' קח כתב לדינא כדברי החס"ל והבא"ח.

*

ספק אם אמר רצה

שאלה: אדם שהסתפק אם אמר רצה האם צריך לחזור.

תשובה: אם מסתפק אם אמר רצה אם נזכר קודם שהתחיל ברכה רביעית יאמר שם ברכת אשר נתן וכו' בשם ומלכות, ואם נזכר לאחר שסיים ברכת המזון צריך לחזור ולברך, ולבני ספרד אינו צריך לחזור ולברך ברכת המזון. אך לכתחילה נראה שטוב לשמוע מאחר.

מקור: במשנ"ב סימן קפח, סקט"ז כתב שאם מסופק האם הזכיר רצה חייב לחזור ולברך כיון שיש חזקה שבודאי לא הזכיר רצה, ע"ש, ואולם בחכמת שלמה שם סק"ו כתב שאם מסופק האם הזכיר רצה אינו חוזר כיון שאימת שבת עליו ומסתמא הזכיר. ואולם לדינא כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ד סימן יח) שהמציאות מראה שאין שום אימה פועלת להוציא מחסרון השגחה בשעת התפילה וברכת המזון והאדם נמשך אחר הרגילות, ולכן למעשה המסופק אם הזכיר רצה חייב לחזור ולברך. ע"ש, ואולם שו"ת יביע אומר ח"ז סימן כח שפסק שלא יחזור ע"ש, וכן כתב בשו"ת תבואות שמש חאו"ח סי' לט ובמילואים עמ' רא, ומ"מ אף לבני ספרד נראה שלכתחילה טוב לשמוע ברכת המזון מאחר.

*

קרוב לודאי שאמר רצה

שאלה: אדם המסופק אם בירך ברכת המזון באופן שיותר נראה לו שכן בירך, האם יחזור ויברך [כנ"ל לבני אשכנז שבספק חוזרים].

תשובה: אינו חוזר ומברך.

מקור: נראה שבזה הולכים אחר הרוב וכן האריך בזה מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בגליון אומרה לשמך מס' 177, וראה מה שנתבאר בזה בהרחבה בשערי יוסף דיני אמירת ותן טל ומטר לברכה.

*

אשה שלא אמרה רצה

שאלה: האם אשה ששכחה ולא אמרה רצה צריכה לחזור.

תשובה: אשה ששכחה לומר רצה דינה כדין האיש שצריכה לחזור, וככל הנ"ל. [ויש חוששים לשיטתם שטוב לכתחילה שתשמע ברכת המזון מאחר]

מקור: בשו"ת רעק"א מהדו"ק סי' א' כתב לדינא שאשה שלא הזכירה רצה בברכת המזון חייבת לחזור ולברך, כיון שאשה חייבת במצות עשה של קידוש היום מהיקש של זכור ושמור, וממילא כל חיובי שבת בכלל ולכן חייבת לחזור ולברך. ע"ש, ואולם בכה"ח סימן קפח סקכ"ד כתב לדינא שאשה שלא הזכירה רצה בשבת אינה חוזרת, כיון שיש ספק האם חייבת בברכת המזון מהתורה או מדרבנן כמבואר בשו"ע בשו"ע סי' קפו ס"א ע"ש, אך לדינא דבריו מחודשים, ולכן אף אשה ששכחה רצה צריכה לחזור, וכן האריך לדינא בשו"ת יביע אומר ח"ו חאו"ח סי' כח סק"ה, ומ"מ נראה שטוב בכה"ג שתשמע מאחר כיון שיש כאן ספק.

*

אשה שמסופקת אם אמרה רצה

שאלה: אשה שמסופקת אם אמרה האם צריכה לחזור ולברך ברכת המזון למנהג בני אשכנז שחוזרים על ספק אם אומרים רצה בברכת המזון.

תשובה: אשה שהסתפקה אם אמרה רצה אינה צריכה לחזור, ולבני אשכנז טוב שתשמע ברכת המזון מאחר, ואם לא תחזור ותברך בעצמה.

מקור: לכאורה נראה שאינה צריכה לחזור כיון שיש כאן ספק ספיקא א' מח' הפוסקים אם חוזרים ב' ספק אם אמרה, וכ"כ בשו"ת יגל יעקב או"ח סי' כב, וכן י"ל לפי מש"כ בשם החזו"ע לעיל שהוא ספק דרבנן לקולא, ועוד טעם כתב בזה בשו"ת רבבות אפרים (ח"ו סימן קמח) שאשה שמסופקת האם הזכירה רצה אינה חייבת לחזור ולברך, כיון שמבואר בברכי יוסף וכן כתב בגליון רעק"א לשו"ע סימן קפו שאשה שמסופקת האם בירכה ברכת המזון אינה חייבת לברך, משום שלגבי הספק האם חייבת מהתורה, פטורה משום ס"ס (שמא אינה חייבת, ואת"ל שחייבת, שמא בירכה), ולגבי הספק האם חייבת מדרבנן, פטורה אפילו בספק אחד, דאמרינן ספק דרבנן לקולא עכ"ד.

ואולם שו"ר בשו"ת יד יצחק (ח"ב סימן נד) שפסק שגם אשה שמסופקת חייבת לחזור ולברך ונראה דכיון שאשה שמסופקת האם בירכה אינה חייבת לברך מספק, כ"ש בציוור שודאי בירכה ויש ספק האם הזכירה רצה, שאינה חייבת לחזור ולברך עכ"ד. ע"ש, וכן נראה לפי מש"כ במשנ"ב סי' קפ"ח סקט"ז שהחיוב לחזור הוא שמסתמא ודאי לא הזכירה הרי הוא כודאי, וכן הורה הגרמ"מ לובין שליט"א והו"ד בקונ' עיטורי מרדכי דיני הזכרת רצה, ומ"מ נראה כיון שהוא ספק שלכתחילה תשמע מאחר ואם אין לה ממי לשמוע תברך בעצמה.

*

שכח רצה והחליצנו בסעודה שלישית

שאלה: האם אדם ששכח להזכיר רצה והחליצנו בסעודה שלישית חוזר ומברך ברכת המזון.

תשובה: אם שכח להזכיר רצה והחליצנו בסעודה שלישית אינו חוזר, כיון שיש אומרים שאין חיוב לאכול פת בסעודה שלישית, אך בודאי שלכתחילה יש לאכול כזית פת גם בסעודה שלישית, אך שאם לא הזכיר רצה אינו חוזר.

אף שאין חוזרים על הזכרת רצה והחליצנו בסעודה שלישית, מ"מ אם אמר ברוך אתה ה' של תבנה ירושלים ועדיין לא חתם בונה ירושלים ונזכר שלא אמר רצה והחליצנו למדני חוקיך ויחזור לומר רצה והחליצנו.

אם מברך ברכת המזון אחרי השקיעה יאמר ברוך אשר נתן ללא שם ומלכות בפתיחה ובחתימה.

אם נזכר לאחר ברכת בונה ירושלים אין צריך לומר אף ברכת אשר נתן וכו'.

מקור: שו"ע סי' קפ"ח ס"ח. ואמנם בבא"ח פרקת חוקת ס"כ כתב שצריך לחזור ע"פ הקבלה, אך להלכה קימ"ל כמ"ש בשו"ע וכן כתב בחזו"ע שבת ח"ב עמ' שמג ובכה"ח סי' קפח סקל"ט ובשו"ת אול"צ ח"ב פרק כא תשובה ט'.

ומש"כ בד"ה השני, כן כתב בביה"ל סי' קפ"ח ס"ח ד"ה בשבת דינה כר"ח לגבי סעודה שלישית וז"ל: "נהי דמחמרינן שלא להחזירו אם נזכר לאחר שפתח בהטוב והמטיב מ"מ יום שבת בודאי חשיבא וכשנזכר קודם שפתח בהטוב והמטיב צ"ל אשר נתן וכו' בפתיחה וחתימה ובפרט בסעודה ג' דמעיקר הדין כבר פסק המחבר בסי' רצ"א ס"ה דחיובה דוקא בפת אח"כ מצאתי בנהר שלום בסעיף זה שגם הוא מצדד כדברינו עכ"ל, וכ"כ לדינא בחזו"ע ברכות עמ' קח. ובשו"ת יביע אומר ח"ו סי' כח אות ז'. ומש"כ בד"ה

השלישי, כן מבואר סידור שו"ע הרב, תהילה לדוד סי' קפ"ח סק"ד, ועי' בביה"ל סי' קפ"ח ס"י ד"ה מזכיר של שבת בברכת המזון שנראה שאפילו מבעוד יום אין מזכיר בשם ומלכות וז"ל: וזה כתבנו לפי הכרעתנו למעלה דגם בר"ח צריך לברך בשם ומלכות אכן לפי מ"ש שארי אחרונים שגם בר"ח וה"ה בסעודה שלישית של שבת אפילו כשמברך מבע"י אינו מזכיר שם ומלכות אין נ"מ בכל זה דודאי גם עתה מותר לברך בלי שם ומלכות עכ"ל. ועי'.

*

הזכרת רצה לאחר שאמר ברוך המבדיל בסעודה שלישית

שאלה: האם אמר ברוך המבדיל בסעודה שלישית האם יאמר רצה.

תשובה: אם התפלל מעריב או שהבדיל על הכוס לא יזכיר רצה והחליצנו, אך אמר 'ברוך המבדיל' באמצע סעודה שלישית, לא יאמר 'רצה', והאומרו יש לו על מי לסמוך.

מקור: במג"א סי' רס"ג ס"ק לג כתב להסתפק אם אמר רק ברוך המבדיל אם יאמר רצה, במשנ"ב סי' רס"ג ס"ק סז הביא דברי המג"א שכתב להסתפק בזה, ולמעשה עדיף שלא לומר, אמנם עדיין יש צד שהמילים 'ביום השבת הזה' אינם שקר כיון שיש אנשים שאצלם עדיין שבת, ולכן מי שאומר יש לו על מה לסמוך, וכ"כ השיב מו"ר הגר"ע פריד שליט"א בשו"ת שימושה ולימודה או"ח שם, אך מעיקר הדין נראה שלא יאמר, וכ"כ לדינא בחזו"ע שבת ח"ב עמ' שמח.

*

הזכרת רצה של סעודה שלישית לאחר צאת השבת

שאלה: האם מזכירים רצה בסעודה שלישית אחרי צאת הכוכבים.

תשובה: אף אם מברכים ברכת המזון בסעודה שלישית אחרי צאת הכוכבים יש להזכיר רצה בברכת המזון ואף אם מברך ברכת המזון כמה שעות אחרי צאת השבת ולא אכל אח"כ פת יש להזכיר רצה.

מקור: שו"ע סי' רפ"ח ס"י מבואר שיש להזכיר אף לאחר צאת הכוכבים, ועי' שו"ע סי' תרצ"ה ס"ג שהביא בזה מח' לגבי על הנסים, אך להלכה צריך להזכיר וכ"כ בברכ"י סי' קפ"ח סקי"ב ובשו"ת זרע אמת ח"ג סי' ע"ט.

ואם עבר כמה שעות בשו"ת הלכות קטנות ח"ב סי' מו כתב שלא יזכיר כיון שהתעכל המזון אפילו שהמשיך לאכול במוצאי שבת, וכן כתב בבא"ח פרשת חוקת אות כב, ואולם

במשנ"ב סי' קפ"ח סקל"ב כתב שיזכיר רצה בברכת המזון, וכ"כ בחזו"ע שבת ח"ב עמ' שמו,
וכ"כ בשו"ת יחו"ד ח"ג סי' נ"ה.

*

שכח להזכיר רצה לאחר שאכל כזית מזונות לפני הסעודה

שאלה: אם שכח לומר רצה בסעודה שניה בבוקר לאחר שאכל כזית מזונות לפני הסעודה
ובירך על המחיה האם צריך לחזור ולברך ברכת המזון.

תשובה: אם שכח להזכיר רצה לאחר שאכל כזית מזונות [אף שאינו מפת הבאה בכיסנין]
לפני הסעודה ובירך מעין שלוש, לא יחזור ויברך ברכת המזון כיון שאפשר שיצא ידי חובה
באכילת כזית עוגה. אך יש מחמירים שלכתחילה ראוי באופן זה שיחזור ויטול ידיו ויאכל
כביצה פת ויברך ברכת המזון עם יעלה ויבוא ויפטור בזה גם את האכילה הראשונה, שבזה
מוציא עצמו מידי ספק, ואם אינו יכול לאכול עוד מספק אינו חוזר ומברך, כיון שיש צד
שקיים חובת סעודת שבת באכילת המזונות, ולכן מספק אינו חוזר ומברך, ואם לא עבר עדיין
זמן עיכול מאכילת המזונות חוזר ומברך ברכת המזון, שהרי כל הצד לפוטרו מברכת המזון
הוא משום ספק שמא כבר קיים סעודת יו"ט באכילת המזונות, וגם לצד זה הוא מחוייב
בברכת המזון על המזונות שעדיין לא ברך עליהם ברכת המזון אלא על המחיה, והרי הוא
מחוייב בברכת המזון לכל הצדדים.

מקור: עי' בחזו"ע שבת ח"ב עמ' שמו נקט שאינו צריך לחזור, ובספרי שערי יוסף הלכות
המצויות בחג השבועות הארכתי בזה וצרף לכאן, ואמנם יש מחמירים בזה כמ"ש מו"ר
הגר"ע פריד שליט"א בספר אזמרה לשמך על המועדים הל' חג השבועות.

*

לא הזכיר רצה במעין שלש האם יצא יד"ח סעודה במיני מזונות

שאלה: לנ"ל שאין צריך לחזור, האם הוא הדין בכה"ג שלא הזכיר רצה בברכת מעין
שלוש.

תשובה: אף אם לא הזכיר רצה בברכת מעין שלוש לא יחזור ויברך ברכת המזון כיון
שאפשר שיצא ידי חובת סעודה.

מקור: בשו"ת חיי הלוי ח"י סי' מח כתב שאינו צריך לחזור כיון שיצא יד"ח באכילה ואולם
בשו"ת אור לציון ח"ב עמ' קצד כתב שלא יצא בזה ידי חובה, אך למעשה נראה שיצא בזה
יד"ח כיון שאפשר שיצא ידי חובת סעודה, וכן כתב לדינא בחזו"ע שבת ח"ב עמ' קצה
שאפילו אם לא היה לו פת לסעודת שבת וסעד בפת הבאה בכסנין ובברכת מעין שלש
שכח להזכיר של שבת שאינו חוזר.

*

אכל קוגל איטריות לפני סעודה שניה ובירך על המחיה ושכח רצה

שאלה: אם אכל קוגל איטריות לפני סעודה שניה ובירך על המחיה ושכח לומר רצה, האם צריך לחזור ולברך או דלמא שלא יצא בזה ידי חובת סעודה כיון שאין דינו כפת. **תשובה:** אם אכל קוגל איטריות כיון שדינו כתבשיל [ורק בכמה מקומות מצינו לחומר שדינו כפת, כגון בהפרשת חלה] ובירך עליו על המחיה ושכח לומר רצה בברכת המזון בסעודה שניה צריך לחזור ולברך ברכת המזון.

מקור: נח' הראשונים האם מקיימים מצות סעודות שבת במיני תרגימא בחידושי הרשב"א שבת דף קיז ע"ב כתב וז"ל: וכן יש אומרים שאפילו עביד אותן שלש סעודות במיני תרגימא שפיר דמי עכ"ל, וכן כתב בחידושי הר"ן שם, ואמנם בשו"ע סי' רע"ד ס"ד כתב שיש חיוב לאכול פת, ולכן נראה שלא יצא יד"ח בקוגל, וכן כתב לדינא בקונ' עיטורי מרדכי דיני רצה עמ' 10 בשם הגרמ"מ לובין שליט"א, ואף שלגבי סעודה שלישית כתב בשו"ע סי' רצ"א ס"ד כתב "צריך לעשותה בפת", וי"א שיכול לעשותה בכל מאכל העשוי מאחד מחמשת מיני דגן; וי"א שיכול לעשותה בדברים שמלפתים בהם הפת כבשר ודגים, אבל לא בפירות; וי"א דאפילו בפירות יכול לעשותה. וסברא ראשונה עיקר, שצריך לעשותה בפת א"כ הוא שבע ביותר. עכ"ל, ומבואר דאף שלדינא יש לעשותה בפת מ"מ אפשר לעשות סעודה שלישית בכל דבר שמלפתים את הפת כמו בשר ודגים, וא"כ ה"ה במיני תרגימא שפיר דמי, וכ"ש אם יוצאים יד"ח סעודת שבת בפירות, ונפק"מ במי שאין לו לחם ויש לו רק פירות בכל הג' סעודות שיכון לקיים בזה סעודות שבת, וכעיי"ז לגבי רשב"י ובנו שהיו במערה שהיה להם עץ חרובין בודאי כווננו ע"ז מצות סעודות שבת]. מ"מ אמר לי בזה מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שדוקא בסעודה שלישית יוצאים בזה יד"ח, משא"כ בשאר הסעודות, ואף שלהרבה דינים דין קוגל איטריות כלל דבריו, מ"מ הוא הוא בתורת ספק, ולכן אם אכל קוגל איטריות בודאי שצריך לחזור על ברכות המזון.

*

לא אכל סעודה בליל שבת ואוכל ביום ג' סעודות ושכח רצה

שאלה: אם לא אכל סעודה בליל שבת ואוכל ביום ג' סעודות ושכח לומר רצה בסעודת התשלומין האם צריך לחזור ולברך ברכת המזון.

תשובה: אם לא אכל סעודה בליל שבת שדינו צריך לאכול ביום שבת ג' סעודות ושכח לומר רצה בסעודה השניה שאוכל לתשלומין נראה שלא יחזור ויברך ברכת המזון.

מקור: במשנ"ב סי' רצ"א סק"ו כתב בשם הברכ"י שלא יחזור, ומאידך במשנ"ב סי' קפ"ח סק"ו כתב בשם פרי מגדים שיחזור ויברך שנית, ולמעשה נראה דספק דרבנן לקולא שלא יברך וכמו שנראה שמש"כ בסי' רצ"א עיקר וז"ל: מצדדים האחרונים שלא לחזור ולברך עכ"ל, ונראה דהכי ס"ל לדינא, וכן כתב לדינא בחס"ל סי' קפח ס"ה ובכה"ח סי' רצ"א סק"ח ובהלכה ברורה סי' קפח עמ' תקא.

*

שכח רצה בסעודה שניה שאכלה אחרי חצות

שאלה: אם שכח להזכיר רצה בסעודה שניה שאכלה אחרי חצות, האם צריך לחזור ולברך ברכת המזון.

תשובה: אם שכח רצה בסעודה שניה שאכלה אחרי חצות יחזור ויברך ברכת המזון.

מקור: כ"כ בגליון רעק"א עהשו"ע סי' קפח, ואמנם באול"צ כתב שלא יחזור ויברך כיון שלדעת הרמב"ם אי אפשר לאכול סעודה שניה אחר חצות, אך כבר נתבאר בספרי שערי יוסף דיני ברית מילה וזריזין מקדימין למצוות שאינו חיוב, וכמו שמוכח מהרבה פוסקים, ולכן נראה שבודאי בכה"ג צריך לחזור. וכ"כ לי מו"ר הגר"ע פריד שליט"א שבודאי שאפשר לאכול אחרי חצות כמו שהאריך בגליון אומרה לשמך מס' 155 ע"ש, נודלא כמ"ש בס' הליכות ברכות שיש לחוש בזה משום סב"ל לדברי האול"צ, והכא הוא ספק במצוה ולא אמרינן סב"ל כמ"ש הרדב"ז].

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת יתרו

יח, א: וַיִּשְׁמַע יְתֵרוֹ כִּהֵן מִדִּין חֹתֵן מֹשֶׁה.

בתורה יש הבחנה ברורה בין אבי הבעל לבין אבי האשה, אבי האשה נקרא "חותן" יתרו חותן משה, והאם נקראת חותנת ארור שוכב עם חותנתו, לעומת זאת אבי הבעל נקרא "חם" כמו אצל תמר הנה חמיך עולה תמנתה, והאם נקראת חמות כמו נעמי שהיתה חמותן של עורפה ורות. וכן להיפך הלשון חותן וחותנת לא מצינו על אבי ואם של בעלה אף באשה.

ובס"ד הראני אחי הרב שמואל שליט"א שכבר עמד בזה רבינו הפמ"ג באגרות [בסדר אלפא ביתא אות חמ"ה, נדפס בשו"ע הבהיר ח"א עמ' תקין בזה"ל שכתב שהטעם אינו יודע, ואולי חמי בתרגום ראייה "דחמת יתהון" [בנוסח ביעור חמץ] ומדרך שאם בעלה משגיחה על הכלה הן ליישר בדרך ישרה, וגם לרעה ה' נשים השונאות, ומשום הכי נקראת "חמותה", ואגב האיש גם כן חמיו, משא"כ אבי האשה דרך לקבל קידושי בתו נערה, ובין שניהם נגמר החיתון נקרא "חותן" "חתן", ואגב [אשתו נקראת] חותנת, ולפי זה אבי זקינה של אשתו גם כן חותן עכ"ד.

אולם בארמית לא נשתמר ההבדל ולכן אונקלוס מתרגם "חותן" חמוהי ו"חמיך" חמוייך. גם חז"ל לא הקפידו על כך כדברי המדרש חותן משה מתחילה היה משה מתכבד בחמיו, וכן [כתובות יב, א] ההולך לאכול סעודת אירוסין בבית חמיו ועוד.

*

יח, ז: וַיִּשְׁאַלוּ אִישׁ לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֵאוּ הָאֱהָלָה.

בספר מעלות המידות [מעלת השלום ד"ה הגדול] כתב גדול השלום שהוא קודם לשבחו של מקום, שכן כשבא יתרו אצל משה מיד וישאלו איש לרעהו לשלום, ואחר כך ויספר משה לחותנו את כל הניסים שעשה לישראל עכ"ל.

ויש חידוש בדבריו ד"גדול השלום" לא רק באופן שהוא להשקיט המחלוקת, שהרי כאן לא היה שום מחלוקת אלא שמשה התעניין בשלום חמיו שבא מן הדרך וכו' שזה עושה הרגשה טובה לשני ששואלין בשלומם, גם על זה נאמר גדול השלום שקודם אפילו לשבחו של מקום.

*

יח, ט: וַיַּחַד יְתֵרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל.

איתא בסנהדרין [צד, א] אמר רב שהעביר חרב חדה על בשרו, והיינו שמל לשם גירות.

והנה ברמב"ם [מילה ב, א] פסק דגוי לא ימול כלל, וביצחק ירנן שם דיקדק דתיבת "כלל" יתר, ויראה דאתא לרמוז דגוי לא ימול בין מהול כגון ערבי מהול וכגון בני קטורה, בין אינו מהול, וכדאיתא בש"ס וזהו שכתב "כלל". ועוד יש לומר דאתא לומר בין בנמצא ישראל בין אינו נמצא כי אם גוי אפ"ה לא ימול עכ"ד.

ולפי"ז גם יתרו שהיה מבני קטורה וכבר מל עצמו קודם לכן וכדלקמן, מ"מ לא היה יכול הוא עצמו למול את עצמו לשם גירות רק אחד מישראל העביר על בשרו חרב חדה ומל אותו.

והנה להלכה קיימא לן דאינו גר עד שימול ויטבול, וא"כ צריך לומר שיתרו גם טבל לשם יהדות. וכ"כ בספר הרמזים לרבינו יואל על הפסוק להלן פסוק י"ב ויבוא יתרו וכל זקני ישראל "וכל" בגימטריא "טבילה", שטבל בפני בית דין, וכתוב הכא וכל זקני ישראל וכתוב התם [שופטים כא, ו] וכל זקני העיר ההיא ירחצו ידיהם, מה להלן מים אף כאן מים, טבל במים, דבר אחר כתיב הכא וכל וכתוב התם [מ"ב ג, כה] וכל מעיין מים יסתמו מה התם מקוה אף הכא מקוה עכ"ד.

אמנם נראה דכל זה צריך לומר לדעת הסוברים דיתרו בא לאחר מתן תורה, אבל למ"ד דיתרו לפני מתן תורה בא לפי מה שחידשו תוס' שבת [קלה, ב ד"ה כגון] דקודם מתן תורה לא שייך טבילה עיין שם, א"כ שפיר יתרו נתגייר במילה לחוד גם בלי טבילה. ובהכי ניחא מה דבגמרא הוזכר רק המילה ולא הוזכר הטבילה.

מיהו יש לעיין לפי מה שפירש"י [פסוק יג] ויהי ממחרת מוצאי יוה"כ היה, בשלמא הסעודה אפשר לומר שהיתה במוצאי יוה"כ, אבל המילה הלא קיי"ל דמילת גר דהוי מילה שלא בזמנה אינה אלא ביום ולא בלילה, ואינו דוחה את יוה"כ רק מי שזמנו קבוע [וטבילה שפיר יש לומר כיון דהוי טבילה לשם מצוה ולא לתענוג מותר] וצ"ע.

ובמהרש"א שם הקשה הלא יתרו היה ממדין ומדין היה מבני קטורה שהיו חייבין במילה, ותירץ דלענין פריעת המילה קאמר דאברהם לא נצטוה על הפריעה.

ובשירת דוד [גולדברג] עה"ת הקשה דא"כ למה הוצרך "חרב" הרי פריעה נעשית בציפורן, וכתב דנראה מוכח כמו שכתב בזית רענן על ילקוט יהושע [ה, ב] בפסוק עשה לך חרבות צורים וכו', דכיון שלא פרעו נמשכה עורלתם שכן הוא בטבע, ולפיכך הוצרכו למול עורלתם שנית, וא"כ הכא נמי יתרו אע"פ שמל עצמו כיון שלא פרע עורלתו והוצרך "לחרב" למול עצמו שנית לשם גרות.

*

יח, י: וַיֹּאמֶר יְתֵרוֹ בְּרוּךְ ה' וְגו' אֲשֶׁר הִצִּיל אֶת הָעַם מִמִּצְרַיִם.

יש כאן דקדוק נפלא דבפסוק א' כתיב כי הוציא את ישראל ממצרים, וכן פסוק ח' על אודות ישראל, וכן פס' ט' אשר עשה ה' לישראל, ורק בפסוק כאן כתיב אשר הוציל את "העם" ולא ישראל וצריך טעם.

ואולי י"ל דרש"י פירש ד"ה מתחת יד מצרים, כתרגומו לשון רידוי ומרות, היד שהיו מכבידים עליהם היא העבודה עכ"ל.

ולפי"ז י"ל דכשכתוב "ישראל" ודאי גם שבט לוי בכלל, אבל כשכתוב "העם" יש מחלוקת תנאים בחולין [קלא, ב] אי לויים בכלל עם או אינו בכלל עם, ובגליון הש"ס שם כתב עיין ברש"י בחומש בפסוק ובריתך ינצורו דשבט לוי מלו בניהם במדבר וביהושע ה, ה "וכל העם הילודים במדבר לא מלו", משמע דלויים לא איקרו "עם" עכ"ל. א"כ אי נקוט דלויים לא איקרו עם יש לומר גם כאן דלפי שהפסוק מדבר על כובד ורידוי העבודה שעשו המצרים לישראל הרי זה לא נוהג בשבט לוי כלל כדאיתא בשמו"ר פ"ה אות ט"ז וז"ל אריב"ל שבטו של לוי פנוי היה מעבודת פרך, ועיין בפירוש מהרז"ו, ועיין רש"י [שמות א, יג] ד"ה בפרך בעבודה קשה המפרכת את הגוף ומשברתו, א"כ בדוקא כתיב בפסוק אשר הציל את העם מתחת יד מצרים דייקא, לאפוקי שבט לוי שלא היה עליהם כובד העבודה ולא שייך הצלה גבייהו.

*

יח, יג: וַיְהִי מִמָּחֳרַת וַיֵּשֶׁב מֹשֶׁה לְשֹׁפֵט אֶת הָעָם וַיַּעֲמֵד הָעָם עַל מֹשֶׁה מִן הַפֶּקֶד עַד הָעָרֵב. פירש"י ויהי ממחרת, מוצאי יום הכיפורים היה כך שנינו בספרי, ומהו ממחרת, למחרת רדתו מן ההר.

מבואר מלשון רש"י שמחרת יוה"כ נקרא מוצאי יוה"כ, ומוכח שכל היום נקרא מוצאי יו"כ [ולא רק הלילה]. ומצינו כן בכמה מקומות שכל היום חשיב מוצאי שבת יעויין ברעק"א [לאו"ח רצט, ו] שלענין הבדלה שעושין במוצאי שבת היום הולך אחר הלילה, והבדלה שעושין עד יום ג' הוא מגדר תשלומין, אבל הבדלה ביום ראשון אינה מוגדרת תשלומין אלא עיקר זמנה הוא, ונמצא לפ"ז שכל יום ראשון חשיב "מוצאי שבת".

וכן בערכין [יא, ב] כשחרב הבית בראשונה אותו היום תשעה באב היה ומוצאי שבת היה וכו' והיו כהנים ולויים עומדין על דוכנן ואומרין שירה, והרי שירת הלויים היא דוקא ביום וכמבואר שם בעמוד א', ובהכרח שהיה יום ראשון ויום זה נקרא מוצאי שבת.

וכן בכריתות [כה, א] אמרו עליו על בבא בן בוטא שהיה מתנדב אשם תלוי בכל יום חוץ מאחר יום הכיפורים יום אחד. וברש"י [דף יח, א] הביא בלשון זה [בד"ה אמר] שהיה מביא "אשם תלוי בכל יום חוץ ממוצאי יוה"כ", והרי אי אפשר להביא קרבן בלילה, ועל כרחך הכוונה ליום שאחר יוה"כ ומבואר שנקרא מוצאי יוה"כ.

ונפק"מ לגבי סליחות שאומרים "במוצאי מנוחה" דלפי מה שנתבאר אפשר גם ביום לומר במוצאי מנוחה.

והנה גבי קריאת פרשת הקהל תנן בסוטה [מא, א] שהיה במוצאי יו"ט הראשון של חג, וכמדומה יש מחלוקת בין המפרשים אי היתה הקריאה בלילה או ביום שלאחריו, ולפי מה שנתבאר הלשון "מוצאי יו"ט" יכול להתפרש בשופי לכתחילה גם על היום שכל היום נקרא מוצאי יו"ט.

*

יח, כא: וְאַתָּה תַּחֲזֶה מִכָּל הָעָם אֲנָשֵׁי חַיִּל.

במעלת המידות [מעלת התשובה ד"ה ואם חטא בסופו] כתב ואני קירבת אלקים לי טוב [תהילים עג, כח], **שכל מי שמתקרב לה' אשריו**, תדע שכן הוא יתרו ע"י שנתקרב להקב"ה זכה להורות למשה ע"ה שנאמר ואתה תחזה מכל העם אנשי חיל.

*

יח, כד: וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה לְקוֹל חֲתָנוּ וַיַּעַשׂ כֹּל אֲשֶׁר אָמַר.

יש הרבה יועצים, אמנם לא תמיד כל עצה מתקבלת ובפרט אדם קטן שמייעץ לגדול ממנו מה וכיצד לעשות, **כיצד זכה יתרו שעצתו התקבלה!?**
שמעתי בשם הגה"צ ר' ראובן הכסטר שליט"א שהוא מידה כנגד מידה, דיתרו שמע קריעת ים סוף ומלחמת עמלק ובא למדבר אל משה **מה שלא עשו אחרים ששמעו זאת, כך באותה מידה גם כן שמעו לו למה שהוא אומר.**

*

יט, ב: וַיִּסְעוּ מִרְפִּידִים וַיָּבֹאוּ מִדְבַּר סִינִי.

פירש"י למה הוצרך לחזור ולפרש מהיכן נסעו, והלא כבר כתב שברפידים היו חונים בידוע שמשם נסעו, אלא להקיש נסיעתן מרפידים לביאתן למדבר סיני, **מה ביאתן למדבר סיני בתשובה אף נסיעתן מרפידים בתשובה.**

ומקורו במכילתא, וכתב שם בפירוש שבות יהודה דאע"ג דאמר לעיל רפידים שרפו ידיהם **מן התורה**, מ"מ בעת נסיעתן עשו תשובה, ואפשר דויסעו מרפידים ר"ל נסעו ממה שהיו רפודים **מן התורה** וכמו שאמרו [ב"ר מא, ד] בויסע לוט מקדם [בראשית יג, יא] עכ"ל. והיינו דכאן "התשובה" זה לא תשובה של ר"ה ויוה"כ על כל עבירות שבתורה, אלא על התחזקות בלימוד התורה [שהרי כבר במרה ניתן להן קצת פרשיות שיתעסקו בהן] וזה היה ההכנה **שלם לשבועות - קבלת התורה.** וכן מפורש במדרש לקח טוב שכתב מה ביאתן לסיני בתשובה לקבל התורה.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת 'משאת המלך' ורא"כ ב'מדרש אליהו', מח"ס 'ויאמר שמואל' ושא"ס, אלעד

קבלת התורה של לומדי התורה, אברכי הכוללים ונשותיהם

מעשה שהיה באחד מכוללי האברכים באלעד. אברך תלמיד חכם ישב והתייגע על הסוגיות, בעמל וביזע רב, כתב חידושי תורה ובירורי סוגיות לעומק. תכריך שלם של כתבי חידושי תורה יצא מתחת ידו והאברך רצה מאד להוציא את חידושו בחוברת, בקונטרס של חידושי תורה. אך דא עקא, ש"כסף מנלן", לא היה לו כסף להדפיס את הקונטרס כשאיפתו. סיפר לרעייתו. שניהם דנו מהיכן יוכלו להשיג כסף להקלדה, עימוד והדפסה, אך שניהם הגיעו למסקנה כואבת, שאין להם כעת כסף. החליטו שלא כדאי להלוות כסף לשם כך, בפרט כשהם יודעים שפרנסתם דחוקה ולא יוכלו להחזיר את ההלוואה. מבחינת האברך, הסיפור נגמר. והקונטרס? ייצא בהזדמנות אחרת.

למחרת הגיעה רעייתו שתחי' ובידיה שטרות כסף מרשרשים. "השגתי כסף, תדפיס את הקונטרס", אמרה. האברך, שאני מכירו אישית, ניסה להבין מנין הגיע הכסף, אך הרעייה סירבה לגלות לו. הוא הלך והדפיס את הקונטרס שמח וטוב לב. דברי תורתו התפרסמו בבתי המדרש וכולם היללו ושיבחו את חידושי הנפלאים. כעבור זמן התברר לאברך שאשתו נטלה את שעון הזהב שקיבלה ממנו באירוסין, מכרה את השעון והשיגה כסף. "שעון זהב? בשביל מה אני צריכה את זה?! התורה שלך חשובה הרבה יותר!", אמרה לו בעיניים בורקות.

סוף הסיפור היה שראש הכולל של אותו אברך שמע על מכירת שעון הזהב כדי להדפיס קונטרס של חידושי תורה, דאג להשיג את השעון מהמוכר ושילם על הקונטרס מכספו, ולנו נשאר הסיפור הנפלא. זוהי קבלת התורה אמיתית!!

ארבע פעמים מסכת סוכה

מוישי מתנהל ב"שבת חופשה" בישיבה הקטנה שלו כך. לאחר סעודת שבת הוא יושב ולומד עד שתיים עשרה בלילה. בחצות הוא הולך לישון. מנין התפילה בו אביו מתפלל מתחיל בחורף בשבע-שבע ורבע, לפני זמן "מגן אברהם". הם אוכלים ב- 11, אז עד 11 הוא יושב ולומד. הסעודה מסתיימת לפני "מנחה גדולה". הוא ואביו הולכים להתפלל מנחה והוא נשאר ללמוד עד שלוש וחצי בצהריים. בשלוש וחצי הוא הולך לקיים את המצוה של "שינה בשבת תענוג" וישן עד ארבע וחצי. אז הוא קם ומתיישב ללמוד בשמחה ובנחת עד סעודה שלישית. לאחר מעריב, הוא שומע "הבדלה" מאבא, עוזר קצת לאמא והולך לבית הכנסת הסמוך, כי הוא רוצה ללמוד. שם הוא לומד, לומד ולומד עד 11.30, ואז הוא שב

קבלת התורה של לומדי התורה, אברכי הכוללים ונשותיהם

הביתה לאכול "מלוה מלכה". מישי, אותו אני מכיר אישית, מוכן כעת, שמח ומאושר, ובעיקר רענן, רענן לקראת עוד שבוע חדש של "שטייגען"...

"אפשר לקבל את כל המבחנים, מתחילת חולין ועד עכשיו?", פנה האברך לראש הכולל שלו. "בבקשה, אבל כבר עשית את המבחנים האלה!"

"נכון", הסביר האברך, "אך לפני יומיים נולדה לי בת, ויש המון עיסוקים בבית, הרבה דברים שצריך לעשות, לטפל בילדים ולדאוג לכל הנצרך, אז זה הזמן שיהיה לי "מחייב" משלי, משהו שיעסיק לי את הראש בכל רגע פנוי. חשבתי לנצל את הזמן ולחזור במהירות על חולין, עם המבחנים..."

כשרציתי לכתוב על הנושא של "קבלת התורה" הפרטית של כל אחד ואחד מאתנו, ביקשתי מכמה ידידים לספר לי על "קבלות התורה שלהם". אחד מידידי, מחסידי ויז'ניץ בעירנו, סיפר לי על מגיד השיעור של ה"דף היומי" בשיעור בו הוא לומד, המלמד כמלמד בחיידר בת"ת בבני ברק. בכל יום הוא נוסע לחיידר באוטובוס ומכין את השיעור של הדף היומי. בחודש האחרון החליט מגיד השיעור לעזוב את קו האוטובוס בו נסע כל יום, קו העובר כמה תחנות ברמת גן, במקומות שאין בהם רוח של אידישקייט וקדושה, בלשון המעטה, ולהאריך את דרכו בעוד רבע שעה כה נחוצה, בנסיעה ארוכה יותר, העוברת רק בתוך בני ברק. מאז, כך מספר לי ידידו, הוא רואה סיעתא דשמיא עצומה בהבנת הלימוד ובשקיעות בלימוד. ואז הוא הופתע לגלות שהלומדים בשיעורו מספרים לו שבחודש האחרון הם נהנים יותר בשיעור ומבינים את הדברים יותר טוב. "מה קרה?", הוא שאל אותם, והם לא ידעו להשיב. אך הוא עצמו יודע את התשובה, כוחה של קבלת התורה מתוך טהרה ושמירה.

וישנו יהודי אחר מעירנו, יהודי ליטאי העובד לפרנסתו ומנהל חצי עולם, שקרא מאמר חיזוק שכתבנו כאן ב"קוראים אלעד", עם תחילת מחזור הלימוד של הדף היומי, והחליט שיהודי בגילו צריך סוף סוף לעבור על כל הש"ס מתחילה ועד סוף. הוא עוצר את כל שאון החיים, העולם שמחפש אותו וצריך אותו, שני הטלפונים הסלולריים, סוגר הכל והולך ללמוד דף היומי מידי ערב. בכל בוקר הוא מכבה את הסלולריים ומגיע ללמוד עם חברותא, חוזר על דף הגמרא שלמד אתמול בשיעור. העולם ממשיך לחפש אותו גם בשעות אלו, אך הוא נעלם. הוא התחיל במסכת ברכות וכעת הוא אוחז כבר בשלהי מסכת בבא קמא, ובסיום מחזור הדף היומי הקרוב - הוא יסיים בס"ד את כל הש"ס, לראשונה בחייו, כשכל דף גמרא שלמד - הוא חזר עליו לפחות פעמיים.

הרב הגאון רבי אליהו שפירא שליט"א, מרבני ישיבת 'נתיבות חכמה' וראש כולל 'עיתים' באלעד, מספר: "שי עובד קשה כמפעיל עגורן בתל אביב הוא יוצא מהבית ב 6 בבוקר וחוזר באזור 7 בערב. שי הוא בן תורה בתוכנו עם שאיפות אמיתיות לגדלות, חשיבה מעמיקה ושכל ישר ובעיקר רעב להספיק עוד קצת תורה. הוא הגיע ללמוד באחד הימים ב'עיתים', והיה שואל כענין ומשיב כהלכה. לא ידעתי כי אחרי 14 שעות עבודה מפרכות. אשתו הצדיקה, כך התברר לי בעקיפין, היא המנוע העיקרי המעודד והדוחף ללימודיו ב'עיתים'.

קבלת התורה של לומדי התורה, אברכי הכוללים ונשותיהם

"דוד לא עשה לי רושם של למדן ממבט ראשון. הוא היה עסוק הרבה בטלפון אבל כשהתחילו ללמוד הוא היה מתנתק ממנו ובאחת שוקע בלימוד. לא ידעתי אם הוא מבין או עושה את עצמו.

רק באחד הימים כששבר שתיקה סיפר לי שמאז הישיבה קטנה לא חש חיבור כזה למסכת, הוא חוזר על לימוד מסכת סוכה, כל לילה חוזר שוב על לימודו ובבוקר הוא חוזר בשלישית ובשבת משנן את המסכת פעם רביעית ובס"ד הוא סיפר לי שבקרוב הוא מסיים 4 פעמים את מסכת סוכה והוא יעשה את הסיום עם רעייתו בחופשה שהוא הבטיח לה מזמן. כעת יש לו עוד חברותא בכל יום, בתוך העבודה עצמה..."

מספר לי הרה"ג רבי ברוך שטיין שליט"א, מגיד שיעור "דף היומי, בעצמו: "יושב אצלנו בשיעור היומי יהודי שעוזב בכל יום פגישות שוות אלפי שקלים ומגיע ללמוד. יש אצלנו בשיעור אברך שנוסע בכל יום לדימונה, הלך וחזור, שב הביתה בשעה 6 ומגיע לשיעור בלי הפוגה או הפסקות. יושב אצלנו הרב שמואל כהנא, שאחד מעיסוקיו הוא הוצאת עלון שבועי לכל חסידות ויזניץ, ובכל יום רביעי, באמצע העריכה והדד-ליין של הירידה לדפוס - עוזב את הכל ומגיע לשיעור. ר' חיים מאיר רוזנפלד, המנהל את כל העיר מלשכת ראש העיר, עוזב את כל העיסוקים הבודעים ומגיע ללמוד וללמוד תורה. כך עוד הרבה יהודים טובים, שעושים את תורתם עיקר ומלאכת עראי. והראיה לכך היא, שכשמגיע לו זמן השיעור, כל העיסוקים מתפוגגים, נעלמים, מתאדים, ורק דף הגמרא מנצח!"

האברך הליטאי שהצטרף ל'סדר חמש שעות' הסלונימאי

ועל כולנה, אברכי הכוללים הקדושים והמסולאים מפז. אלו שנותנים את כל כולם בשביל לקיים בכל רגע פנוי מצות עשה של תלמוד תורה.

האברך הרב ח' מגיע לכולל בכל יום בחמשה לתשע. חמש דקות לפני תחילת ה'סדר' הרשמי. באותו שבוע, שבוע פרשת שמות התשפ"ד, שם לב שישנה תנועה ערה של לומדים בבית המדרש. קבוצה גדולה של אברכים נמצאת ולומדת. "ממתי אתם כאן?" שאל והאברכים, כולם אברכים חסידיים, לא ענו לו. הם רק סימנו לו בידם שהם כאן משמונה בבוקר.

כשאברכים לא עונים באמצע הלימוד, משמע שהם לומדים בלי להפסיק. "תענית דיבור", או "רצופות". כלומר: לימוד של שעות רצופות, בלי הפסקה. האברך בירר ומיד הסבירו לו שכעת, בימי השובבי"ם הקדושים המסוגלים מאד לכפרת עוונות, ישנן קהילות חסידיות שאימצו בחום את דבריו של הרבי הקדוש בעל 'יסוד העבודה' זצ"ל, הכותב ש"והקובע לו ללמוד ערך ה' שעות בלא שום הפסק דיבור בעניין אחר ובלא עניין טעימה בעלמא ועל דרך תענית שעות, נראה לי שדבר זה הוא עניין נפלא המועיל ומזכך ומכפר ומביא אותו אדם לתשובה וכפרה מעולה". הסבירו לו שהמנהג של 'סדר חמש שעות' התפשט בהרבה קהילות חסידיות בימי השובבי"ם ולכן חלק מה'קבוצה החסידית' שכולל מגיעים ללמוד כבר משמונה בבוקר. כך הם לומדים חמש שעות רצופות, עד 1 בצהריים.

קבלת התורה של לומדי התורה, אברכי הכוללים ונשותיהם

"וכי בגלל שאני אברך ליטאי, והמנהג לא התפשט אצלנו, לא מגיע לי להנות ולהתעלות מלימוד של חמש שעות רצופות?", שאל הרב ד' את עצמו. מאז גם הוא מגיע בחמשה לשמונה, לומד חמש שעות רצופות. הוא עושה זאת משבוע פרשת שמות. גם השבוע, בפרשת יתרו, ובגלל שאנחנו נמצאים כעת בשנה מעוברת ולשובבי"ם נוספו גם שבועות הת"ת, תרומה- תצוה. הוא ימשיך את מנהגו החדש עוד 3 שבועות של לימוד יומי רצוף של חמש שעות.

סיפר לי ידידי הרה"ג ר' יוסף ז'ולטי שליט"א: "אתמול נערך אירוע גדול של... והיו שם המון אנשים. התזמורת ניגנה ניגוני קודש והריקודים הרימו את כל הנאספים עד לב שמים. היה שם חשמל באויר. ממש תחושה מרוממת, עילאית, הרבה התרגשות. ואז כשהסתיים האירוע, בשעת לילה מאוחרת יחסית, ראיתי שהאוטובוס שאני צריך לנסוע בו יגיע לתחנה רק בעוד עשרים דקות. נכנסתי לבית כנסת סמוך, ללמוד כמה דקות. בית המדרש היה ריק וכמעט חשוך. כנראה בגלל השעה המאוחרת, כבתה רוב התאורה הרגילה. ואז שמת לב ליהודי שיושב בצד, בירכתי בית המדרש. אוחו בידו 'בבא בתרא' גדול ומנגן בשקט את דברי התוספות. נראה היה שהוא מתקשה בהבנת ה'תוספות' וכך הוא חוזר עליו שוב ושוב, עד שכנראה הבין יותר, והמשיך הלאה.

"ואז התגמד לו אצלי כל האירוע הגדול בו נכחתי בשלש השעות האחרונות. הכל נעצר אל מול יהודי, בשנות החמישים לחייו בערך, שפשוט ישב ולמד 'תוספות' במסכת בבא בתרא. כל השירה האדירה של 'אשריכם תלמידי חכמים', ו'מה אהבתי תורתך' ששרו ההמונים בהתרגשות, נכנסה באותו יהודי, שאף אחד לא ראה אותו ולא שמע עליו, וכל כולו 'מה אהבתי תורתך'. עוד מעט היהודי האלמוני הזה יילך הביתה. יכול להיות שהוא יהיה קצת מדוכדך על כך שדברי ה'תוספות' לא התבהרו לו בינתיים לחלוטין. אבל מבחינתי, וזאת האמת, עליו התכוונה הגמרא במנחות, ש'אשריכם תלמידי חכמים'."

בשבת קודש הקרובה נקבל שוב את התורה, כאשר 'הקריאה מעוררת את הזמן' כנודע מדברי הספרים הקדושים. ואנו נעלה על נס ודגל את כל אותם אלו שמקבלים על עצמם עול תורה בכל יום ויום. בלימוד תורה לשם לימוד תורה, כדי לקיים מצות עשה דאורייתא של תלמוד תורה, לעשות את רצונו של נותן התורה ית"ש. ללא מחשבות עתידיות, אלא ללמוד 'שבת' כדי לדעת 'שבת'. ללמוד 'חולין' - כדי לדעת 'חולין'. בזמנים בהם כולם מרבים לדבר על הדור המפונק ועל קשיים וחולשות, נסיונות ופתרונות, 'נוער נושר' כזה ו'נוער מתמודד' כזה, הבה ונאיר את המבט אל מאות מאות אוטובוסים בכל רחבי הארץ, כולל בעירנו עיר התורה אלעד, העוצרים בקרבת כוללי האברכים. מתוכם יוצאים אלפי עמלי תורה, שמגיעים להיכל הכולל רק כדי ללמוד תורה, היום, מחר ומחרתיים, עוד שנה ושנתיים, גם עוד עשר שנים. אושרם הוא ה'ברכות' וה'שבת', ה'עירובין' וה'זבחים'. שמחתם היא ה'חבורה' שמסרו וה'שטיקל תורה' שחידשו. ויש להם גם חלומות גדולים, לדעת את כל הבבלי, ואם אפשר - גם ירושלמי. לדעת 'אורח חיים' ולשנן את 'יורה דעה', להשתלם ב'אבן העזר' ולשלוט ב'חושן משפט'.

קבלת התורה של לומדי התורה, אברכי הכוללים ונשותיהם

הם- ונשותיהם היקרות, מוסרות הנפש, היוצאות בוקר בוקר להביא לחם לפי הטף, בשעות מוקדמות ובנסיעות מפרכות, ולהסיר עול מהבעל העמל בתורה- הם חוד החנית שלנו, היהלום שבכתר. אשריכם!!!!!!

'אם היטלר רצה לשרוף את היהודים- הוא היה צריך לשרוף להם את ה'תוספות'

מִשָּׁל לְמֶלֶךְ שֶׁהֵיטָה לוֹ בַּת יְחִידָה, וּבָא אֶחָד מִן הַמְּלָכִים וּנְטָלָהּ. בִּקֵּשׁ לִילֵךְ לוֹ לְאַרְצוֹ וּלְטַל לְאַשְׁתּוֹ. אָמַר לוֹ: בְּתִי שְׁנַתִּי לָךְ יְחִידִית הִיא. לְפָרֵשׁ מִמֶּנָּה אֵינִי יָכוֹל. לֹאמַר לָךְ אֵל תִּטְלָהּ אֵינִי יָכוֹל. לְפִי שְׁאַשְׁתְּךָ הִיא. אֲלָא זֹו טוֹבָה עֲשֵׂה לִי, שְׁכַל מְקוֹם שְׁאַתָּה הוֹלֵךְ, קִיתוֹן אֶחָד עֲשֵׂה לִי שְׁאַגוֹר אֲצִלְכֶם, שְׁאֵינִי יָכוֹל לְהַנִּיחַ אֶת בְּתִי. - כִּן אָמַר הַקַּב"ה לְיִשְׂרָאֵל: נְתַתִּי לָכֶם אֶת הַתּוֹרָה, לְפָרֵשׁ מִמֶּנָּה אֵינִי יָכוֹל. לֹאמַר לָכֶם אֵל תִּטְלוּהָ אֵינִי יָכוֹל. אֲלָא בְּכָל מְקוֹם שְׁאַתֶּם הוֹלְכִים, בֵּית אֶחָד עֲשׂוּ לִי שְׁאַדָּר בְּתוֹכּוֹ. (שמות רבה פרשה ל"ג).

וכשהמשגיח רבי יחזקאל לווינשטיין זצ"ל מסר בישיבה את דברי המדרש המזעזעים, סיפר מרן הגרא"מ שך זצ"ל למחרת, שלא הצליח לתת תנומה לעפעפיו כל אותו הלילה. דברי המדרש, "לפרוש ממנה איני יכול", לא איפשרו לו לישון. שהרי הקב"ה בכבודו מצווה ואומר שאינו יכול לפרוש מהתורה הקדושה, וכי אנו יכולים לפרוש ולו מעט ממנה?!

התחושה של "לפרוש ממנה איני יכול" הינה התחושה המפעפעת בלב ליבו של כל צורב, שטעם אי פעם טעמה של תורה. -דף הגמרא, לדידו של לומד התורה בטהרה, הוא בית היין בעצמו, והלומד הוא שיכור. שיכור ולא מייץ, שיכור מן התורה.

סיפר לי נכדו של מרן הגרי"ש אלישיב זצ"ל, הרב אברהם אלישיב, יום למחרת המעשה- שהיה, כשישבנו יחדיו בספסל אחד ב'קול תורה': "כידוע, יש לנכדים תורנות אצל סבא. פעם הגיע לו תורי. סבא ישב כרגיל ולמד ואני ניגשתי למטבח והכנתי לו כוס תה ירושלמי מהביל. הנחתי לפניו את הכוס, סבא הודה והמשיך ללמוד במנגינתו הנודעת ובמסירת כל ישותו לדף הגמרא שלפניו. כעבור איזה זמן נכנסתי לחדר. סבא ישב ולמד, שקוע כל כולו. כוס התה שכבה לה אין אונים והמשקה ניגר על המפה, על השולחן ועל מכנסיו של סבא. וסבא? שום דבר. אינו חש, הוא בתוך דברי רב אדא בר אהבה ור' הונא. וכוס התה? מאן דכר שמיה!"

לא לחינם אמר פעם הרבי מצאנו, הגאון רבי יקותיאל יהודה הלברשטאם זצ"ל, ש"היטלר לא ידע שאם הוא רוצה להילחם ביהודים, הוא צריך לשרוף להם את ה'תוספות'. כי דיבור תוספות, לדידו של הצאנזער רבי, הוא כל הישות, האהבה האין סופית והתחושה הכל-כך משכרת. תורה!!!. כ"ק האדמו"ר מצאנו זצ"ל איבד את בני משפחתו בתופת הגרמנית, מאות מחסידיו עלו בסערה השמימה, אך החורבן לדעתו היה אם התוספות היה נשרף. כי כך חשים לומדי התורה, שבלעדי הגופים יש חיים. אך בלעדי התורה אין, אין כלום, מאומה.

בגרוסוורדן הופיע לו לוליין צמרת, שהילך על חבל דק, תלוי בין שמים וארץ. כל בני העיר, גויים ויהודים כאחד, אנשי מעש ובעלי בתים, צעדו אל כיכר העיר לחזות בפלא

קבלת התורה של לומדי התורה, אברכי הכוללים ונשותיהם

הגדול. וכך סיפר כ"ק האדמו"ר מויז'ניץ מונסי זצ"ל: "כדי שלא אמשך אחרי הופעת הלולין, הייתי חייב לנעול את דלת הבית ולהשליך את המפתח מבעד לחלון. אך אחי מוישל'ה (לימים כ"ק מרן אדמו"ר מויז'ניץ בעל ה'ישועות משה' זצ"ל) לא הוצרך בכלל לזרוק את המפתח. הוא כל-כך אוהב ללמוד, עד שלשום דבר אחר אין תפיסה בעולמו".

מאי משמע? - שיהודי אוהב את התורה, אין לו בעולמו אלא ד' אמות של רשב"א וריטב"א, של רבי עקיבא איגר, מנחת חינוך ור' נפתלי טרופ. כל העולם יכול להשתעשע בהבלי עולם. אך הלומד? במה אתם מחליפים עולם עומד לעולם?!

שמעתי מידידי הגאון רבי אהרון סלר שליט"א, שהוא וחבריו נכנסו לראש הישיבה, מרן הגרא"מ שך זצ"ל, הראו לו "הגהות הגר"א" תמוה. "מה הפשט?" ביקשו הבחורים והרב שך הצטער, "קשה לי לקרוא את האותיות", אמר. הבחורים נסוגו ורצו לצאת מהחדר ואז השיג אותם קולו של הישיש הקדוש. "אין לכם מידות טובות".

- "מה?", התחלחו הבחורים.

- "ישוב כאן יהודי זקן, שלא מצליח לקרוא את הגהות הגר"א, ואתם לא מוכנים להקריא לו את הדברים?!" התמרמר מרן זצ"ל וישב עם הבחורים במשך שעה וחצי, עד שדברי הגר"א עלו יפה יפה.

ופעם אחת בכה הרב שך. היה זה לאחר שעבר ניתוח קטרט בעינו. הרופאים ציוו בחוק בל יעבור שראש הישיבה לא יעיין בשום ספר שהוא. העיון בספרים, ולו לרגע קט, תזיק לרב. אחד מנכדי מרן עמד ליד מיטתו והרב שך נרדם.

ויהי בחצי הלילה, התעורר הרב והתחיל "לחשוב בלימוד". במהלך המחשבות נצרך לספר הרשב"א ופנה לנכדו. "תביא לי בבקשה רשב"א מהארון, קשה לי לקום לבד". הנכד סירב בעדינות, הרופאים אסרו. הסב התעקש והנכד התעקש אף הוא. "אנא, תביא רשב"א לרגע אחד!", התחנן הרב שך ונתקל בחומה בצורה. אז לא עצר הרב שך ברוחו ופרץ בבכי סוער, מתחנן מבעד לדמעות לקבל רשב"א. הנכד הביא ועיניו של הרב אורו. כי כולנו אוהבים לנשום, ודף הרשב"א הוא אויר לנשימה.

"אתם יודעים מה זה גהינום?" אמר הגאון ה"בית אהרן" אב"ד קרלין. "גהינום זה שאתה יושב בליל שבת, האור נכבה, הירח בחוץ אינו מאיר ואין לך שום אור כדי לראות את שורות הרש"י הזעירות!" - זה גהינום עלי אדמות... השמעתם?!

וכשרבי יוחנן האמורא איבד את מוחו לאחר פטירת החברותא ריש לקיש, התפללו חכמים שישוב לעפרו ויסתלק מן העולם. מדוע לא התפללו חז"ל שר' יוחנן ישוב לדעתו כבראשונה? שאלו העולם. ותירצו: אם רבי יוחנן היה חוזר לשפיותו, כשהיה נזכר בריש לקיש ותורתו שחסרה לו, היה משתגע שוב.

יכלה העיתון ודפיו, יכלו עיתוני כל העולם כולו, ולא יכלו להם משוגעים שכאלה, שיכורים שכאלה. אלפי שנים סרקו את בשרינו במסרקות של ברזל, שיפדו אותנו בשיפוד מתכת ושיספו את עצמותינו בגיליוטינות משופשות. אך האהבה המשכרת הזאת לתורה

קבלת התורה של לומדי התורה, אברכי הכוללים ונשותיהם

לא אספה חלפה עברה לה. משוררי "שירת בת השמים התורה הקדושה" (כלשון החזון איש זי"ע) לא פשו להם. נמצא אותם בכל בית כנסת ובית מדרש, בכל שטיבל, קלויז או ישיבה. כי תכלית התורה, כפי שכותב הקדוש ה"אבני נזר" זצ"ל מסוכוצ'וב, היא להתענג עליה ולהמתיק את נשמתנו בה.

"צריך ללמוד גמרא כמו שאוכלים אבטיח" - צעק פעם רבי אהרן כהן, ריש מתיבתא דחברון, בסערת נפש של סוגיה.

"ואיך אוכלים אבטיח? נכנסים לתוכו ונוגסים. ככל שיותר נוגסים כך יותר נהנים. המיץ האודם ניגר מכל הצדדים ואנחנו יותר ויותר מאושרים. כך לומדים תורה!"

ואם חטאתי ופשעתי ולא הצלחתי להעביר את התחושות. סורו נא אל כבשונה של פוניבו' בבני ברק, פורת יוסף ובעלזא בירושלים, השטיבל של צאנו בצפת, "מדרש אליהו" באלעד וליקווד בארצות הברית. תפגשו שם אלפי יהודים שכאלה, שאם תתנו להם הכל באהבת התורה, בוז יבוזו לכם.

מעכשיו - הוא נהנה מהאחרים

הציבור החרדי, הבה נודה על האמת, מחולק לשניים. ישנם כאלו שמנותקים מהעולם החיצון. הם לא קוראים עיתונים, לא שומעים חדשות, אין להם מכשירים טכנולוגיים מוגנים והידיעות שלהם על מה שקורה בחוץ, מגיעות מ"יתד" של יום שלישי המחולק חינם, או מהאזנה לא קבועה לקו נייעס פנימי ומושגח. וישנם את האחרים, שבפרט מאז פרוץ המלחמה, מחוברים כל הזמן לתקשורת, מתעדכנים בכל חצי שעה, קשורים לכל הטכנולוגיות, קוראים כמעט הכל ושומעים כמעט הכל.

יש את אלו שנמצאים באמצע. הם לא מחוברים כמו לחמצן לכל מיני רשתות תקשורת וכותבי דעות, אך הם שומעים לפעמים מה אומרים "בחוץ". מה חושבים עלינו אפילו החברים, כביכול, שלנו, בערוצי הימין לסוגיהם. השמאל תוקף בכל הכח ש"אין נופלים בעזה מבני ברק" והימין מדבר על כך ש"ברור שיש ערך עליון ללימוד התורה, אבל כעת זה הזמן להיכנס מתחת לאלונקה ולהתגייס לצבא".... ואז כל ה"לייטים" למיניהם מצטדקים ומסיטים את הנושא ל"תרומה החרדית העצומה ב"איחוד הצלה" וזק"א"....

וכשאנו קוראים בשבת קודש על קבלת התורה הקדושה ואנו מתכוונים באמת לקבלת התורה, נספר לכם על שיחתו המופלאה של מורי ורבי הגה"צ רבי מנחם לנג שליט"א, המנהל הרוחני של ישיבת "דרכי משה", בה למדתי בצעירותי. המשגיח שליט"א מסר שיחה במוצש"ק לפני שבועיים בביהכ"ס "אבי עזרי" באלעד. וכך סיפר הגר"מ לנג שליט"א: "בשנת תשמ"ב עבר אחי ללמוד כ"חיזוק" בישיבת "קול יעקב" בירושלים. ב"קול יעקב" למד אז בחור מופלג מאד, תיכוניסט ש"נשרף" ועמל בתורה בכשרון גדול ובהתמדה גדולה מאד. מדובר היה באמת בבחור בן-עליה גדול, בכל תחום. באחד הימים קיבל הבחור על עצמו "קבלה" מעניינת וטובה, לא ליהנות מאחרים. הוא למד והבין שישנה מעלה עליונה לאדם לעשות הכל לבדו, לא להצטרך לבריות ולא להזדקק לחסדי האחרים, וכך עשה, עשה הכל

קבלת התורה של לומדי התורה, אברכי הכוללים ונשותיהם

בעצמו, לבדו. כעבור זמן חשב לעצמו: "חיילי צה"ל נלחמים בעבורי בחזית. הם שומרים עלי, כשאני יושב בישיבה ולומד. אם כך, אני בעצם כל הזמן נהנה מאחרים". הבחור המצוין עזב את הישיבה והתגייס לצבא, כדי לא ליהנות מאחרים ולשמור על עצמו - בעצמו.

הגיב על כך ראש הישיבה, הגאון הקדוש רבי יהודה עדס שליט"א, בשיחתו לפני בני הישיבה, ההמומים מצעדו של אותו בחור: "מדובר הרי בבחור איכותי ומצוין, שקיבל על עצמו הנהגה טובה שלא ליהנות מאחרים. אלא מאי? הוא לא שאל ולא התייעץ עם מבוגרים וגדולים ממנו. אם הוא היה מתייעץ - הייתי מסביר לו שאם עד עכשיו, כשישב ולמד בהתמדה גדולה בישיבה, הוא לא נהנה מאחרים, אלא הוא עצמו שמר על החיילים בלימוד תורתו - הרי שמכאן ואילך, מהרגע שהוא התגייס לצבא, הוא התחיל ליהנות מאחרים, ליהנות מאלו ששומרים עליו כשהוא נמצא בצבא. הוא נמצא בחזית, והבחורים שלומדים תורה בישיבה שומרים על חייו, מצילים אותו ואת כל העם היושב בציון. עד עכשיו הוא שמר על החיילים, מכאן ואילך - הלומדים, לומדי התורה, הם אלו ששומרים עליו".

לשנן את הדברים הפשוטים האלה, שוב ושוב ושוב!

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגטשוב

כיצד ראה יתרו שגדול ה' מכל האלהים

עֲתָה יִדְעֵתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹהִים כִּי בְדָבָר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם (יח, יא)

תרגם אונקלוס: "ארי בפתגמא דחשיבו מצראי למדן ית ישראל ביה דננון", וכן פירש רש"י: "כי בדבר אשר זדו עליהם. כתרגומו, במים דמו לאבדם והם נאבדו במים".

וצריך ביאור, איך מזה שדן אותם באותו דבר ידע יתרו שגדול ה' מכל האלהים, וביאר בספר האמונות שער ג' פ"א: "והנה יתרו חכם גדול היה... ואמר עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים, וזה יורה כי חקר בכל הנמצאות, ואמרו ז"ל מלמד שלא הניח ע"ז שלא עבדה. ואמר כי אחר שראה שמדד השם להם מדה כנגד מדה אי אפשר ליחסו אלא אל היד הגדולה סבת הכל עד שכלם בערכו פחותים מערך החלקים אל הכל מהכרח כי הוא עלה לכולם, ואלו היה על דרך המערכה היה בהם מכה מנגדת למכות שלהם, דרך משל אם המצרים עובדים לעקרב היו ישראל בכח מזל אחר שפעולתו הפכיית לאלו מנצח למצרים עת נשיאותו ונפילת מזל מצרים, אבל בהיות ישראל מהשם הנכבד אשר הוא מושל בכל בקדירות שבשלו בשל להם".

ונראה בדרך אפשר, דבדוקא נקט ספר האמונות מזל עקרב, כי הוא המזל הממונה על המים, כמבואר בברייתא דמזלות (פי"א) ובברייתא דשמואל הקטן (פ"ו) ובשאר קדמונים, שסרטן ועקרב ודגים הם כנגד יסוד המים. והוא המזל של חודש חשון שבו מתחילין הגשמים, כמבואר בתענית (ו). שאז הוא זמן רביעה ראשונה. והמצרים דימו לנצח את ישראל שבכח המזל הזה.

וזאת למודעי שיש עוד מזל עקרב הממונה על המים, עיין בברכות (נח:): "שמואל רמי כתיב עשה עש כסיל וכימה, וכתיב עשה כימה וכסיל, הא כיצד אלמלא חמה של כסיל לא נתקיים עולם מפני צינה של כימה ואלמלא צינה של כימה לא נתקיים עולם מפני חמה של כסיל. וגמירי אי לאו עוקצא דעקרבא דמנח בנהר דינור כל מאן דהוה טריקא ליה עקרבא לא הוה חיי", ופירש רש"י: "שאלמלא חמה של כסיל וכו'. כסיל שולט בימות החמה להכי אקדמיה קרא, כימה שולט בימות הגשמים ולהכי אקדמיה קרא. עקרב. היינו כימה, וממזל טלה הוא. נהר דינור. מתשת כחו של עקרב. עוקצא דעקרבא. זנב העקרב". עכ"ל. ושם אין זה מזל עקרב הידוע, אלא כינוי למזל כימה, שהוא חלק ממזל טלה [נועין בתוס' ב"מ קו: שתמהו על רש"י, ועי' במהרש"א בברכות שם, אך הרבה קדמונים כתבו כרש"י, ואכמ"ל]. ועיין עוד בר"ה (יא): דמבואר שם שביום שעולה מזל כימה המעיינות מתגברים, הרי שמלבד מזל עקרב הידוע שהוא אחד מי"ב מזלות, יש עוד כח בצבא השמים הממונה על המים המכונה "מזל עקרב", שהוא חלק ממזל טלה.

וידוע שהמצרים היו עובדים לטלה, ומבואר בספרים הקדושים שהמזל של מצרים בשמים היה מזל טלה שהוא הבכור למזלות, ולכן היו עובדים אותו, ובמכת בכורות שבר הקב"ה את כוחו, ועשה זאת דוקא בחודש ניסן באמצע החודש שהוא זמן מילוי הירח, שאז המזל בשיא כוחו ותקפו, ואז דייקא הפילו הקב"ה ושבר את כוחו והוציא את בני ישראל ממצרים, להראות שהוא יתברך שמו משדד כל המערכות ועושה בהם כרצונו, גם בשעה שהם בשיא תקפם ואונם.

ואפשר שמה שהמצרים היו עובדים לטלה היה להם כוונה בזה גם עבור מזל כימה אשר בו [שהוא נקרא גם מזל עקרב כנ"ל], כי היו בארץ מדבר ללא גשמים והיו זקוקים מאוד למים, ולכן עבדו את הנילוס כדי שישפיע להם מים, וכמו כן מטעם זה עבדו למזל טלה שיש בו את מזל כימה הנ"ל שבו המעיינות מתגברים, כדי שישפיע להם מכוחו מים רבים. והנה ידוע מה שאמרו בגמרא (סוטה יב:): "מאי דכתיב וכי יאמרו אליכם דרשו אל האובות ואל הידעונים המצפצפים והמהגים, צופין ואינם יודעין מה צופין, מהגים ואינם יודעים מה מהגים, ראו שמושיען של ישראל במים הוא לוקה עמדו וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, כיון דשדיוה למשה אמרו תו לא חזינן כי ההוא סימנא בטלו לגזירתיהו, והם אינן יודעין שעל מי מריבה הוא לוקה". והנה לפום ריהטא נראה שראו באיצטגנינות רק איזה פרט מסויים שמושיען של ישראל ילקה ע"י מים, אך לפי דרכינו נראה שראו בזה דבר יותר גדול וכולל, שהרי מזלם של המצרים היה מזל טלה שכלול בו מזל כימה שהוא מזל מים כנ"ל, וכשראו האיציטגנינים שמושיען של ישראל לוקה במים, ממילא ראו בזה לפי דמיונם שמזלם גדול וחזק יותר ממזלו של מושיען של ישראל, ואם יתפשוהו בודאי יפול בידם, ולכן זרקו את כל הבן הילוד ליאור שבו היה את כח המים.

ומה שאמרה הגמרא והמה לא יודעים שעל חטא מי מריבה הוא לוקה, ביאר המהר"ל שהם לא ידעו שבשעה שישראל עושים את רצון ה' הם מעל המזל, ורק אם עושים חטא יש כח למזל לשלוט בהם, ולכן לקה משה רבינו באמת ע"י חטא מי מריבה, כי כיון שעשה חטא היה כח במזל לשלוט בו. וכתב הגרי"א חבר בבאר יצחק שלכן מת משה רבינו בחודש אדר, שהוא מזל דגים שהם במים.

ועל פי הדברים הללו ביאר בחי' החת"ס (לעיל יח יא) את פשר הדבר המופלא שמצינו בקריעת ים סוף, שהים נקרע וישראל עברו בתוכו בחרבה וכל חיל המצרים נכנסו אחריהם, שכל הרואה משתומם מה ראה פרעה לשטות זו להכנס מרצונו לעמק הבכא, וכי לא חשש שהים יסגר עליו ועל כל צבאו?

וביאר זאת החת"ס בזה הלשון:

"הנה הרמב"ן כתב בפ' בשלח (י"ד ד') שזה מהנפלאות היותר גדולות שגעונו של פרעה לירד אחריהם בים וראה לפניו נס נפלא בקריעת הים ואיך מלאו לבו לרדוף אחריהם. אבל נלענ"ד כי הרי תחילת זריקת הילדים לים היה ע"י שראו אצטגנינו שמושיען של ישראל סופו ללקות במים, ויפה ראו שסוף נלקה ע"י מי מריבה, וכפרש"י פ' שמות (א כב), ויראה גם אהרן היה באצטגנינות הלז שהרי גם הוא נלקה ע"י מי מריבה, וע"י אותה מחשבה רדף

אחריהם אל תוך הים כי אמר איך אפשר שמשה ואהרן אשר הורע מזלם במים ינצלו ע"י מים אע"כ בהיפך הוא הם יטבעו לבסוף והמצרים ינצלו, ע"י מחשבה זו נשתגע בשגעונו ובא אל הים, נמצא באותו קדירה שבשלו היינו שחשבו תחילה שמושיען ילקה במים שמפני כן השליך בנים ליאור, באותו קדירה נתבשלו, ואותו מחשבה חשב לבסוף ועל ידי זה נידון מדה במדה שניידון במים, והיינו בדבר אשר זדו, בזדון לבו וקשי ערפו נכנס לים".

ונראה לפרש על פי דרכו ביתר ביאור, שפרעה ידע בחכמת האיציטגנינות שמזל המים הוא כוחם ואונם של המצרים, ומזל זה גובר על מזלו של משה רבינו שסופו ללקות במים, וכאשר ראה שמעשה מופת כזה שהים נבקע, היה ברור לו לפי דעתו שמופת כזה לא יתכן אלא על ידי שרו של מצרים, שהוא המושל במזל טלה שבו מזל עקרב מזל המים, והוא מסור בידו לעשות בו כרצונו [כמו שביאר הרמב"ן פר' שופטים ששרי הכוכבים הם הנפש שלהם ויש להם כח ולהפוך את השפעת הכוכבים כפי שירצו, ע"ש], ולכן יש בכוחו גם לקרוע את הים. ועוד 'הבין' פרעה שאלהיו התחכם לעשות כן כדי לפתות את ישראל להכנס אל תוך הים, וכאשר יהיו כולם בעומק הים יטביע את כולם, ועל כן לא חשש לרגע מלהכנס עם חילו אחריהם לים, כי בטח לבו שאלוהו עשה מופת זה לרעת ישראל, ובודאי לא יאונה למצרים כל רע על ידי זה, ולכן רדפו המצרים אחרי ישראל לתוך הים, כדי להבריח את כולם אל עומק הים ששם יטבעו.

אך באמת הקב"ה משדד המערכות הוא שעשה את כל אלה, כדי להטביע את כל חיל מצרים בתוך הים, ובזה הודיע הקב"ה בשנית שהוא משדד את כל מערכות הטבע לעשות בהם כרצונו.

וזה מה שראה יתרו ואמר 'עתה ידעתי כי גדול ה' מכל האלהים' עתה אני רואה שהקב"ה גדול מכל הכוחות האחרים המכונים אלהים, גם ממזל טלה שהוא הבכור והראש למזלות, כי בדבר אשר זדו עליהם, שבאותו דבר שחשבו איציטגניני פרעה, בצדק, שבו יש להם כח וגבורה יותר מישראל, דהיינו במזל עקרב שהוא מזל המים, דוקא באותו דבר היתה מפלתם הגדולה. ואם היתה מפלתם על ידי אש גדולה או רוח סערה או שהיתה האדמה בולעתם, אז היה אומר שכוחם של המצרים הוא במזל שהוא מיסוד המים, אך כאן לפי מצב מערכת השמים נתגבר עליו מזל אחר מיסוד אחר. מה שאין כן עתה שראה שדוקא באותו מזל שאותו עבדו ובו בטח לבם, בו דייקא היה סוף מפלתם, על זה אמר אין זה כי אם יד ה', שהוא גדול מכל האלהים ומשדד כל המערכות כרצונו.

*

"חזרו ישראל לאחוריהן י"ב מיל" - איך יצאו מתחום שבת?!

וַיֵּרָא הָעָם וַיִּנְעוּ וַיַּעֲמְדוּ מִרְחָק (כ, טו)

איתא בשבת פ"ח ע"ב: "ואמר רבי יהושע בן לוי כל דיבור ודיבור שיצא מפי הקב"ה חזרו ישראל לאחוריהן שנים עשר מיל והיו מלאכי השרת מדדין אותן", וכע"ז כתב ברש"י כאן, וברש"י בשבת שם ביאר שרק הקרובים להר סיני נתרחקו עד קצה המחנה, ומשמע מדבריו

שהרחוקים לא נתרחקו יותר, אמנם במדרש תהילים (בובר) מזמור קי"ט ו' איתא: "ולא קבלו ישראל עליהם את התורה עד שהלאה אותם שנאמר גשם נדבות תניף אלהים נחלתך ונלאה אתה כוננתה הוי אומר הלאה אותם עד שלא נתן להם את התורה, כיצד מאתים וארבעים מיל הלכו ישראל כשקבלו התורה, שנים עשר מיל לפניהם, ושנים עשר מיל לאחריהם, על כל דיבור ודיבור", משמע שהיה זה תנאי בקבלת התורה שילאו ישראל בעבורה ובזכות זה יקבלוה, וא"כ ודאי לכל ישראל היה כן.

ובשו"ת מהר"ם מרוטנבורג ח"ג סי' ש"צ הובא תשובת הר"ש משאנץ שנשאל איך במתן תורה חזרו ישראל לאחריהם י"ב מיל, הא מתן תורה היה בשבת ואסור לצאת חוץ לתחום (ולר"ע אלפים אמה דאורייתא), ותירץ שם דכיון דהיו מוקפין ענני כבוד היו בתוך מחיצות, והכל נחשב להם כד' אמות, וכ"כ הרוקח הלכות עירובין סי' קע"ח, וכ"כ בפענח רזא פרשת יתרו, והנה לפי פירש"י הנ"ל דרך הקרובים נתרחקו עד קצה המחנה נראה דלא קשיא קושייתם, כי כל המחנה ודאי היה כד' אמות כמבואר בעירובין נ"ה ע"ב דכיון דכתיב ע"פ ה' יחנו הוי חניה קבועה, אלא נראה דס"ל להני ראשונים שכל ישראל נתרחקו י"ב מיל, וכנ"ל, ולפ"ז ע"כ דהרחוקים יצאו מחוץ לתחום שבת.

ומה שתירצו דהענני כבוד הוו מחיצות לכאורה צ"ע טובא מסוגיא דעירובין נ"ה ע"ב, דאמרינן התם דיושבי צריפין שדירתן אינה קבועה לא נחשב להם כל המחנה כד' אמות אלא מודדין את תחום שבת מפתח בתיהן, ומקשינן ממחנה ישראל שהיה ג' פרסאות והיו נפנין רק לאחורי המחנה ואי מודדין מביתם א"כ יצאו מחוץ לתחום, ואם העננים נחשבו למחיצות א"כ מה קשיא ממחנה ישראל הא שם היו בתוך מחיצות ובודאי מודדין רק מהמחיצות, ובאמרי בינה הלכות שבת סי' ל"ד נדחק מאוד בזה, ע"ש.

אכן הנה בתרגום שה"ש (ב' י"ז) מבואר שאחר שחטאו בעגל נסתלקו הענני כבוד מעליהם (וביאר מרן הגר"ח קנייבסקי שליט"א בטעמא דקרא נחמיה ט' ע"פ הכתוב שם, דשש העננים שהקיפום נסתלקו ועמוד הענן ועמוד האש שלפניהם נשארו, ע"ש), ובפי' הגר"א לשה"ש א' ד' כתב שכשהקימו את המשכן חזרו העננים, ולפ"ז י"ל דקושיית הגמרא שם היא רק על הזמן שלא היו להם עננים, איך אז נפנו בשבת לאחריהן.

עוד ראיתי שהקשו על הראשונים הנ"ל דביבמות ע"ב ע"א אמרינן שבמדבר לא נשבה רוח צפונית דלא נבדור ענני כבוד, הרי שענני הכבוד הוו מחיצה שאינה עומדת ברוח, ולא הויא מחיצה, אך נראה פשוט דאי"ז קושיא כלל, דהנה יש לחקור האם הפסול דמחיצה שאינה עומדת ברוח הוא סיבה או סימן, כלומר האם הוא משום שהמחיצה זזה בכל רגע ואינה קבועה במקום אחד, או משום דאם זזה ברוח זהו סימן שאינה חזקה מספיק ואין זה מחיצה חשובה, (ונ"מ למחיצה כזו הנמצאת במקום שאין רוח וכמדומה דפליגי בזה האחרונים), ונראה דלפי שני הצדדים הכא ודאי לא שייך האי דינא כלל, דאם הוא משום שהמחיצה זזה תמיד הרי במדבר היה ידוע שהרוח צפונית לא תנשוב כלל, ואם משום דאין זה מחיצה חשובה, הלא ודאי דאין לך מחיצות חשובות וקבועות יותר מהעננים שעמדו על פי ה' כמעט ארבעים שנה רצופות.

ולפי שיטת הרמב"ם בתשובה סי' ש"י שבכרמלית אין איסור תחומין מדאורייתא ניחא קושיית הראשונים הנ"ל, דהא מסביב למחנה ישראל היה הכל מדבר בלא ישוב, והוי כרמלית, וגם לפי שיטת הרמב"ם שמדבר הוי רה"ר כתבו המפרשים שזה רק בזמן הזה אך בזמן שהיו ישראל במדבר היה המדבר שסביבם כרמלית.

ובשאלתות שאילתא כ"ו כתב שמחנה ישראל היה שש פרסאות על שש פרסאות (כ"ד מיל על כ"ד מיל), וכן הוא בת"י ס"פ חוקת וס"פ בלק ולפ"ז ג"כ ניחא קושיית הראשונים הנ"ל, דגם אחר דחזרו לאחוריהן י"ב מיל עדיין לא יצאו מן המחנה, אמנם בהרבה מאוד מקומות בבבלי וירושלמי ומדרשים מפורש שמחנה ישראל היה י"ב מיל.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס 'ויען יוסף', 'שלחן מלכים' וש"א"ס

גירות יתרו

ויחד יתרו על כל הטובה וגו' (יח, ט)

בסנהדרין (צ"ד, א') איתא: רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו, ופרש"י: שמל את עצמו ונתגייר וכן תרגם יונתן בן עוזיאל (פסוק ז') על הפס': "ויצא משה לקראת חותנו וישתחו וישק לו": ונפק משה מתחות ענא יקרא לקדמות חמוי וסגיד ונשיק ליה וגייריה, ע"כ. מבואר שיתרו נתגייר במדבר.

ויש להבין, כיצד נתקבל יתרו לגירות, הא קיי"ל (יבמות כ"ד, ב') "אין מקבלין גרים לימות המשיח", וכן גם לא בימי דוד ושלמה, כשישראל הם בגדולה וכבוד, כדי שלא יאמרו משום שולחן מלכים נתגייר. א"כ ישראל במדבר שהיה להם באר מן וענני כבוד והיו בגדולה וכבוד, היאך קיבלו את יתרו לגירות. נראה עוד בספר ארץ חמדה להמלבי"ם (ר"פ בלק) שכתב כמו דקיי"ל דאין מקבלין גרים בימי דוד ושלמה ולימות המשיח, כן כשהיו ישראל במדבר לא קיבלו גרים, עיי"ש, ולדבריו צ"ע כנ"ל היאך נתגייר יתרו.

ת. דברי הגמרא (יבמות כ"ד ע"ב), שאין מקבלין גרים לימות המשיח, מבוארים היטב בדברי הרמב"ם {פיי"ג מאיסו"ב הי"ד}: "שהמצוה הנכונה כשיבא הגר או הגיורת להתגייר בודקין אחריו שמא בגלל ממון שיטול או בשביל שררה שיזכה לה או מפני הפחד בא להכנס לדת, ואם איש הוא בודקין אחריו שמא עיניו נתן באשה יהודית, ואם אשה היא בודקין שמא עיניה נתנה בבחור מבחורי ישראל", והמשיך לבאר בהל' ט"ו: "לפיכך לא קבלו בית דין גרים כל ימי דוד ושלמה, בימי דוד שמא מן הפחד חזרו, ובימי שלמה שמא בשביל המלכות והטובה והגדולה שהיו בה ישראל חזרו, שכל החוזר מן העכו"ם בשביל דבר מהבלי העולם אינו מגירי הצדק" עכ"ל. מבואר כי הבא להתגייר, בודקין אחריו שמא כוונותיו אינם לשם שמיים, אלא כדי לקבל ממון או כבוד או שמא מתגייר מן הפחד.

והנה, באמת אם היה יתרו בא להתגייר מיד אחר קריעת ים סוף, היה מקום לחושדו שמא אין כוונת גירותו אמיתית, שהרי מצד אחד היה פחד ישראל מוטל על כל האומות, וכדכתיב: "חיל אחז יושבי פלשת נמוגו כל יושבי כנען, תפול עליהם אימתה ופחד". הרי שסיבת הפחד, יכלה להביא גויים להתגייר ולהצטרף לישראל. זאת ועוד, כי גם כוונת ממון יכלה להיות כאן, שהרי בזו ישראל ביזה גדולה מביזת מצרים ונתעשרו ממנה, וא"כ הבא להצטרף לישראל, יש ממקום לחושדו כי בממון נתן עיניו.

אמנם, בדברי רש"י מבואר, כי יתרו שמע את ב' הדברים "קריעת ים סוף - ומלחמת עמלק", ונראה מדקדוק דבריו, כי סיבת ב' הדברים היא זו שהביאה אותו להתגייר. וא"כ לפי דרכנו נוכל להוסיף ולבאר, כי זה עצמו שהגיע מחמת ב' דברים אלו, קריעת ים סוף

ומלחמת עמלק, זה עצמו היתה הסיבה שנוכח משה רבינו לדעת, כי כוונתו של יתרו רציניות להתגייר, ואכן גר צדק הוא ואינו מגיע להתגייר מסיבה כלשהיא.

שהרי אף אחר שיצאו ישראל ממצרים, והיה פחדם מוטל על כל האומות, כאשר בא עמלק נלחם בהם, נתקרב פחדם של האומות מישראל, ושוב לא פחדו מהם כל כך, וכדברי המדרש {תנחומא, כי תצא} שהמשיל את עמלק לאחד שקפץ לאמבטיה של רותחין דאע"פ שנכוחה בה, הרי קיררה לכולם, וז"ל: "ורבנן אמרין קרך, הקירך לפני אחרים, אמר ר' חנינא, משל למה הדבר דומה, לאמבטי רותחת שלא היה בריה יכולה לירד בתוכה, בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה, אף על פי שנכוחה, הקירה לפני אחרים, אף כך כשיצאו ישראל ממצרים, ונקרע הים לפניהם, ונשתקעו המצרים לתוכו, נפל פחדם על כל האומות, שנאמר אז נבהלו אלופי אדום, כיון שבא עמלק ונזדווג להם, אף על פי שנטל את שלו מתחת ידיהן, **הקירן לפני אומות העולם**" עכ"ל. נמצא כי לאחר מלחמת עמלק כבר לא היה מוטל פחדם של ישראל על האומות, ונמצא שגר שהגיע לישראל אחר אותה העת, ודאי לא הגיע מפחד.

ועוד, שגם אם חשבו הגויים כי הקב"ה שעשה לישראל ניסים ומופתים גדולים, יתן להם כמו"כ שפע אדיר, הנה באותה העת נאמר על ישראל "ואתה עיף ויגע", ופרש"י שעיקר מטורח הדרך ויגע בצמא. ובכל פרשת בשלח נתבארו נסיונות ישראל בעניני הגשמיות, תחילה במרה שנאמר בה "ולא יכלו לשתות מים ממרה", ואח"כ בהמשך הפרשה כאשר כאשר הגיעו לרפידיים נאמר: "ויחננו ברפידיים ואין מים לשתות העם". הרי שבאותה העת התגלה כי עם ישראל סובל גלויות במדבר, וסובל מצמא מעת לעת.

דברים אלו שהיו גלויים ליתרו, שידע כל זאת ובכל זאת בא להתגייר, מגלים ללא כל ספק כי כוונת גירותו לשם שמים היתה, לא לשם כבוד, לא מחמת פחד וגם לא משאר טובות הנאה. ולזה הדגיש רש"י כי יתרו הגיע רק אחר: א. קריעת ים סוף. ב. מלחמת עמלק. אדם שראה את ב' הממצבים בישראל, גם את הזמן שישראל היו בשיא מדרגתם, וגם את הזמן שהיו ברפיונם ובחולשתם, ובכ"ז בא להתגייר, אות הוא כי כוונתו לשם שמים הם.

*

מעלת מקומו של משה - 'הר האלקים'

וַיָּבֹא יִתְרוֹ חֵתָן מֹשֶׁה וּבְנָיו וְאִשְׁתּוֹ אֶל מֹשֶׁה אֶל הַמְּדַבֵּר אֲשֶׁר הוּא חֵתָה שֵׁם הָרֶאֱלֵקִים (יח, ה)

הנה אם נדרוש את הפסוק לפי טעמיו, אז אחר תיבת "אל המדבר" יש טעם זקף קטן, וכן אחר תיבת "אשר הוא" יש טעם תביר, ואילו התיבות "חונה שם הר האלהים" נקראות יחד. ולכאורה מדוע לא עשו טעם מעמיד אחר תיבת "חונה שם", כי כן הוא לפי הענין.

ונראה כי מטעמי המקרא למדים אנו דבר נפלא, כי האדם מכבד את מקומו, ואין המקום מכבד את האדם. ולכן כאשר הלך משה יחד עם מחנה ישראל, כיון שהשכינה וענני כבוד היו הולכים עמהם, א"כ לאיזה מקום שהם הגיעו במדבר, שם היתה נמצאת ושורה הקדושה.

ולפיכך אמר הכתוב, כי כאשר הגיע יתרו אל משה, אז כיון שהוא הגיע למקום חניית משה, היכן שחנה משה, שם היה "הר האלהים", הר מלשון מקום גבוה, ושם היתה השראת השכינה, הנרמזת בשם "אלוהים". וזהו שאמר הכתוב, שהיכן ש"אשר הוא", היכן שנמצא משה, דע לך כי: "חונה שם הר האלהים", שם נמצאת השראת השכינה והקדושה. וכיון ששבעים פנים לתורה, נוכל להוסיף ולדרוש, כי תיבות מקרא זה יורו על דבריו של הרמב"ם בריש פרק ו' מהל' דעות, אשר כתב על חומרת השפעת החברה על האדם, ועל חובת בריחתו ממקומות של אנשים רעים.

וז"ל: "דרך ברייתו של אדם להיות נמשך בדעותיו ובמעשיו אחר ריעיו וחביריו ונוהג כמנהג אנשי מדינתו, לפיכך צריך אדם להתחבר לצדיקים ולישב אצל החכמים תמיד כדי שילמוד ממעשיהם, ויתרחק מן הרשעים ההולכים בחשך כדי שלא ילמוד ממעשיהם, הוא ששלמה אומר הולך את חכמים יחכם ורועה כסילים ירוע, ואומר אשרי האיש וגו', וכן אם היה במדינה שמנהגותיה רעים ואין אנשיה הולכים בדרך ישרה ילך למקום שאנשיה צדיקים ונוהגים בדרך טובים, ואם היו כל המדינות שהוא יודעם ושומע שמועתן נוהגים בדרך לא טובה כמו זמנינו, או שאינו יכול ללכת למדינה שמנהגותיה טובים מפני הגייסות או מפני החולי ישב לבדו יחידי כענין שנאמר ישב בדד וידום, ואם היו רעים וחטאים שאין מניחים אותו לישוב במדינה אלא אם כן נתערב עמהן ונוהג במנהגם הרע, יצא למערות ולחוחים ולמדברות, ואל ינהיג עצמו בדרך חטאים כענין שנאמר מי יתנני במדבר מלון אורחים" עכ"ל.

ועל זה בא הכתוב לרמוז, כי פעמים שיצטרך האדם שיצא: "אל המדבר", כי דווקא שם ימצא מרגוע לנפשו ושם, היכן שיברח לו האדם הרוצה לעבוד את ה': "אשר הוא חונה שם הר האלהים", שם תחנה עמו הקדושה והשכינה, במקום שמצא לו להיות פנוי מן הרע.

*

נגרם עילוי ליתרו

וַיָּבֹא אֶהְרֹן וְכָל זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכָל לֶחֶם עִם חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים (שמות יח, יב)

יש לדקדק, מדוע קראו כאן הכתוב "חותן משה", ולא נאמר שהם ישבו לחם עם יתרו. ויש לבאר, כי כיון שהיתה אכילה זו אכילה בקדושה, וכמו שהעיד עליה הכתוב שהיתה "לפני האלהים", הרי שכל יושבי סעודה זו גרמו עילוי זה לזה באותה סעודה, ואף יתרו שהגיע מרחוק, הרגיש עילוי בעצמו, עד שמסתם "יתרו", קיבל הוא את התואר המכובד: "חותן משה".

חזרת הש"ץ / הרב אברהם שץ, ראש כולל טהרות 'תפארת שלמה' בשכונת רמת שלמה, ירושלים עיה"ק

מדוע כשאדם לוקח שררה שאינו ראוי לה עובר על 'לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא'

לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא פי לא ינקה ה' את אשר ישא את שמו לשוא (כ, ו)
בפסיקתא רבתי: לא תשא את שם ה' אלוקיך - אמר רבי זעירא אם בשבועת שוא הכתוב מדבר הרי אמר לא תשבעו בשמי לשקר (ויקרא י"ט י"ב) מה ת"ל לא תשא את שם ה' אלהיך לשוא, שלא תקבל עליך שררה ואין אתה ראוי לשררה, רבי מנחמן אמר רבי יעקב משם ר' מני מייתי לה מן הדא, אל תצא לריב מהר (משלי כ"ה ח') לרב כתיב, לעולם אל תהי רץ אחר שררה, למה כן, ומה תעשה באחריתך בהכלים אותך ריעך (משלי כ"ה) למחר הם באים ושואלים לך שאלות מה אתה משיבם, רבי מנחמא בשם רבי תנחום בי רבי חייא, רבי מני בשם רבי יוסי בר זבידא מייתי לה הכי, נואף אשה חסר לב (משלי ו' ל"ב), הא כל המקבל עליו שררה בשביל ליהנות ממנה אינו אלא כנואף הזה שהוא נהנה מגופה של אשה.

נראה בביאור הפסיקתא שהפסיקתא מבאר שלוש סיבות למה אסור לרוץ אחרי שררה, סיבה ראשונה לא תשא את שם ה' אלוקיך לשוא. וביאור הדברים נראה שבעלי השררה הם נציגי הקב"ה בעולם הזה כמו שמצינו שב"ד ודיינים נקראים אלוקים וכשרוצים לדעת מי זה הקב"ה מסתכלים מי הם נציגיו בעולם ולכן אם אדם נמצא בשררה ואינו ראוי לה נחשב שהוא מבזה ח"ו את שם ה' ועובר על לא תשא שם ה' אלוקיך לשוא שנאמר על זה ר"ל "לא ינקה". שלא נדע.

סיבה שניה מביא הפסיקתא מהפסוק אל תצא לריב מהר שקוראים אל תצא לרב מהר שמא ישאלו ולא ידע ויתבייש. ויש להוסיף שלא רק משאלות שלא יודעים מתביישים כי אם גם מחמת שאדם בעל שררה נבחן בזכוכית מגדלת וכל חסרון בו גודל, והוא מתגלה ומתבזה, והוא רץ אחר הכבוד אך לבסוף הוא רק מתבזה. וכעין זה פי' בספר נועם אלימלך את הפסוק בסוף פרשתנו כ' כ"ג "ולא תעלה במעלת על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו" ופי' בספר נועם אלימלך שיש פה רמז שאדם לא יעלה במעלות רמות שאינן לפי דרגתו כי מהר מאד תגלה ערותו כי כשאדם לא עומד במדרגתו, שפלותו מתעוררת מאד מאד. וזהו ממש דברי הפסיקתא שמי שרץ לרבנות סופו שמתבזה.

והסיבה השלישית שמביא הפסיקתא שהוא נואף אשה חסר לב שכל המקבל עליו שררה בשביל ליהנות ממנה הוא כנואף שנהנה מגופה של אשה דהיינו שהשררה ניתנת לו בשביל הנשמה ובשביל נתינה לאחרים והוא ר"ל לוקח את זה להנות ממנה לגוף ללקיחה ולא לנתינה.

העולה שיש שלש בעיות א' שמבזה את הקב"ה ב' שמבזה את עצמו ג' שמבזה את המשרה שלוקח כדי להנות שזה חשיב נואף.

וממשיך הפסיקתא לבאר א"כ מי כן יכול לקחת שררה וז"ל הפסיקתא: משחית נפשו הוא יעשנה (משלי ו') משחית נפשו כמשה שאמר ועתה אם תשא חטאתם (שמות ל"ב ל"א), כיהושע שאמר בי ה' (יהושע ז' ח') בי ולא בהן, כדוד שאמר ה' אלהים תהי נא ירך בי ובבית אבי ובעמך לא למגפה (דברי הימים א' כ"א י"ז) הוא יעשנה. אמר רבי אבהו אני נקראתי קדוש ואתה נקראת קדוש הא אם אין בך כל המדות שיש בי לא תקבל עליך שררה. וביאור הטעם שרק מי שיש בו את כל המידות של הקב"ה יכול לקבל שררה מתבאר ע"פ משנ"ת באופן נפלא שבעלי השררה הם נציגי הקב"ה בעולם הזה ועליהם מסתכלים מי זה הקב"ה ולכן הם צריכים להיות עם כל המידות שיש בהקב"ה.

מבואר בפסיקתא שמי שהולך בדרכי הקב"ה שיש לו מדות טובות ולוקח את השררה רק לעזור לאחרים עד כדי כך שמוכן לקבל את העונש במקומם כמשה יהושע ודוד רק הוא ראוי לקחת שררה שנאמר "משחית נפשו הוא יעשנה".

וברוח חיים למסכת אבות פרק א' משנה י' שמעיה אומר אהוב את המלאכה ושנא את הרבנות ופי' הרוח חיים לאהוב את מלאכת הרבנות דהיינו הלימוד והבקיאות בהוראה ולשנא את הרבנות שברבנות דהיינו הכבוד שבא מחמתה, והוסיף וז"ל: ובעוה"ר עתה הדבר להיפך אוהבים הרבנות ושונאים מלאכתה ללמוד לדעת להורות בדת ובדין בבקיאות ובעיון. אבל הרב האמיתי יאהב רק את מלאכת ההוראה דהיינו הלימוד כי מלאכת מצוה היא. אבל הרבנות אף שיהיה רב ישנאנה. כמו בסנהדרין י"ד ע"א רבי זירא הוה מיטמר למיסמכיה דאמר רבי אלעזר לעולם הוה קבל וקיים. ובדף ז' ע"ב רב כי הוי חזי אמבוהא דספרי אבתריה אמר "אם יעלה לשמים שיאו כגללו לנצח יאבד" ואף שהיה מוכרח לקבל כבוד היה לתועבה בעיניו רק ע"צ ההכרח. עכ"ל.

אך מעתה לא יהיה מי שיקבל על עצמו שררה, כי הטובים יאמרו מה לי וצרה הזאת, על זה כתב הרוח חיים לעיל מינה "אף כי א"א לעולם בלא רבנים ולפעמים מוכרח האדם להיות רב אך יהיה זאת לו מצד ההכרח אבל ברצונו ישנא את הרבנות" דהיינו שיש לקחת רבנים ששונאים את הרבנות וידוע המעשה כשהציעו להגאון ר' איסר זלמן מלצר זצ"ל רבנות בפעם הראשונה הוא הלך להח"ח ואמר לו שאינו יכול כי הוא ירא הוראה, אמר לו הח"ח, אדרבה אותך צריך, וכי מי שאינו ירא יורה, לפסוק הלכה צריכים ירא הוראה. ה"ה יש לומר לענינינו, אם יש אדם שירא שמא אינו ראוי, עליו דוקא לקחת השררה. כי נאמר גם כאן וכי מי שאינו ירא ישרור.

חלקו של ידיד / הרב משה יעקב הלוי קנר, מח"ס 'שפתי מלך' על הרמב"ם, כותב 'איגרת לידיד' (טורונטו - קנדה)

**בענין גונב נפש ומכרו | הלאו ד'לא ימכרו ממכרת עבד' מכוון
בכללו לבזיון יהודי במכירתו מפני שהוא עבד ה'**

לא תגנב (כ, יג)

ופי' רש"י בגונב נפשות הכתוב מדבר וע' סוגיא דסנהדרין פ"ה: והלאה. ענין זה הוזכר ג' פעמים בתורה, האזהרה היא מלא תגנוב דעשרת הדיברות ודבר הלמד מענינו הוא, שנמצא אצל לא תרצח ולא תנאף ולכן גונב נפש שייך לסוג ההוא של ח"מ ע' סנהדרין פ"ו. ובנוסף לזה ישנם ב' מקראות, בפ' משפטים [כ"א ט"ז] וכי ימצא איש גונב נפש ומכרו ונמצא בידו מות יומת ובפ' כי תצא [כ"ד ז'] כי ימצא איש גונב נפש מאחיו מבני ישראל והתעמר בו ומכרו ומת הגנב ההוא ומפסוקים אלה למדו חז"ל את פרטי ההלכות.

ובחיובו הגמור יש כמה תנאים, מעשה גניבה, הכנסה לרשותו, השתמשות - ומכירה לאחרים שאינם קרובים. וגם מי שהגנוב אינו מן המצויין אצלו.

וכך כ' הרמב"ם בפ"ט מהל' גניבה [ב-ה]. אין הגנב חייב מיתת חנק עד שיגנוב את הישראל ויכניסנו לרשותו - וישתמש בו - וימכרנו לאחרים שנ' והתעמר בו ומכרו ואפילו לא נשתמש בו אלא בפחות משהו פרוטה, כגון שנשען עליו או נסמך בו אע"פ שהגנב ישן הרי זה נשתמש בו.

*

ולענין המכירה הסתפק המנ"ח מצוה ל"ו. באיזה קנין עובר בלאו יעו"ש. שכן באמת אין הנידון כאן עבד עברי שנמכר בכסף ושטר, ואין זה עבד כנעני שאף נמכר בחזקה בחליפין במשיכה, וגם אינו מטלטלין בעלמא שנקנה במשיכה.

והנה איתא בסנהדרין פ"ו. שהלאו למוכר נפש מישראל שנגנב, הוא ממ"ש בפ' בהר לא ימכרו ממכרת עבד. והענין צ"ב לכאו', שכן פסוק זה נאמר בצורת מכירת עבד עברי וכמו שכ' ברש"י מתו"כ והרמב"ם בפ"א מהל' עבדים ה"ה. אינו נמכר בפרהסיא על אבן המקח ולא בסימטא כדרך שהעבדים נמכרין. ואיך מתפרש לאו זה דלא תמכרו ממכרת עבד על גונב נפש בעלמא.

והמתבאר מתוך דברי הרמב"ם בסהמ"צ ל"ת רנ"ח הוא, שוודאי כולל לאו זה אף גונב נפש מישראל, שכן על עבד עברי עובר על צורת המכירה ההיא בשוק בפרהסיא כנ"ל, ואילו על גונב נפש ומכרו מתחייב בגלל עצם המכירה שנוהג עמו כעבד כנעני. [וכך מבואר

בכמה מן התרגומים של סהמ"צ, שהמוכר נפש שגנב, הוא מוכרו כאילו הוא עבד כנעני - ונמצא שזה גופא בזיונו במכירה גרידאד].

והכלל הוא שהלאו דלא ימכרו ממכרת עבד מכוון בכללו לבזיון יהודי במכירתו מפני שהוא עבד ה'. וכמ"ש כי עבדי הם אשר הוצאתי אותם מארץ מצרים לא ימכרו ממכרת עבד. ודבר זה מתחלק בין עבד עברי - לבין ישראל שגנב.

דהנה מכירת עבד עברי בעצם הלא מותרת מן התורה, ואם כן ע"כ נמשך הלאו דלא ימכרו ממכרת עבד על ההנהגה עמו לבד מן המכירה, והיינו אופן וצורת מכירתו בשוק בפרהסיא, אז עובר בלא ימכרו ממכרת עבד.

אולם במכירת נפש מישראל כפי שאסרה תורה, כבר עובר בלאו הזה בעצם המכירה, שכן כבר במכירה גופא הוא מבזהו. וזה דאי' בסנהדרין פ"ו. דאזהרת מכירה בגונב נפש הוא מההוא קרא דלא ימכרו ממכרת עבד.

[ולפ"ז נמצא שעובר בזה אפילו אם אינו מוכרו בשוק, שכן בעצם מכירת יהודי כעבד כנעני כבר עבר על הלאו כנ"ל וכמשמעות דברי הרמב"ם. אלא שרק בתנאים שנקבעו בגונב נפש ומכרו כגון הבאה לרשות והשתמשות וכו', רק לזה קראה התורה מכירה ודו"ק ולפ"ז אם ימכור את אדם בשוק בעלמא אינו עובר בלאו, שכן אין לו שום קשר למכירה, משא"כ היכא ששייך בו וגונב נפש ומכרו].

ונמצא כנ"ל, שכל ענין לאו זה של לא ימכרו ממכרת עבד, הוא לאו של בזיון למכור איש ישראל בצורת המכירה של עבד כנעני בפרהסיא - ובגונב נפש ומכרו עובר על הלאו בצורת עצם מעשה המכירה כשלעצמה.

ולענין ספק המנ"ח על סוג הקנין במעשה מכירה זו, עכ"פ לפי הנ"ל מסתבר שמתחייב במכירה של בזיון והיינו מכירת עבד כנעני, באותם הקנינים שנמכר בהם עבד כנעני לחוד בחזקה, בחליפין ובמשיכה. [שכן בכסף ושטר נמכר גם עבד עברי, אלא שעל פי האמור נסתפקתי, אם יימכר עבד עברי בקנינים המיוחדים לעבד כנעני בחזקה וכו', אם יעבור על הלאו של לא ימכרו ממכרת עבד וצל"ע בזה].

*

עוד הסתפק במנ"ח וז"ל אם קטן גנב איש ואחר זמן כשהגדיל מכר אותו, אפשר כיון דבשעת גניבה לא היה בר חיוב, אינו חייב ג"כ על המכירה, ומ"מ צ"ע דאז לא היה בר דעת ועתה בשעת המכירה הוא עיקר האיסור, אפשר דחייב.

אכן ממ"ש שכ' הרמב"ם שאין לוקין על שני לאוין אלו מפני שהוא לאו שניתן לאזהרת מיתת בית דין שנא' כי ימצא איש גונב נפש, מסתברא דהכל מיירי בגדול. והחיוב נמשך מתוך שני הלאוין גם יחד, ולכן לכאו' מסתבר דשניהם מיירי בגדלות.

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו' ו'שמועה טובה'

למה הוצרכו למצות הגבלה והלוא ממילא לא יכלו לעלות בגלל שנעקר ההר?

למה היו צריכים למצוות הגבלה השמרו לכם עלות בהר וגו', והלא ממילא לא היו יכולים לעלות שהרי כפה עליהם הר כגיגית והיה עומד באויר

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיט הַבָּקָר וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקָל שֶׁפָּר חֶזֶק מְאֹד וַיִּחָרַד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה. וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאֵת הָאֱלֹקִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר (יט, טז-יז)

וּדְרָשׁוּ חַז"ל (שבת פח.) עה"פ וַיִּתְיַצְּבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר, [פרש"י, תחתית ההר תחת ההר ממש] א"ר אבדימי בר חמא בר חסא מלמד שכפה עליהם את ההר כגיגית [פרש"י, גיגית קוב"א שמטילין בה שכר], ואמר להם אם אתם מקבלים את התורה מוטב ואם לאו שם תהא קבורתכם ע"כ.

והנה בני ישראל נצטוו ביום ג' סיון (ולרבי יוסי היה בתלתא בשבתא, ולרבנן היה בארבעה בשבתא) על מצוות הגבלה, וכמו שכתוב וְהִגְבַּלְתָּ אֶת הָעָם סָבִיב לֵאמֹר הִשְׁמְרוּ לָכֶם עֲלוֹת בְּהָר וּנְגַע בְּקִצְהוּ כָּל הַנֶּגַע בְּהָר מוֹת יוֹמָת. לֹא תִגַּע בּוֹ יָד כִּי סָקוּל וְסָקָל אוֹ יָרֵה וַיִּרֶה אִם בְּהֵמָה אִם אִישׁ לֹא יִחַיָּה בְּמִשְׁךָ הַיָּבֵל הַמָּה וַיַּעֲלוּ בְּהָר (יט, יב - יג), והציווי היה על שעת קבלת התורה וכדכתיב וַיִּרְדּוּ ה' עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה. וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה רֵד הָעֵד בְּעַם פֶּן יִהְרָסוּ אֶל ה' לְרֵאוֹת וְנִפְּל מִמֶּנּוּ רֵב, וגו' וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לֹא יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל הַר סִינַי כִּי אַתָּה הִעַדְתָּה בָּנוּ לֵאמֹר הִגְבַּלְתָּ אֶת הָהָר וְקִדְשְׁתּוֹ. וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' לְךָ רֵד וְעֲלִיתָ אֵתָּה וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַפְּהִנִים וְהָעָם אֶל יַהֲרָסוּ לַעֲלֹת אֶל ה' פֶּן יִפְרָץ בָּם. וַיִּרְדּוּ מֹשֶׁה אֶל הָעָם וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם (שם, כ - כה), ופרש"י שם לא יוכל הָעָם איני צריך להעיד בהם שהרי מותרין ועומדין הם היום שלשת ימים ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות, לָךְ רֵד וְהֵעֵד בָּהֶם שְׁנֵית שְׁמֹרֶזֶן אֶת הָאָדָם קוֹדֵם מַעֲשֵׂה וְחֹזְרִין וּמְזֹרְזִין אוֹתוֹ בְּשַׁעַת מַעֲשֵׂה עִבְל, ומבואר להדיא שציווי הגבלה היה לשעת מעשה והוא בזמן קבלת התורה,

ותמוה הלא בזמן זה היה ההר תלוש ונמצא באויר וכיון שהיה מעל ראשם של בני ישראל היה גובהו לכל הפחות בגובה של קומת אדם ולא היה שייך במציאות לעלות אל ההר, ולמה היו נצרכים לציווי.

*

קושיא זו הצעתי לפני לומדי בית המדרש הגדול אספקלריא שבראשות הרה"ג ישראל אברהם קלאר שליט"א ואכתוב מה שעלה במצודתי בזה ומה שכתבו בזה רבני בית המדרש, ומינן ומנאי תסתיים שמעתתא להגדיל תורה ולהאדירה.

*

יתכן שמחמת זה היה ציווי גם על זהירות מנגיעה

ויתכן לומר שלא בכדי היה הציווי גם על העליה וגם על נגיעה בקצהו וכמו שכתוב **הַשְּׁמֵרוּ לְכֶם עֲלוֹת בְּהָר וְנִגְעוּ בְּקִצְהוּ כָּל הַנִּגְעוּ בְּהָר מוֹת יוֹמָת. לֹא תִגַּע בּוֹ יָד וְגו',** כיון שבשעת קבלת התורה נתלש ההר והעליה בהר היתה יכולה להיות רק ע"י סולמות, ונוסף גם איסור הנגיעה בקצהו שזה יוכל ליעשות גם ללא עזר אלא בהרמת היד.

*

לשיטת רש"י יתכן שההר לא נתלש ממקומו

אלא נכנסו לתוך חלל שבהר

יש לומר שהכפיה היתה כגיגית והיינו שההר לא נתלש ממקומו, אלא נעשה חלל בהר שבו עמדו ישראל, וכנראה היה פתחים שיוכלו לצאת ולבא, נמצא שיכלו לעלות על ההר, וכ"כ הרב מנחם צבי גולדבאום שליט"א מח"ס מוסר דרך.

ויתכן שלזה הדגיש רש"י (שבת פח.) גיגית קוב"א שמטילין בה שכר, להורות שאין ההר נתלש ממקומו, אלא שנעשה חלל בהר כגיגית שיש בה חלל.

אלא שיש להעיר ממש"כ רש"י עה"ת עה"פ **וַיִּתְּצוּבּוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר (יט, יז) כתב וז"ל לפי פשוטו ברגלי ההר, ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית עכ"ל,** ומשמע שההר היה נצרך ליתלש ולהיות באויר בכדי לכפותו עליהם.

ויתכן ליישב עפימש"כ רש"י עה"פ **וְהֵם תָּפּוּ לְרַגְלָךְ (דברים לג, ג) וז"ל והם ראויים לכך שהרי תוכו עצמן "לתוך תחתית ההר" לרגליך בסיני ע"ש,** ומכפילות הלשון לתוך תחתית ההר משמע שבהר עצמו היה תוכיות והם נכנסו לתוכו, והוא עולה בקנה אחד עם מש"כ רש"י בשבת פח. גיגית שמטילין בה שכר.

ומעתה יש לפרש דמש"כ רש"י שנתלש ההר ממקומו אין כונתו שכל ההר התרומם ונתלש ממקומו, אלא החלק שבוכיות ההר הוא נתלש ממקומו והתרוקן בשביל כניסת בני ישראל לתוכו, וצ"ע.

*

דברי תרגום יונתן שההר נתלש ממקומו ועמד באויר

אלא שבתרגום יונתן (שם) וז"ל ואנפיק משה ית עמא לקדמות שכינא דה' מן משריתא, ומן יד תלש מארי עלמא ית טוורא "וזקפיה באוירא" והוה זייג הי כאספקלריא, "ואיתעתדו תחותי טורא" עכ"ל, ובביאור ללשון הקודש ויוצא משה את העם לקראת שכינת ה' מן המחנה, ומיד תלש אדון העולם את ההר והעמידו באויר, והיה צלול כזכוכית, ונתיצבו תחת ההר, ומבואר בדבריו דההר עמד באויר ממש, והדרא קושיא לדוכתא.

*

האם שייך לומר שכפיית ההר היתה לרגע ואח"כ חזר ההר למקומו

והרב שמואל יוסף שטרן שליט"א רצה לומר שכפיית היה לזמן מיעוט בלבד, וכ"כ הרב שמואל ברוך גנוט שליט"א והוכיח כן מהמבואר במכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק יט ויתיצבו בתחתית ההר מלמד שכפה הקדוש ברוך הוא עליהם את ההר כגגית ואמר אם מקבלין אתם עליכם את התורה <מוטב> ואם לאו כאן תהא קבורתכם, באותה שעה געו כולם ושפכו לבם כמים בתשובה ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע, אמר הקדוש ברוך הוא ערבים אני צריך אמרו הרי שמים וארץ יערבוננו אמר להן בטילין הן, אמרו אבותינו יערבוננו אמר להן עסיקין הן, אמרו בנינו יערבוננו אמר הרי ערבים טובים, וכן הוא אומר מפי עוללים ויונקים יסדת עוז (תהלים ח, ג) ואומר ותשכח תורת אלקיך אשכח בניך גם אני (הושע ד, ו) עכ"ל, ומוכח שלאחר הכפיה קיבלו עליהם התורה ואמרו נעשה ונשמע ושוב לא היה צריך לכפיית ההר.

ויש להוסיף דבמדרש זה מבואר דאמירת נעשה ונשמע היתה לאחר כפיית ההר, ובמקראי קדש מבואר דאמירת נעשה ונשמע היתה ביום החמישי ראה בפרשת משפטים (כד, ז), וא"כ בשעת מתן תורה כבר חזר ההר למקומו וא"ש הכל.

אלא דלמש"כ התוס' שבת פח. ד"ה כפה דכפיית ההר היתה לאחר שאמרו ישראל נעשה ונשמע שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאה נשמתן, ולפי"ז הדרא קושיא לדוכתא דמוכח שהכפיה היתה דייקא בשעת מתן תורה כשפרחה נשמתן.

*

הנה בספר אילת השחר עה"ת (שם) כתב וז"ל יש לעיין האם ההר נשאר כך במשך כל זמן קבלת התורה או רק בתחילה, התרגום יוב"ע כתב שההר נעשה שקוף כזכוכית, ויתכן שהנס הזה נעשה בכדי שיראו דלולא זה מאחר שההר עמד עליהם הם לא היו רואים עכ"ל, נראה דרצה להוכיח דמש"כ התיוב"ע שההר נעשה כזכוכית והוא בכדי שיראו את מעמד קבלת התורה, ע"כ שההר היה עליהם כל משך קבלת התורה ולא חזר למקומו עד סיום קבלת התורה.

ובפניני תרגום יונתן כתב להעיר ממה שכתב בתרגום יונתן פרשת ואתחנן עה"פ (דברים ד, יא) וְתִקְרְבוּן וְתַעֲמְדוּן תַּחַת הָהָר וקרבתון וקמתון בשיפולי טורא, והיינו כרש"י בפירושו הראשון שהתייצבו למרגלות ההר, וכן הוא הנוסח בתרגום אונקלוס כאן ושם, וצ"ע שלכאורה סותר דבריו, ובספר 'מעמד הר סיני' מיישב שתרגום יונתן סבור שקודם המעמד עמדו תחת ההר ממש, אך בשעת עשרת הדברות עמדו למרגלות ההר, וכך יכלו לראות את המתרחש עליו, והפסוק אצלנו בפרשת יתרו מדבר על השלב שקודם מעמד הר סיני, ואילו הפסוק בפרשת ואתחנן מדובר על שמיעת הדברות עצמם שבנ"י עמדו למרגלות ההר, והביא שכן כתב הרד"ל בפירושו על הפרקי דר"א שבשעת הדברות לא עמדו תחת ההר דאם כן מדוע הוצרכו למצות הגבלה, אכן לפ"ז נפל בבירא טעמו של תרגום יונתן שההר היה צלול כזכוכית, כדי שיוכלו לראות את הנעשה ע"ג - אם ממילא לא היו תחתיו בשעת עשרת הדברות עכ"ד.

ויתכן לומר עפ"י מש"כ התוס' שבת פח. ד"ה כפה הקשו וז"ל כפה עליהם הר כגיגית, ואע"פ שכבר הקדימו נשעה לנשמע, שמא יהיו חוזרים כשיראו האש הגדולה שיצאה נשמתן עכ"ל, ונמצא דכפיית ההר היתה נצרכת לאחר שראו האש הגדולה, ולזה בפרשת יתרו שנאמר וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיט הַבָּקָר וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקַל שָׁפָר חֲזָק מְאֹד וַיִּחַרְדוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בַּמַּחֲנֶה. וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְיַת הָאֱלֹקִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחְתֵּי הָהָר. נזכר מקרא וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחְתֵּי הָהָר לאחר שנזכרו הקולות והברקים וכו', ואז היה נצרך לכפיית ההר שמא יחזרו בהם, אבל בתחילה כאשר הגיעו להר סיני לפני הקולות הברקים עמדו תחת ההר ועדיין לא היו נצרכים לכפיה, ולזה בפרשת ואתחנן עה"פ וַתִּקְרְבוּ וַתַּעֲמִדוּן תַּחַת הָהָר וְהָהָר בָּעֵר בְּאֵשׁ עַד לֵב הַשָּׁמַיִם חֲשַׁךְ עָנָן וַעֲרַפֵּל. פירש התרגום יונתן וַתִּקְרְבוּ וַתַּעֲמִדוּן תַּחַת הָהָר שעמדו בשיפולי ההר, שעמידה זו היתה לפני שהתחיל מעמד של וההר בוער באש.

ולכי תידוק עוד תראה דקרא דפרשת יתרו היתה עמידתן ע"י משה רבינו וכדכתיב וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְיַת הָאֱלֹקִים מִן הַמַּחֲנֶה וַיִּתְיַצְבוּ בְּתַחְתֵּי הָהָר, ושם היו נצרכים לכפיה והביאם משה רבינו לתחת ההר, וכדכתיב וְהָם תָּכּוּ לַרְגֵלְךָ (דברים לג, ג) ופרש"י והם ראויים לכך שהרי תוכו עצמן לתוך תחתית ההר לרגליך בסיני ע"ש, ומבואר שהיו נצרכים להכניס עצמם לתחת ההר, וי"ל שזה היה ע"י משה רבינו, אבל בפרשת ואתחנן שנזכר מעשיהם של ישראל שעשו מרצונם הטוב וַתִּקְרְבוּ וַתַּעֲמִדוּן תַּחַת הָהָר שם לא היו נצרכים להיות מתחת ההר ולזה פירש שעמדו למרגלות ההר.

ומעתה הדרנא למילתא קמייתא שבכל שעת מתן תורה היה ההר תלוש, והדרא קושיא לדוכתא, למה היו צריכים לציווי השמרו לכם עלות בהר וגו'.

*

איסור העליה להר היה למשך זמן רב גם אחר קבלת התורה

ויתכן ליישב דהנה איסור העליה להר נמשך עוד זמן רב אחר קבלת התורה, וכמבואר ברש"י ביצה ו: ד"ה מכדי דלא נסתלקה שכינה מהר סיני מיום מתן תורה עד אחד בחודש שהוקם המשכן ועד עשרים באייר שנעלה הענן, ועד אז נמשך איסור העליה להר ע"ש,

ומעתה י"ל דאם כי בשעת קבלת התורה ממש לא היה שייך לעלות להר, מ"מ היה רצון ה' לצוות על איסור הגבלה קודם מתן תורה, וחזר וזרזו בשעת מעשה שירדה שכינה להר שנעכשו מתחיל איסור העליה להר בזמן שההר יחזור למקומו.

וכיון שניתן רשות יש לפרש בזה מה שאמר משה להשי"ת, לאחר שצוהו לשוב ולהזהיר על ההגבלה וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל ה' לֹא יוּכַל הָעָם לַעֲלֹת אֶל הַר סִינַי כִּי אִתָּה הַעֲדָתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבִּיל אֶת הָהָר וְקִדְשְׁתוּ (יט, כג).

ואומרו לֹא יוּכַל צריך ביאור שיכולים היו אלא שאינם רשאים, ודי היה באומרו הלא הַעֲדָתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבִּיל אֶת הָהָר, [ורש"י הרגיש בזה ופירש ולא יוכלו לעלות שאין להם רשות], ולהאמור יש לומר שרמו בכאן משה באומרו לֹא יוּכַל שכוין שההר נתלש ממקומו אין מציאות לעלות להר, וזה מלבד מה שהַעֲדָתָה בָּנוּ לֵאמֹר הַגְבִּיל אֶת הָהָר וְקִדְשְׁתוּ.

*

האם שייך לומר שאיסור העליה להר היה לפני מ"ת

והרב איתמר טעפ שליט"א ר"ל שיתכן שההר נכפה עליהם רק בקבלת התורה ממש, ואילו האיסור לעלות בהר ולנגוע בקצהו הי' גם קודם לכן עכ"ד.

אלא דמדברי רש"י (שמות יט, כד) עה"פ לך רד והעד בהם שנית שמזרזין את האדם קודם מעשה וחוזרין ומזרזין בשעת מעשה, מבואר דהאיסור התחיל בעת קבלת התורה, והזירוז היה כפול בשעת מעשה, ומקורו מהמכילתא.

ולע"ד מוכח כן בגמרא שבת פו: פז. דלגבי פרישה אמרינן "עבוד פרישה" ולגבי הגבלה "אמר להו מצוות הגבלה", דמשום דמצוות הפרישה התחילו בפועל תכף לאמירתו, ועל כן אמרו חז"ל עבוד פרישה בפועל, משא"כ מצוות ההגבלה לא התחילה בפועל תיכף לאמירתו, אלא היתה התראה על יום מתן תורה ועל כן כתיב אמר להו מצוות הגבלה לשון אמירה שלא היה כי אם ציווי.

*

כפיית ההר היתה על קבלת תורה שבע"פ וזה היה לאחר קבלת תורה שבכתב

והרב אהרן הלוי גרנדש שליט"א כתב וז"ל וחשבתי אולי ליישב ע"פ המדרש תנחומא בפרשת נח שכפיית ההר כגיגית היה בשביל שיקבלו תורה שבעל פה יעו"ש, ואפשר שבתחילה כשהקב"ה ירד על ההר ואמר את עשרת הדברות, היה ההר במקומו כרגיל, ולאחר גמר עשרת הדברות אחר שפרחה נשמתן והקב"ה החזירה להן, אז הקב"ה כפה עליהם הר כגיגית, ולא היה זה באותו זמן, כי כיון שזה היה בשביל שיקבלו התורה שבעל פה, לא היה צריך לכפות עליהם ההר בזמן עשרת הדברות שזה תורה שבכתב, ונכון שכבר כתבו הראשונים שבכלל עשרת הדברות כלול כל התורה שבעל פה, אבל עיקר עשרת הדברות זה תורה שבכתב, ואח"כ היה הכפייה של ההר בשביל שיקבלו התורה שבעל פה. ואפשר גם שזה לא היה מיד, כי זמן מרובה היה האש והענן על ההר כמ"ש רש"י בתענית, ואפשר שזה היה באחד מן הימים האלו כמובן קודם העגל, וכ"ש אם נאמר שזה היה מיד עוד במעמד עצמו של מתן תורה אלא שהיה לאחר גמר עשרת הדברות עכ"ל.

*

כפה עליהם הר כגיגית הוא משל לכפייה רוחנית

והרב אברהם יעקב גולדמינץ שליט"א ר"מ בישיבת מיר רצה לומר שמדובר בכפייה רוחנית, וידיעה שללא קבלת התורה אין קיום לעולם (כמבואר במכתב מאליהו ח"ב פורים עמ' 123 בשם המהר"ל בהקדמה לספרו אור חדש, וכ"כ בספרים בשם רמח"ל בהקדמה לספר הויכוח, ומצאתי כעין זה בשפ"א כי תשא תרנו ד"ה וכמו כן: שאז ראו בני ישראל בחי' אלוקות והבינו תכלית בריאתם).

*

ואחד מן הרבנים שליט"א אינו יודע את שמו כתב ליישב דבר זה באריכות אעתיק דבריו ככתבו וכלשונו וז"ל לכאורה שאלת מעכ"ת מיושבת בסדר הפסוקים, ובדברי רש"י שם.

דזהו סדר הפסוקים בפרשת יתרו, תחילה כתיב (י"ט, י"ז) ויטיצבו בתחתית ההר, ועל זה דרשינן מלמד שכפה עליהם הר כגיגית. ואח"כ כתיב (שם, כ) ויקרא ה' למשה עלה אל ראש ההר ויעל משה, ורק אח"כ כתיב (כ"א) רד העד בעם פן יהרסו אל ה' לראות ונפל וכו', ועל זה נאמר (כ"ד) לך רד ועלית אתה ואהרן.

הרי שהקב"ה אומר למשה לעלות, אחרי שהקב"ה הוריד את ההר חזרה לארץ, ואפי' אם תאמר שמשה שאני, הרי שהקב"ה אומר גם לאהרן לעלות להר, ולא אהרן לבדו עלה, אל גם הכהנים, כמבואר ברש"י, וז"ל רש"י (כ"ד) אשר כתב בשם המכילתא, ועלית אתה ואהרון עמך והכהנים, יכול אף הם עמך, תלמוד לומר ועלית אתה, אמור מעתה, אתה מחיצה לעצמך, ואהרן מחיצה לעצמו, והכהנים מחיצה לעצמם, משה נגש יותר מאהרן, ואהרן יותר מן הכהנים, והעם כל עיקר אל יהרסו את מצבם לעלות אל ה'.

ובספורנו פי' שעלו רק אחר עשרת הדברות, וז"ל, לך רד, עתה בהיותי מדבר עמהם למטה מן ההר, ועלית אתה ואהרן, אחר תשלום עשרת הדברות ופרשת משפטים, כאמרו ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן וכו' (להלן כ"ד, א'). - וכ"כ המלבי"ם בס' התורה והמצוה, עה"פ וירד משה (י"ט, כ"ה), וז"ל, עשה כמו שצוהו ה' לעמוד בעת הדברות למטה. ויש להוסיף דגם האבן עזרא (י"ט, י"ט) כ', כי משה היה מדבר (בזמן עשרת הדברות) בתחתית ההר.

וכ"כ באברבנאל פ' יתרו, שכתב שבשעת עשרת הדברות היה משה למטה יחד עם כלל ישראל, ברם קודם היה בהר למעלה, ורק אחרי שאמר לו הקב"ה לך רד, אז ירד, מ"מ מבואר שאחר שנכפה עליהם כגיגית, ירד ההר לארץ.

[אמנם דברי הרמב"ן בזה לא ברורים לי כל צרכם. דתחילה בפ' יתרו (י"ט, ג') כ' הרמב"ן, ומשה עלה אל האלקים, כי עלה אל קצה ההר להזדמן לפניו, ולא בא אל הערפל אשר שם אלקים. - משמע שעלה עד קצה ההר, אמנם לא בא ממש בתוך הערפל.

וכ"כ הרמב"ן (שם, י"ט) ומשה עלה למעלה קרוב לראש ההר ששם הכבוד מחיצה לעצמו, ומדבר עם ישראל להורותם מה יעשו, וישראל שומעים קול האלוקים שעונה אותו ויצונו והם לא יבינו מה יאמר לו, ויצוה אותו בצואות האמורות אח"כ בפרשה (כ"א) רד העד בעם וגו', (כ"ד) לך רד ועלית אתה ואהרן עמך וגו', והיה זה קודם מתן תורה וגם בשעת הדברות, כי משה לא עלה אל ראש ההר אל הערפל אשר שם האלוקים רק לאחר מתן תורה, וכן אמר [דברים (ה', ה')] [[אנכי עומד בין ה' וביניכם בעת ההיא להגיד לכם את דבר ה' כי יראתם מפני האש ולא עליתם בהר לאמר, כאשר עליתי אני. - משמע כנ"ל, שמשה רבינו עלה בהר, אמנם לא בא בערפל שהיה בראש ההר.

ברם בפ' משפטים (כ"ד, ג'), כ' הרמב"ן, ולא אמר בכאן וירד, כי כולם בתחתית ההר היו, לא בראשו ששם כבוד השם, אלא שמשה היה קרוב אל מקום הערפל, והם עמדו מרחוק בשעת הדברות, כאשר פירשתי. - הרי שמשה לא עלה כלל להר. והנה מלבד מה שלא

מובן מה שכ' כמו שפי', כי קודם פי' שעלה בהר רק לא ניגש לערפל. עוד יש להבין, דאי מדקדק הרמב"ן מלשון ירידה, שלא נאמר כאן ירידה, הלא לעיל נאמר לשון ירידה, רד העד בעם וגו', לך רד ועלית אתה ואהרן עמך וגו'.

ברם הגר"ש קלוגר בספרו אמרי שפר פ' כי תשא (ל"ב, א'), שיטה אחרת עמו, וז"ל, ההר הוגבה למעלה והיה עומד ותלוי ברפיון, וא"כ כיון דקבלת התורה נמשך מ' יום, א"כ כל מ' יום היה ההר תולה ברפיון והוגבה למעלה, כי פן לא יקבלו את התורה ויחזרו ויכפה עליהם ההר כגיגית, אבל כיון שבאו הלוחות ליד משה רבינו, כבר נגמר כל קבלת התורה ולא היו יכולין לחזור בהם, לכך חזר ההר למקומו כבתחילה, עיי"ש, - הרי דכל מ' יום היה משך הכפיה, ובמשך ימים האלו, רק משה היה בשמיים, ושאר ישראל ובהם אהרן היו בתחתית ההר.

ומ"מ דקדק הגר"ש בלשונו, דההר היה תולה ברפיון, ויחזור ויכפה עליהם כגיגית, - הרי שלא היה כל הזמן כפוי כגיגית, כי אם במצב ביניים, שלא במקומו, וגם שלא כגיגית. ונראה דגם לדבריו במציאות יכלו לעלות על ההר, כי אי אפשר להתכחש לפסוקים מפורשים ולדברי רש"י הנ"ל.

ולולי דברי התרגום יונתן והגר"ש קלוגר זצ"ל, אולי היה מקום לומר, כי הכפיה כגיגית היא לאו דוקא בפועל ממש, אלא לשון מושאל.

דמבואר במהרש"א בח"א ע"ז (ב' ע"ב) ד"ה מלמד שכפה, דאע"פ דאיתא שם דהכפיה היתה דאם אין אתם מקבלים התורה פה תהא קבורתכם, מ"מ הכוונה דאי לא היו מקבלים את התורה היה חוזר העולם לתוהו ובוהו. ועיין בפ"י ספר יצירה לר"י מברצלונה [ע' ע"ב, ובמהדורה החדשה ע' 94], שכ' דבשעת מתן תורה נרעד כל העולם כולו ונבקעו תהומות ורצו לעלות ולשטוף את העולם, וכשקבלו ישראל את התורה נחו ונסתמו, ומייתי מירושלמי סנהדרין (פ"י ה"ב). וכן ייסד הפייט (בקדושה דמוסף דר"ה) שמעך דין משמים בכך יראה ושקטה הארץ רעש יום משפט געשו תהומות הארץ, ופי' במטה לוי (וכעי"ז במחזור שער השמים - אלטונה תקמ"ב) מגודל הרעש שהיה ביום מתן תורה געשו ורעשו תהומות הארץ, כסבורין היו שהגיע יום הדין שיחזור העולם לתוהו ובוהו וכו' (ועיין בית פרץ (דרוש ט' לשבועות) שגם פי' שנבקעו תהומות, ועיין צמח דוד ריש פ' נשא).

המורם מזה, שלא רק ישראל היו בסכנה אלא כל העולם כולו היה בסכנה באותו שעה, והיינו שהגיעו לתחתית ההר, כפה עליהם הר כגיגית, דהיינו שאז היה בחינת כפיה, דאי לא היו מקבלים את התורה היה חוזר העולם לתוהו ובוהו עכ"ל.

*

דברי הרד"ל בענין זה

והעירוני למש"כ בפרקי דרבי אליעזר פרק מ"א כתב וז"ל ירידה השישית שירד לסיני וכו', וממקומו נתלש הר סיני ונפתחו השמים ונכנס ראש ההר בשמים וכו' ע"ש.

ובביאור הרד"ל כתב בביאור הדברים וז"ל וממקומו נתלש הר סיני כו', ובילקוט הלשון נתלה, ופי' נתלה באויר, וכ"ה בתרגום יונתן תלש מרי עלמא את טורא וזקפיה באוירא, ורחוק לפרשו על כפיית ההר כגיגית שבשבת פח. דרשינן לה על ויתיצבו תחת ההר וכו', שאין מזכיר כאן כלל עמידתן תחת ההר ולא כפייתן לקבל ע"י כן, אלא יותר משמע ממה שמסיים ונפתחו השמים ונכנס ראש ההר בשמים שלענין זה הוא שנתלש ההר ועלה למעלה לכנוס ראשו בשמים, ומדלא נזכר בכל פרק זה ענין הרכין שמים למטה, היה נראה שר"ל שעלה ההר עד השמים למעלה, וא"כ קשיא טובא למה הוצרכו למצוות הגבלה שבלא זה לא היו יכולים לעלות להר שעלה למעלה עד לשמים, (ודוחק לומר שעל זמן שקודם הדיברות נאמרה עיקר מצוות הגבלה יום אחד כדאיתא בשבת בין לרבנן ובין לר"י), גם משה האיך עלה וירד מן ההר אל העם, ואהרן האיך עלה עמו, ואפילו אם נאמר שכל תחתית ההר שעמדו בו ישראל (שפשוטו פי' בשפלות ומורד ההר ולא תחתיו ממש כגיגית) נתלש ג"כ עמו ועלה למעלה, עדיין יקשה מ"ש וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק, ואמרינן בשבת שעל כל דיבור חזרו לאחוריהם י"ב מיל, והיינו עד קצה מחנה ישראל שהיה י"ב מיל וזה היה עם אהליהם ומקניהם נגד ההר ולא עלה מקומו למעלה ודאי, ולפמש"ל בפירקין שבשעה שהשמיע תורה לישראל ירד משה אל המחנה, אולי י"ל שבאותה שעה לבדה הוא שעלה ההר למעלה לשמים וירד אח"כ למטה.

אבל באמת כיון שלא נזכר כאן בפירוש לשון עליה בהר שעלה ההר ונכנס בשמים כו', נכון יותר לסבול קצת דוחק ולומר שהפר"א סובר ג"כ להא דאמר ר"ע במכילתא שהרכין הקב"ה שמים העליונים על ראש ההר, ומוסכם זה גם בש"ס דאמרינן בסוטה (ה). דלא גבה הר סיני למעלה וכו', ולפי"ז מש"כ נתלש ההר היינו תלישה מועטת ממקומו כדקאמר ממקומו נתלש, ולא עלה למעלה הרבה, וזה אפשר יצא לדרוש מן ויחרד כל ההר מאד, שכיון שחרד ממילא נתלש ממקומו מעט וכו', אבל עיקרו נטה וארכין שמים למטה על ההר, ועיין פרק קמא דסוכה (ה). עכ"ל.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

וכל העם רואים את הקולות

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְהִיט הַבָּקָר וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וְעָנָן כָּבֵד עַל הָהָר וְקָל שֹׁפָר חֹזֵק מְאֹד
וַיִּיחָרֵד כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֶה: (יט, טז)

פרשת 'יתרו' מחולקת לג' חלקים. א. תחילת הפרשה עוסקת בהצטרפות יתרו לעם ישראל, ובעצה שנתן למשה רבינו איך לשפוט את עם ישראל. ב. הכנת עם ישראל לקבלת התורה, ותיאור מה היה 'במעמד' הר סיני. ג. עשרת הדברות שאמר הקב"ה לעם ישראל. והנה אמרו חז"ל (תנחומא כי תישא לא, והובא ברש"י שם) עה"פ "ויאמר ה' אל משה פסל לך שני לוחות אבנים כראשונים.. והיה נכון לבקר ועלית בבקר.. ואיש לא יעלה עמך וגם איש אל ירא בכל ההר". הלוחות ראשונות על שנתנו בפומבי לפיכך שלטה בהם עין הרע ונשתברו וכאן א"ל הקדוש ברוך הוא אין לך יפה מן הצניעות שנאמר: "ומה ה' דורש ממך, כי אם עשה משפט ואהבת חסד והצנע לכת". (מיכה ו, ח).

ושמעתי ממו"א זצוק"ל להקשות, שהרי דבר זה היה גלוי וידוע לפני הקב"ה כבר מתחילה, וא"כ מדוע לוחות ראשונות ניתנו בפומבי ובקולות וברקים? שמחמת זה שלטה בהם 'עין הרע' עד כדי שהגיעו עם ישראל לחטא הנורא של העגל, ומשה הוצרך לשבור הלוחות, שמחמת זה נגזר 'שכחת התורה'. ולכאורה מלכתחילה היה ראוי לעשות שמשה רבינו יקבל התורה לבדו, כפי שנעשה אח"כ.

וביאר אמו"ר ששאלה זו בטעות בהבנה מהו התכלית במעמד הר סיני. כיון שעם ישראל זכו לראות פני השכינה ולהגיע לנבואה, וכמו שנאמר "פנים בפנים" דבר ה' עמכם בהר מתוך האש". (דברים ה, ד), ומצב הדבקות נפשם בבורא מתואר בשיר השירים כ'נשיקות פיהו' - נשיקת פה אל פה, בתכלית הקירבה והדבקות - נורא למתבונן! ועוד נאמר שם "מי יתן והיה לבבם זה להם ליראה אתי ולשמר את כל מצותי כל הימים". (שם כו). עוד יש להוסיף שהצורה לתת תורה הוא 'בקולות וברקים'. כי על ידי כח ההתפעלות מהדבר

^א ואכן בפשטות יש לומר, שהקב"ה עשה פרסום לדבר זה, כדי שלא יהא אפשר להכחיש מציאות התורה, ולהבדיל אלפי הבדלות 'מתורת הגויים' שכולה שקר ומרמה, נעשתה 'במחשכים' ללא אפשרות הוכחה.. ואמנם עדיין יש מקום לומר, שהיה אפשר להוכיח אמיתות התורה בדרכים אחרות, ולא דווקא על ידי מעמד כזה. ובפרט שבמעמד הר סיני שמעו רק את י' הדברות, ועדיין 'יש מקום' לכופרים לטעון ששאר התורה לא ניתנה למשה בהר סיני.

^ב עי' ברמב"ן מש"כ בזה. ורבינו האלשיך הגדיל לומר שכל אחד מישראל זכה להגיע למדרגת נבואה כמו של משה רבינו, וכמו שמבואר בחז"ל (ש"ר כט, א) שהיה הדבור מדבר עם כל אחד מישראל. ולכך כל עשרת הדברות נאמרו בלשון יחיד. ולכך כשעמדו על הר סיני 'פסקה זוהמתן' כי אין דבר מבדיל בין אדם לקונו להשגת נבואה, כי אם זוהמת נחש, וכיון שפסקה זוהמתן הוכנו כולם לנבואה. והבאנו דבריו בכמה מאמרים.

נכנסים הדברים בלב האדם. ואף שהיה ברור שמחמת הפרסום והרעש הגדול יגרם שיהא עין הרע, מכל מקום לא היה שייך לוותר על מעמד זה.

עוד שמעתי ממו"א זצ"ל בעניין זה שאמרו חז"ל (שבת קמו.) שעם ישראל שעמדו על הר סיני פסקה זוהמתן. ואף שלאחר שחטאו בעגל חזרה זוהמתן, מ"מ עצם מה שהיו בדרגה זו רגע אחד, קנו בנפשם עניין זה, וכמו שאמר חז"ל שכל אדם יכול להגיע עד דרגת משה רבנו, (מלבד מנבואה), והנה דרגתו של משה רבנו הוא דבר בלתי ניתן להשגה א"כ איך זה יתכן? וביאר אאמו"ר שיש 'חוק כלים שלובים'. שמים באים ממקום גבוה הם יכולים לחזור לאותו גובה, וכך זה הנשמה שכיון שהיא באה ממקום גבוה, היא יכולה לחזור למקום גבוה כשהייתה, ואת זה קיבלנו מהר סיני, ולכך אף שחטאו בעגל מ"מ כיון ששעה אחת עמדו במדרגה זו, יכולים לשוב אליה^ל.

וכך כתב רש"י עה"פ בתחילת שיר השירים "ישקני מנשיקות פיהו" - זה השיר אומרת בפיה בגלותה ובאלמנותה, מי יתן וישקני המלך שלמה מנשיקות פיהו... אך אני מתאוה ושוקקת להיותו נוהג עמי כמנהג הראשון כחתן אל כלה פה אל פה... זהו ביאור משמעו. ונאמר דוגמא שלו, על שם שנתן להם תורתו ודבר עמהם פנים אל פנים ואותם דודים עודם ערבים עליהם מכל שעשוע ומובטחים מאתו להופיע עוד עליהם לבאר להם סוד טעמיה ומסתר צפונותיה ומחלים פניו לקיים דברו". הרי שבעצם ההופעה שנגלה עלינו אלוקינו בכל קשרי חיבה ודבקות, הם המעוררים הגעגוע והכמיהה לנצח, לשוב אל המנהג הראשון שהיה נוהג עמנו.

ובזה מבואר מה שאומרים בהגדה של פסח 'אילו קירבנו להר סיני, ולא נתן לנו את התורה דיינו'. שהדבר תמוה, וכי מה העניין בהר סיני ללא קבלת התורה. ואמנם ביאור העניין שמעמד הר סיני לא היה לצורך נתינת תורה, אלא היה מעמד שקבע לנצח את דרגת האיש היהודי בתכלית גדולתה ודבקותה, ורושם זה הוא שמכוחו יוכל כל אדם להזדכך בעתיד, עד שנזכה ליום אשרר 'אשפוך את רוחי על כל בשר, ונבאו בניכם ובנותיכם', כי כך נתגלתה ונקבעה מעלתנו לנצח מכח אותו מעמד, ובאמת דיינו, שהרי הלוחות נשברו והיה אח"כ מעמד חדש לצורך נתינת תורה.

ברקים - לפידיים

והנה בתיאור התורה את מעמד הר סיני נאמר: "ויהי ביום השלישי בהית הבוקר קולות, וברקים, וענן כבוד על ההר, וקול שופר חזק מאד, ויחרד כל העם אשר במחנה".

ואילו לאחר עשרת הדיברות נאמר: "וכל העם רואים את הקולות, ואת הלפידים, ואת קול השופר, ואת ההר עשן. וירא העם וינעו ויעמדו מרחוק".

^ל וכעין זה ראיתי באמרי אמת שכתב שאף שנפלו ישראל אחר כך מ"מ נשאר 'רשימו' מהלוחות הראשונות כדאיתא (ברכות ח ב) דשברי לוחות מונחות בארון ואפילו כשנפלו ישראל יכולים הם לחזור לדרגתן הראשונה.

והנה בשים לב, שיש הבדל שבתחילה נאמר 'ברקים'. ואח"כ נאמר 'לפידיים'. ועוד שבתחילה אמר שהיה על ההר 'ענן'. ואילו אח"כ אמר שהיה 'עשן'.

עוד יש להבין מה הצורך בכל ד' דברים אלו, דהיינו: קולות, ברקים, ענן, וקול השופר.

עוד יש להבין שבתחילה אמר "וקול שופר חזק מאוד". ואח"כ נאמר "ויהי קול השפר הולך וחזק מאד משה ידבר והאלהים יעננו בקול". ויש להבין חילוק בין 'חזק' - 'להולך' וחזק.

בזוה"ק (ב, פא ע"ב) כתב בביאור העניין שבאמת אין חילוק בין הדברים, 'וברקים' הם 'הלפידיים'. אלא שהחילוק הוא כלפי מה שעם ישראל ראו. וביאר רבי צדוק הכהן מלובלין (פרי צדיק במדבר לחג השבועות אות ט"ז) שבא ללמדנו שאדם מתחיל לעבוד את הקב"ה, בתחילה זה דומה 'לברק' שהוא בא לרגע קט ומיד נעלם, ורק אחרי שמתאמץ ומתמיד, אז נקבעים הדברים בנפש וזוכה שיהא 'כלפיד' שמאיר בקביעות.

ועפ"ז ביאר הזוהר (שם ע"א) החילוק בהתגלות בהר אם היה זה 'ענן' או 'עשן'. כי יש שלשה מיני דרגות בחושך. חושך, ענן וערפל. שהחושך הוא מציאות שאי אפשר לראות בו כלום, ובדומה 'לעשן' שמסתיר הכול, ואילו 'ענן' שמסתיר הראיה אבל מכל מקום הוא קלוש יותר 'מעשן'. נוגם בצבע יש חילוק 'ענן' הצבע שלו 'לבן'. ואילו 'עשן' הצבע שלו שחור] וערפל הוא קלוש מכולם. וכשהקב"ה התגלה לעם ישראל בהר סיני, היה חייב להיות על ידי 'מסך' כי אין ביד האדם לזכות לראות את כבוד ה'. וכמו שנאמר "כי לא יראני האדם וחי". (שמות לג, כ). ולזה בתחילה הקב"ה נגלה אליהם 'בענן' שהוא כיסוי קטן כי עוצמת ההתגלות הייתה רק 'כברק'. ואילו אח"כ שהתעלו בדרגה 'כלפיד'. היה מסך מבדיל של 'עשן'. ואמנם משה רבינו שזכה לדרגת הנבואה מכל הנבראים בעולם, שהקב"ה דיבר בו פה אל פה, נאמר: "ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלוהים".

והנה עד כה ביארנו הצורך 'בענן' [ועשן]. 'ובלפידיים' [ובברק]. אך עדיין יש לבאר מה העניין 'בקולות' ובקול השופר. וביאר רבי צדוק שהקולות באים לרמוז שראשית ההתגלות של הקב"ה אל האדם תלויה ברעש שיש בלב האדם לרצות להדבק בו. ואמנם קול השופר בא בחוזק יותר, מפני 'הענן' וכפי שהתבאר לעיל שבא למסך מבדיל בין עם ישראל להקב"ה, שעל ידו יכול לגרום לאדם הסתר ושכחה מה'. ולזה הוצרך להוסיף קול שופר שהולך ומתחזק, לעורר חרדה בלב האדם ולעוררו משנת ותרדמת הזמן. וכמו שנאמר "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים והשתחוו לה' בהר הקדש בירושלם". (ישעיה כז, יג). והיינו שסגולת קול השופר מועיל לקבץ הנדחים מתכלית ההסתר. ואכן כשהמסך הוגדל ונעשה 'לעשן'. נאמר "ויהי קול השופר הולך וחזק מאד". כי לטעם שנעשה מסך מבדיל גדול יותר הוצרך לחזק קול השופר יותר כדי שלא יסתעף ממנו הסתר גדול יותר. ולעורר הלב שגם חושך הגדול יותר לא יחשיך.

וירא העם

והנה יש להתבונן במה שכפל ואמר: "וכל העם רואים את הקולות ואת הלפידיים ואת קול השופר ואת ההר עשן וירא העם וינועו ויעמדו מרחוק". שלכאורה תיבת 'וירא העם'

מיותרות שכבר אמר 'וכל העם רואים'. עוד יש לדייק שבתחילה אמר 'רואים' לשון הווה. ואילו 'זירא' הוא לשון עבר.

וביאר רבי צדוק שבא לרמוז על כל הדורות העתידיים לבוא שגם הם ראו קולות אלו, ולכן נאמר בלשון 'הווה'. וכמו שנאמר בסמוך: "יאמר משה אל העם אל תיראו כי לבעבור נסות אתכם בא האלהים, ובעבור תהיה יראתו על פניכם לבלתי תחטאו". ודרשו חז"ל (נדרים כ.). 'על פניכם' זו **בושה**, 'לבלתי תחטאו' מלמד שהבושה מביאה לידי יראת חטא. מכאן אמרו: סימן יפה באדם שהוא ביישן. אחרים אומרים: כל אדם המתבייש לא במהרה הוא חוטא, ומי שאין לו בושת פנים - בידוע שלא עמדו אבותיו על הר סיני. דהיינו כי באמת העניין של ראיית הקולות והיראת שמים שנכנסה לעם ישראל הוקבע לדורות.

ד' מראות - כנגד אבות ודוד המלך

עוד ביאר רבי צדוק שד' גילויים אלו, שבאו לדורות כנז"ל הם כנגד ג' מידות של האבות הקדושים, וכנגד דוד המלך שזכה להיות רגל רביעי למרכבה.

א. **הקולות** הם כנגד אברהם שהוא גילה מעצמו את הקב"ה, והחל להרעיש את העולם בקול גדול לראות "מי ברא אלה". וכמו שנאמר "מי העיר ממזרח צדק **יקראהו** לרגלו יתן לפניו גוים ומלכים ירד יתן כעפר חרבו כקש נדף קשתו". ומובא בחז"ל (אבות ו, ב) שבכל יום יוצא בת קול משמים, וביאר בשם הבשע"ט שקולות אלו מעוררים את האדם בתשובה. וזהו בחינת הקולות שעם ישראל ראו.

ב. **לפידים** הם כנגד יצחק אבינו שהוא מידת גבורה שמרמזת על להבת אש מפחד ה' והדר גאונו.

ג. שופר מרמוז על מידתו של של יעקב אבינו ע"ה שהיתה מטתו שלימה, שהכוונה בזה שהוא מאחד את כלל ישראל לקבצם מארבע כנפות הארץ לבלתי ידח ממנו נדח, וזה יהיה לעתיד לבוא ע"י קול שופר גדול. כמו שנאמר "והיה ביום ההוא יתקע בשופר גדול ובאו האובדים בארץ אשור והנדחים בארץ מצרים".

ד. **ההר עשן** כנגד דוד המלך ע"ה שהוא הגבר שהקים עולה של תשובה. ונרמוז בעשו והיינו שגם אם קלקל במעשיו חס ושלום עד שהמשיך על נפשו תכלית החשכות וההסתר עם כל זה "גם חושך לא יחשיך ממך". כי יש בכח נפש ישראל לתקן הכל בתשובה שיתהפך הכל לטוב.

מי הדעת - תלמוד תורה בפרשת השבוע / הרב יוסף קסלר, מח"ס 'משנת ברכה', מודיעין עילית

פלפולה של תורה - מינוי שרי אלפים ע"י עצת יתרו

והודעת להם את הדרך ילכו בה (יח, כ)

מתבאר בתחילת הפרשה דבר נפלא, שמכחו של יתרו נתחדש כל הענין של שרי אלפים ושרי מאות וכו', והכל מכח העצה שנתן יתרו, ויש להתבונן מהו כל הענין שהיה צריך ליתרו כדי לחדש פרשה זו, ובפשוטו היה מקום לפרש שיש כאן רק צורה כיצד לנהל את ההוראה, שיהא באופן שמתחלק להרבה מורי הוראה ולא יהא כל הנטל על משה רבנו, אך נראה שנתחדש כאן ענין עמוק יותר.

ובאמת גם יש להבין מדוע דוקא יתרו זכה שנתחדש כל ענין זה לדורות על ידו, ומדוע היה צריך להמתין שיבא יתרו כדי לתקן ענין זה.

והנה בפסוקים מבואר שאומר יתרו למשה רבנו (פס' כ') "והזהרתה אתה את החוקים ואת התורת והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון".

ומתבאר בפסוק שנתחדש כאן ענין חדש בתלמוד תורה שמשה רבנו ילמד את בני ישראל וכך ידעו להורות בעצמם ולא יצטרכו דוקא למשה רבנו כדי להורות, דבתחילה היה המצב "כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלקים ואת תורותיו" והיינו דכל שהיה שאלה בהוראה היו באים למ"ר ומלמדם ומורה להם הדרך, אך כעת משה רבנו לימדם תורה באופן שידעו הם להורות לעצמם, ומשמע עוד דלימד את כל ישראל ולא רק את הממונים להוראה, אלא שמתוך העם היו הממונים לומדים להבין כדי להורות ההוראה.

אלא דצריך להבין שבדאי אף קודם הפרשה שנתחדשה ע"י יתרו, כבר היה משה רבנו מלמד את ישראל את התורה כמבואר שמשה רבנו לימד את התורה לישראל, וכתוב (דברים ד, יד) ואותי ציוה ה' בעת ההיא ללמד אתכם חקים ומשפטים וכו', ומבואר בגמ' בנדרים לח. דכאן מבואר שנצטוו משה רבנו ללמד לישראל את התורה, וזה היה מכח ציווי ה' ולא נתחדש עכשיו ע"י עצת יתרו, וא"כ צ"ב מה נתחדש עכשיו בעצת יתרו שע"י זה נעשה כל המהלך של מינוי שרי אלפים ושרי עשרות וכו'.

משה רבינו נהג טובת עין ומסר פלפולה של תורה לישראל

והנה בגמ' בנדרים (לח.) מבואר משה נהג בה טובת עין ונתנה לישראל ועליו הכתוב אומר טוב עין הוא יבורך וגו', ומקשינן מדכתיב ואותי ציוה ה' בעת ההיא ללמד וכו' דמבואר שנצטוו ללמד התורה לישראל, והתורה לא ניתנה לו לבדו אלא ע"מ ללמדה לישראל, ומסיקה הגמרא שם "אלא פלפולא בעלמא" ומפרש שם הר"ן וז"ל פלפולא בעלמא - נתן לו למשה והוא נהג בו טובת עין לישראל והרא"ש כתב וז"ל פלפולא בעלמא - הבנה וחריפות, והיינו כתבן שלך כי כל החכמה והשכל רמוזים בכתב התורה בצורת

האותיות, ותוספות שם כתבו וז"ל שיטת חריפות והבנה נמסר למשה רבנו ונהג בה טובת עין, והמפרש כתב וז"ל להבין דבר מתוך דבר הוא דניתן למשה וניהג בה טובת עין ונתנה לישראל.

והנה מבואר ברמב"ם (הל' ת"ת פ"א הי"א) לענין ההלכה דצריך לשלש לימודי דיש תורה **שבעל פה** ויש מה שנקרא **תלמוד** והחילוק ביניהם דתושבע"פ הוא ההלכות המפורשות וכמו משנה, אך גדר תלמוד - "יבין וישכיל אחרית דבר מראשיתו ויוציא דבר מדבר וידמה דבר לדבר וידין במדות שהתורה נדרשת בהן עד שידע היאך הוא עיקר המדות והיאך יוציא האסור והמותר וכיו"ב מדברים שלמד מפי השמועה ודבר זה הוא הנקרא תלמוד" עכ"ל הרמב"ם.

הרי מבואר שמלבד עיקרי ההלכות הנגלות יש ענין של תלמוד שהוא להבין דבר מתוך דבר להוציא ההלכות הנסתרות ולחדש ההלכות בכל ענין מתוך מה שכבר למדו מפי השמועה, [ובמק"א (וראה אספקלריא פרשת פנחס ופר' ואתחנן) הרחבנו מדברי השו"ע הרב ד"משנה" זה ההלכות הנגלות אך "תלמוד" הוא להוציא הדינים הנסתרים ע"י פלפול]. וממילא יש לבאר דזהו הענין שגילה משה רבנו לישראל ונהג בהם טובת עין, שבתחילה ניתן לו לבדו ענין זה שהוא הפלפול דהיינו להבין דבר מתוך דבר כמש"כ המפרשים ובזה תלוי ענין ההוראה שאפשר להוציא ממנו הוראה בכל ענין ע"י שמבין יסוד הדבר ומחדש ההלכה בעל ענין.

ומטעם זה היה המהלך בתחילה שבכל דבר הוראה היו צריכים לשאול את משה רבנו בעצמו כיון שאצלו היה מסור ענין ההוראה, ועל כך באה עצת יתרו למשה רבנו שיתן לישראל את ענין ההוראה על ידי שימסור להם את פלפולה של תורה שיוכלו לבדם להבין דבר מתוך דבר וידעו בעצמם להורות את המעשה אשר יעשון, ויהא אפשר למסור ההוראה לשרי אלפים ושרי מאות וכו', וזה הנלמד בפסוק "וזההרתה אתהם את החוקים ואת התורת והודעת להם את הדרך ילכו בה ואת המעשה אשר יעשון" דהיינו שימסור להם את פלפולה של תורה ועל ידי כך יוכלו להורות בעצמם.

ויתכן לפרש בזה דברי המדרש רבה (וזאת הברכה) אמר ר"א איזו היא הברכה שברך משה בתורה תחילה בא"י אלקנו מלך העולם אשר בחר בתורה הזאת וקדשה ורצה בעושיה. ולא אמר בעמליה ולא אמר בהוגיה אלא בעושיה - באלו שהן עושין את דברי תורה וכו'.

והדברים מופלאים מפני מה משה רבנו היה לו ברכת התורה באופן אחר מכל ישראל. ולהמתבאר יש לומר דברכה זו נאמרה על פלפולה של תורה שבזה נחשב "בעושיה" שיש לו את הכח להיות "עושי התורה" ע"י שמחדש הלכה מכח הפלפול ועל זה בירך משה רבנו כיון שנמסר לך ענין זה.

הוראת הזקנים היתה קודם ביאת יתרו

אך יש להעיר ממה דמתבאר שאף קודם לביאת יתרו כבר היו בהוראה יחד עם משה רבנו הזקנים ואהרן וחור נדב ואביהוא, וכמבואר ברש"י כאן בפסוק י"ח ובפסוק כ"ג, וכן כתוב בפרשת משפטים (כ"ד - י"ד) "ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה עד אשר נשוב אליכם והנה אהרן וחור עמכם מי בעל דברים יגש אליהם", וזהו שני דעות אם היה קודם מתן תורה או מיד לאחר מ"ת, אך מבואר שקודם שבא יתרו כבר היה חלק בהוראה לשבעים זקנים ואהרן וחור, וקשה שהרי פלפולה של תורה היה אצל משה רבנו וכיצד יכלו להורות.

וצריך לומר דההוראה על ידם באותו הזמן היתה דוקא בהלכות המפורשות שלמדו מפי משה רבנו (ומ"מ נמסר רק לזקנים כיון דאף לזה היה צריך להיות ראוי להוראה כיון שההוראה תלויה בטעמי המצוה ופירושה), אבל כל זה בהלכות הנגלות אך לענין ההלכות הנסתרות שצריך לזה פלפולה של תורה, באמת עדיין לא יכלו להורות עד שמסר את פלפולה של תורה לישראל.

ובאמת מוכח כן שהרי הנאמר בפרשת משפטים בודאי היה קודם שעלה מ"ר להר בפעם השנייה והרי אז למד מפי הגבורה ארבעים יום וכו' וע"כ שמה שיכלו להורות הזקנים קודם לכן ודאי היה באופן מוגבל שהרי עדיין אף לא נמסר למשה כל מה שקיבל שם. ושפיר י"ל דכל ההוראה אז היתה רק על ההלכות הנגלות.

ובאמת שמא יתכן לחדש דבארבעים יום שלאחר מתן תורה אז נמסר לו פלפולה של תורה, ונמסר דוקא אליו כיון שהוא הגיע לדרגה זו בארבעים יום שעלה למרום בפרישות, ורק הוא בטובת עין מסרה לישראל במעשה דיתרו.

ועדיין צ"ע דא"כ כיצד נתקיימה אז מצות "ושננתם" שהיא מחייבת להעמיק ולהבין דבר מתוך דבר והרי היא מצוה בתורה וכי עדיין לא היה שייך לקיימה וצ"ע.

חידוש זה נתחדש דוקא ע"י יתרו

ועדיין יש לפרש מדוע נתגלגל דבר נשגב זה של מסירת פלפולה של תורה לישראל דוקא ע"י יתרו.

ויש לפרש דבאמת בכל ענין הגירות ישנו חידוש נפלא דבספר שלום יהודה (נשים - כתובות יא.) כבר ביאר שהמושג גירות היינו כניסה לברית עם הקב"ה וכלשון הרמב"ם (פי"ג מאיסור"ב), ונעשה הברית ע"י בי"ד שהם זוכים לו הגירות כל' תוס' (סנהדרין סח:).

והביאור שהרי "ברית" היא הסכמה בין שניים וכיון שכבר קיימת ברית בין הקב"ה לישראל לכאורה אין מקום לאחרים ליכנס לברית אחרי שיש כבר ברית עם ישראל ועל דבר זה צריך הסכמה של כנסת ישראל, וזה פועלים הבית דין לשתף את הגר שיהא לו חלק עמהם בברית שלהם עם הקב"ה, ודבר זה נחשב שבי"ד זוכים לו את הגירות.

נמצא שבביאת יתרו נתחדשה הפרשה של גירות דיסודה שבכח ישראל לשתף אחרים עמהם בברית שכבר נעשית, וי"ל דמאותו חידוש של פרשת גירות גם ניתן מקום למשה

רבנו לשתף את ישראל בפלפולה של תורה, דלכאורה הרי היה זה שייך לו לבדו מכח זכותו שלו, ויתכן שגם ענין זה הוא ברית עם הקב"ה שניתנה לו התורה באופן זה. ולאחר שנתחדש הפרשה של גירות ע"י יתרו אז גם נתחדש שיכול לשתף את ישראל בזכות שלו בפלפולה של תורה.

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

כָּבֵד אֶת אָבִיךָ וְאֶת אִמְךָ לְמַעַן יֵאָרְכּוּן יְמֵיךָ עַל הָאֲדָמָה אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לָךְ (כ, יא)
שאלות:

א} הדיברה החמישית היא כבד את אביך וכו' והשאלה נשאלת הרי כידוע ששני לוחות הברית מתחלקות לשניים צד ימין מצות שבין אדם למקום ואילו צד שני מצות שבין אדם לחברו, והשאלה מדוע מצות כיבוד אב ואם נכתבה בצד ימין מאחר והיא מצוה שבין אדם לחברו? ב} עוד שואל החתם סופר מדוע חייב לכבד ולהכיר טובה להוריו הרי מבואר בגמרא מסכת עירובין דף יג ע"ב תנו רבנן שתי שנים ומחצה נחלקו בית שמאי ובית הלל, הללו אומרים נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, והללו אומרים נוח לו לאדם שנברא יותר משלא נברא. נמנו וגמרו נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא, עכשיו שנברא יפשפש במעשיו. ואמרי לה ימשמש במעשיו. וא"כ כיון שיותר טוב שלא נברא מדוע להודות? ג} עוד עלינו להתבונן בבריאת העולם מדוע הקב"ה ברא את העולם באופן שלאחר אדם הראשון יציר כפיו של הקב"ה המשך קיום העולם הוא על ידי שהאדם יולד את בניו ולא המשיך הקב"ה לייצר תמיד בני אדם בלי להזדקק לילודה אנושית כאדם הראשון, ויגדלם כאשר גידל הקב"ה את יוצאי מצרים כמאמר חז"ל במסכת סוטה דף יא ע"ב לאחר שהולכין היו מבצבצין ויוצאין כעשב השדה, שנאמר רבבה כצמח השדה נתתיך, וכיון שמתגדלין באין עדרים עדרים לבתיהן, שנאמר ותרבי ותגדלי ותבואי בעדי עדים, אל תקרי בעדי עדים אלא בעדרי עדרים? ד} עוד יש להבין מדוע התורה מבטיחה ומפרשת שכר בעולם הזה במצוה זו בשונה משאר המצוות?

התייחסות העולם:

כאשר נתבונן במתחולל היחס בין הילדים להורים במצוות כיבוד אב ואם, נראה כי רבים אשר חושבים כאשר מקיימים מצוות כיבוד אב ואם, שעושים טובה להורים בזה שעוזרים להם למלא צורכיהם וכל דבר שעושה למען הוריו מחכה שיטפחו לו על השכם ויוקירו ויעריכו את מעשיו, כמה הוא טוב לב שמוכן להקריב מעצמו ומהזמן שלו ופעמים גם מהכסף שלו למען להטיב עם הוריו, ויש אשר סרחו במעשיהם עד שאיבדו לגמרי את כבוד ההורים, עדים אנו למחזה אשר בדורנו לצערנו המצב הולך ומדרדר במצות כיבוד אב ואם, עד כי כמעט נאמנו עלינו דברי חז"ל בסוף מסכת סוטה דף מט ע"ב בעקבות משיחא חוצפא יסגא, ויוקר יאמיר, וכו' נערים פני זקנים ילבינו, זקנים יעמדו מפני קטנים, בן מנוול אב, בת קמה באמה, כלה בחמותה, אויבי איש אנשי ביתו, פני הדור כפני הכלב, הבן אינו מתבייש

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

מאביו, ועל מה יש לנו להשען? על אבינו שבשמים. אולם תורתנו מלמדת אותנו ההיפך הגמור שכל טובה שעושה הוא עושה לעצמו והנמנע מפסיד לעצמו כאשר נבאר.

שלושה שותפים באדם:

אולם עלינו לדעת כי הקב"ה אשר ברא את העולם בחכמה אין ספק שהוא כל יכול והיה אפשר לייצר את הברואים כדוגמת אדם הראשון ולגדלם כדור מצרים, אולם רצונו יתברך דוקא בדרך זו של ילודה אנושית ופרייה ורבייה בכדי להעמיד במרכז החיים של כל אדם את ההורים שעל ידם נוצר האדם בעולם והם אשר מטפחים ומגדלים ומפרנסים ושומרים ועוזרים ומחנכים כל ילד בעולם ואין מסלול אחר, ודבר זה כאשר נתבונן את התלות של כל יצור בעולם בהוריו מהווה נקודה למחשבה מרכזית בחיי האדם שבעצם כל אישיותו ומהותו של כל נברא נוקפת לזכות ההורים שטיפחו וטיפלו וגידלו אותו עדי הגיעו לעצמאות, כך שכל בר דעת המתבונן בדבר בהכרח ירגיש מחוייבות של הכרת הטוב כלפי הוריו שבלעדיהן לא היה לו קיום, כמה עמל ויגיעה טרחו בשביל לכלכלו, כמה לילות ששמו כימים לגדלו, כמה מאמץ וסבלנות צריך כדי לטפחו, וכמה כסף הזילו בשבילו להלבישו ולחנכו, וכמה חום ואהבה העניקו לו להצמיחו, כך שכל מי שאינו מכיר טובה להוריו נבלה טובה הימנו שבועט בכל יסוד קיומו. וכל זה במטרה שהאדם יגיע להכרת טובה לבוראו ולעבדו באמת, שהרי אמרו חז"ל **במסכת קידושין דף ל ע"ב ת"ר**, שלשה שותפין הן באדם הקדוש ברוך הוא, ואביו, ואמו, בזמן שאדם מכבד את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא מעלה אני עליהם כאילו דרתי ביניהם וכבדוני. תניא, רבי אומר **גלוי וידוע** לפני מי שאמר והיה העולם, שבן מכבד את אמו יותר מאביו, מפני שמשדלתו בדברים, לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא כיבוד אב לכיבוד אם, ו**גלוי וידוע** לפני מי שאמר והיה העולם, שהבן מתיירא מאביו יותר מאמו, מפני שמלמדו תורה, לפיכך הקדים הקדוש ברוך הוא מורא האם למורא האב. תני תנא קמיה דרב נחמן בזמן שאדם מצער את אביו ואת אמו, אמר הקדוש ברוך הוא יפה עשיתי שלא דרתי ביניהם, שאלמלי דרתי ביניהם ציערוני. **וכן דרשו ז"ל במסכת נדה דף לא ג' שותפים יש בו באדם, הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו, אביו מזריע לובן שממנו עצמות, וגידים, וצפרנים, ומוח שבראש, ולובן שבעינים, אמו מזרעת אודם שממנו עור, ובשר, ודם, ושער, ושחור שבעין, והקב"ה נותן בו רוח, ונשמה, וקלסתר פנים, וראיית העין, ושמיעת האזן, ודיבור שפתים, והילוך רגלים, ודעה, ובינה, והשכל.** עשרה דברים הן בין אביו ואמו זה חמשה וזה חמשה והקב"ה נותן בו י' כשניהם, ובשעה שאדם מכבד אביו ואמו אמר הקדוש ברוך הוא מעלה אני עליהם כאלו דרתי ביניהם וכבדוני. **וכתב לבאר הכלי יקר שמות פרק כ פסוק יב כבד את אביך ואת אמך.** במצוה זו חתם חמש דברות ראשונות המדברים בכבוד המקום ברוך הוא כי מטעם זה נאמר **בכולם ה' אלהיך, ולא הזכיר ה' בכל חמש דברות אחרונות המדברים בדברים שבין אדם לחבירו. ומצות כיבוד אב ואם על פי שהוא בין אדם לחבירו מכל מקום מצוה זו נוגעת גם בכבוד המקום ברוך הוא, לפי ששלושה שותפין באדם הקדוש ברוך הוא ואביו ואמו, ואם תכבד אב ואם בעבור שמהם נוצר החומר והגוף הכלה והבלה, קל וחומר בן בנו של**

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

קל וחומר שתכבד את אביך שבשמים אשר נתן בך הנשמה החלק המעולה הקיים לנצח. ובמסכת קידושין (ל ב) תנו רבנן שלושה שותפים באדם וכו' ומסיק שם בזמן שאדם מכבד את אביו ואמו מעלה אני עליכם כאילו דרתי ביניכם וכבודוני, וקשה דירה מאן דכר שמיה ומהיכן למדו לומר כאילו דרתי ביניכם, ודאי למדו זה ממה שמצינו שבכל חמש דברות אחרונות לא נזכר השם לפי שמדברים בדברים שבין אדם לחבירו, ואם כן למה הזכיר ה' אלהיך אצל כיבוד אב ואם, אלא שעשה הקדוש ברוך הוא דירה לשמו הגדול יתברך אצל אב ואם לומר שהמכבד אב ואם כאילו דרתי ביניכם וכבודוני.

ואכן כתב הנביא מלאכי פרק א פסוק (ו) בְּן יִכְבֵּד אָב וְעֶבֶד אֲדֹנָיו וְאִם-אָב אָנִי אֵיךָ כְבוֹדִי וְאִם-אֲדֹנִים אָנִי אֵיךָ מוֹרָאִי אָמְרוּ יִקְוֶה צְבָאוֹת גּוֹ'. הראת לדעת כי יש לכל אדם שני אבות אב ביולגי ואב רוחני שזה בורא עולם והאב למטה הוא בכדי להמחיש לאדם את האב למעלה, וכאשר האדם יבין ויפנים שכל מה שעושה לאבא שלו הוא עושה טובה לעצמו ולא לאבא שלו, כי המציאות כל מי שזוכה ומכבד את הוריו זוכה לישועות גדולות בכל תחומי החיים, ובדומה לכך כל אדם שעושה רצון השם עושה טובה לעצמו כי בזה יזכה לכל הישועות והברכות. ולזאת מצינו שהקב"ה משוה כבוד ומורא אביו ואמו לכבוד ומורא הקב"ה כמבואר מכילתא דרבי שמעון בר יוחאי פרק כ פסוק יב. וכתבו בעלי התוספות בהדר זקנים שמות פרק כ פסוק יב כבד את אביך ואת אמך. אף על פי שהזהרתך שלא לכבד כי אם אותי. אביך ואמך כבד שהם הביאוך לעולם וגמלוך טובות. ואם תכבדם ותשלם להם גמולם ידעתי שתכבדני מק"ו שהם לא הביאוך אלא לחיי שעה ועשיתי עמך חסדים להביאך לעה"ז ולעולם הבא:

מדוע חייב הכרת הטוב הרי טוב לאדם שלא נברא:

והקשה החתם סופר בספרו תורת משה שמות פרק כ פסוק יב כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך. וכו' והנה אמרו חכז"ל (עירובין י"ג ע"ב) נח שלא נברא יותר משנברא והלואי שלא נברא, וא"כ מה ענין לכיבוד הזה? אך כתב שם תוס' דזה לשארי בני העולם אבל עבדי ה' אשרי להם ולדורם, לכן אנו מברכין ברוך הוא אלקינו שבראנו לכבודו, ע"כ אחרי קבלת מלכות שמים באנכי ולא יהיה לך וקבלת שבת שמורה על החידוש ויכולת, אח"ז שהוא מעבדי ה' ונוח לו שנברא עי"ז כבד את אביך שהוא שותף ביצירה שזכית לבוא אל העוה"ז שעי"ז יזכה לעוה"ב שכולו טוב, וכו'. עוד כתב שם והנה י"ל שפלוגתתם אינו קאי על צדיק לפי שיפה שעה אחת בתשובה ומעשים טובים בעוה"ז מכל חיי העוה"ב, א"כ לא שייך לומר עליו טוב שלא נברא, אלא פלוגתייהו קאי על סתם בני אדם ולא על הצדיקים, והנה הב"ח (סי' מ"ו ד"ה ויש, בשם מפרשים) כתב דלכן אנו מברכים ברוך אתה ה' וגו' שלא עשני גוי, דרך שלילה, ולא מברכים שעשני ישראל, לפי שטוב מי שלא נברא, וברכה זו בקומו ממיטתו מברך, אבל לאחר התפילה שהודינו להקב"ה במצות ק"ש ותפילה, אח"כ אנו אומרים ברוך אלקינו שבראנו לכבודו. והנה יש ליתן טעם על כיבוד אב ואם, לפי שהם שותפים להקב"ה בבריאת אדם כדתנן שלשה שותפים יש באדם הקדוש ברוך הוא

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

והאב והאם, עיין במסכת נדה ל"א ע"א, וצריך לכבד ולהודות לאב ואם שהולידו אותו כדי
שיזכה לעבוד למלך הכבוד.

מצות כבוד אביו ואמו הן עמוד השדרה בחיי כל אדם:

נמצא שמצוה זו היא המפתח לעבודת השם ומידת הכרת הטוב כלפי הקב"ה שבלעדיו אין
קיום לגופו של האדם, ומאחר ואין עיני האדם מסוגלות לראות את הקב"ה והכל רק מתוך
אמונה, לכך הקב"ה ברא את האדם על ידי פריה ורבייה ולא כדוגמת אדם הראשון בכדי
שהאדם יושרש בקרבו הכרת הטוב, ולזאת נצרכה מצות כיבוד הוריו להרגיל עצמו
לחשיבה נכונה להתבונן במטיב עימו, ומתוך כך יגיע להכרה גם בטובת השם, ובלעדי זה
האדם לא היה מסוגל להכיר בטובת השם יתברך, וכן בטובת חברו או אשתו ולזאת מצות
כיבוד אביו ואמו נמצאת במרכז הדברות שהיא בעצם המחברת בין מצות בין אדם למקום
לבין אדם לחברו. זאת ועוד התורה בכוונה תחילה פירשה שכר האדם בעולם הזה בכדי
שהאדם יפנים ויבין שאינו עושה טובה לאביו אלא עושה טובה לעצמו ומכך יקיש לכל
עבודת השם שכל מה שעושה האדם בקיום התורה והמצוות עושה טובה לעצמו, ואכן
הדבר מבואר בתנא דבי אליהו רבה (איש שלום) פרשה כד הא כל המבקש ימים ושנים
ועושר ונכסים וחיים בעולם הזה וחיים ארוכים לעולם הבא שאין לו סוף, יעשה רצון אביו
שבשמים ורצון אביו ואמו, שנאמר כבד את אביך ואת אמך וגו'. ונביא לכך כמה סיפורים
שהיו המלמדים אותנו שאדם שמכבד את הוריו עושה טובה לעצמו וזוכה לחכמה אריכות
ימים ופרנסה ועוד.

איך אפשר לגדול 'חזון איש'?

אחד מהדברים שזוכה האדם על ידי מצוות כיבוד אב ואם "חכמה". וכך מסופר על החזון
איש: היה זה בשעת צהריים מוקדמת, במעונו של ה'חזון איש' זצ"ל. בעת שרבן של ישראל
הגה בתורה בהתמדה, נקשו על דלת העץ הפשוטה קבוצת ילדים בראשות המלמד שלהם,
אשר באו להיבחן אצל גדול הדור. כדרכו בקודש לעודד את לימוד התורה ובפרט של צעירי
הצאן, ה'חזון איש' קיבלם בכבוד ובחביבות, ביקש מהם לשבת, התעניין בחומר לימודם,
ופתח במבחן. ה'חזון איש' החל להקשות ולשאל בסוגיה. הילדים השיבו לו מנגד דבר
דבור על אופניו, וארשת פניו הביעה שביעות רצון מידיעותיהם הנרחבות של התלמידים
בחומר הנלמד. המבחן התמשך בשאלות נוספות, ולפתע נקטע כשאחד הילדים הפנה
שאלה אל ה'חזון איש', שלא ממיץ העניין והמבחן. המלמד גער בילד: 'כאן ה'חזון איש'
שואל ואנו עונים, לא הפוך! נזף בתלמיד, מתוך אי נעימות גדולה. הייתכן? וכי לא די שהם
מפריעים ל'חזון איש' מלימודיו כדי לבוהנם, עוד יהיו ילד אחד להטריד את רבן של ישראל
בשאלות פשוטות של תינוקות של בית רבן? חוסר הנעימות של המלמד נראה למרחוק,
והנזיפה לתלמיד נראתה בהתאם. אלא שה'חזון איש' עצמו, רוח אחרת היתה עמו. הוא
שם לב לעניין, וביקש לדעת מה הילד רוצה. נבוך המלמד, אך לא נותרה לו ברירה, והוא
ביקש מהתלמיד לגשת ולשאל את אשר על לבו. התלמיד השתהה מעט, ואז קרב אל
ה'חזון איש' והביע את שאלתו-משאלתו: 'איך אפשר לזכות לגדול 'חזון איש' דממה

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

השתררה בחלל, וה'חזון איש' חייך חיוך טוב ומאיר. שאלתו התמימה של הילד היתה חסרת תקדים, מעולם לא נתקל ב'שאלה מורכבת' כזו. הרי אין מקורות לתשובה, ובכל התורה כולה אין תשובה ל'שאלה מסובכת' כזו... ה'חזון איש' הליט ראשו בידיו ושקע בשרעפים. אחר כך כמו ניעור מהרהוריו וקרא: 'מי שזוכה לכבד אב ואם, זוכה לגדול' חזון איש! [עלון דרשון]. כך שאדם שפעמים חושב שהוא מבזבז זמן ומטל עצמו מלימוד ידע שאינו מפסיד אלא נפתחים לו שערי חכמה בזכות כיבוד ההורים.

נס איך ניצל בזכות כיבוד האמא:

זוכה לאריכות ימים: לפני מספר שנים פורסמה בעיתונות החרדית ידיעה קטנה, שסיפרה על מכונית קטנה ששעטה לקרבה של חנות ברחוב מודיעין שעל גבול בני ברק - רמת גן. המכונית פרצה את חלון הראווה, המשיכה לאורך כל החנות והגיעה עד הקיר הפנימי שלה. בעל הרכב הוגדר פצוע קל עד בינוני, ובעלי החנות לא היו במקום ברגע התאונה. המקרה ארע בשעות הבוקר המוקדמות. לאחר חודש וחצי של אברך יקר למוסף שבת קודש של 'יתד נאמן' את הסיפור שמאחורי הידיעה היבשושית בעיתונות, כפי ששמע מבעל החנות ומשפחתו בהתרגשות גדולה. האברך הוא בעל תשובה, תלמיד ישיבת "אור דוד" שבפרדס כץ. אמו שתחי' היא אשה מבוגרת המתגוררת עם אחיו הרווק, שלאחרונה פתח חנות על גבול בני ברק - רמת גן. האח אינו שומר, עדיין, תורה ומצוות. ביום חמישי שלפני התאונה המדוברת התקשרה האם לבנה האברך והתאוננה בפניו על אחיו הצעיר המתגורר עמה, שאינו דואג לה כראוי ואינו מכבדה, ולפעמים אף מציק לה ומצערה בשגגה... טוב, אמא, אקח אותך!" הכריז. למחרת, הרים האברך טלפון כאוב לאחיו ונתן לו דברי תוכחה היוצאים מלב ללב, מאח לאח. בין הדברים אמר לו: "אחי, אינך שומר מצוות, לכל הפחות קיים כראוי את מצות כיבוד אם, החזק במצוה אחת שתהיה בידך!" האח השתכנע והשיב בחיוב: "הצדק אתך, אשתדל להשתפר, להתאמץ ולהגיע למצווה מושלמת של כיבוד אם, אף אם לא תהא קלה...!" ביום ראשון בבוקר שאלה האם את בנה בעל העסק: "תוכל להקפיץ אותי למקום מסוים ברמת גן?" הוא חשב להתחמק, כיון ששעת פתיחת החנות קרבה כבר, ואם יסיע את אמו לתוך רמת גן ויחזור - הוא יאחר את הפתיחה איחור משמעותי. אך לפתע נזכר שסיכם עם אחיו מהישיבה שהוא "לוקח את עצמו לידיים" בנושא כיבוד אם. "טוב, אמא, אקח אותך!" הכריז. הם נסעו, וחלפו ליד החנות ברחוב מודיעין, הכל נראה היה נחמד ונעים בבוקרו של אותו יום ראשון... הבחור הוריד את האם במקום הנצרך, ורבע שעה לאחר שעת הפתיחה הקבועה חזר עם רכבו לחנות, אולם הוא מגלה במקום אמבולנס, רכבי משטרה, ומהומה רבתי. הוא התקרב, וגילה את סיפור הצלתו: בעל רכב שנסע ברחוב מודיעין שבצד הנגדי לחנות והמרוחק ממנה, לחץ, בטעות, על דוושת הגז במקום על דוושת הבלם, ולא זו בלבד, אלא שהלחיצה נעשתה בכל הכוח. הרכב התרומם באוויר, עבר את גדר הפרדה הנמוכה, נכנס לתוך חלון הראווה של החנות, חצה את החנות והתנגש בעוצמה בקיר השני! אם הבחור היה באותה שעה בחנות, אין כל אפשרות שבעולם שהרכב לא היה נכנס בו בעוצמה רבה, ומי יודע מה היה

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

מצבו והאם היה בכלל היה ניצל שהרי החנות קטנה והרכב חצה את כולה! אך הוא נתן רבע שעה לאמו וקיבל את החיים במתנה!!! כך שעשה טובה לעצמו במה שעזר לאמא.

ניצל מעיוורות בגלל כיבוד האב

עוד מסופר: מדי חודש בחודשו, נראו בשערי בית החולים אב ובנו, כשהבן צועד במסירות לצד אביו ותומך בו, בדרכו לביקורת החודשית אצל הרופא. היה זה רק קצה הקרחון של מסירות הענק של הבן לטובת אביו, שהיה חולה דיאליזה המטופל בטיפולים קשים ומייסרים. האב, הלא הוא הרה"ג רבי אברהם ישראל הרש"ל זצ"ל, והבן הוא יבלחט"א הרה"ג רבי משה שליט"א, אשר ממנו שמענו את הסיפור. באחד הימים חש הבן רבי משה נפיחות קלה בעינו. הוא מיהר לרופא, אשר פסק מיד כי מדובר ב'שעורה', והורה לו ליטול תרופה מתאימה. רבי משה עשה כדבריו, אולם לא רק שהנפיחות לא נעלמה, אלא היא הלכה והתגברה, ועמה הכאבים הנלווים לה. כעבור יומיים בלבד חש כאב נורא מפלח את עינו, הוא מתקשה לראות באותה עין, המנופחת כמו כדור... רבי משה מחשב צעדיו לשוב אל הרופא, אולם הוא מביט ביומנו האישי ורואה כי היום הוא יום הביקור החודשי אצל הפרופסור המטפל באביו. במחשבה ראשונה הרהר, כי אמנם מדי חודש בחודשו הוא מקפיד להתלוות לביקור הזה, להיות לאביו לחברה נעימה ולשרתו נאמנה בדרך לביקור וממנו, אולם הפעם חשב הרי הוא בעצמו נזקק ללכת לרופא, אז הביקור של אביו יידחה או שיימצא פתרון אחר. הוא כבר כמעט החליט לעשות כך, ואז החליט אחרת. לא! אבא יותר חשוב. הנפיחות בעין אמנם כואבת, אפילו כואבת מאוד, אבל קשה להאמין שמשוהו נורא יקרה אם היא תמתין כמה שעות. מנגד, הוא יודע שאביו נהנה הרבה יותר כשהוא זה שמתלווה אליו לביקור החודשי, והוא לא חפץ לוותר על הזכות לשרת את אביו נאמנה גם בחודש הזה. לפיכך, גמר אומר כי כאביו שלו ימתינו קמעא, ויצא לבית אביו על מנת לקחתו לבית החולים לביקורת החודשית. עודו ממתין בבית החולים, והנה הוא נפגש באנשי הצוות המכירים אותו מביקורים קודמים וכאשר ראוהו הם מיד נזעקו לנוכח הנפיחות בעינו, הניכרת היטב ומעוררת דאגה. רבי משה מרגיע כי היה אצל הרופא אשר פסק שמדובר ב'שעורה', ואמנם כבר יומיים חלפו ודבר לא השתנה ולפיכך הוא מתעתד לשוב אל אותו רופא. ובינתיים, קודם כל הוא מבקש לטפל באביו טיפול מיטבי, כי אביו קודם לו. כמה דקות חולפות, ובפרוזדור עבר מנהל מערך הנפרולוגיה, מומחה לרפואה פנימית, הפרופסור בניה רוזן הי"ו. הוא מביט באיש הממתין ובעינו הנפוחה, ומזנק כנשוק נחש 'עזוב הכל. רוץ מיד למיון. רבי משה מתקשה לקבל את הגזירה, הן הוא עם אביו הממתין לביקורת החודשית. אולם הפרופסור מתעקש 'אתה אומר שזה 'שעורה', ואני אומר לך שתרוץ הרגע למיון, ותן להם את המכתב שאני כותב לך עכשיו. אתה חייב להיכנס לטיפול דחוף, יש לך הרפס בעין שאם לא יטופל מיידית עלול לגרום לעיוורון בעין. לאחר שאמר את דברו, מיהר הפרופסור לכתוב ידו הפניה, הוסיף את המילה 'דחוף' פעמיים, ושלח את רבי משה מיד אל חדר המיון. רבי משה רק ווידא שמנהל המחלקה מינה אנשים מתאימים לשמור על אביו בזמן שלא יהיה עמו, ומיהר לעשות כדבר

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

הפרופסור. הוא הגיע לחדר המיון, ואכן התברר שמדובר בהרפס מסוכן, אשר אם לא היה מטופל מיד בתוך כמה שעות היה עשוי לעזור את העין לעולם. והודות לאבחנה המדויקת של הפרופסור והיותו בתוככי בית החולים ניצלה עינו מעיוורון. אם נסתכל על הדברים אחרת, הלקח הוא מדהים. הרי רבי משה תכנן בכלל לחזור לרופא המשפחה, אשר ספק אם היה מאבחן את ההרפס הזה כיאות, וספק מתי היה מגיע אליו לאחר הבדיקות של אביו, ומה היה מצבה של העין עד שיגיע אליו, ובוודאי לא היה מצליח לזרז את הטיפול בחדר המיון כמו הפרופסור המכובד! כלומר, בגלל מה ניצלה העין? דווקא בגלל שרבי משה בחר לוותר על נוחיותו האישית והטיפול בעינו הנפוחה והכואבת, לטובת ליווי אביו! הואיל וליווה את אביו לבית החולים, למרות שסבור היה שבגין זאת ייאלץ לסבול כאבים עוד זמן מה דווקא זה מה שהציל את עינו, והביא אותו לטיפול הרפואי הנכון ביותר במהירות שיא! סיפור נפלא זה, אשר קיבלנו מגיבורו רבי משה הרש"ל שליט"א, יש בו כדי להאיר וללמד: פעמים רבות נראה שהאדם מוותר על נוחיותו האישית, על שעות הפנאי שלו, או על דברים שרצה לעשות לטובת כיבוד הורים. גם אם הדבר לא היה מניב תוצאות כה ברוכות עדיין היינו מחויבים לכבד הורים עם כל הלב. על אחת כמה וכמה, כאשר אנו יודעים שברכת שמים ניתנת למכבדי הורים, כאשר חז"ל מגלים לנו כי השפע שלנו מותנה בקשר וחיבור הדוקים עם כיבוד ההורים.

סיפור עם החזו"א תכבד את הורים ותתרפא

וכן סיפר האדמו"ר מטאלנא שליט"א: מעשה היה ביהודי צעיר בשם רבי פנחס שחלה במחלה קשה ל"ע והרופאים ניבאו לו רעות. ליבו היה מר עליו מאד, ואז בהחלטה של רגע החליט לנסוע לבני ברק ולבקש ברכה מהחזון איש. באותם ימים הדרך לבני ברק בתחבורה ציבורית היתה קשה מאד, אז מה עשה? אסף כסף והחליט לשכור רכב וכך לנסוע. המחיר של השכרת רכב היה חמש לירות. זה היה סכום גדול, אבל הוא לא דאג לכסף ועשה הכל בשביל לקבל ברכה מהצדיק. אחרי דרך ארוכה הוא מגיע לביתו של החזון איש, נכנס ברעד והתחיל לספר על האסון הנורא שפקד אותו, על המחלה הנוראית ועל דברי הרופאים, וכמובן ציין את גילו הצעיר ואת העובדה שיש בביתו הרבה ילדים קטנים. החזון איש הקשיב לכל מילה, ואז שאל: "האם יש לך הורים?" ר' פנחס היה מופתע מהשאלה, מה הקשר עכשיו לדבר על הורים, אך מתוך כבוד לחזון איש ענה שכן, יש לו אבא ואמא עד מאה ועשרים. ואז שאל החזון איש: "כמה עלה לך לבוא אליי?" ר' פנחס לא הבין מה הקשר אך מיד ענה: חמש לירות. ואז שאל החזו"א: "מתי לאחרונה עשית משהו למען הוריך בעלות לירה בודדת אחת?" רבי פנחס השתק בבושה ובמבוכה, באמת הוא לא נזכר באיזו נחת רוח שעשה לאחרונה להוריו, אפילו לא מאמץ קל ובוודאי שלא לירה. ואז החזו"א אמר את המשפט המטלטל שכדאי להכניס אותו חזק לליבנו: "הלא כתוב בתורה כבוד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך ולמען יטב לך. ירוצה אריכות ימים וחיים טובים ומאושרים? כבוד את ההורים. והחזו"א הוסיף ואמר: טרחת כל כך רבות להגיע אלי, השקעת הרבה כסף בשביל זה, וגם כשיצאת לדרך לא ידעת האם אני אהיה בבית או לא,

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

ואם אני אקבל אותך או לא, הכל היה מספק, והנה כאן התורה מבטיחה לך ברכה. רק תכבד אותם ותתברך. החזו"א לחץ את ידו ונפרד ממנו בחום. רבי פנחס יצא המום ונסער, וכמובן מיד החל בהשתדלות מרובה למען הוריו. כיום הוא בן למעלה מתשעים, חי בריא ושלם עם הרבה כח, כי מיד הוא הבין היכן טמונה הברכה האמיתית לבריאות ולחיים מאושרים הבטחה של הקב"ה. [כתב הרה"ג ר' שלמה קולדצקי שליט"א, גיליון דרישה וחקירה].

איך ניצל מפגיעת קטיושה:

נס מרגש באשקלון, תחת מטח הטיילים הכבד מעזה: בחור שמתגורר ביחידת דיור באחד הבתים חושף את הנס שאירע לו לאחר שביתו ספג פגיעה ישירה מהטיל, וחיוו ניצלו בנס "בזכות מצוות כיבוד הורים". והוא סיפר "כשנשמעה האזעקה, חשבתי לעצמי להמשיך בשגרה ולא להיכנס לחדר מוגן כמו שנהגתי כל השנים", שחזר הבחור בהתרגשות. "אבל הפעם נזכרתי שאמא נמצאת לבד בבית, וכדי לא להשאיר אותה ככה בזמן האזעקה - רצתי לבית, ונכנסתי ביחד איתה לחדר המוגן." באותו רגע נשמע פיצוץ עז ומחריש אוזניים. "הטיל חדר ישירות ליחידת הדיור שלי, במקום שבו עמדתי כמה שניות לפני כן. חיי ניצלו בזכות מצוות כיבוד הורים".

סיפור מצמרר איך ניצלו חיוו מאסון מירון בזכות כיבוד אביו:

נפתח בסיפור על האסון במירון משה וואלקין הנכד של המשגיח בישיבת עטרת, תלמיד ישיבת מיר, רצה להגיע בליל ל"ג בעומר לציון הרשב"י במירון. הוא התקשר לאביו, הרב אהרן וואלקין מליקווד, וסיפר לו כי חברו דובי שטינמץ (ז"ל) קיבל מספר כרטיסים למעמד ההדלקה, ונתן לו את אחד מהם. הם תכננו לעלות למירון בתחילת הערב, ולאחר התפילות והשמחה - להמשיך לצפת ולשבות שם בשבת. אביו, הרב אהרן וואלקין השיב לו כי בעקבות הקורונה הוא לא היה בישראל בשנה וחצי האחרונות, וכעת הוא חפץ להגיע בערב ל"ג בעומר לבקר את אביו [שנה לפני פטירתו], המשגיח רבי חיים וואלקין, המתגורר בירושלים. "בוא איתי לבקר את סבא", ביקש ממנו, "ובשעות המאוחרות של הלילה ניסע למירון. אחר כך נחזור לשבת בירושלים." משה שמע את דברי אביו, ולמרות שקיבל כרטיס לצפת שמן במעמד ההדלקה, וכבר סיכם עם חבריו שיגיעו יחד למירון בתחילת הלילה, וכבר שכרו דירה בצפת לשבות שם בשבת. אך בשל מצוות כיבוד אב, החליט לוותר על כל התוכניות, וימתין לאביו להצטרף אליו לכל תוכניותיו. "כך היה", מספר ר' אהרן וואלקין. "הגעתי לארץ ישראל בערב ל"ג בעומר אחר הצהריים, ובני משה המתין לי בשדה התעופה. נסענו יחד לאבי מורי שליט"א, שם שהינו כמה שעות וגם שמענו 'וועד' שמסר אבא לבחורים משיבתו, ורק בשעת לילה מאוחרת יצאנו לכיוון מירון. כשהגענו סמוך ונראה להר מירון, עצרו אותנו השוטרים והורו לנו להסתובב חזרה, כי אירעה ר"ל טרגדיה במירון וסגרו את כל ההר למבקרים, ואף אחד לא יכול להיכנס לשם". התאכזבתי קשות, מספר ר' אהרן. "סוף סוף הגעתי לארץ ישראל, וכבר אני סמוך להר מירון. ואיני יכול אפילו להיכנס ולומר פרק תהילים אחד. גם משה היה מאוכזב מאוד, אך בלית ברירה הסתובבנו

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

וחזרנו לירושלים כלעומת שבאנו, מתוך תקוה ואמונה שהכל לטובה. כשהגיעו השמועות המחרידות ביום שישי בבוקר, לא מצא משה מנוח לנפשו: שני חבריו הקרובים, **הבחור דוב שטיינמץ ז"ל והבחור יוסף יצחק קאהן ז"ל**, שהיה אמור להיות איתם ביחד בזמן ההדלקה - נסתלקו בחטף בטרגדיה הנוראה. "עמדנו משתוממים, נרעשים ונפחדים לראות עין בעין כיצד הגנה עלינו מצוות כיבוד אב הכפולה. אני כיבדתי את אבי ונסעתי לבקרו, ובני משה וויתר על כל התוכניות שלו כדי לקיים מצוות כיבוד אב, והשתתף עימי בכל המסעות שלי אצל אבי והעלייה למירון - ובזכות כך ניצלו חייו תודה לה' יתברך. "חשבתי שאני נוסע לצורך אבי", ממשיך ר' אהרן ואומר, "אבל באמת נסעתי למענו של בני, להציל את חייו. ראינו עין בעין את קיום הבטחת התורה (שמות כ', יב): 'כבד את אביך ואת אמך למען יאריכון ימיך.'"

בזכות מצוות כיבוד זכה לפרנסה:

זוכה לפרנסה וכלכלה: שח הגר"י זילברשטיין שליט"א: ת"ח המתגורר בבאר שבע סיפר לנו, שיום אחד מתקשר אליו אביו ומבקש ממנו שיעזור לו בתיקון חלק שהתקלקל באופניו. "אני מתעסק בצרכי סת"ם", מספר הת"ח, "ולמרות שהייתי מאוד עסוק, ואנשים קבעו אתי בענייני הסת"ם, דחיתי את כל הסידורים הללו, והסכמתי לגשת מיד לביתו של אבי, כיון שמדובר במצווה היקרה של כיבוד אב ואם. "בסופו של דבר לא יכולתי לסדר את התקלה לבד, ונאלצתי לסור לחנות אופניים על-מנת שיתקנו את הבעיה. בחנות היה תור ארוך, וכך נמשך הזמן ונמשך, עד שרק כעבור שעתיים התכוונתי לצאת מהחנות. "והנה, לפני שיצאתי, שמתי אל ליבי שיש איזשהו חדרון בחנות שלפי ההלכה זקוק למזוזה, ובעל החנות לא השגיח בכך. הערתי על כך למוכר, וכיון שהיתה בו יראת-שמים, הוא שאל אותי על-אתר אם אני יודע היכן משיגים מזוזה מהודרת. הצגתי את עצמי כמי שמתעסק בסת"ם, ואמרתי לו שאני עצמי יכול לספק לו את המזוזה. המוכר שמח מאוד, ואמר שהוא רוצה להזמין אצלי חמש מזוזות, כי גם בביתו יש כאלו שהוא צריך להחליפן. "וזה היתה רק ההתחלה"... אדם נוסף שעמד בחנות והמתין לתורו, שמע את הדברים, והודיע לי שהוא זקוק לעשרים וחמש מזוזות, לביתו-שלו ולבתייהם של שניים מבניו. 'הבוקר החלטתי לברר היכן יש סופר סת"ם שאצלו אפשר לרכוש מזוזות מהודרות', סיפר לי, 'והנה זימן לי הקב"ה אותך, כאן בחנות, כדי שלא אצטרך לטרוח' □ האיש ביצע הזמנה של עשרים וחמש מזוזות, והודיע שיזדקק לכמות נוספת, גם לבית הכנסת בו הוא משמש כגבאי. "והנה מתוך שלא התעצלתי במצוות כיבוד אב, הרווחתי ממכירתן של שלושים מזוזות. ברור כשמש שלא זו היתה כוונתי בקיום המצווה, אבל בזכות שהזדרזתי בכך, כדי לקיים את רצון ה' שציווה עלינו לכבד את הורינו, התגלגלו הדברים שיצאתי ברווח." [פורסם במגזין 'במה', ובביטאון 'קול ברמה' בעריכת הרב משה מיכאל צורן שליט"א].

נפתרה הבעיה לאחר מצוות כיבוד האם:

"אלו דברים שאדם אוכל פרותיהם בעולם הזה □ כבוד אב ואם" מספר הרב רפאל ו. מביתר: יום ראשון בבוקר, העשירי לחודש הגיע שוב. חסרים לי בבנק כתשעת אלפים

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

שקלים אין לי את הכסף. אזדקק כנראה להלוואה, וגם זה לא ענין פשוט כלל, בעיקר כשזה חייב להעשות מהיום להיום. השעה תשע בבוקר, אמי שתחי' מתקשרת "בוקר טוב, יהיה לך זמן היום לעשות לי טובה?". הראש שלי היה עסוק בענייני הבנק, ועניתי בבדיחות "אמא, גם אני צריך טובה חסרים לי כתשעת אלפים שקלים, אמי לא נבהלה "תעשה לי טובה ותקבל טובה בחזרה. היא ממש לא התכוונה לסייע לי בהשגת הלוואה, היא כמעט לא מכירה צורת מטבע, היא התכוונה לדברי המשנה שאנו אומרים כל בוקר בשחרית "אָלו דְּבָרִים שְׂאָדָם אוֹכֵל פְּרוּתֵיהֶם בְּעוֹלָם הַזֶּה, וְהֶקְרָן קִיּוּמָת לֹו לְעוֹלָם הַבָּא כְּבוֹד אָב וְאִם". שאלתי במה אני יכול לעזור, והיא ביקשה שאנסח ברכה כדי לצרף אותה למתנה הנשלחת לכבוד חנוכה לכלתו של אחי המאורס. זו בקשה לא קלה הדורשת ממני ריכוז וזמן יקר, ומשפיעה על סדר היום שלי, בעיקר בחנוכה, שהימים קצרים יותר. אבל אמא זו אמא ועיסקה זו עיסקה הבטחתי לה שבע"ה, עד סוף היום אמלא את בקשתה. יצאתי לכולל, בדרך פגשתי את ר' קלמן ידידי. שאלתי אותו אם יש לו אפשרות להלוות לי תשע אלף ש"ח. הוא ענה לי שבשעה שתים עשרה הוא יכנס לחדר מחשבים הסמוך ויבדוק את היתרה בחשבון הבנק שלו. אם זה מתאפשר הוא יבצע העברה לחשבוני. השעה שתים עשרה הגיעה, ואני מתקשר לר' קלמן. אין מענה. מנסה שוב אחרי עשר דקות ושוב אחרי חצי שעה. גורנישט. נלחצתי כהוגן, אבל הרבה מה לעשות לא היה לי, וסדר היום עמוס המטלות מתקדם בקצב שלו. בסיום הלימוד של הצהריים נזכרתי בהבטחה שהבטחתי לאמי. התאמצתי להסיח דעת מכל הסובב, והתיישבתי לנסח ברכה לכלה. בשעה ארבע ועשרים סיימתי לכתוב את הברכה, והסלולרי קם לתחיה, ר' קלמן על הקו. מה קורה ר' קלמן? כרגע ביצעתי העברה. תזכה למצוות ר' קלמן, אבל להיכן נעלמת? הבטחת בשעה שתים עשרה ולפתע כמו שקעת במצולות? "אין לי הסבר" אומר ר' קלמן. "וסליחה על העיכוב. כפי שהבטחתיך, בשעה שתים עשרה התפנית להעביר את הכסף. משום מה ההעברה לא התבצעה. ניסיתי אינספור פעמים, וזה נתקע שוב ושוב. לכן גם לא השגת אותי בטלפון, כי אין קליטה בחדר המחשבים, עכשיו בשעה ארבע ועשרים פתאום הבנק התעורר מתרדמתו והכסף עבר, ומיהרתי להתקשר אליך, אז לי יש הסבר. העיסקה עם אמא, אמא הבטיחה שאעשה לה טובה ואני אקבל טובה בתמורה. רק ברגע שסיימתי את חלקי בעיסקה או אז נפתחו צינורות השפע, והכסף עבר לחשבוני. [עלון דרשון].

סיפור על ר' אהרן מבעלו

ונסיים אחר הדברים האלה אשר נפנים שכל מה שעושה האדם הן בכבוד הוריו והן בכבוד השם יתברך הם בעצם לטובת עצמו ומטיב עם בני ביתו, אך פעמים שהדברים לא נראים כמו שהיה רוצה או חושב, על כך נביא את הסיפור על ר' אהרן מבעלו שהיה ילד קטן ולא שאל בליל הסדר מה נשתנה וכשאביו תמה למה הוא לא שואל כלום על כל השינויים שנעשים, הסביר הילד שבאמת הוא תמה אבל לא רצה לשאול כי "על אבא לא שואלים". מהסיפור הזה הומצא השיר של מוטי וייס על אבא לא שואלים שאלות שהמשמעות שלו על אבא הביולוגי וגם על אבא שבשמים אין שאלות כי כל מה שעושה

המכבד את אביו ואמו אינו עושה טובה אלא לעצמו

הוא כרחם אב על בנים שאין רחמים גדולים הימנו, ולזאת כאשר האדם יפנים הדבר יעבוד את השם בשמחה תמיד ובכל מצב.

מוסר השכל:

אחר הדברים האלה עלה בידנו להבין את חכמת הבורא יתברך אשר יצר את האדם בחכמה להקנות לאדם מידת הכרת הטוב בצורת יצירתו ולהשריש בקרבו הערכה למטיב עימו ולזולתו שזה יסוד קיום הבריאה בינו לבין הוריו וכן לאשתו ולחברו ולכל המטיב עימו, וממילא יגיע להכרת טובה לבורא יתברך אשר נפח נשמה באפו והעניק לו עשרה דברים שבהם תלוי קיומו ויבין שצריך להודות לו על כל נשימה ונשימה, ואף גם זאת פירשה לנו התורה את שכרו בעולם הזה להבין ולהפנים שאינו עושה טובה להוריו ולא לבוראו אלא עושה טובה לעצמו ובני ביתו ועל ידי כך יעבוד השם יתברך בשמחה, כך שמצוה זו היא עמוד השדרה לקיום החברה ועבודת השם, אשרי הזוכה להדר כמה שיותר במצוה זו לדעת כיצד לכבד ולירא מהוריו כמבואר בהלכה כי בזה זוכה לאורך ימים ושנים בבריאות עושר וכבוד והצלחה וברכה לו ולכל בני ביתו בעוה"ז ובעוה"ב.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

דיבור אחד

זְכוֹר אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקִדְשׁוֹ (כ, ח)

'זכור'. זכירה זו פעולה. משהו מעשי.

ובפרשת ואתחנן כתוב - 'שמור' את יום השבת.

שמירה, זה הפוך מזכירה. שמירה אינה 'מעשה', אלא עצירה מלעשות.

כשאנחנו שומרים על דבר, אז אנחנו שם - כדי שלא יקרה משהו לאותו דבר. שלא יהיה 'מעשה'.

וכאן, בציווי על יום השבת, ה'מעשי', וה'בלתי מעשי' - נאמרו בדיבור אחד. 'מה שאין הפה יכול לדבר ומה שאין האוזן יכולה לשמוע' (יל"ש יתרו רצג).

יש עוד מצוות שנאמרו ב'דיבור אחד'.

למשל:

'מחלליה מות יומת' - ו'זביום השבת שני כבשים'.

'לא תלבש שעטנז' - ו'גדילים תעשה לך'.

'ערות אשת אחיך - ו'יבמה יבוא עליה' (ירושלמי שבועות פ"ג ה"ח).

והאמת היא, שכל עשרת הדברות נאמרו בדיבור אחד (עי' תיקו"ז תי' כב).

ה', יכול הכל. הוא יכול לדבר בעשרה דיבורים, בדיבור אחד, בכל צורה שהיא.

והוא בחר - עלה רצון מלפניו - לומר את הכל בדיבור אחד. וברור שהפה שלנו לא יכול לדבר ככה, וגם האוזן לא יכולה לשמוע את זה.

אז זה מה שמלמדים אותנו כאן? שה' יודע לדבר שני דברים ביחד? שיש לו יכולת בלתי מוגבלת?

- מה 'כתוב' כאן?

*

זמן ומקום

אנחנו חיים בתוך מציאות של 'זמן', ו'מקום'.

- ובלי שני אלו - אין קיום למציאות כפי שהיא.

יש גם מציאות עליונה, של 'מעל הזמן'. וגם מעל המקום.

ה'מעל הזמן', וה'זמן' - אינם שתי מציאויות נפרדות לגמרי. להיפך, הן 'מפרות' אחת את השנייה. משפיעות זו לזו.

- אין לנו אפשרות להבין את המציאות של מעל הזמן, וגם לא את ה'סנכרון' שלה עם מציאות הזמן. המוח שלנו מוגבל.

אנחנו רק יכולים להבין - במעט - את ה'רעיון' של המציאות הזו.

זמן, מורכב מחלקים. רגע. ועוד רגע. ועוד שעה. ועוד יום.

גם מקום, מורכב מחלקי מקום. נקודת שטח, ועוד נקודה, ועוד נקודה.

כל החלקים הללו אמורים להרכיב מציאות אחת שלמה.

זה כמו להרכיב מכונה. יש לפניך חלקים רבים, וכל אחד מהם נראה אחרת. לכאורה - אין קשר ביניהם.

ואז אתה מרכיב אותם. אחד לאחד. וכשהשלמת את המשימה - יש לך מכונה אחת, שלמה. מציאות אחת שלמה.

ולאחר שיש מכונה שלמה, אז רואים בחוש את הקשר בין כל החלקים. את הנקודה הפנימית המחברת.

כעת זה לא 'רכיבים', אלא - מכונה. כל רכיב נעשה חלק בלתי נפרד מהמציאות האחת, הגדולה, שנוצרה מה'יחד' של כולם.

כעת, יש גם 'זרם' חשמלי בפנים. זו מכונה אחת שפועלת, עובדת, יוצרת. מה שלעולם לא היה יכול להיות - אילו היו החלקים נשארים כפי שהם. בלי החיבור.

גם חלקי הזמן והמקום, יוצרים מציאות אחת.

או יותר נכון:

המציאות האחת, התפרטה לחלקים רבים - כדי שנוכל להשלים אותה. לבנות אותה. בכל רגע מחיינו יש עוד חלקיק. בכל מקום - יש עוד רכיב.

- עד שהמשימה נשלמת, והמציאות האחת הזו עומדת על תילה.

ואז מתגלה - ה'אחד'. הנקודה הפנימית השייכת לכל החלקים הללו. המאחדת אותן. היוצרת מהן - 'אחד'.

זו (לכאורה) מהותם של הזמן והמקום. האפשרות שלנו, לייצר כאן - את האמת.

*

תוכן פנימי אחד

'זכור' ו'שמור' - בדיבור אחד.

'מחלליה מות יומת', והקרבת שני הכבשים - גם הם ב'דיבור אחד'.

ולכאורה - איך מותר להקריב? הלא ההקרבה כרוכה במלאכות אסורות כמו 'הבערה' ו'נטילת נשמה', והתורה קובעת - ש'מחלליה מות יומת'?

התשובה היא, שיש ציווי מיוחד על זה.

- והציווי הזה אומר לנו, שבבית המקדש יש - 'הותרה'. או 'דחוייה'.

ב'דיבור האחד', התחדש לנו - שזה לא רק 'מותר'.

- זה 'דיבור אחד'!

הקרבת הכבשים, היא עצמה הקיום - של ה'מחלליה מות יומת'!

כי הכל - זו מציאות אחת. 'חפצא' אחד ממש.

הציווי של 'לא תלבש שעטנו', ומצד שני ה'גדילים' - נראים כאן כ'מתנגשים' זה בזה. צריך היתר מיוחד לזה. 'לימוד' מיוחד.

- כך היא האמת! אחרת - אין שום אפשרות להתיר 'גדילים'.

אבל ברובד העליון, של ה'דיבור אחד', זה 'אחת דבר אלקים'.

רק אנחנו, במציאות המוגבלת שלנו, חייבים את ה'שתים' זו שמעתי' (תהלים סב, יב). חייבים 'לסדר' אותם איכשהו.

לה' יש דיבור אחד. מסר אחד.

זהו 'קול' אחד, העולה ובא מתוך כל ה'דיבורים' ששמענו בהר סיני (עי' זוה"ק תוספת להשמטות ח"ב רע ע"ב. יש שציין לספר הבהיר אות כח ובנדמ"ח מח).

ואת המסר הזה הוא משמיע לנו באופנים שונים, בצורות שונות, ובמילים רבות.

זה היסוד של 'דיבור אחד'. משמעות - אחת. תוכן פנימי, אחד.

והמשמעות הזו, היא מעל הזמן והמקום. הפה הגשמי שלנו לא יכול 'לדבר' אותה, והאוזן המוגבלת שלנו לא יכולה 'לשמוע' את זה.

וכשמענו את זה, בשתי הדברות הראשונות - באמת לא היינו 'כאן'. הגוף הגשמי שלנו לא יכל לסבול את זה.

- 'פרחה נשמתם'.

זה היה 'להיכנס' למציאות אחרת. בלי זמן ומקום. בלי התפרטויות. מציאות בה יש רק 'אחד'.

- והגוף שלנו - לא 'בנוי' לזה.

*

מצב של 'נקבה'

שתי דברות ראשונות. 'אנכי'. ו'לא יהיה לך'.

- מעל הזמן. מעל המקום. הנקודה הפנימית המחברת את הכל.

ואז חשבנו, שזה מעל הכוחות שלנו. ביקשנו לשמוע את משה רבנו.

'קרב אתה ושמע... ואת תדבר אלינו' (ואתחנן פ"ה).

- יתכן, שהיינו כן מסוגלים לשמוע את זה גם הלאה.
הלא משה רבנו טוען שם כנגדנו - 'ואת תדבר אלינו'. 'התשתם את כוחי כנקבה'.
- זה עבר למצב של 'נקבה'.
כי ההתפרטות הזו, של זמן ומקום, שייכת לעולם של 'נקבה'.
הלא הזכר מייצר את ה'טיפה'. בה אין זמן ומקום, בה הכל הכל נמצא - 'בכוח' - בנקודה אחת.
הנקבה היא זו שיוצרת את ההתפרטות. את החלקים. והיא גם יוצרת מהם - בסופו של תהליך - מציאות אחת שלמה.
- במצב כזה, בעולם של 'נקבה', אנחנו באמת לא יכולים לגעת ב'דיבור אחד' באופן ישיר. אין לנו אפשרות כזו.
ואכן, לאחר ה'מעבר' ללימוד מפי משה רבינו - אלו החיים שלנו. התפרטות. חלקים. זה מה שיוצר את המציאות של 'שכר ועונש' (עי' מלבי"ם שם כה).
כי במציאות של 'אחד' - אין 'עבודה'. הלא 'נעקר יצה"ר מליבם' (שיה"ש רבה ב).
וכשהכל מתפרט, ומתחלק, אז יש מקום לשכר ועונש.
הלא 'בעשרה מאמרות נברא העולם' (אבות ה, א). והסיבה לכך היא - 'להיפרע מן הרשעים', ו'ליתן שכר טוב לצדיקים'.
- אחרת - 'והלא במאמר אחד יכול להיבראות'.
ואז אין מקום 'להיפרע' או 'ליתן שכר טוב'.
כעת, יש שכר ועונש. זו המציאות שלנו. יצר הרע - חזר למקומו. התורה ש'נתקעה בליבם' - חזרה להיות משתכחת.
לעתיד לבוא, כשה'מכונה' תהיה שלמה - אז המציאות העליונה הזו, תחזור אלינו (שם).

*

הרובד הפנימי

עלינו למצוא, איכשהו, את התוכן האחד הפנימי הזה.
- איך נמצא? הלא זה מעל הזמן והמקום?
זה גם בלי 'שכר ועונש', אין שם עבודה, וגם אין חיים - הלא 'פרחה נשמתן'!
- כנראה, שאפשר למצוא. וגם אפשר לחיות עם זה.
אחרת - מדוע ה' מדבר איתנו בצורה של 'אחד'?
למה שלא יאמר את זה רגיל? באופן שהאוזן יכולה לשמוע, והפה יכול לדבר?
ה' רוצה לומר לנו משהו.
- 'משהו'.

משהו - אחד. לא שנים. לא שלוש. וגם לא שש מאות ושלש עשרה.
- המשהו הזה מתפרט לשש מאות ושלש עשרה. אבל זה לא שש מאות ושלש עשרה
'תכנים', אלא תוכן אחד.
ולכן הכל נכלל - בדיבור אחד.
היו שם שני רבדים.
ברובד החיצוני - הכל נמסר לנו בפירוט. בצורה שהאוזן והפה 'מסתדרים' עם זה.
אבל ברובד הפנימי, היה 'אחד'.
כנראה, שהרובד החיצוני שלנו אמור לקלוט - שש מאות ושלש עשרה. ואלפי פרטי
הלכות והנהגות.
אבל הרובד הפנימי שלנו, צריך להתחבר ל'דיבור אחד'. למציאות האחת. כנראה שזה כן
נמצא בתחום היכולת שלנו.
- כנראה, שה'פנים' שלנו - יכול להשתייך למציאות הגבוהה הזו.
עלינו להתחיל מההתפרטות הזו. ואז לחבר חלק לחלק, ולהגיע לבסוף - אל ה'אחד'. זו
הדרך שלנו. זו העבודה שלנו.
- זו התכלית שלנו. ה'אחד' הזה.

*

הנר הקדוש

'בראשית ברא אלקים, את השמים - ואת הארץ'.
ומאז הבריאה - יש עבודה:
- לחבר את השמים, ל'ארץ'.
עיקר העבודה, היא בארץ הקודש. במה שנקרא באמת 'ארץ' (עי' רמב"ן ויקרא יח, כה).
- ורק - כשעם ישראל נמצא ב'ארץ' הקודש.
הלא זהו העם, אותו בחר ה' לתפקיד הנכבד - לחבר את השמים ל'ארץ'.
מי שהסביר לנו את עומקו של החיבור הזה, זה רשב"י. ה'בוצינא קדישא'. כפי שהוא
מכונה בספרו.
- 'בוצינא'. נר.
אור, נתפס - בנר. בלעדיו - הוא לא יהיה כאן.
רשב"י, זכה להיות ה'נר' - של האור העליון.
ובין היתר, הוא גילה דברים שמיועדים דוקא - לדור האחרון. ל'דרא בתראה' (עי' תיקו"ז
קלא ע"א בדפי דפוס וילנא. וע"ע סוף תי' ו).
- הדור שלנו.

וכשהוא גילה את הדברים הללו, הוא היה 'קורא' לאורות העליונים - לספירות העליונות - שיהיו כאן. ש'ירדו' לכאן (עי' תי' כב בתחילתו, ותי' כא בתחילתו. ועוד).
והספר הזה, נקרא - 'תיקונים'. הוא 'מתקן' משהו.
- ומה התיקונים הללו?
- הגילויים שרשב"י גילה. המציאויות העליונות - שהוא 'הלביש' במילים.
ההסברים האלו, הגילויים הללו - הם התיקון. הם החיבור.
- כשיודעים את מהותם, ומכוונים אליה.
דהיינו:

יש מציאות עליונה. 'שמים'.
שמים, זה 'שם' - בלשון רבים. כל מיני 'שם'.
- ומה המשמעות של המילה 'שם'?
- שם, זו מציאות רחוקה עבורי. אני עדיין לא 'שם'. אני רק 'כאן'.
יש מרחק פיזי, ויש מרחק ב'דעת'. דברים שאני לא מבין. שרחוקים מהדעת שלי.
מהמושגים שהשכל שלי מסוגל להכיל.
ומי ש'מוריד' את ה'שמים' ל'ארץ', היינו - מביא את ה'אור' העליון אל תוך מילים
שאפשר להבין אותן, הוא זה ש'מתקן'. שמחבר.
וכך המציאויות העליונות - 'נכנסות' אל תוך המלים הקדושות של רשב"י.
- ההסבר, הגילוי - הוא ה'הכנסה' הזו.
וכך ה'ספירות', 'יורדות'. היינו - הופכות ממהו 'נשגב', עליון, בלתי מובן ומושג, משהו
שכל כולו 'שם' - למשהו שיכול להתבטא במילים.
זה תמיד נשאר 'עליון', בלתי מובן ומושג; אבל כבר יש כאן 'מילים'.
- יש חיבור.

נראה, שבבחינה מסויימת - זהו ה'תיקון' שבלימוד הסוגיות הללו.

*

שתי נשיקות

'אנכי', ו'לא יהיה לך', שמענו מפי הגבורה.
וגם הם - בדיבור אחד נאמרו (עי' בכ"ז בביאורה"ג לשיה"ש א, ב).
ומה זה 'אנכי' ו'לא יהיה לך'?
- שתי נשיקות.
נשיקה אחת - אתם מתחברים אלי!

והנשיקה השניה היא - אתם לעולם לא מתחברים למישהו אחר!

זה כמו 'הרי את מקודשת לי'.

מקודשת, זה מצד אחד - מזומנת לי, מיוחדת לי; ומצד שני, זה 'אסר לה אכולי עלמא כהקדש' (קידושין ב:).

זה גם 'זכור', וגם 'שמור'. גם 'לא תלבש שעטנו' - וגם 'גדילים תעשה לך'.

והתוכן:

- ה'י שלי!

ואל תלכי לאף אחד אחר.

- זה לא רק 'כמו' קידושין, אלא ממש. אנחנו חלק מ'רעייתו' של קודשא בריך הוא.

ובמעמד הר סיני, קיבלנו את שתי הנשיקות הללו.

- 'ישקני מנשיקות פיהו'.

שתי נשיקות - שהן אחת. 'בדיבור אחד נאמרו'.

יש בהן שני 'פנים': האחד - זה החיבור עצמו; והשני, זה ה'סגירה' מסביב. אין חיבור אחר.

- זו אהבה עזה, שיוצרת את ה'אחד' הזה; ויראה - שמונעת כל חיבור אחר. חלילה.

אז שתיהן - תוכן אחד להן. חיבור. קשר. אחדות. להיות 'אחד'.

אמרנו - חיבור שמים וארץ.

אנחנו, חלק מה'ארץ' הזו. ארץ - זו שכינה. ה'רעיה'. והיא 'שוכנת' כאן. נמצאת בעולם שלנו.

- בעולם בו יש כללים של מקום. זמן. חלקיקים.

ובכוחנו להביא את ה'שמים' - את קודשא בריך הוא - להיות 'אחד' איתה. עם השכינה הקדושה.

- וממילא - גם איתנו. הלא אנחנו חלק ממנה.

בכוחנו, להביא את העולם של ה'דיבור האחד' - אל עולם בו שולטות מילים והגדרות.

*

להתעורר

וכיצד אנחנו עושים את כל זה?

אז יש את כלל כל התורה כולה, שזה החלקים - ההתפרטות - של ה'אנכי', ושל ה'לא יהיה לך'.

ה'אנכי' - זה כל המצוות עשה.

וה'לא יהיה לך', זה כל המצוות לא תעשה (עי' ביאורה"ג לשיה"ש שם).

אז עלינו לדעת, שכל מצוה שלנו - היא חלק מהנשיקה הזו!
זה לא רק 'שכר', או להיות 'אדם גדול', וגם לא רק 'לעבוד על עצמי'.
- זה להיות שם, עבורו.
להיות מי ש'מקבל' את הנשיקה הזו. להיות זה שנוטל את התוכן של ה' יתברך - ומביא אותו אל העולם.
להיות מי ש'מאחד' בינו יתברך, לבין ה'ארץ'. השכינה הקדושה.
- להיות חלק מהאחדות הזו!
והרבה מאוד מה'להיות שם' הזה, זה לצפות לו. לרצות אותו. להשתוקק אליו.
- כמו כל 'רעיה' טובה.
וכאן ישאל השואל - הרי אני לא משתוקק. לא 'רוצה'.
הסיפור הזה, על הנשיקות - מאוד יפה; אבל אני לא מרגיש שזה מחובר לחיים שלי. זה נראה לי יותר כמו איזה עול, כבד מנשוא.
ומה שמעוררים כאן, שהוא יתברך רוצה 'חיבור' - אז סליחה, אבל זה לא מענין אותי!...
יש שיענו לשואל הנכבד תשובה כמו:
- איך זה לא מענין אותך! הרי זה ה' יתברך! איפה הלב שלך!...
ויש שגם יהדרו ויוסיפו:
האוכל שלך, והמיטה הנוחה - מעניינים אותך מאוד.
וה'בית' של ה' יתברך - לא מענין? איך זה יכול להיות?...
וה'סיכום' שלהם יהיה:
- אתה חייב לרצות!...
חייב.
מסופקנו אם אלו העונים כך יודעים 'השתוקקות' מהי. אם יש להם עצמם את ה'לב' הזה.
האמת היא, שהשאלה הזו - מבטאת את התחושה הטבעית!
אנחנו לא 'רואים' את הנשיקות הללו. אנחנו גם לא מרגישים שזו נשיקה. וה'לב' שלנו -
'בורח' לכל מיני יצרים למיניהם. ה'אנכי', ממנו והלאה.
- מה עושים?
אז הלב שלנו, באמת לא 'ביד' שלנו. אין לנו אפשרות 'לעצב' אותו כמו איזו פלסטלינה.
מה שכן ביד שלנו, זה להיות מודעים למציאות. ללמוד אותה, להבין אותה.
כי אם מישוהו מאיתנו יעבור בפינת הרחוב, ויראה שם קבצנית עלובה המתחננת למתת יד כלשהו, יתכן שהוא ירחם עליה. הוא גם יעניק לה מטבע.

ולאחר כמה דקות - הוא ישכח אותה. כך זה בטבע האנושי.
- הלב שלנו כבר אינו מתפעל ממראות כגון אלו. בעוונותינו - זה מצוי מאוד.
היה מישהו אחד שעבר שם. וריחם. ונתן מטבע. כמו כולם.
הוא רצה להמשיך בדרכו, אבל משהו במה שהוא ראה - עצר אותו.
- הקבצנית הזו היתה מוכרת לו. אבל לא היה ברור לו מהיכן.
היא היתה כל כולה מכוסה בסחבות, ופניה היו מושפלות ארצה. לא היה אפשר לזהות אותה.

אז הוא חזר לאחור, כשהוא מנסה להתבונן יותר.

היא חשה במבטו, והרימה את עיניה.

ואז הוא חש זעזוע, כמותו הוא לא הרגיש אף פעם בחייו.

זו היתה - - -

- אמא שלו!!

הוא כבר לא היה צריך 'להתעורר'.

- הוא היה 'ער' לגמרי. בלי 'עבודה'.

איך זה קרה?

- מודעות!

נודע לו, שזו אמא שלו. זה הכל.

עלינו ללמוד את הסוגיא. כפי כוחנו. ואז נבין, שהשכינה הקדושה - היא 'אמא' שלנו.

- וכמובן שעלינו גם להתפלל על כך. לבקש שנבין, שנפנים. שנרגיש.

ומאחר ויש בנו 'ניצוץ' ממנה, ממש בתוכנו, אז הניצוץ הזה - יתעורר אליה.

ואז יהיה לנו איכפת מהמצב שלה. ניחל בכל ליבנו ל'מעפר קומי'. נרצה ונשתוקק - לחבר אותה אל דודה.

- ואם נלמד, ונבין, ונדע, וגם נתפלל על זה - ובכל זאת הלב שלנו לא יתעורר??

- אז נדע נאמנה - שאנחנו עשינו את שלנו. מכאן ואילך, זה כבר לא ממש בידינו.

[ובכל זאת, כדאי לבדוק ולהתייעץ. לפעמים יש 'חסמים' שאפשר להסיר אותם, ולפעמים אפשר ללמוד כיצד לעבוד בצורה נכונה יותר. לא כדאי לנו לוותר על כך, ולו רק בגלל ש'לב מרגיש' מעניק לנו 'חיים' אחרים לגמרי.]

*

לסיכום:

- א. 'דיבור אחד'. השאלה היא - מה זה בא ללמדנו.
- ב. אנחנו חיים בתוך 'זמן', ו'מקום'. ויש גם מציאות שהיא מעל הזמן ומעל המקום. והיא גם מתחברת למציאות שלנו.
- ג. ה'דיבור אחד', זה תוכן פנימי - אחד. של כל התורה כולה. תוכן, שהוא מעל הזמן והמקום. ותפקידנו הוא לחבר אותו לכאן.
- ד. התוכן הזה התגלה ב'אנכי', וב'לא יהיה לך', שגם הם בדיבור אחד נאמרו. ואז לא 'עמדנו' בזה, ופרחה נשמתנו.
- ה. כשה' מדבר אלינו כך, הוא אומר לנו - לכאורה - שזהו הרובד הפנימי אליו עלינו לשאוף להגיע.
- ו. אנכי, ולא יהיה לך, אלו שתי נשיקות. האחת - אתם שלי. והשניה, אתם לא מחוברים ל'אחר'.
- ז. השכינה - נמצאת במציאות שלנו, של זמן ומקום. וה'דוד', קודשא בריך הוא, הוא מעל המציאות הזו. ואנחנו חלק מה'רעיה' הזו, השכינה; ועלינו לחבר אותה אל דודה.
- ח. תפקידנו, לגלות את הרצון שלנו. להתעורר אליו - שיתחבר אלינו. כמו 'רעיה'.
- ט. ואם זה לא איכפת לנו? אם איננו מרגישים שום ענין בזה? אם אין לנו בכלל 'רצון' ו'התעוררות'?
- י. הלב שלנו אינו בידים שלנו. מה שכן בידים שלנו, זה המודעות. ללמוד את הסוגיא, לדעת, להפנים. וכשאני אהיה מודע שזו 'אמא' שלי - אני אתנהג בהתאם. וכמובן - עלינו להתפלל על כך.
- יא. וגם אם כל זה לא יעזור, והלב שלנו לא יתעורר - אנחנו עשינו את שלנו.
- ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

גדר מילת יתרו הנרמזת בלשון הכתוב

וַיַּחַד יִתְרוֹ עַל כָּל הַטּוֹבָה אֲשֶׁר עָשָׂה ה' לְיִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר הֶצִּילוֹ מִיַּד מִצְרַיִם (יח, ט)
איתא בסנהדרין דף צ"ד ע"א ויחד יתרו רב ושמואל רב אמר שהעביר חרב חדה על בשרו.
ופירש"י, שמל את עצמו ונתגייר.

המהרש"א ז"ל על אתר הקשה מדוע מל יתרו את עצמו, הלא הוא היה כהן מדין והם
מבני קטורה, ולשיטת הרמב"ם בפ"י ממלכים ה"ח נצטוו על המילה, ז"ל: "אמרו חכמים
שבני קטורה שהם זרעו של אברהם שבא אחר ישמעאל ויצחק חייבין במילה". ומסתמא
כבר נימול.

ומיישב המהרש"א ז"ל דאין הכי נמי יתרו היה נימול כבר רק מכיון שמילת בני קטורה
היתה בלא פריעה, על כן בכדי להתגייר הוצרך לעשות פריעה.

והנה רבינו הרוג'ובער זצ"ל גם כיון לדברים הללו ומוסיף לבאר באופן נפלא את דיוק
לשון הכתוב "ויחד יתרו" והדרשה בגמרא 'שהעביר חרב חדה על בשרו' והנה יתרו
(בראשית כה ד), עפ"י המבואר ברי"ף על שבת דף קל"ה גבי ערלה כבושה דצריך זהירות
מיוחדת, על כן צריך לזה חרב חדה ביותר. ובמקו"א הביא רבינו מהבה"ג דלזה צריך חרבות
צורים^{לד}.

אך הנה רבינו כותב באופן שונה מדברי המהרש"א ז"ל, דלגירות היה חסר לו עדיין פריעה
והטפת דם ברית. מבואר איפוא בדבריו דמילת בני קטורה אינה מועילה לעיקר מילת
ישראל וצריך הטפת דם ברית ככל גוי מהול הבא להתגייר. (שלא כהמהרש"א הנוקט
שמועילה מילה זו לעיקר דין המילה ורק חסרה פריעה). ואמנם הנה הראב"ד ז"ל בע"ז דף
כ"ז ע"א כתב דלמ"ד דגוי פסול למול מקרא דואתה את בריתי תשמור גם בני קטורה פסולים
למול שאינם בני ברית. וראה בחידושי הגר"ח מבריסק זצ"ל ((סטנסל) ע"ז דף כ"ז) שנקט
דמילת בני קטורה אינה מועילה לדין מילה של ישראל. ע"ש שביאר דהגם שבני קטורה הם
בכלל את בריתי היפר, מ"מ אינם בכלל הקמת ברית.

אולם רבינו במקום אחר (צ"פ הל' מילה פ"ג ה"ז) כתב בהדיא שמילת בני קטורה מועילה
שאם נתגיירו אין צריכים הטפת דם ברית. ועוד כתב רבינו (בסנהדרין דף פ"ב ונדרים דף
ל"א) דבני קטורה הוו בני ברית ולכן אם נתגיירו בזמן מתן תורה גירותם למפרע (כמו
שחידש שם לגבי ישראל).

^{לד} וצ"ב מה היא הראיה דהבה"ג העתיק דברי הגמ' ביבמות ומה מוכח בבה"ג.

גם לגבי הפריעה כתב רבינו דאותם שמלו לפני שנצטוו על הפריעה יש לדון דהיא מילה שלמה, ואח"כ כשנצטוו על הפריעה לא יצטרכו לפרוע את מילתם. וכתב דזה תלוי בסוגיא דיבמות דף ע"א ע"ב. גם כתב דזה תלוי אם מילה ופריעה הן ב' מצוות המעכבות זו את זו או שמצות פריעה משלימה את מצוות המילה, וזו מחלוקת בבלי וירושלמי בהך דשבת דף קל"ד ע"ב. [מקור: צ"פ עה"ת ושו"ת צ"פ מהדורת נ"י סי' ס"ח צ"פ מהדו"ת דף ב' סוף טור ד' ונדירים פי"ב ה"ז (ועוד מקורות שצויינו בפנים)]

*

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים ותמונות
הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגוצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נגוהות בפרשה / הרב ישראל מאיר אסטריק, מח"ס יאמר ישראל (רחובות)

בין ישראל לעמים

לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחתמו וכל אשר לרעך (כ, יד)

תמיהה על יסוד האבן עזרא

במעמד הר סיני קיבלו ישראל את עשרת הדברות. והדברה האחרונה "לא תחמד בית רעך לא תחמד אשת רעך ועבדו ואמתו ושורו וחתמו וכל אשר לרעך" (פרק כ פס' יד). וידועה קושיית האבן עזרא, איך יתכן לצוות על הרגשת הלב ולאסור על אדם לחמוד בלבו דבר הנחמד למראה עיניו. ותירץ, שמטבע האדם שאינו מתאוה לדברים שאינם בגדר האפשר, כמו שלא יתאוה שיהיו לו כנפיים לעוף בהם, וכן ראוי לדעת שכל דבר שאינו שלו ולא רצה ה' לתתו לו, לא יוכל לקחתו בכוחו במחשבותיו ובתחבולותיו, וממילא לא יחמדנו, אלא יבטח בבוראו שיכלכלנו כטוב בעיניו.

וקושיית האבן עזרא טעונה ביאור. שלכל איסור לאו שבתורה יש גדרים אימתי עוברים על האיסור. ואיסור הלאו של 'לא תחמוד' אינו אוסר לרצות מה שיש לשני, אלא שהאיסור הוא לתכנן כיצד ליטול את מה שיש לזולת, וכפי שכתב הרמב"ם (ספר המצוות ל"ת רסה) "שהזהירנו מהשים מחשבתנו לעשות תחבולה כדי לקנות מה שיש לזולתנו מאחינו, וזה הוא אמרו 'לא תחמוד בית רעך' וכו'". וכן כתב החינוך (מצוה לח) "שלא להעלות במחשבתנו לעשות תחבולה לקחת לנו מה שהוא לזולתנו מאחינו. שנאמר (שמות כ יד) 'לא תחמוד בית רעך' וגו'", וזה וודאי שאפשר לצוות על האדם לשלוט במחשבותיו שלא יתכנן כיצד לקחת את מה שרואה אצל הזולת, ומה אפוא הוקשה לאבן עזרא.

מדוע נמנעו האומות מלקבל את התורה

על הפסוק (דברים לג ב) "ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מיהר פארן ואתה מרבבת קדש מימינו אש דת למו" דרשו בספרי שמתחילה חזר הקב"ה על כל האומות ושאלם אם מוכנים לקבל את התורה וכל אומה שאלה מה כתוב בה, ולישמעאל אמר "לא תגנוב", ולבני עשיו אמר "לא תרצח" וכו', ואמרו האומות שאין הן מסוגלות שלא לגנוב ושלא לרצוח וכו', ולכן מיאנו לקבל את התורה. ולכאורה תמוה מה הרוויחו בכך שלא קבלו את התורה הלא עדיין חייבים בשבע מצוות בני נח, וביניהם גם איסור גניבה ורציחה.

יסוד - התורה דורשת לעקור את שורש הרצון לעבירה

ובספר יכהן פאר (לנכד רבי חנוך העניך מאלכסנדר, בקונטרס הבן יקיר לי אפרים עמ' ח) הביא לאמרתו של רבי שמחה בונים מפשסיחא, שדקדק שלא נאמר בתורה "אל תרצח" "אל תגנוב", אלא נאמר "לא תרצח" "לא תגנוב". וביאר, שאילו היה כתוב "אל תרצח" מהות הציווי היה שלא לעשות את פעולת הרציחה. אולם כשכתוב "לא תרצח" הציווי

כולל בתוכו, שכלל לא תהיה תכונה של רציחה, וכן "לא תגנוב" עניינו שלא תהיה תכונה של גניבה.

שהנה, אצל אומות העולם, אף שעל דרך כלל הם אינם רוצחים וגונבים, אולם אין זה נובע מכח המידות המתקנות שבהם, אלא שכדי להסדיר את החיים החברתיים ביניהם, ושיוכלו לחיות חיים תקינים זה לצד זה, הם אינם רוצחים וגונבים, וזה עניין הציווי בשבע מצוות שלהם שלא לגנוב ולרצוח. אולם דרישת התורה היא עמוקה בהרבה, כשהקב"ה מצווה את האדם לא לגנוב הכוונה שהאדם בעצמותו לא יהיה גנב, ויעקור משורשו את רצון הגניבה, והיינו שאף אם בפועל האדם אף פעם לא גנב, עדיין מוטלת עליו החובה לעקור ולתקן את המידות הרעות השוכנות בו כדי שהוא מצד טבעו לא ירצה לגנוב, וזה הכח של התורה "מימינו אש דת למו" שהתורה היא כאש השורפת את החומריות ומזככת את האדם מכל המידות הרעות שבקרבו.

ישׁוב ההערות לפי היסוד הנ"ל

והוא שאמרו בני עשׁו וישמעאל לקב"ה, שאמנם יכולים הם שלא לגנוב ושלא לרצוח בפועל וכפי שמצויים בשבע מצוות, אולם את הציווי "לא תרצח" "לא תגנוב" שדורש מהאדם לעקור את התכונה מליבו, לזאת אינם יכולים אלא עדיין התכונה של רציחה וגניבה תקונן בקרבם. ומציין שם, שהדברים מבוארים בתרגום יונתן בן עוזיאל שבשונה מתרגום אונקלוס שכתב באיסור 'לא תרצח' - "לא תקטול נפש" שאסור להרוג נפש, הרי שבתרגום יונתן כתב "לֹא תִהְיוּן קְטוּלִין" שלא מדובר רק אל מניעת הפעולות, אלא לא לרצות שהתכונות ההם לא יקננו בכם.

ונראה ברור, שאף האבן עזרא למד שציווי התורה "לא תחמוד" ביאורו שכלל לא יהיה רצון לחמוד ולהתאוות, וכפי שתרגום יונתן בן עוזיאל "עַמִּי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא תִהְיוּן חֲמִידִין", והיינו שמלבד הציווי שלא לעשות פעולה של חמדה, ישנו ציווי נוסף, שהאדם ישרש מקרבו כל רצון להתאוות לחפצי זולתו, ועל כך הוקשה, כיצד אפשר לצוות את האדם על רצונות הלב. ועל כך תירץ, שכאשר משריש האדם בקרבו את הידיעה ש"העושר והכבוד מלפניך" (דברי הימים א כט יב), והכל קצוב ממרום, ואין אדם נוגע במה שמוכן לחבירו (יומא לח ב), וזה"עושה עושר שלא במשפט - בחצי ימיו יעזבנו" (ירמיה יז יא). אם ידע זאת, לא יחמוד דבר שאינו שלו, מכיוון שידע כי אין זה בר השגה. וידע כי מה שהוא שלו - יגיע אליו, ומה שאינו שלו - לא תועיל החמדה, אלא תגרום לכאב לב ותו לא. וכפי שסיים האבע"ז "על כן ישמח בחלקו, ויבטח בבוראו".

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

כל ההתחלות קשות - הקבלה ועסק התורה מביא העריבות

וְעַתָּה אִם שָׁמוּעַ תִּשְׁמָעוּ בְּקִלִּי וּשְׁמַרְתֶּם אֶת בְּרִיתִי וְהֵייתֶם לִי סִגְלָה מִכָּל הָעַמִּים כִּי לִי כָּל
הָאָרֶץ (יט, ה)

וברש"י: אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך, שכל ההתחלות קשות.

לכאורה הכוונה המבוארת בדברי רש"י, שההתחלה היא הקבלה, והיא היא העבודה
הקשה שבמקדש.

והנה אנו היינו חושבים להיפך, שהקבלה היא החלק הקל יותר בעבודת השם, ואילו
הביצוע המעשי הוא הקשה, אולם רש"י מגלה לנו כי ההיפך הוא הנכון, שהקושי היותר
גדול הוא לקבל על עצמינו, והביצוע שלאחריו הוא קל, וכל כך למה. ומדוע הסברא שלנו
היא היפך דעת תורה.

ונראה לבאר החילוק. כי לנו נדמה שהקושי הוא בעצם מעשה העבודה, כמו שהרבה
דברים בחיים קשים לביצוע, וע"כ נראה לנו שיותר קשה לבצע מלקבל, אמנם כאן נתגלה
לנו הסוד, שכל הקושי שאנו חווים בעבודת השם הוא רק כאשר חסרה העריבות, אולם
כאשר יערב לנו הרי זה קל. ועובדי השם דשנים ורעננים יהיו. וקויי ד' יחליפו כח יעלו אבר
כנשרים. אם עתה תקבלו עליכם יערב לכם מכאן ואילך.

אמנם ענין הקושי לעשות המצוות וללמוד תורה, שני פנים בו. האחד הוא הקושי
האמיתי, והשני הוא הקושי המדומה. והאמיתי הוא, כי דברי תורה קשים לקנותן ככלי
זהב. כי התורה עמוקה היא מיני ים. והשני המדומה, אף שיש בו גם מן האמת, כי כאשר
האדם יותר מגושם, אין הוא כשיר ללמוד ולהגות בתורה. ולזה מועלת הקבלה, להפכו
ליותר נעלה ורוחני. וזה נותן עריבות בהלימוד וקיום המצוות.

אמנם כדרכם של דברי תורה שכל שאתה ממשמש בהם אתה מוצא טעם, כן הדבר הזה.
ונתבונן ונמצא טעם לשבח, במה שהוסיף רש"י וכתב, שכל ההתחלות קשות. ונראה שלא
בא רק לשלול את שאינו מן ההתחלות, שמופקע מן הקשיות, אלא הענין הוא, דמאחר
שאדם זוכה לההתחלה ולהקושי שלה, זה גופא מזכה אותו בהעריבות דמכאן ואילך. וכך
היא לעולם המדה שהתורה מודדת ללומדיה, תחילתה קושי וסופה נעימות. והלעסוק
בדברי תורה, מביא אל והערב נא...

ויש כאן ענין נוסף, כי האדם בטבע נוטה אל העריבות המיידית העכשוית, אף שבהמשך
דרכו ימלא פיהו חצץ. ואולם סוד כל התורה כולה טמון בכך שהאדם צריך להסכים להניח
העריבות דעכשיו, על מנת לזכות אליה לאחר העמל, ומתוקה שנת העובד, אחרי שעובד,

כי עדיף להשאיר המנוחה והשינה לאחר העבודה, וירא מנוחה כי טוב ואת הארץ כי נעמה ויט שכמו לסבול ויהי למס עובד. כי יששכר ראה שהמנוחה טובה על כן הקדים העמל ע"מ להשיג המנוחה שלאחריו. והבן.

וכאשר זוכה האדם לחפש ולשאוף אל היגיעה, הוא מגיע מתוך כך אל העריבות האמיתית. וזו ההקדמה לקבלת התורה.

והנה המצרים ראו שמושיען של ישראל לוקה במים, וגזרו כל הבן הילוד היאורה תשליכוהו, והיכן היתה הטעות שלהם, כי אי אפשר ללקות רק ע"י מעשה האדם עצמו... והמצרים לקו במים מפני שדנו במים, ויתרו למד מכך ק"ו כי אם פורענות כך, מדה טובה עאכו"כ.

והנה יש לנו לימוד נפלא על עריבות בתורה, שהעריבות תוצאה מוכרחת של הקבלה, אמנם הקושי הגדול הוא הקבלה, כי בטבע מחפשים מנוחה מיידית, ולכן חסרה העריבות, אולם כאשר זוכים ומקבלים עליהם עול מלכות שמים, אזי יש עריבות. וכך היא הדרך.

והנה ידוע המעשה של ר' עקיבא שאשתו שלחה אותו לעסוק בתורה, וחזר אחרי שנים עשרה שנה עם י"ב אלף תלמידים, ושמע אשתו אומרת, אם לי היה שומע היה נשאר עוד י"ב שנים... ומיד אמר, ברשות קא עבידנא. ומיד הלך לעוד י"ב שנים, עד שחזר עם כ"ד אלפי תלמידים. ורואים שלא נכנס אפילו הביתה לומר שלום. והקשה הגר"ח שמואלביץ מדוע לא נכנס הביתה, ותירץ שלא רצה לעשות הפסק, וכמה הפסקים יש לנו, ד' ירחם... והנה ההפסד הגדול הוא שכאשר חוזרים ללימוד חסרה קבלה נוספת, וזה גורם לחוסר עריבות ואזי מאבדים טעם בלימוד. והנה הדרך היא לקבל וזו העבודה הקשה, ואם פוסק ח"ו ונאלץ, צריך לקבל מחדש ולהתרענן מחדש. ואז יצליח בס"ד.

והנה סגולה מכל העמים לא נהיינו, רק בזכות הקבלה, כי בלא עמל אין תוצאות. וזה הלימוד של יתרו. שחידש פרשה בתורה, ומהי הפרשה, ואתה תחזה וגו'. ועי' מה שהארכנו שנה שעברה דברים נפלאים בס"ד, ותצרף, ויתן טעם נפלא למתבונן בס"ד. ובקיצור נמרץ נרמז, כי מה שקובע בדברי תורה זה לא מי שהשתתף בשיעור של משה רבינו, אלא שצריך לראות ולחזות כיצד הוא קיבל את הדברים וכמה הוא הושפע מהם. וכמו שמצינו במ"ח קניני התורה, שאחרי התלמוד, צריך שמיעת האוזן, והיינו שהדברים יכו שורש ויעשו פרי. ויש להתבונן עוד ועוד. ויהי רצון שנזכה להתעלות...

נר למאור / הרב אברהם מאיר הכהן קפלן, ר"מ בישיבת 'משכן העדות' ומח"ס 'תורת אמך'

מהו ה"לחם" שאכלו אהרן וזקני ישראל עם יתרו

וַיִּקַּח יִתְרוֹ חֹתֵן מֹשֶׁה עִלָּה וַיִּזְבְּחִים לְאֱלֹקִים וַיָּבֵא אֶהָרֹן וְכָל זַקְנֵי יִשְׂרָאֵל לֶאֱכֹל לֶחֶם עִם חֹתֵן מֹשֶׁה לִפְנֵי הָאֱלֹקִים (יח, יב)

יש לעיין מהו ה"לחם" שאהרן וזקני ישראל באו לאכול עם יתרו.

שיטת האבן עזרא והרמב"ן ש"לחם" הכוונה לשלמים וקרבתנות

האבן עזרא כתב שהכוונה לשלמים. דהיינו שאכילת הלחם פירושו אכילת הקדשים. וכן למד מרן רי"ז הלוי (עה"ת) בדברי הרמב"ן, דהרמב"ן כתב וז"ל: היה זה אחר שעמד עמהם ימים רבים ונתגייר במילה וטבילה והרצאת דמים כמשפט. ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם. עמו ביום חתונתו כי חתן דמים הוא, ע"כ. וביאר הגרי"ז וז"ל: והיינו משום דבקרא הרי כתיב לאכל לחם עם חותן משה וגו', הרי דגם יתרו אכל מהזבחים, והרי גר קודם שיזרק עליו הדם אסור לאכול בקדשים, ובע"כ דהיה זה לאחר הרצאת דמים, ע"כ.

שלמים וקרבתנות נקראים לחם דסעודה נקרא לחם

וצ"ב מדוע השלמים מיקרי "לחם". וראיתי בספר טעמא דקרא למור מרן שר התורה זצוק"ל שכתב שמצינו דכל סעודה נקרא לחם, וז"ל: לפי פשוטו י"ל כמש"כ רש"י בס"פ ויצא דכל סעודה נקרא לחם^{לו}, והכוונה כאן על השלמים שהביא ואכלו ממנו כולם. ועי"ל דאהרן בא לאכול החזה והשוק של שלמים^{לו} דכל סעודה נקרא לחם כדפרש"י ויקרא כ"א כ"א^ל ובחולין ז' ב' ד"ה אל תלחם, וזהו היה קרבן הגר שחייב כמ"ש בכריתות ח' ב' הביא עולה ושלמים יצא, ע"כ.

שיטת המשך חכמה ש"לחם" הכוונה ללחמי קרבן תודה

המשך חכמה כתב שהכוונה היא לחמי תודה, וז"ל: לדעתי יתכן לומר זבחים שהקריב יתרו היו זבחי תודה, ולכך אכלו לחמי תודה לפני האלקים, ואם היה אחר מתן תורה, יתכן שפרט אהרן שהיה כהן ובא לאכול תרומת הלחם, ובפרט לריה"ג במנחות ע"ג ב' בן נח

^{לו} דברי רש"י הם בבראשית ל"א נ"ד. אך באמת שם לא כתב רש"י שכל סעודה נקרא לחם, אלא שכל דבר מאכל קרוי לחם, וז"ל: לאכל לחם, כל דבר מאכל קרוי לחם כמו (דניאל ה' א') עבד לחם רב, (ירמיה י"א י"ט) נשחיתה עץ בלחמו, ע"כ. ויל"ע.

^{לז} לא זכיתי להבין מדוע כתב מרן שה"ת תירוץ זה כתירוץ נפרד, והרי שניהם אמת שכולם אכלו מכל השלמים, ואהרן אכל את חלקו שבשלמים והוא חזה ושוק. וכמש"כ מרן רי"ז הלוי שם, וז"ל: ובזה יבואר היטב סיפ' דקרא דויבא אהרן וכל זקני ישראל וגו', דכיון דההקרבה היתה לאחר שהוקם המשכן, א"כ הרי היו בהם גם חזה ושוק שנאכלין רק לכהנים, וזהו דכתיב אהרן וכל זקני ישראל, דהיה בהם גם חלק כהנים גם חלק בעלים, והיינו דמסיים בתרי' לפני וגו', דהאכילה היתה לפני ד' כדן קדשים הקרבים במשכן שאינן נאכלין רק לפני ד', ע"כ.

^{לח} יל"ע דגם התם עה"פ לחם אלקיו כתב רש"י: כל מאכל קרוי לחם ולא דכל סעודה נקרא לחם. גם יל"ע מדוע בתירוץ הקודם ציין לס"פ ויצא, ואילו בתירוץ זה ציין לפר' אמור.

מקריב תודה, ואם נאמר שהיה קודם הקמת המשכן הלא תודה קרב בבמה (זבחים קט"ז ב') ודו"ק, אך אין תרומת לחמי תודה בבמה, ע"כ.

שיטת מרן הגר"ח קניבסקי ש"לחם" הכוונה ל"מן"

רבינו מרן שר התורה וצוק"ל בספרו שם נקט בקושייתו ובתירוצו הראשון ש"לחם" הכוונה למן, וז"ל: יל"ע איזה לחם אכלו, הרי היה להם עומר מן לא פחות ולא יותר כדי מאכלו. וי"ל ע"פ המדרש תהלים פע"ח סי' ד', בשש שעות ביום בא יתרו, וירד המן לישראל בשבילו כנגד ששים רבוא, וירד לו כנגד כל האברים, ולפ"ז היה לו הרבה מן והיה יכול לעשות להם סעודה גדולה מזה, ע"כ.

שיטת המושב זקנים ש"לחם" הכוונה לחם ממש

בס' מושב זקנים (מבעלי התוס') עה"ת כתב וז"ל: לאכל לחם. כלומר לחם ממשליט, כי המן לא היה יורד רק לישראל, ויתרו היה זר אצלם שנאמר (משלי י"ד י') ובשמחתו אל יתערב זר בו, ובפסיקתא דרשינן לב יודע מרת נפשו אלו ישראל שהיו מרי נפש, ומשועבדים בחומר ובלבנים, ובשמחתו בו זה יתרו שנאמר וילך לו אל ארצו, א"כ לא היה לו מן לאכול, והביא עמו לחם, כי בלא מזון לא יצא לדרך, כי עשיר גדול היה, ואכלו עמו לחם כדי לכבדו. וגם י"ל שהיו כולם תאבים לאכול לחם. ע"כ.

חידוש המושב זקנים שיתרו לא היה ראוי למן כמו שלא היה ראוי לתורה

מה שהביא מהפסיקתא הוא בפסיקתא דרב כהנא (פיסקא י"ב בחדש השלישי): לב יודע מרת נפשו (משלי י"ד י'), לפיכך ובשמחתו לא יתערב זר (שם), אמר הקב"ה, ישראל היו משועבדים בטיט ובלבנים במצרים ויתרו יושב בתוך ביתו השקט ובטח ובא לראות בשמחת התורה עם בניי, לפיכך וישלח משה את חותנו (שמות י"ח כ"ז), ואח"כ בחדש השלישי וגו' (שמות י"ט א'). והנה בפסיקתא איתא רק שיתרו לא זכה לקבל את התורה כיון שלא היה בשיעבוד מצרים, אבל המושב זקנים חידש שהוא הדין והוא הטעם גם שלכן לא היה לו ליתרו מן לאכול, כיון שלא היה בשיעבוד מצרים לא היה לו מן לאכול. וצ"ב מנ"ל להמושב זקנים לחדש דבר זה שלא נזכר בפסיקתא.

הטעם, כיון שלא ניתנה תורה אלא לאוכלי המן

ואולי יל"פ ע"פ דברי מכילתא דרבי ישמעאל (פר' בשלח מסכתא דויהי פתיחתא), וז"ל: ד"א כל שכן לא הביאן הקב"ה דרך פשוטה לארץ ישראל אלא דרך המדבר, אמר הקב"ה אם אני מביא עכשיו את ישראל לארץ מיד מחזיקים אדם בשדהו ואדם בכרמו והם בטלים מן התורה, אלא אקיפם במדבר ארבעים שנה שיהיו אוכלין מן ושותין מי הבאר והתורה נבללת בגופן, מכאן היה ר' שמעון בן יוחאי אומר לא ניתנה התורה לדרוש אלא לאוכלי

^{לט} בס' טעמא דקרא קודם לכן ג"כ משמע שנקט ש"לחם" פירושו לחם ממש ולא מן, וז"ל: ויקח יתרו וגו' עולה זבחים לאלקים ויבא אהרן וכל זקני ישראל לאכל לחם עם חותן משה לפני האלקים. פתח בזבחים וסיים בלחם, ונראה דזבחים לא רצה לתת להם כי מצותו על הבעלים לאכלו, ורק על הלחם הזמינם כדי לברך בזימון, וכדמסיים ויאמר יתרו ברוך ה' וגו' ואין מזמנין אלא על הפת, ע"כ.

המן ושויין להם אוכלי תרומה, ע"כ. הרי מבואר בזה דתכלית ירידת המן היתה בשביל מקבלי התורה ועוסקיה, שיהיו פנויים לגמרי לעסק התורה ללא שום טירדה של פרנסה, אבל מי שלא קיבל את התורה אין שום תכלית שירד לו המן, דאין בזה תכלית, וא"כ שפיר כתב המושב זקנים דיתרו שלא היה ראוי לקבל את התורה כיון שהיה זר לבני ישראל באשר לא היה בשיעבוד מצרים, שוב הרי הוא זר לבני ישראל גם לאכילת המן, דאין שום תכלית שיאכל מן אם אין לו חלק בתורת משה.

אהרן והזקנים אכלו לחם עם יתרו "שהיו תאבים לאכול לחם", וצ"ב

המושב זקנים כתב בסו"ד, שאהרן והזקנים באו לאכול לחם עם יתרו, אע"פ שלהם היה מן לאכול, "שהיו כולם תאבים לאכול לחם", ובפשוטו זה צ"ב טובא, איך אפשר לומר על קדושי עליון אלו שהיו "תאבים" לאכול לחם, וכי היו תאבים לדבר גשמי, וביותר יל"ע, שהרי היה להם מן שנקרא "לחם אבירים", וביומא (ע"ה ב') איתא דלרבי עקיבא הוא לחם שמלאכי השרת אוכלין אותו, ולרבי ישמעאל הוא לחם שנבלע במאתים וארבעים ושמונה אברים, ובגמ' שם דרשי' עוד מקרא דוטעמו כטעם לשד השמן, שהיה במן כל הטעמים, וא"כ מה להם לאהרן והזקנים לתור אחר לחם פשוט וגשמי.

ביאורו של מרן הגר"ח קניבסקי שהיו תאבים לברך ברכה שאינה מצויה

ושאלתי ד"ז למו"ר מרן שר התורה זצוק"ל, וכתב לי תשובה א': הכוונה הי' להם חידוש. תשובה ב': תאבים כדי לברך המוציא לחם מן הארץ (אבל על המן ברכו המוציא לחם מן השמים כמ"ש הספר חסידים). שוב שאלתי את רבינו: וצ"ב דאם הכוונה שהיו תאבים לברך ברכה, אז מ"ש אם זה המוציא לחם מן השמים או מן הארץ, סו"ס למעשה יברכו ברכה, ואם אין הכוונה לברכה אז מה הפירוש שהיו תאבים לומר נוסח זה. וכתב לי תשובה ג': נוסח הרגיל.

ונראה שכוונת מו"ר זצוק"ל בזה הוא, שח"ו לומר שהיו אהרן והזקנים תאבים לאכילת הלחם, אלא היו תאבים לברכה שברכו על הלחם, ואע"פ שגם על המן ברכו ברכה "המוציא לחם מן השמים", בכ"ז הם היו תאבים לברך ברכה חדשה ונדירה, ברכת "המוציא לחם מן הארץ" שלא היו רגילים בברכה זו.

^מ וכך היה דרכו של מרן שה"ת זצוק"ל לחזר אחר ברכות נדירות ולא מצויות. בחודש אדר ב' שנת תשע"ד לקראת עצרת ההמונים לחיזוק היהדות שהתקיימה בכניסה לירושלים עיה"ק, נתפרסם ששאלו את מרן זצוק"ל, אם יהיו בעצרת שישים ריבוא אנשים ויוכלו לברך ברכת "חכם הרזים", האם יש ענין לחזר אחר האפשרות לברך ברכה זו, והשיב מרן: למה לא, וכדאי לבוא מחו"ל לא"י בשביל לברך ברכה זו. ושאלתי את מרן האם זה נכון, והשיב לי שהוא נכון. שוב שאלתי אותו מדוע ברכה זו כ"כ חשובה, והשיב לי: היא ברכה שכבר לא ברכו אותה מימות רב פפא [הכוונה לגמ' ברכות נ"ח ב' עי"ש]. וכן סיפרו בני ביתו של מרן זצוק"ל שלקח אותם לגן החיות בשביל לברך "משנה הבריות" על הפיל ועל הקוף. כמו"כ מרן זצוק"ל שמח מאד כאשר הביאו לפניו תרנגול עם ד' רגלים, ובירך "משנה הבריות". וכן זכרני שבירך "שחלק מכבודו לבשר ודם" כאשר נודמן לביתו גוי שהיה נחשב למלך.

יסודו של המשך חכמה שתכלית העולם הוא בהנהגה הטבעית ולא בהנהגה הניסית

ולענ"ד נראה לבאר את דברי המושב זקנים באופן אחר בס"ד. דהנה כתב המשך חכמה בריש פר' בחוקותי (ויקרא כ"ו ד'): הענין, דהנהגה הניסית היא אינה תכליתית, שהשם ברא העולם שתתנהג באופן הטבעי, אשר היא בת אלקים וכל תכיל, שמדתה יכול להיות באופן ברכה נפרצה ואושר מרובה עד בלי די, רק באופן שאם יכיר האדם כי היא איננה רק השגחה פרטית על כל פרט, והטבע הוא רק נסים רצופים, אשר מתרגל עין הרואה, וכאשר ילך האדם בדרכי השם במישור, גם באופן טבעי יוכל להתברך, ובוזה נתברכו ישראל "אם בחוקותי תלכו", אז גם חוקות שמים וארץ ילכו במישור, כי כל דרכי הטבע, לפי מה שסדרה אותם החכמה האלקית, מכוונות ומוגבלות לדרכי התורה והמצוה, ולמען שלא יטעה האדם וישכח בורא ומסדר ומשגיח מהטבע, ויחשוב לרוב הרגלו כי הטבע היא בעצמה, להפרידה מיוצרה לכן יש נסים, אבל אינם תכליתיים, והנסים הוא רק להעיר לבות בני אדם על מפעלות הבורא ב"ה בטבע, כי היא ידו והשגחתו הטהורה. לכן (שבת קי"ח ב'): "הקורא הלל בכל יום", שמורה שראוי להודות רק להנך פעולות של דרך נס, אבל מפעלות הטבע אין צריכים להיווצר אחרי שבראן, "הרי זה מחרף ומגדף", אבל "כל האומר תהלה לדוד בכל יום" שזה מדבר על מפעלות סדור הטבעי אשר בכל יום, כמבואר, "מובטח שהוא בן העולם הבא" (ברכות ד' ב'). והנה על דרך נס בלתי סדור הטבעי, אינו מן הפלא, כמו מן וכיוצא בזה, אבל הענין הנפלא בהטבע הוא ההזנה התמידית, שזה קיום הנמצאים והרכבת הנפרדים, ובדרך טבעי כל יום קבוע הזנה לאלפי אלפים בלי מספר נמצאים, מזון, אשר כל אחד יזון מן הטבע, הוא פועל מורה על חכמה ושלמות וכבוד השי"ת למבין, יותר ממה שמורה הנסים. ולכן אמרו (ברכות שם) "משום דאיתא באלפא ביתא", שענין "אלפא ביתא" מורה על סידור טבעי שאינו מדלג, רק הולך מאלף עד תיו, ולכן בברכת המאורות בחול ושבת סדרו באלפי ביתא, והוא כמו סידור הטבע, שמתנהג בלא מרוצה, רק שהולכין הסבות קשורות והעלולים מסודרים, ובאופן הסידור הטבעי אם נותן מזון להנמצאים, אז הוא ענין פלא. וזה (תהלים קמ"ה ט"ז) "ומשביע לכל חי רצון". והנה בענין הטבע צריך גם פועל היצורים, וזה כמו חרישה וקצירה וזריעה וכיו"ב. רק שהאדם מוצא הכל מוכן לפניו, וכל העולם עומדים הכן לשרתו, 'ומכין מזון לכל בריותיו אשר ברא'. ולכן דייק רש"י (ברכות ד, ב) ד"ה משום דאית ביה תרתי: דאתי באל"ף ב"ית, ויש בו שבח הכנת מזון לכל חי (עכ"ל רש"י). דעל דרך סדור הטבעי והכל מוכן, זה עיקר מטרה יותר ממפעלות הנסיי, אשר על זה נאמר בהלל הגדול (תהלים קלו, כה) "נותן לחם לכל בשר", שהכל על הפלאות נגד הטבע שחשב שמה, ע"כ. ע"ש עוד מה שהאריך בזה.

יתרו הראה ב"לחם" של סעודתו שמאמין בהנהגה הטבעית של הקב"ה ולא רק בהנהגה

הניסית

העולה מדברי המש"ח, יסוד גדול מאד, דאע"פ שהניסים שהקב"ה עושה בעולמו מראים על גדולתו יתברך, אבל תכלית העולם הוא ההנהגה הטבעית והסידור הטבעי של הקב"ה בעולמו, והוא מורה על חכמה ושלמות וכבוד השי"ת למבין, יותר ממה שמורה הנסים. ומעתה נראה, שהרי כתב רש"י בתחילת הפרשה "מה שמועה שמע ובא קריעת ים סוף

ומלחמת עמלק", דהיינו שההתפעלות של יתרו שמחמת כן הוא בא להתגייר, היתה מהניסים הגדולים שעשה הקב"ה עם עמו, דהיינו שהראה יתרו שהוא מאמין בניסים של השי"ת, אבל כפי שכתב המש"ח, התכלית בהכרה בהנהגת השי"ת היא בהנהגה הטבעית שבעולם, שזהו יותר מההנהגה הניסית, ועדיין לא הראה יתרו שמאמין בהנהגה הטבעית של השי"ת, ומתי הראה זאת, כאשר העלה זבחים ועולות להקב"ה, ועשה סעודה גדולה לאחר גירותו, והביא לסעודה "לחם" שהוא מאכל של ההנהגה הטבעית של הקב"ה, ולא הביא "מן" שהוא מאכל של ההנהגה הניסית של הקב"ה, וזאת כיון לא היה ראוי לאכול מן וכדלעיל, הרי בזה הראה יתרו שהוא מאמין בהנהגת הקב"ה בעולמו גם בהנהגה הטבעית ולא רק בהנהגה הניסית.

לפ"ז יש לתרץ שאהרן והזקנים "היו תאבים לאכול לחם" להשתתף בסעודה של אמונה בהנהגה הטבעית

אשר לפ"ז י"ל, דאהרן וזקני ישראל כשראו סעודה גדולה זו שיתרו הראה שמתפעל מהנהגה הטבעית של הקב"ה בעולמו, שזה תכלית הנהגת העולם, הם היו "תאבים" להשתתף בסעודה חשובה זו ו"לאכול לחם", כי רצו להשתתף בסעודה חשובה זו המכרזת על האמונה בהשגחת הקב"ה בעולמו גם בהנהגה הטבעית, זהו עומק ביאור דברי המושב זקנים.

עיון המשפט / הרב אליעזר דוידזון, ראש כולל ובית הוראה לממונות 'עיון המשפט', אלעד

האם אפשר לערער על פסק דין תורה?

וּשְׁפֹטוּ אֶת הָעָם בְּכָל עֵת וְהָיָה כָּל הַדָּבָר הַגָּדוֹל וְיָבִיאוּ אֵלַיךָ וְכָל הַדָּבָר הַקָּטָן וְשִׁפְטוּ הֵם (יח, כב)

מעיקר הדין, אם הדיין טעה, אם טעה בדבר משנה, (היינו בדבר שכתוב מפורש בפוסקים הקדמונים, פוסקים שלא ניתן לחלוק עליהם) מוטל עליו לתקן את פסק הדין. ואם טעה בשיקול הדעת. אינו יכול לחזור בו גם אם ירצה. ואם אינו יכול לחזור בו, כגון אם הבעל דין שיצא זכאי בטעות, אינו לפנינו, ואין אפשרות להשיב את הכסף, פעמים שהדיין חייב לשלם מכיסו. (ובכל זה האריכו בחו"מ סי' כה). עוד מצוי הדבר, שדיין טועה במציאות. היינו שהוא סבור שקיימת מציאות מסויימת, בפועל המציאות שונה. וכן גם פעמים שהדיין לא שם ליבו לחלק מטענות הצדדים. ובאלו יש לומר שהוא כגדר טעה בדבר משנה. שהרי זה טעות שאינה תלויה בשיקול הדעת שלו. והיא טעות מוחלטת שלא עומדת לדיון. (ועיי' בריב"ש סי' תצח. ובש"ך סי' כה סק"ט אות ב). ואם הדיין טעה בדבר משנה, ואינו רוצה לחזור בו. נחלקו הראשונים אם דיין הגדול ממנו יכול לבטל את דינו או שאין דיין אחר יכול לבטל את הדין אם לא ירצה הדיין הראשון לחזור בו. (ועיי' בחזו"א סי' טז בעניין זה). וכאשר בעל הדין מבקש לדעת מפני מה חייבוהו בדין, ראוי לדיין לכתוב לו. שיוכל ללכת לבית דין גדול ולטעון שמא הדיין הראשון טעה בדבר משנה. (כמבואר בסי' יד סעיף ד).

אמנם, בזמן הזה, אין דנים ללא חתימה על הסכם בוררות. היינו התחייבות על פי החוק לקיים את פסק הדין. ואחר שחותמים על הסכם בוררות, הצדדים מתחייבים זה לזה לקיים את הדין. ועוד כלל הוא, כי אחר שהדיין חותם על פסק הדין, אינו רשאי להוסיף או להפחית. וקל וחומר שאם הדיין מבקש מהצדדים לשוב לפניו לדון, מחמת טענה חדשה, או שהתברר שטעה בדבר משנה. על פי דין תורה הם חייבים לבוא. אך אין כאן התחייבות על פי החוק. ואם אחד מהם יסרב לבוא, אי אפשר לתובעו לערכאות או לחייבו על פי החוק לבוא לדון. ויש שאחרי שאם אין אפשרות לחייבם לפי החוק, לא יבואו.

והנה, על פי דין, אם קיבלו עליהם דיין פלוני. אינם יכולים לערער על פסק הדין. (אף שפעמים אפשר לתובעו, מכל מקום, נהגו שלא לדון עד שבעלי הדין יחתמו שלא יתבעו את הדיינים). וגם אם הדיין יבקש לאפשר לערער על פסק דינו, אין בעל דין יכול לחייב את שכנגדו לבוא לבית דין אחר. על כן יש לנו לבאר תקנתם של בעלי הדין.

אם הדיין מבקש שיוכל להוסיף או לתקן את פסק הדין. יש שנהגו לכתוב שהפסק הוא בגדר פסק ביניים. אמנם לפי חוקי המדינה, אין בזה תועלת. וחוק הוא, שכל דבר שהדיין החליט באופן ברור, אינו יכול לחזור בו לתקן או להוסיף עליו. על כן, אם הדיין חושש שמא נעלם ממנו דבר, בשגגה, יכול הוא לכתוב בפסק הדין שהצדדים רשאים להשיג על הדברים

במשך זמן קצוב. כאשר עד אותו הזמן הפסק אינו אלא בגדר טיוטא בעלמא, ואינו בגדר פסק חתום. וכך באופן זה, אם הדיין יבקש לתקן את פסק הדין, יוכל לחייב את בעלי הדין לבוא בפניו.

ומכל מקום, אם בעלי הדין מבקשים שיהיה אפשרות לערער על פסק הדין. הרי מעיקר הדין, אם קיבלו עליהם דיין מסויים, או בית דין פלוני. גם אם קיבלו רועי בקר, אנשים שאינם ראויים לדון, אין יכולים לערער על פסק הדין. גם אם טעו בדבר משנה או במציאות. (ואף שאפשר לתבוע את הדיינים עצמם, מכל מקום, למעשה אין אפשרות באמת לתבוע את הדיינים עצמם).

על כן, אפשר לערער על פסק הדין, רק אם הצדדים קיבלו עליהם שיהיה אפשר לערער. ואותה קבלה אפשר שתהיה לפני שבאים לדון. לקבל עליהם שכל צד שירצה, יוכל לערער על פסק הדין. ובזה צריכים הם לקבוע בפני מי יוכלו לערער, שלא יהיו נבוכים בדבר זה. ואפשר לקבוע שרוב פלוני יקבע את בית הדין שיערערו בפניו. או שבית דין פלוני יבחר. וכדו'. ואפשר לקבוע שיוכלו לערער רק אם הדיין יטעה בדבר משנה או במציאות. ואילו אם יטעה בשיקול הדעת, לא יוכלו לערער. והדיין שמערערים בפניו אף הוא, אם ימצא שהדיין הראשון טעה בשיקול הדעת, לא יבטל את פסק דינו. ורק אם טעה בדבר משנה או במציאות, יבטל את פסק הדין. ואם קבלו עליהם אפשרות לערער על פסק הדין, ראוי ונכון הדבר, שבית הדין שדן בערעור, יוכל אם ירצה לדבר ולשמוע את הדיין הראשון שנתן את פסק הדין. שיוכלו לידע מה חשב ומפני מה פסק את הדין הראשון.

ונהגו הרבה בתי דין, שאין מנמקים את פסק הדין. או שהנימוק הוא חלקי בלבד. והעיקר הוא שכבודם של בתי הדין, שיתנו נימוק כהוגן. ושיהיה ברור לבעלי הדין שהדיין הבין את מה שטענו בפניו.

בברכת שבת שלום, הרב אליעזר דוידזון

לתגובות, שאלות, פירוט הלכות אלו, ומראה מקומות לדינים אלו. וייעוץ בענייני ממונות.
ניתן לפנות טל' 0527624694 פקס 077-4701070 דוא"ל: 7470107@gmail.com

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס

כשהמצב כשורה - אז רק 'יענם', אבל במצב של 'עמוד ענן'
- 'ידבר אליהם'!

א. עניין 'ואשא אתכם על כנפי נשרים, ואביא אתכם אלי', הקב"ה סופג את הטענות בשעת הצרות העיקר משום שליהודי טוב יותר ככה.

ב. 'משה וגו' נגש אל הערפל' הקב"ה נמצא בעיקר בזמנים של חשכות.

ג. 'בעמוד ענן ידבר אליהם' הקב"ה מדבר אל יהודי דווקא בזמנים אלו.

*

אַתֶּם רְאִיתֶם אֲשֶׁר עָשִׂיתִי לְמִצְרַיִם וְאֶשָּׂא אֶתְכֶם עַל כַּנְפֵי נְשָׁרִים וְאָבִיא אֶתְכֶם אֵלַי (יט, ד)

א.

ובביאור הכוונה 'על כנפי נשרים' כתב רש"י 'כנשר הנושא גוזליו על כנפיו וכו' אבל הנשר הזה אינו מתירא אלא מן האדם, שמא יזרוק בו חץ וכו' לכך נותנן על כנפיו, אומר מוטב יכנס החץ בי, ולא בבני. אף אני עשיתי כן, (שמות יד יט) ויסע מלאך האלהים וגו' (שם כ) ויבא בין מחנה מצרים וגו', והיו מצרים זורקים חצים ואבני בליסטראות והענן מקבלם', ע"כ.

*

צ"ב מה הדימוי בין נשר שמת מחמת החיצים לבין עמוד הענן שאינו נפגם

ביאור רש"י שמקורו במיכלתא, צריכים ביאור, שלכאורה אין כל דימוי בין 'המשל' שהנשר מגונן על גוזליו בגופו ומשלם בחייו עבור שלום בניו. לבין 'הנמשל', שזה עמוד הענן, שהקב"ה גונן על בני ישראל עם עמוד הענן שקיבל החיצים. שכאמור הנשר מקריב עבור בניו את חייו ואילו עמוד הענן מה שייך בו מסירות והקרבה בכדי לקבל את החיצים. כלומר בעמוד הענן היה מעשה ניסי שעם ישראל ניצול מן החיצים בזכותו, אך סוכ"ס אין בזה דימוי לנשר שאכן מקבל את החיצים בפועל, וצריך להבין דימוי הפסוק.

*

צ"ב מדוע השמירה של עמוד הענן מקרבת יהודי לה'

עוד צריך להבין המשך הפסוק עפ"י המשל של רש"י 'ואביא אתכם אלי', שהנה מצד המשל הרי שהנשר נושא את גוזליו על כתפיו ומביאם להיכן שצריכים לבוא, ובפועל בכך שהוא מגונן עליהם זה מסייע לו להביאם לשם. אכן בנמשל לא מובן הדימוי, שמלשון הפסוק משמע שע"ז שעם ישראל היה בבחינת 'על כנפי נשרים' והיה מוגן מהמצרים זה מה שגרם ל'ואביא אתכם אלי', כלומר הגנת עמוד הענן לא היתה רק כדרך לגונן על עם

ישראל, אלא אף כדרך לקרב את ישראל לאביהם שבשמים, ולהביאם למקום גבוה יותר ברוחניות. והדברים טוענים ביאור, שלכאורה עמוד הענן מילא תפקיד של שמירה והאיך זה היה כסיוע ברוחניות עבורם.

*

ב.

בשעה שיש צער ויסורים, פעמים ויש חיצים כלפי מעלה

ושמא אפשר לפרש זאת ע"ד הדרוש. שהנה פעמים ויש לאדם קשיים ברוחניות, צרות או ייסורים, וחיינו בכללותם הם בהתנהלות של הסתר וחשכות, בבחינת 'עמוד הענן' הוא חש כאילו ויש מולו קיר אומנם לא קיר פיזי, אך כמו קיר מענן חשכות הוא לא רואה האיך יתכן ועתידו יהיה טוב יותר, ורק צרות אופפות אותו.

פעמים ובשעה זו, ברגע של חולשה וצער, במקום להתפלל לה', יש מציאות שהאדם כעין 'יורה חיצים' כלפי מעלה, יש לו טענות, מדוע כך נעשה לו, מדוע זה מגיע לו. מדוע ילדים נולדים בעלי מומים, מדוע יש קשיי פרנסה, מדוע יש קשיים בבית, מדוע יש ניסיונות קשים כ"כ עם היצר הרע, פעמים והתחושה שלכל מי שנמצא סביבו הכל בהיר ונהיר ורק אצלו מתנקזים צרות וייסורים. והשאלה בכל מצבים לפעמים היא 'מדוע' למה דווקא אצלו זו קורה, מה הוא עשה שלא בסדר, פעמים ואף יש כעין 'טענות' כלפי מעלה.

*

הקב"ה 'מקבל את החיצים', יכול להיטיב עם האדם, אך מעדיף לעשות את הטוב לנשמתו ולספוג את הטענות

והקב"ה, שותק [כמו שנאמר בגמ' גיטין נו מי כמוך באלמים ה', שהקב"ה שומע עלבוננו ושותק], ה' יודע מה האדם רוצה שיקרה, שיהיה לו טוב ונעים, ושכל משאלותיו ייעשו, שכל חסרונותיו יתמלאו, ושאיך חן וחסד ירדפו אותו בכל צעד שיצעד, בגשמיות ורוחניות. אכן מה טוב לתיקון נשמתו? זאת רק 'אדון כל המעשים' יודע. ופעמים והקושי והייסורים: מזככים את האדם, מטהרים את נשמתו, מתקנים את נפשו, ומקרבים אותו להשלים את היעוד שלשמו הוא בא לעולם. ופעמים ואף האדם זוכה לראות איך דווקא מן הייסורים והצרות הוא זכה להתקרב לה'.

והנה הקב"ה כאב הרחמן, השומע את בניו זועקים לעזרה, מתחננים לרחמים ולאהבה, להנהגת חן חסד ורחמים, לישועות וחסדים. הריהו כבעל הרחמים היה מעניק זאת ברוחב, ופותח את ידו הנטויה ומשפיע לכל חי. אלא שהקב"ה יודע מה טוב יותר לאדם, ולכן הוא כולא את מידת הרחמים ונוהג במידת הגבורה, וממשיך את המציאות הזו של הצרות והקשיים.

*

המטרה של התקופות החשוכות זה 'ואביא אתכם אלי'

זה הבחינה של 'ואשא אתכם על כנפי נשרים', 'שעמוד הענן' כלומר התקופה שיש ליהודי חשכות, הרי פעמים והוא יורה חיצים כלפי מעלה, והקב"ה 'מקבל את החיצים' שיכול הקב"ה לשנות לאלתר את ההנהגה לרחמים, אך הוא יודע מה טוב ליהודי באמת, ולכן הוא מעדיף לספוג את 'הטענות', העיקר שליהודי יהיה טוב יותר.

והנהגה זו מה תכליתה 'ואביא אתכם אלי', המטרה של הקב"ה היא לקרב יהודי אליו, ופעמים ומה שיקרב את יהודי זה דווקא הצרות דווקא הקושי והצער והלחץ, כמו שהיה בעם ישראל, שדווקא מחמת שהמצרים רדפו אחריהם הם פנו אל ה' בתחינה לעזרה. פעמים ודווקא הקושי מביא את יהודי להתקרב לה'.

*

ג.

הקב"ה 'נושא' את היהודי בכל התמודדות בחייו

ועוד אפשר להוסיף בביאור 'ואשא אתכם על כנפי נשרים' ואביא אתכם אלי', הקב"ה 'נושא' את עם ישראל כאב רחמן, שנושא תינוק בנפתולי הדרכים של ערים וגבעות מסוכנים, בין כשהוא צוחק ובין כשהוא בוכה ומשתולל ורוצה לברוח. האבא מחזיק אותו תמיד חזק וקרוב לצידו, וגם כשהתינוק עם טענות מדוע אוחזים בו ומייסרים אותו, אך המטרה היא לקרב אותו למקום הגבוה ביותר, וכאמור פעמים ודווקא בכך שאוחזים חזק זה סימן שמתקרבים למקום גבוה יותר, והדרך לשם מסוכנת יותר, וצריך הזדככות, ומה טוב לקבל את הייסורים מידו של ה' שידוע היטב מה ועד כמה בניו מסוגלים להכיל.

*

ד.

משה נגש לערפל, הקב"ה נמצא קרוב ליהודי בעיקר בזמנים של החשכות

ועפ"י האמור אפשר לפרש את מה שמתבאר בהמשך הפרשה (פרק כ פסוק יח), בשעת קבלת התורה 'ויעמד העם מרחק, ומשה נגש אל הערפל אשר שם האלקים', ע"כ. שכך נדקדק בפסוק 'ומשה ניגש אל הערפל אשר שם האלקים' הקב"ה נמצא הכי קרוב ליהודי דווקא בשעות שיש ערפל שיש חשכות, דווקא בזמנים שנראה שהכל לא מצליח ולא מסתדר ה' נמצא עם יהודי שמה, שם הקב"ה הכי קרוב אליו ויכול הכי לסייע לו.

*

'בעמוד ענן ידבר אליהם', הקב"ה פונה, ומדבר, אל יהודי בזמנים של חשכות

ובדרך זו אפשר להוסיף עוד במה שמתפללים בקבלת שבת, את פרק תהילים צט, שמתואר בו אף את קבלת התורה 'משה ואהרן בכהניו ושמואל בקראי שמו קראים אל יקוק והוא יענם, בעמוד ענן ידבר אליהם שמרו עדתיו וחק נתן למו', ע"כ.

שהנה מדברי הפסוקים עולה תובנה מחודשת ומחזקת באמונה שכאשר אור ליהודי והוא קורא אל ה' הרי 'קוראים אל ה', והוא יענם', המשמעות של 'יענם' זה לקבל מענה למה שביקשו ממנו, ובדר"כ זה מסתכם במענה חיובי או שלילי. לא כן כאשר 'בעמוד ענן' בתקופה של חשכות של התמודדות של הסתר ויסורים, הקב"ה לא מחכה לפניה של יהודי אליו אלא הקב"ה בכבודו ובעצמו פונה ליהודי 'בעמוד ענן ידבר אליהם' אף בלי שפונים אליו, הוא פונה, ועוד 'מדבר' מרבה במילים ופותח בשיח, לא מענה קצר.

*

כוח המצפון שמעורר את האדם בזמנים קשים זהו 'ידבר אליהם' זה קולו של הקב"ה המדבר אליו מתוך נשמתו

דווקא בתקופות של החשכות יהודי יכול לחוש יותר איך פתאום מתעורר בכו כוחות של אמונה שלא ידע בכלל על קיומם, דווקא בזמנים של מלחמת היצר פתאום האדם מגלה איך כוח מצפון לא מוסבר עוצר אותו מרדת שחת, הוא חש שיח פנימי במצבים אלו, שיח המדמה את הקול של עצמו אך ברמה רוחנית גבוה יותר, ולאמיתו של דבר זה לא 'הוא', שאת האמת הוא יודע כמה מצב ירוד או סבוך וטרוד, אלא זה קולו של 'הקב"ה' שמדבר אליו דרך נשמתו.

*

בזמנים קשים העצה היא 'ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני' לאחוז בידו של ה'

על האדם להכיר במציאות זו, להתמסר לשיח הזה, להחזיק בכוח האמונה, ולחוש את האהבת ה' אליו, בכל המצבים, ולהאמין שהקב"ה מנהיג אותו לטוב, ונמצא איתו בכל מצב, וכמו שכתוב בתהילים פרק עג 'ואני תמיד עמך אחזת ביד ימיני' ה' נמצא תמיד עם יהודי, והוא מבקש ממנו 'אחזת ביד ימיני', רק תאחוז ביד שלי, תקרב עצמך מעט רק להחזיק, ומיד יחוש טוב יותר וכמו שמבואר שם בהמשך 'ואני קירבת אלוקים לי טוב', אמן כי"ר.

פרחים לתורה - כיצד מוכיחין / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורת מרדכי

גם אנחנו תקענו מסמרים... | 'ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש' גם לאחר החטא!

והייתם לי סגלה מפל העמים (יט, ה)

בתקופה הראשונה אחר המלחמה, כאשר ישיבת באבוב עדיין עמדה ב'ווסט סייד', סבלה ההנהלה מבחור פלוני שהתנהג בצורה מאוד לא ראויה, ולישיבה היה קשה מאוד להחזיק אותו. פנה המנהל הרב זושא פאללמאן ז"ל, לכ"ק האדמו"ר רבי שלמה מבאבוב זצ"ל, והסביר לו, כי לדעתו יש לגרש את הבחור הזה מהישיבה. אבל בכל פעם שר"ז דרש כנ"ל, ביקש הרבי להשאירו כי יש תקוה הימנו, ושעדיין יש להחזיקו בישיבה.

פעם אחת הסתכסך הבחור הנ"ל עם בחור אחר, וברוב כעסו לקח מסמר ותקעו בתפיליו של הבחור עליו חרה אפו, ר"ל.

לקח המנהל הרב פאללמאן את התפילין והראם לכ"ק מהרנ"צ מבאבוב זצ"ל, ושניהם הלכו אל כ"ק האדמו"ר מהר"ש מבאבוב ואמרו: ירא נא הרבי וישפוט, הגם עתה עדיין עלינו להחזיקו בתוככי הישיבה?

שקע הרבי ברעיוניו, ואמר שברצונו לחשוב כיצד אביו כ"ק הקדושת ציון זצ"ל היה מתנהג במקרה כזה.

לאחר כמה דקות קרא ואמר: הרי גם הקב"ה מניח תפילין, והגמ' אומרת (ברכות ו.) "תפילין דמרי עלמא מה כתיב בה - מי כעמך ישראל", עכשיו נתבונן, כמה מסמרים כבר מסמרנו בתפילין של הקב"ה (בשגגותינו ובזדונותינו), האם הקב"ה גירש אותנו מעל פניו?

מפי חסידי באבוב

*

בענין זה נעתיק מאמר נפלא ונחמד מספה"ק בני יששכר זול"ק: כתב בספר בירך יצחק בפסוק "אם בחקותי תלכו וכו' ונתתי גשמיכם בעתם" (ויקרא כג, ו), ופירשו בו בלילי שבתות (תענית כג.), ולעיל מיניה כתיב "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו וגו'", ופי' הרב הנ"ל הסמיכות ע"פ מה שאמרו במדרש דשאל ההוא מינא איך הקב"ה מוריד גשמים בשבת דהוה הוצאה מרשות לרשות (והשי"ת כביכול מקיים התורה), ואמרו לו כל העולם כולו של הקב"ה (הוא) הוה כמטלטל בחצירו (ב"ר פי"א ה.).

והנה הקשו על זה עפ"י מה שאמרו במדרש "כשחרב בית המקדש השליך (כביכול) קב"ה גט פטורין לכנסת ישראל" (לא ראיתי המדרש הזה אבל מצאתיו בספרי המחברים), והקשו על זה, דכיון דכל העולם כולו של הקב"ה אין הגט קונה ברשותו. ותירצו דכביכול השי"ת הקנה לכנסת ישראל מקום בחצרו.

והנה לפי זה אסור להוריד גשמים בשבת. עפ"י הדברים האלה פירש הרב הנ"ל קישור הפסוקים הנ"ל "את שבתותי תשמורו ומקדשי תיראו", יהיה לכם מורא שמים שלא יחרב בית המקדש על ידכם "אם בחקותי תלכו וכו'" ולא יחרב בית המקדש ולא אתן לכם גט פטורין ולא אצטרך להקנאת מקום ואז כל העולם כולו חצרי, ועל כן "ונתתי גשמיכם בעתם" היינו בלילי שבתות, משא"כ בהיפך ח"ו, והנה כל זה 'פטטיא דאורייתא'.

אבל אני אומר שאי אפשר לומר כזאת שהש"י נתן גט פטורין לכנסת ישראל, דהרי כתיב "אי זה ספר כריתות אמכם אשר שלחתי" (ישעיה נ, א), והן אמת שיש בדברי נבואה פסוק הסותר לזה, מה שדרשו עליו בגמרא (יומא פו:): גדולה תשובה שדוחה את לא תעשה שבתורה דכתיב "הן ישלח איש את אשתו וכו' הישוב אליה עוד וכו' ואת זנית רעים רבים ושוב אלי נאם ד'" (ירמיה ג, א), הנה נראה דכביכול הש"י נתן גט לכנסת ישראל.

על כן לבי אומר לי לדרוש באופן אחר: מה שהשליך הש"י כביכול גט פטורין לכנסת ישראל הוא למען לאיים בכדי שיקבלו על עצמם לשוב, אבל באמת הגט לא היה גט דהרי כל העולם כולו חצירו של הקב"ה, וזהו שאמר הש"י "אי זה ספר כריתות אמכם וכו'", דאם הייתי נותן הגט בידה הנה היה הגט בנמצא בידה, ואיה הוא, על כרחך לומר שלא נתתי בידה רק הוא בהשלכה, והנה כל העולם שלי והגט אינו גט.

ובזה יתבאר לך בפרשת נתינת התורה "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי וכו' והייתם לי סגולה מכל העמים כי לי כל הארץ ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש" (שמות יט, ה), דקשה למה הפסיק באמצע הבטחת ישראל, והוה ליה למימר "והייתם לי סגולה וממלכת כהנים וגוי קדוש". ועוד קשה, מהו הנתינת טעם "כי לי כל הארץ", וכבר דברו בזה המפרשים.

ולפי דברינו הנ"ל יתכן שאמר הש"י "ועתה אם שמוע תשמעו בקולי ושמרתם וכו'", כלומר כאשר תקבלו כעת הקידושין והיחוד כביכול, אזי "והייתם לי סגולה מכל העמים", אפילו אם יגרום חטא ח"ו ותהיו מפוזרים בכל העמים - תהיו לי גם משם לסגולה, כי לא מהני לכם זריקת הגט כי לי כל הארץ ובכל מקום החצר שלי הוא, על כן אפילו אחר הגט "ואתם תהיו לי ממלכת כהנים וגוי קדוש".

דברים של טעם, בשם בני יששכר, מאמרי השבתות מאמר ז' אות ה'

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

קבלת התורה וברכת זוקף כפופים

וַיִּתְּצֵבוּ בְּתַחֲתֵית הָהָר (יט, יז), וברש"י: ומדרשו שנתלש ההר ממקומו ונכפה עליהם כגיגית.

בספר נועם אליעזר מהרה"ק מסקולען זי"ע הקשה שלפי דברי רש"י הנ"ל קשה להבין איך יתפרש לשון "התיצבו" שמשמעו מלשון יציב ועומד בקומה זקופה, כאשר מדובר במצב שהאדם מוכרח לעשות רצון זולתו מחמת כפייה, שבמצב כזה האדם מרגיש את עצמו נכפף ונשפל ואינו עומד בקומה זקופה.

ותירץ הרבי מסקולען שזה גופא הדגיש התורה, דשאני הדבר לגבי רוחניות, דהגם שכפה השי"ת עליהם ההר כגיגית עכ"ז "ויתיצבו" כי כפיה זו קימה ועמידה להם ועליה יחשב להם, להיותם לפני ה' לקבל התורה. וכתב שיסוד זה מבואר בדברי האור החיים הק' עה"פ (דברים כט, ט) אתם נצבים היום לפני ה' אלקיכם וז"ל: "רמז באומרו אתם נצבים לפני ה', לפי שכל שהוא מרוחק מהקדושה קומתו נמוכה וראשו שפלה, לזה אמר כי להיותם לפני ה' נצבו ונשאו ראשם".

ועוד פירש הנועם אליעזר שזה הענין שהרשעים מתיחסים לכפופי קומה דייקא, כי מעשיהם מעשי בהמה ההולכים כפופי קומה, ע"כ גם הם מתוארים ככפופי קומה כי הם כופפים קומתם הרוחנית ומחשבת ראשם למטה לארץ להשתעבד להתאוות הארציות, היפוך כוונת היוצר שעשה את האדם ישר שראשו יתנשא ויהיה נוטה למעלה ראש כלפי השמים כדי להזכירו שבראשו ומחשבתו יהיה תמיד מקושר באביו שבשמים.

ובדבריו יש לפרש כוונת ברכת זוקף כפופים שאנו מברכים בכל יום וכדאיתא בגמ' ברכות (ס): "כי זקיף לימא ברוך זוקף כפופים", ובשו"ע פסק "כשישב, יברך מתיר אסורים, כשזוקף יברך זוקף כפופים, כשיניח רגליו בארץ יברך רוקע הארץ על המים, כשנועל מנעליו, יברך: שעשה לי כל צרכי; כשהולך, יברך: המכין מצעדי גברי". ואינו ברור מה הכוונה "כשזוקף" דאין הכוונה שיושב דזה כבר אמור, וגם אינו כשעומד על הארץ דהא זהו הברכה רוקע הארץ על המים.

ובאבודרהם כתב "כשעומד ממטתו מברך זוקף כפופים, פסוק הוא (תהלים קמו ח), ואע"פ שאינו כפוף ממש אלא לפי שזוקף קומתו שהיתה כפופה כל הלילה" וכזה כתב גם הר"י בר יקר "זוקף כפופים וזה נמי אע"פ שאינו כפוף ממש לפי שזוקף קומתו שהיתה כפופה"..

ברכה זו מיוסד על הפסוק באשרי "סומך ה' לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים" וביאר שם המלבי"ם "וזוקף לכל הכפופים - אלה שהם ענוים וכופפים א"ע, יזקוף אותם שילכו בקומה זקופה".

*

לעתיד לבוא יהיה מותר לילך בקומה זקופה

ולכאורה קשה דהא נפסק בשו"ע (ס' ב ס'ה) שאסור לילך בקומה זקופה, והגם שבפר' בחוקותי כתיב "ואוליך אתכן קוממיות" וכתב רש"י "בקומה זקופה", יש לפרש דזה הבטחה על לעתיד לבוא וכדאיתא במדרש תהלים (פר' קמו) "ה' זוקף כפופים, ומי הן הכפופים אלו ישראל שגלו בחוצה לארץ שמיום שגלו מירושלים לא זקפו קומתם, אלא הן כפופים לעיני שונאיהם והם מהלכין עליהם. וכן אמר ישעיהו, (שם נא, כב-כג) כה אמר אדוניך ה' ואלהיך יריב עמו. ושמתי ביד מוגיך וגו'. אלו הכופפים קומתן. לכך נאמר, ה' זוקף כפופים".

ועל דרך זה כתב השפת אמת (בחוקותי תרל"ו) "ואולך אתכם קוממיות פירש"י מת"כ בקומה זקופה. אע"פ שאמרו חכמים שאסור לילך בקומה זקופה אך כאשר יהיה התיקון כראוי כמו לעתיד, יוכל האדם לקבל מורא שמים אף בקומה זקופה כי הרי כך נברא, רק שבעוה"ז מחמת הבלי עולם א"א לקבל היראה רק ע"י כפיפות קומה והכנעה רבה. וזה עצמו ענין אמרם ז"ל בתו"כ על והתהלכתי בתוכם לא תהיו מזדעזעים כו' יכול לא תיראו כו' אני ה"א כו'. פי' שיוכלו לקבל עומ"ש כמו שהם בלי השתנות ושפלות יתירה כנ"ל. והיא ההבטחה שיוכלו לילך בקומה זקופה כנ"ל:"

אמנם קשה לפרש כן בכוונת ברכת זוקף כפופים שאנו מברכים בכל בוקר, דאם הדברים אמורים רק על לעתיד לבוא ולא בזמן הזה למה אנו מברכין כן עכשיו בכל בוקר ובוקר.

*

להיות דומה למלאך שהולך בקומה זקופה

ואולי יש להוסיף ביאור לדברי האבודרהם ור"י בר יקר הנ"ל, והיינו דכאשר האדם ישן במטה אז כל גופו נמצא בשורה אחת בשוה, שראשו ולבו ורגליו כולם מונחים באותה אורך בשוה, ואין הראש גבוה יותר משאר הגוף. וזהו כוונת האבודרהם שזוקף קומתו שהיתה כפופה כל הלילה, והיא על דרך הגמרא (חגיגה טז.) "ששה דברים נאמרו בבני אדם שלשה כמלאכי השרת שלשה כבהמה, שלשה כמלאכי השרת יש להם דעת כמלאכי השרת ומהלכין בקומה זקופה כמלאכי השרת ומספרים בלשון הקדש כמלאכי השרת, שלשה כבהמה אוכלין ושותין כבהמה ופרין ורביין כבהמה ומוציאין רעי כבהמה".

וכך כתב ביושר דברי אמת (אות כ) "בענין זה אם ישבור האדם את עצמו מכל התאוות ברצונו מכסוף להם, ושיהיו נמאסים בעיניו, רק ישתוקק תמיד לבורא יתברך להדבק אליו, רק שאי אפשר להיות זה לגמרי, כיון שהשי"ת בראו להיות נברא ונבדל, אבל תשוקתו תמיד לשרשו, והרי כאילו הוא שם, כי שדי נופו בתר עיקרו, כיון שאין הפסק ביניהם, ואז נקרא זה קומה זקופה המיוחסת לאדם, שנברא להיות דבוק בהשי"ת כמלאכי השרת, כמו שאמרו בגמרא (חגיגה ט"ז.) שלשה כמלאכי השרת וכו', ומהלכין בקומה זקופה כו':

ולזה הבטיחנו השי"ת והרביתי אתכם, ופירש רש"י בקומה זקופה, ר"ל שאשפיע לכם שפע קדוש, ורוח קדשי אתן בקרבכם. אשר על ידה תמשוך רוחי אתכם לי, לא להדבק בגשמיות ח"ו, וזהו פרו, רק ח"ו לא להנות, רק ורבו, ר"ל בקומה זקופה כנ"ל:"

וכן כתב בספר שפתי צדיקים (פר' בחוקתי אות יא) וז"ל "איתא בשערי הקדושה (פרק א) שכל הגוף מלבוש להנשמה ועל ידי קיום תרי"ג מצוות ממשיך חיות להנשמה מהגוף ואם ח"ו עובר על לא תעשה נסתם גיד משס"ה גידין שלא יוכל לעבור בו הדם, וכן בהעדר קיום מצוות עשה, על כן כשנזכה לתקן כל הרמ"ח איברים ושס"ה גידים, **על ידי זה נזדקף הקומה, ומי שלא חטא כלל קומתו זקופה מעולם**, ומי שחטא ושב בתשובה ורוחו נמוכה, על ידי זה מתקן הקומה אחר שנחלשו אבריו ונתמעט קומתו, זהו כוונת קוממיות ללמדנו שהחוטא ששב תהיה קומתו זקופה כמו מי שלא חטא."

ובזה יש להבין דברי הילקוט שמעוני (תהלים פר' מה) עה"פ שמן ששון מחבריך כשבאין למשחו והיו מכניסין כהנים ומעמידין לצד ונותנין שמן המשחה באמצע והשמן רץ מעצמו ונצוק על ראשו של כהן גדול שנאמר על כן משחך אלקים שמן ששון שמכיון ששמן המשחה היה יורד עליו **אם היה קצור היה מאריך** אם היה שחור היה מתלבן ואם היו פניו רעות היו משחקות, ומהו מחבריך שהיה נאה וניכר מכל אחיו שנאמר והכהן הגדול מאחיו". וכן איתא בויקרא רבה (סוף פרק כו) "הא למדת שאפילו יהא אדם קצר ונתמנה מלך נעשה ארוך כל כך למה שבשעה שנמשח בשמן המשחה נעשה משובח מכל אחיו". ובדרך זה ביאר במרגליות הים דברי הגמ' (סנהדרין יז.) "אין מושיבין בסנהדרין אלא **בעלי קומה**" והיינו כדאמרינן בשבת (צב.) אין השכינה שורה אלא על חכם גבור ועשיר ובעל קומה".

*

ההבדל היותר ניכר בין אדם לבהמה שאנו הולכים בקומה זקופה

ובספר בית אלקים (שער תפלה פרק ז) ביאר למה התפלה נקראת עמידה וז"ל: "לתת טעם למה נצטוינו שתהיה העבודה של קרבן ושל תפלה בעמידה, נאמר כי גם שההבדל שבין מין האדם לבעל חי הוא חי מדבר, עכ"ז **ההבדל המפורסם ונראה הוא שהוא הולך בקומה זקופה וזה נמשך מצד שהוא חי מדבר, כלומר שיש לו כח נפש המשכלת, משא"כ בבעלי חיים**, והילוכו בקומה זקופה מורה שבריאנו אינה כבריאת שאר הבעלי חיים שנפשותם היא יורדת למטה לארץ, ולכן הם הולכים על ארבע מביטים אל מקור מחצבם, אבל האדם שנפשו חצובה מתחת כסא הכבוד ופונה למעלה, היתה יצירתו רומזת לתכלית והיותו הולך בקומה ופונה למעלה, וע"כ בענין הקרבנות שהם הוראה על הבדל האדם מבעלי חיים, שיש להם שכר טוב בעמלם ועונש על עברם על מצות ה', והוא ית' זימן רפואה למכת עונם בהביאם את קרבניהם לפני ה' מב"ח נפש תחת נפש, צריך הכהן המקריב שיעשה עבודתו בעמידה, כדכתיב לעמוד לשרת וכתוב העומדים שם לפני ה' כמו שלמדו במקומו:

וכן ענין התפלה הוא מורה הבדל מין האדם משאר בעלי חיים, כי מצד נפש המשכלת דורשים אל ה' והוא יענם, וכפי התקרבת אליו הוא מתקרב אליהם וכן אמר דוד ע"ה (תהלים קל"ד) הנה ברכו את ה' כל עבדי ה' העומדים בבית ה' בלילות, כי הצדיקים והם עבדי ה' כשהם מתפללים הם עומדים, **כלומר עמידתם בבית ה' הוא רמז שהם עבדי ה'**

שנשמתם חצובה מלמעלה תחת כסא הכבוד. ולכך אמר העומדים בבית ה', כי עתה שנכנסתם למחנה שכינה אין לכם ישיבה בו, ואתם צריכים להיות עומדים בלי ישיבה כיון שאתם לפני ה', וכן העומד בתפלה הוא כמדבר עם השכינה ולכן ראוי שיהיה עומד" עיי"ש עוד.

ואכן קודם שירד חולשה לעולם היו לומדים דוקא בעמידה והיינו מטעם הנ"ל של כבוד השכינה וכדאיתא בגמ' (מגילה כא.) וז"ל "ת"ר מימות משה ועד רבן גמליאל לא היו למדין תורה אלא מעומד, משמת רבן גמליאל ירד חולי לעולם והיו למדין תורה מיושב והיינו דתנן משמת רבן גמליאל בטל כבוד התורה".

והיינו שמכיון שבשעת לימוד התורה השכינה שרויה כנגדו לכן יש לעמוד וכדאיתא בשו"ת דבר שמואל למהר"ש אבוהב ס' רע"ו שכתב דבשעת אמירת עשרת הדברות צריך לעמוד כיון שאז הוא כאילו אנו מקבלים פני שכינה ומצינו בקידוש לבנה שצריך לעמוד משום קבלת פני שכינה וכדאיתא בסנהדרין (מב.) לגבי קידוש לבנה הלכך צריך למימרינהו מעומד. ומעתה מבואר שלכן כשקמים בבוקר נותנים שבח שאנו מהלכים בקומה זקופה כמלאכי השרת.

*

קודם החטא הלך הנחש בקומה זקופה

ויסוד זה שקומה זקופה מרמז על רוחניות מבואר מזה שאמרו חז"ל שבתחלה גם הנחש היה הולך בקומה זקופה ורק מחמת חטאו נענש והולך על בטנו, וז"ל הגמרא בסנהדרין (נט:): "תניא רבי שמעון בן מנסיא אומר חבל על שמש גדול שאבד מן העולם שאלמלא לא נתקלל נחש כל אחד ואחד מישראל היו מזדמנין לו שני נחשים טובים אחד משגרו לצפון ואחד משגרו לדרום להביא לו סנדלבוניים טובים ואבנים טובות ומרגליו". ובבראשית רבה (יט, א) איתא "רבה תני בשם רבי מאיר לפי גדולתו של נחש היה מפלתו, ערום מכל, ארוך מכל, רבי הושעיא רבה אמר דקרטים היה עומד כקנה ורגלים היו לו". וביאר שם במפרשי המדרש דקרטים לשון יוני בעל שתי רגלים ועומד זקוף וישר, שאחר הקללה כתוב "ועל גחונך תלך" הרי שקודם לזה היה זקוף והיה עומד, ובמתנת כהונה כתב שגם ראשו היה זקוף למעלה.

ולפי זה מבואר מה שאנו מודים "זוקף כפופים" שאנו נתונים שבח להשי"ת שלמרות כל מה שחטאנו, נשארנו עומד בקומה זקופה ולא כמו הנחש שנקטע רגליו ונכפף קומתו.

תאיר נרי / הרב חיים מאיר נריה

כיצד ניכרת גדלות ה' בהנהגת מידה כנגד מידה

עֲתָה יִדְעֵתִי כִּי גָדוֹל ה' מִכָּל הָאֱלֹקִים כִּי בִדְבַר אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם (יח, יא)

א. פירש רש"י שהלשון 'זדו', פירושה הוא - נזיד, שהעונש של קריעת ים סוף בא במידה כנגד מידה, ובקדרה שבשלו בה נתבשלו.

וצריך ביאור מדוע יתרו אמר שבקריעת ים סוף ראה שהקב"ה נוהג במידה כנגד מידה, הלא מבואר במדרשים שגם מכות מצרים היו באופן זה, שכיון שהמצרים שעבדו את בני ישראל בציד חיות, לכן באה עליהם מכת ערוב, וכיוצא בזה. ומכת בכורות באה משום שפרעה מאן לשלח את 'בני בכורי ישראל', ועל כן הרג הקב"ה את בכורותיהם.

ב. ונראה ליישב הענין ע"פ יסוד בענין עונשי מצרים בקריעת ים סוף.

בהגדה של פסח נאמר שבקריעת ים סוף לקו המצריים חמישים מכות. וז"ל:

במצרים מה הוא אומר, ויאמרו החרטמים אל פרעה אצבע אלהים היא. ועל הים מה הוא אומר, וירא ישראל את היד הגדולה. כמה לקו באצבע, עשר מכות. אמר מעתה, במצרים לקו עשר מכות ועל הים לקו חמישים מכות (וכן הובא במדרשים).

וצ"ע מה היו החטאים הגדולים שחטאו בהם המצריים מיציאת מצרים ועד קריעת ים סוף, שמחמתם נענשו בקריעת ים סוף פי חמש ממכות מצרים.

ונראה לבאר הענין, ע"פ דברי הרמב"ם בפירוש המשנה (מסכת אבות פרק ה משנה ג) על מש"כ במשנה "עשר מכות הביא הקדוש ברוך הוא על המצריים במצרים ועשרה על הים". וכנראה התקשה הרמב"ם בסתירה בין דברי המשנה שלקו עשר מכות, לדברי המדרשים וההגדה של פסח שלקו חמישים מכות. וכתב הרמב"ם כך:

"ובאה אלינו הקבלה גם כן, שהמצרים ירדו עליהם מכות על הים יותר ממכות מצרים, אבל היו כולן מאותם העשרה מינים אשר ירדו במצרים, ונחלקו למיני מינים על הים".

ונראה לבאר שאותם מיני מינים של המכות היו דקדוק הדין מפורט עם כל מצרי ומצרי, ועל כל מעשה והנהגה רעים שנהג עם בני ישראל בא עליו עונש בפני עצמו, המכוון ע"פ החטא.

וכן מצינו בדברי רש"י שבקריעת ים סוף היה העונש באופן פרטי על כל מצרי ומצרי, ממה שכתב על הפסוק (פט"ו, פ"ה) "ירדו במצולות כמו אבן" - ובמקום אחר (פסוק י) צללו כעופרת, ובמקום אחר (פסוק ז) יאכלמו כקש, הרשעים כקש הולכים ומיטרפין עולין ויורדין, בינונים כאבן, והכשרים כעופרת, שנחו מיד.

ויתכן שענין זה נרמז ממה שמכות מצרים כונו כ'אצבע אלוקים', ומכות קריעת ים סוף נקראו 'היד הגדולה', כיון שבמכת מצרים הראה ה' שהוא פועל בבריאה, אבל בקריעת ים סוף היה ניכר שפעולה זו היא באופן מכוון היטב, כמעשה הנעשה במעשה ידי אומן.

ונמצא שלא היה עונשם של המצריים בקריעת ים סוף עונש גדול יותר, אלא שנתחלק העונש למיני מינים. ובטעם הדבר נראה שזמן קריעת ים סוף היה מעמד של גילוי שכינה, ובו זכו ישראל להכרה בהירה במציאות ה', עד שכביכול היו מצביעים עליו באצבע, ואומרים "זה קלי", וחלק מגילוי השכינה הוא השגחה פרטית על כל דבר ודבר, והזכות לראות ולהרגיש את ההשגחה הפרטיתמא.

ג. אמנם עדיין צ"ע עיקר דבריו של יתרו, כיצד ניכר שה' גדול מכל האלהים בכך שנוהג במידת מידה כנגד מידה.

ובאמת נראה בלשון הפסוק "וירא ישראל את היד הגדולה אשר עשה ה' במצרים וכו' ויאמינו בה' ובמשה עבדו", שמשום היד הגדולה שהייתה בקריעת ים סוף, האמינו בני"י בה' באופן נעלה יותר. וצריך ביאור מהי הייחודיות בהנהגת 'מידה כנגד מידה' שבה ראה יתרו שה' גדול מכל האלהים, ועל ידה באו ישראל לידי דרגה גבוהה של אמונה.

ד. ויש לבאר העניין בהקדם דברי הרמב"ן בסוף פרשת בא, שעל ידי ניסי מצרים הוכח שה' ברא הכל והוא משגיח על הבריאה והיכולת בידו לעשות בה ככל אשר יחפוץ. ונראה שאף אחרי כל ניסים אלה עדיין צריך לסלק מכשול נוסף מדרך האמונה, והיא מחשבה נפוצה מאד (במודע, או שלא במודע) אצל רבים שאינם שומרי תורה ומצוות, שאמנם ה' יודע הכל, ויכול לעשות הכל, אבל בדרך כלל אין הנעשה בעולם 'מעניין' אותו ומשום כך אינו מתערב בו, ורק לפעמים "עולה על רוחו" להתערב בעולם, וכגון בקטטרופה גדולה וכדו'.

ולכן רבים מאנשי העולם חשים שוודאי אין לקב"ה עניין בסוג המזון שהם אוכלים וכן בכל מעשיהם, מתוך גדלותו האינסופית, אבל בשעת צרה יצעקו לה'. ועומק מחשבתם השטחית הוא שחושבים שאם יצעקו אל אלקים בחזקה אולי ישמע אותם ממרום שבתו, ויסכים להתיחס לצרתם. ומשום כך כועסים הם על הקב"ה מדוע איפשר לשואת יהדות אירופה לקרות, כיון שאף שהם "מוחלים" הם לקב"ה על כל האסונות המתרחשים בעולם מידי יום^{מב}, בכל אופן לשיטתם באירוע נורא כ"כ ודאי היה צריך להתערב, ואינם "מוחלים" לו על אדישותו, כביכול.

ונראה שבשעת קריעת ים סוף, שהוא גמר יציאת מצרים, הוסר אף מכשול זה מדרך האמונה, כיון שכאשר אנו רואים שהקב"ה נוהג במידה כנגד מידה, ומדקדק לשלם על כל פרט ופרט את העונש המכוון לחטא שנעשה, נראה מכך ש'איכפת' לו כל פרט ופרט שנעשה בבריאה, ומשום כך הוא מכויין את העונש בהתאם לכך.

^{מא} וענין זה צ"ב בפנ"ע, מדוע בזמן קריעת ים סוף זכו בני ישראל גם לגילוי שכינה, חוץ מנס ההצלה והטבעת המצריים. ואין כאן המקום להאריך בזה.

^{מב} חוץ מהאסונות הנוגעים להם באופן ישיר...

ועפ"ז מבוארים היטב דברי יתרו, שניכר שה' הוא הגדול מכל האלהים בכך שאף שהוא מגביה לשבת, בכל אופן ברוב טובו וגדולתו הוא משפיל לראות בשמים ובארץ ומנהיג כל פרט ופרט בבריאה.

לתגובות: c053312259@gmail.com

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

'אשת חיל מי ימצא' | דרך העליה ממדרגת 'שונאי בצע' למדרגת 'אנשי חיל'

וְאִתָּה תִּחְזֶה מְכַל הָעַם אֲנָשֵׁי חֵיל יִרְאִי אֶ-הַיָּם אֲנָשֵׁי אִמָּת שְׁנָאֵי בְּצַע וְשִׁמְתָּ עֲלֵהֶם שְׂרֵי
אֲלָפִים שְׂרֵי מְאוֹת שְׂרֵי חֲמִשִּׁים וְשְׂרֵי עֶשְׂרֵת (יח, כא)

בעזרת ה' נעיין בשורשים 'חיל' 'בצע' שעדיין לא עסקנו בהם, ואשר לכאורה יש גם סתירה ביניהם, כי הנה 'חיל' הם הרבה קנינים, ואנשי חיל הם אנשים בעלי רכוש רב, כמו 'עשה לי את כל החיל הזה', ובדרך כלל צריך לעשות השתדלות להשיג חיל, דהיינו, להגדיר לעצמו איזה יעד והשגה שרוצה להגיע להם, [אלא שצריך להיזהר לא לומר חלילה 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', אלא לזכור 'כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל'], ולעומת זאת 'שונאי בצע' לכאורה הכוונה לאנשים השונאים את כל יעדי ההשגה וההצלחה הללו... ונקוה שתוך כדי ביאור הענינים יתבארו גם שאר הפרטים הנזכרים בפסוק.

*

ונקדים מדברי האור החיים הקדוש על פסוק זה -

הוא כותב בביאור דברי יתרו שכוונתו כך, שאת ה'אנשי חיל' יעשה 'שרי אלפים', ואת ה'יראי אלפים' יעשה 'שרי מאות', ואת ה'אנשי אמת' יעשה 'שרי חמשים', ואת ה'שונאי בצע' יעשה 'שרי עשרות'.

ומוסיף ואומר שארבעה הדרגות הללו הם זה למעלה מזה, דהיינו ש'שרי האלפים' שהם ה'אנשי חיל' צריכים להיות גם 'יראי אלפים אנשי אמת ושנאי בצע'. ו'שרי מאות' שהם 'יראי אלפים' צריכים להיות גם 'אנשי אמת שונאי בצע'. וכן 'שרי חמשים' שהם 'אנשי אמת' צריכים להיות גם 'שנאי בצע'. ו'שרי העשרות' די להם רק בדרגה של 'שנאי בצע'.

ומבאר שם את ענין הדרגות הללו, ואולי נעתיק מדבריו בהמשך, ומסיים שלמעשה מצא משה בישראל הרבה 'אנשי חיל' שיש להם את כל שאר הדרגות ולכן גם שרי עשרות היו 'אנשי חיל', ולכן הפסוק אומר בהמשך 'ויבחר משה אנשי חיל מכל ישראל'.

והנה העיסוק בפרשה היה לגבי מינוי דיינים, אבל המתבונן בזה יראה שד' הדרגות הללו הם בעצם ד' מדרגות בגדלות והתעלות האדם, שבתחילה יתרגל להיות 'שונא בצע', ואחר כך יבקש להיות 'איש אמת', ואחר כך ישלים עצמו להיות 'ירא אלפים', ואז יזכה לעבודה להיות 'איש חיל'. והיסוד הזה יבואר בעזרת ה' לפנינו, ונתחיל בסדר הדרגות ממטה למעלה, הפוך מסדר הפסוק.

בצע

הרד"ק בספר השרשים מביא שלשה ענינים בשורש הזה:

האחד הוא המדובר לפנינו שהוא ענין חמדה והשתדלות אחר תאות העולם ואהבת העושר והמעלה, והיינו ש'שנאי בצע' שונאים את הצלחת החמדה הזו, די להם כדי חיותם או במה שנתן להם ה'.

ענין 'פתיחה וחתיכה', כמו מְדַלָּה יְבַצְעֵנִי (ישעיה לח, יב) שהכוונה שה' יפריד אותו מהחולי (ועיין עוד פירושים במפרשים שם ובנדירים מ, א, וכולם על דרך זה שהוא ענין חילוק והפרדה), גם מביא מהתרגום על 'פתות אותה פתים' שתרגם 'בצע יתה בצועין'. ופשוט שמכאן מגיע המונח של 'בציעת הפת' שהוא ענין חיתוך חלק מהפת.

ענין 'השלמה', כמו 'בצע אמרתו', 'יבצע ה' את כל מעשהו', וכמו שאומרים 'ביצוע גזר דין' ['בצע אמרתו' לפי הדרש הכונה על גדיעת הפרוכת וזה שייך לענין הקודם].

ונראה לקשר את שלשת הענינים כך, כי הנה ה'חמדה' של האדם רוצה להשיג את כל העולם, אבל זה לא מציאותי, וממילא החמדה הזו לא מופעלת, ולכן בוחרת ומגדירה לעצמה איזה השגה שבכחה להשיג, ולזה היא משתוקקת, ומתאמצת להשיגה, וההגדרה המחלקת הזו היא מכונה 'בצע' - בשעת החלוקה זה מלשון 'בציעת הפת' שהבוצע מגדיר לעצמו מהו חלק הפת שבוחר לאכול עכשיו, ובשעת החמדה זה 'בצע כסף', ובשעת השלמת ההשגה המסוימת זה מכונה 'ביצוע'.

וזהו הענין המכונה באידיש 'אוספירען', שהאדם מחליט שהוא הולך להגשים משהו, עד שמוכרח ומכריח את עצמו להשלים את הדבר בכל מחיר, גם ללא שיהיה לו שום הצדקה למעשיו, חוץ מזה שטוען ש'כך יהיה בגלל שכך החלטתי'. [גם מה שאומרים בעברית 'מבצע' יש במילה הזו את הרוח הזו, שנכנסים למשהו לא שגרתי ובכל זאת ישלימו אותו...]

שנאי בצע

ומבואר לפנינו שאת הענין הזה של 'בצע' צריך לשנוא, וצריך להבין שהרי סוף סוף כל אדם בוחר לעצמו איזה מקור פרנסה, ומברר כמה תהא משכורתו בכל מקום, ולפי זה מנהל את החלטותיו, וכי סדר העולם דורש להתנהל בפעולות שנואים?

אך הנה בהלכות בציעת הפת (או"ח קסז, א) מבואר ש"לא יבצע פרוסה פחותה מכזית מפני שנראה כצר-עין, ולא פרוסה בגודל כביצה כי נראה כרעבתן", מבואר מזה שאדם צריך לחפוץ לאכול לשובע נפשו, ומתחיל לאכול עד שמרגיש ששבע, ולא יפנה לאכול מתוך רעבתנות שהולך לאכול כמות גדולה, אך גם לא יגש לאכילה מתוך קמצנות שהולך לצמצם מצורך אכילתו, כי את שני הנטיות הללו שאדם מגדיר ומעצב מלכתחילה מה כאילו יהא הצורך שלו, ומערב בזה את נטיות מדותיו הרעות - אותם צריך לשנוא, צריך להכיר בעקמימות שלהם ובחוסר הצדק שלהם, ולהתרחק מהם.

וכך צריך להיות בכל הבחירות של האדם, כאשר מחפש מקור פרנסה, לא יחפש עם רעבתנות להשיג דוקא משכורת מנופחת, וכן לא יבקש דוקא משהו שיותיר לו הרבה זמן

לעצלותו... כי שני ה'ביצועים' הללו מגיעים ממדות לקויות, ולא הם הצריכים לעצב את סגנון ויעד חייו.

אלא אדם צריך לבקש לעצמו את מה ששייך וראוי לו מצד האמת, וכאן מגיעים אנו לדרגה של -

אנשי אמת

והם אנשים המרגישים וחיים את האמת, מרגישים מתי הם שבעים כבר ומתי הם עדיין רעבים, מרגישים מתי הם עייפים ומתי כבר ישנו כדי צרכם, מתי כבר הבינו את הסוגיא ומתי עדיין עליהם לעיין בה, וכן בכל דבר, והאור החיים הקדוש כותב: "שישתדלו על העמדת האמת לבל תהיה נעדרת", נראה מדבריו שטבע האמת היא להיות 'נעדרת', כי קשה לעמוד היטב על הדיוק בה, והם מוכשרים להבחין היטב ב'אמת', וכנראה גם להאיר אותה לאחרים.

ולכאורה יש לשאול שאם אדם הינו 'שונא בצע' הרי בהכרח שהוא 'איש אמת', שהרי שונא הוא את מה שאינו אמת, ואם כן כיצד אומר האור החיים הקדוש שהם שני מדרגות? אך התשובה היא שהיצר מדמה בעיני האדם שהוא 'אוהב' את מה שבאמת הוא 'שונא', ולמשל, אדם נמשך אחר הנאת האכילה, וכאשר מסיים מוצא את בטנו כבידה עליו וכו', ומתחרט על אכילתו, שונא את אותה אכילה, מחליט שיותר לא יאכל אכילה גסה כזו, וכן להיפך כאשר מקמץ באכילתו, אחר כך ממחר להרגיש את רעבונו ומצטער על שלא אכל קצת יותר, ולכן בדרך כלל אדם מכיר את 'שנאתו' רק לאחר מעשה, ואילו בשעת ההתמודדות אינו מבחין היטב בין האמת והשקר...

ולכן בשלב ראשון - עבודת האדם היא להבחין בנקודה הזו עצמה, שבעצם נגרר אחר פעולות ומעשים הנראים אהובים אבל באמת 'שונא' הוא אותם, ולכן חוזר ומשנן לעצמו שוב ושוב שאני נקלע לכל מיני מעשים שנואים, ואני שונא אותם, רצוני להינצל מהם, ויעמיק בנפשו שוב ושוב את השנאה הזו, עד שכאשר באמצע אכילתו יחלוף בלבו איזה הרהור שאולי כבר אכלתי כדי צרכי, למרות שהכמות שבצע בצלחתו עדיין לא הושלם אכילתה - לא יתפנה רק להקשיב לחיכו ובטנו אם הם כבר מרוצים או לא, אלא יעלה בלבו את זכרון ה'שנאה', שיאמר לעצמו 'אני שונא אכילה גסה, ואני שונא להישאר רעב', והמחשבות הללו יחלישו את 'חמדת הבצע' או את שאר המדות הרעות המעוררים את ה'בצע', ואז אף אם יטעה בהשערתו, הטעות לא תהא חמורה וקיצונית, ולאחריה ילמד יותר להרגיש את השנאה אף כלפי חריגות קלות וקלושות... ולעומת זאת מפעם לפעם ירגיש שאכל כדי צרכו כראוי, ירגיש את ההנאה של האמת, עד שילמד לזהות ולהרגיש את ה'אמת'.

ובקיצור, כל זמן שאדם אינו 'שונא בצע' רחוק שיצליח להיות 'איש אמת', וגם אם הוא מיושב מאד בשכלו ויש לו כשרון להרגיש את האמת, בכל זאת אם לא יהיה 'שונא בצע' - לא תועיל לו האמת שלו, כי היצר יטהו אחר הבצע!

ויש בענין זה עוד נקודה, כי הנה האדם בטבעו הינו 'אנוכיי', חושב רק על עצמו, מביט על ה'עוגה העולמית' ובוצע לעצמו את הפרוסה הכי גדולה, שלי שלי ושליך שלי, כאילו שאין עוד אנשים בעולם, וכאשר זוכה להיות 'איש אמת' יודע שהאמת היא ש'עולם חסד יבנה' והצורה הנכונה של העולם היא להיפך שכל אחד יחשוב מה הוא יכול לוותר ולתרום משלו לאחרים, לומר שלי שלך ושליך שלך, ולכן כמובן קשה להצליח בדרגת 'אנשי אמת' כאשר לא הושלם ב'שונא בצע', רגע יהא במצב של 'שלי שלך', ורגע במצב של 'שלי שלי'...

יראי אלקים

יתכן שאדם יהא כבר 'איש אמת' ויעצב לעצמו את שאיפות חייו וסדר יומו בתכלית הנקיית, יבקש להיות האדם הנכון במקום הנכון, לא יחמוד מה שאינו שלו, אך גם לא יחמוד עוד מדרגות וחלקים בעבודת ה', אבל סדר הבריאה הוא שאדם יש לו גדלות ועליה, תמיד נעשה מוכשר ומסוגל להיות יותר עבד ה', יותר מסור לה', יכול לעבוד עם השגות והרגשים גדולים יותר, יכול למצוא פנאי ולעסוק בעוד מצוות ומעשים טובים והידורי מצוה וכו', וכדי לצאת מהשאננות המרצה אותו במעמדו ומקומו, צריך להרגיש 'יראת אלקים', להרגיש שה' לא רק מחבב אותך ומרוצה ממך אלא גם שופט אותך ותובע ממך, אם הינך מסוגל להיות יותר מסור ונאמן ולמעשה אינך מגיע לזה, הוא כביכול גם מאוכזב ממך... וה'יראה' הזו עצמה צריכה זהירות שלא תקצין ותגרורם לאדם לא להיות 'איש אמת', ואולי גם תחריף ותבקש תגבורת של 'שלא לשמה' ואז כבר יהא 'בוצע בצע'...

[ובאור החיים הקדוש מרחיב שהיראה הזו אינה בחינת 'יראת הויה' אלא 'יראת אלקים' שהיא יראת העונש, עיין שם באורך והנוגע לעניננו על פי דבריו הוא כי הירא מ'הויה' מחמת שרוצה להיות רצוי לפני בעל הרחמים, יכול הוא למקד את היראה בשמירה וזהירות על הטוב שעשה עד הנה, מה שאין כן 'יראת אלקים' היא היראה הטונעת תמיד שעדיין אינך בסדר, וזה לשונו: "...וכמו שתמצא שכל גדולי עולם יראים מדקדוקי המשפט הגם כי יודעים שמעשיהם ישרים ונכונים... ואשר על כן אמר יראי א-הים כי צריכין להיות בגדר יראה מדקדוקי המשפט באין רחמים..."]

ולכן המגיע לדרגה זו, הריהו במצב שדורש ומחפש תמיד מה יוכל להוסיף יותר בעבודת קונו בכמות ובאיכות, אך יש אנשים 'פרפקציוניים' שיש להם נטיה לחפש בכל ענין את שיא ההצלחה, ואת רוב ההצלחות, ואפשר לומר שהם בדרגת 'יראי אלקים', אך הבעיה היא שאינם 'אנשי אמת' - אינם מכירים את עצמם ומעמדם, ויתכן גם שאינם כלל 'שונאי בצע', וכל היראה שלהם נתמכת מכח התעוררות הבצע...

אולם כאשר יהודי כבר בדרגה של 'אנשי אמת', ורגוע עם האמת שלו, מוכן גם לוותר לאחרים, אז מוכשר הוא לקבל את היראה הזו בטהרה...

אנשי חיל

'חיל' מצינו ביחס ל'צבא' של לוחמים כמו 'חיל כשדים', וביחס ל'חוזק ואומץ' כמו 'המאזרני חיל', וביחס ל'ממון ורכוש' כמו 'ואת כל חילם ואת כל טפם', וכן מצינו 'ויאבל

חל וחומה' שהוא ענין חוֹמָה, וכמו שפירשו שהיא חומה נמוכה לפני החומה הגבוהה, או שהוא חפירה עמוקה שלפני החומה.

ונראה שנקודת השורש היא 'תוספת יתירה מרגיל והמקובל', כמו שיש 'חומה' יתירה לפני החומה הרגילה, כך יכול אדם להרבות את כח פעולתו, על ידי 'חילים' הלוחמים בעדו, או שהוא עצמו מוצא בגופו ורוחו כוחות מיוחדים לא מצויים, או שיש לו רכוש רב מאד המסגל אותו לפעול ולהשיג הרבה יותר מהרגיל.

ולכן 'חיל' זה משהו שיש ליחידים, אנשים מתפעלים מההצלחה שלהם, כמו מלך המצליח לגייס חילים הנאמנים לו ומוכנים למסור עצמו למענו, זוהי הצלחה מעוררת התפעלות, וכן הוא ביחס לכוחות מיוחדים המצוי אצל יחידי סגולה, או להצלחה מיוחדת מאד בנכסים המצוי אצל עשירים מופלגים.

ובדרך כלל, אדם המוצא את עצמו עם 'חיל' מסוים, מרגיש מאד בטוח שבזה עליו להשקיע, ולמשל, דרשן הרואה שיש לו הצלחה להרבות מאזינים לדרשותיו, רואה בזה את השלמות שלו, מרגיש בזה את הכח העליון המסייע בעדו, ומבין שעליו להשקיע להרבות בזה עוד ועוד, וכן הוא כאשר עשיר רואה שיש לו הצלחה מיוחדת בעסקים מסוימים, זה נעשה מיד כל הענין שלו, ולכן 'איש חיל' הוא בפשטות 'איש מוצלח במיוחד', ורש"י מפרש כאן ביחס לעשירות, אולם האור החיים הקדוש כותב כך: "תיבת 'חיל' תגיד עוצם השלמת האושר והמדות והגבורה וכללות השלימות", ונראה מדבריו ש'איש חיל' אינו מישהו המתעסק רק עם חלק מסוים של ה'חיל', אלא הכונה לאדם שיש לו הצלחה ושלמות בכל הענינים, והיינו שההתפעלות מההצלחה שלו איננה ממהו מיוחד אלא דוקא מזה שהוא מוצלח בכל.

והנה בתחילת תהלים נאמר 'אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים... והיה כעץ שתול... וכל אשר יעשה יצליח', מבואר מזה שיש מהלך של עבודה להגיע למצב המאושר הזה, ואין זה דוקא משהו המיוחד ליחידי סגולה, וההסבר הוא כי כל אדם מוכן לו שלמות מסוימת בכל ענין וענין, אלא שאדם משתדל מאד בענין אחד ומזניח ענין אחר, וממילא מה שחמד אינו משיג ואת מה שהיה מוכן לו מפסיד, וגם כאשר מישהו בדרגה של 'יראי אלקים' ומרגיש תביעה לכל עניני העבודה וכו', בהכרח שיגרר להרבות בזה ולמעט בזה, וממילא תמנע ממנו שלמות ההצלחה, אלא שהעבודה של 'יראי אלקים' היא להתחיל כל ענין של עבודה בהשקעה מועטת, ולהתקדם בזה לפי מדד ההצלחה והסייעתא דשמיא שרואה וכו', וכך מתקדם בכל ענין בצורה טבעית לא בצורה של החלטה שאני הולך על זה שזהו ענין של 'בוצע בצע', אלא בצורה של 'עץ שתול על פלגי מים', וכאשר יהודי מצליח להשיג את סוג השלמה הזו אשר אינו מרגיעו בשאננות אלא אדרבא מפעילו בכל הענינים בצורה מוצלחת ביותר, זוהי כבר הדרגה של 'אנשי חיל'.

אך יתכן אנשים אמיצים ורגועים הנגשים בקרירות ופשטות לכל מיני עיסוקים מפחידים או מסובכים שאחרים מתרחקים מהם, והם אולי בגדר 'אנשי חיל', אך אם לא זיכרו את עצמם בדרגות של 'שונאי בצע וכו'', בהכרח שיגררו אחר נגיעות אנוכיות, או שיכשלו

בהרגשה של 'כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה', ולא יהא זה עבודת ה' אלא עבודת עצמו, וזה מה שמדגיש האור החיים הקדוש שגם 'אנשי חיל צריכים להיות 'יראי אלקים אנשי אמת שונאי בצע'.

הבצע והחיל

ומעתה מובן כיצד יתכן שיהא אדם 'איש חיל' המגיע להצלחות מופלגות למרות שהוא 'שונא בצע', כי ה'חיל' האמתי והטבעי של כל אחד ואחד מתגלה דוקא מתוך ההשתמשות הטבעית והרגועה בו, כמו עץ הצומח וגודל ומתרחב, לא מתוך החלטה שאני הולך להיות 'ארוז בלבנון' ויהי מה... ה'חיל' האמתי מושג דוקא כאשר בכל התקדמות והצלחה מרגיש 'כי הוא הנותן לך כח לעשות חיל' -

והנה מי שהחליט להיות 'איש חיל' ו'שר אלק' יטען שהרוגע הזה גודע את השאיפות ומשתק את האדם, והסיבה לכך היא כי נכשל הוא ב'בוצע בצע', רוצה את הדרגה העליונה בלי הזיכוכים שלפניה, ולכן עליו קודם לגשת לעבודה של 'שונא בצע', לתת לב לכל השאיפות וההגזמות הגוררות אותן אחריהם ולבסוף רק מאכזבות או משתקות וכו' [בבחינת הנזכר בסוף הפרשה 'ולא תעלה במעלות על מזבחי אשר לא תגלה ערותך עליו, כידוע], לא צריך לעצור אותם, אלא רק לשנאות אותם, להעמיק את השנאה כלפיהם, עד שיזכה להתעלות ל'אנשי אמת יראי אלקים אנשי חיל'...

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

איך מנחילים לדורות הבאים?

”שבת קבלת התורה”, פרשה מרגשת ביותר. בפרשה זו נהיינו לעם. מְצַיִם הַשָּׁמַר לְךָ וְשָׁמַר נִפְשְׁךָ מֵאֵד פֶּן תִּשְׁכַּח אֶת הַדְּבָרִים אֲשֶׁר רָאוּ עֵינֶיךָ... וְהוֹדַעְתָּם לְבָנֶיךָ וּלְבְנֵי בְנֶיךָ, יוֹם אֲשֶׁר עָמְדָתָּ לְפָנַי ה' אֶלְקֶיךָ בְּחָרְב...'. מצוה לזכור מעמד הר-סיני ואף להנחיל לבנים. לא קלה היא ההנחלה לבנים, בהיותם עסוקים בענייניהם, שקועים בחייהם 'העכשוויים'...

פגשתי תלמיד מהעבר, נער חמד, והתעניינתי על עיסוקו. היא אמר שהוא 'מְצַלְחָת'. לא הבנתי מה הוא אומר. הסביר שהוא בצוות מטבח באולם יוקרה, אחראי על ה'צלחות'. עדיין לא הבנתי. אולי זה תואר מכובד חדש לשוטף צלחות... בראותו תמיהתי, הרחיב: הוא קובע איך ייראו המנות המוגשות. על צלחת רחבה יניחו 'כזיתיים' דג סלמון, לידו פרח ברוקולי ושני פלחי אפרסק, מזלפים למעלה רוטב-לא-מזוהה, ובכך המנה מְצַלְחָת ומוכנה להגשה. המראה המעוצב והמוקפד, כך גם המנה העיקרית: פרוסת בשר, חצי שניצל, עם קלח אספרגוס וחסה לצד כדור אורז, וכמובן - זילוף...

*

המנות קִטְנוּ בהרבה. בעבר שבעו, 'שניצל או עוף או רולדה' (או גם וגם) קערות אורז, תפוז"א, ירק... אך המנות של היום מגרות, מושכות, ומעוררות תאבון. דבר יפה מביא תאבון. וַיִּצְמַח ה'... כָּל עֵץ נִחְמַד לְמִרְאָה - וְטוֹב לְמֵאֲכָל... מבוגרים פוגשים מאכל חדש. טועמים ומחליטים 'טעים או לא'. ילדים מחליטים לפי המראה. אימהות מתחננת 'רק תטעם'...

כך גם בלימוד. כדי שילדים יִמְשְׁכוּ ללימוד, ירצו לטעום, חייבים 'לְצַלְחָת' את הנלמד, להגישו בצורה מושכת, לגרות ולעורר סקרנות... 'הכנת שיעור' אינה הכנת החומר גרידא, לדעת פסוק ומפרשיו, המשנה וביאורה, הגמרא ומהלכיו, אלא להכין את ההגשה! במה לפתוח, איך לאתגר, איזה משל והמחשה. במסגרת עבודתי אני צופה בשיעורים מוסברים ומאורגנים, מראה הלוח ערוך, 'ביאורי המילים', ו'פרפראות' על החכמים ומשנתם, תרשימי זרימה המסייעים לריכוז...

אך לפעמים אני יושב בשיעורי גמרא כשמחצית התלמידים ויותר לא מרוכזים. שנים משחקים ב'איקס עיגול' בעיפרון על השולחן, זה קורא ספר קומיקס מונח בהסתר על ברכיו, אחד מגרד 'מנהרות' בקיר, אחר בוהה מהחלון, ושניים נרדמו. **ויש כאלה שמקשיבים למרות המלמד...** בקרבי אני חושב "אילו למדתי אני אצל מלמד זה, הייתי מקשיב?".

חז"ל משבחים את רבי מאיר (עירובין י"ג): 'לא רבי מאיר שמו אלא רבי נהוראי שמו, ולמה נקרא שמו רבי מאיר? שהוא מאיר עיני חכמים בהלכה'. הבה נתבונן באופן הוראתו של רבי נהוראי שהיה ל'מאיר' עיני חכמים בהלכה: רבי יוחנן מוסר (סנהדרין ל"ח:)

ששיעורו של רבי מאיר היה מורכב שליש הלכה, שליש אגדה, ושליש מְשָׁלִים. לדוג', שיעור של שעה' הכיל 20 דקות הלכה בלבד. וכי זהו 'מאיר עיני חכמים בהלכה', הרי לכאורה 'בזבו' 2/3 מהזמן? אך היא הנותנת! המעטפת הנעימה מושכת הקשבה, מעוררת ריכוז, והיא מאירה עיני השומעים בהלכה! רוצים להקשיב ולדעת עוד...

'צִלְחוֹת' שיעור כוללת הכנה משמעותית מצד המלמד. ככל שהוא יודע יותר טוב את החומר, כך יִדְעו תלמידיו. כאשר המלמד ברור ושולט היטב בחומר - שאלות התלמידים אינן מסיחות את דעתו, הוא מאפשר שיח לימודי בין המאזינים, הוא רגוע יותר - וממילא יש גם יותר 'משמעת'. הכנה טובה מבססת מעמד המחנך שהוא 'מוביל הכיתה'.

רבינו ה'פני מנחם' היה משבח את רבו מנעוריו הג"ר חיים חייקל מילצקי ר"י 'חיי עולם'. בין היתר תיאר כיצד בתום לימוד סוגיא היה מעודד תלמידיו "הבה נשוב כעת ללמוד את המשנה - לפי דיוני ומסקנת הגמרא", או "כעת נקרא את הגמרא לפי דברי רש"י לחוד, ולפי התוס' לחוד". סיכומים אלה העצימו בנערים תחושת הבנה, וחיבור לתורה.

על מרנא ה'חתם סופר' מסופר כי בילדותו לְמָדוּ המלמד "וייצר ה"א את האדם עפר מן האדמה". שאל הילד "מה החידוש? עפר הוא מהאדמה!" המלמד גער בו! רבינו הג"ר נתן אדלר הורה לאביו ר' שמואל, להעבירו ממלמד זה! שהרי רש"י הרגיש בקושי זה, ויישב [מבלי לשאול במפורש] בב' דרכים. המלמד לימד, אך לא לימד ללמוד. הוא לא 'מלמד'!

ילד לא צריך להספיק 'מסכת גמרא' או 'פרקי משניות'. עליו ללמוד איך ללמוד! כשהגמרא מקשה עליו להבין מה קשה! לאחר התירוץ יבין 'למה-כבר-לא-קשה'. עליו ללמוד להכיר 'צורתא דשמעתא', מבנה סוגיא, מילות מפתח, ו'כללי שימוש' ('כלי עבודה') ללימוד גמרא. בדורנו זה נחוץ מאי-פעם, שהרי 'תענוג של תורה' לבדו מקדש ומחסן מפני תענוגות אחרות... רק ריגוש של 'יגיעת התורה' גובר על ריגושי חולין... והנה סוד מקצועי: מלמד שחש בעצמו תענוג עילאי זה יצליח להנחיל זאת, והודעתם לְבַנְיָךְ וְלְבַנְיָ בְנִיךְ, יום אֲשֶׁר עָמְדָתָּ...

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

פתשגן הכתב - חידה בפרשת השבוע / מבית 'לא יסור שבט מיהודה'

להזמנת ברכות מחורזות ניתן לפנות דרך מערכת אספקלריא (לבקש עריכת 'פתשגן הכתב')

חידה לפרשת יתרו!

מצרים היא ארץ גדולה

דאו על כנפי השכינה

הקב"ה אותם העלה

לרעמסס מכל פינה

הוספה למעיינים:

זו היתה רק התחלה

והמשיכו לעוד תחנה

*

פתרון חידת 'פתשגן הכתב'

הפתרון:

מתי זכו ישראל לנשיאה 'על כנפי נשרים'

רש"י [שמות יט, ד] ואשא אתכם זה היום שבאו ישראל לרעמסס שהיו ישראל מפוזרין בכל ארץ גושן ולשעה קלה כשבאו ליסע ולצאת נקבצו כלם לרעמסס.

בפ' בא כתב רש"י [שמות יב, לו] שהיתה עוד נסיעה נוספת על כנפי נשרים מרעמסס לסוכות, אם כן זו נסיעה שניה אחרי הראשונה שהיתה מכל ארץ מצרים לרעמסס.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת

הרב יוסף דוב הערצאג, ארה"ב

דף צב. משנה אע"פ שהוא נותן לו אין נמחל לו עד שיבקש ממנו. היינו על חלק הצער, ועי' ברמב"ם ריש הל' תשובה שכתב שצריך שיתוודה אם גזל מחבירו ואפילו החזירו, והכסף משנה ציין למשנתנו. ובהגהות טורי אבן כתב שהם שני דינים, הרמב"ם קאי שצריך להתוודות להקב"ה היינו מצד החלק שבין אדם למקום שיש בכל בין אדם לחבירו, ומשנתנו איירי שצריך לבקש מחילה מחבירו. וע"ע ברמב"ם (חובל ומזיק פ"ה ה"ט) שכתב שזהו דוקא כשהזיק בגופו ולא כשהזיק בממונו ועי' בלחם משנה. ובדרכי דוד כתב דבר נפלא שהחידוש של משנתנו הוא שזה מעכב בתשלומין וזהו דוקא בנזקי גופו שנתחדש דין צער ומה"ט מיירי מדבר זה כאן במסכת ב"ק ולא במס' יומא בהלכות תשובה.

גמרא נביא הוא וכבר לימד. פירש הראב"ד דנביא היינו חכם, והיינו שכיון שראה ששואלים על עסקי אשתו שלא כדרך אכסנאים הבין שצריך לומר אחותי, וזהו היתה הטענה על אבימלך שגם הוא היה צריך להבין זאת וממילא חייב מיתה, וזה כוונת רש"י וראוי אתה ליהרג נוצ"ב דלמעשה לא נגע בה, וצ"ל שחייב מיתה מצד גזל ועי' באור החיים הק' שם ובמשך חכמה. וע"ע בתוס' עירובין (סב.) לענין אם מהני השבה בגוין ומזה הוציאה הגמ' שבן נח שהיה לו להבין דבר שכלי חייב מיתה, ועי' בים התלמוד ובתורת אברהם מאמר תורת השכל האנושי (וע"ע ברמב"ם מלכים פ"י ה"א ובלחם משנה שם) שזהו דוקא אם היה צריך לידע מכח שכלי ומידת דרך ארץ אבל אם לא ידע פטור, וזהו שאבימלך טען שהוא חשב שזוהי אחותו והקב"ה ענהו שזה טעות בהלכות דרך ארץ שהיה צריך להבין שאברהם השיב כך מצד ששאלו אותו אשתך הוא.

דף צב: גמרא וטמא טמא יקרא. עי' מהרש"א שני מהלכים למה באמת הצריכתו התורה לכך. ומה שנלמד מכאן דבתר עניא אזלא עניותא, היינו משום שלמעשה נתבייש עי"ז. ועי' בהגהות עיני שמואל ביאור נפלא על בתר עניא דהיינו כשהאדם מגיע להכרה שאין לו עוד ממה ליפול או באה הישועה והולכת העניות ממנו, ואותיות כסף הם בתר אותיות עני עי"ש, וזה הכוונה שאמר הרבי מרוזין זצ"ל על הפסוק (תהלים יג, ב) 'עד אנא ה' תשכחני נצח עד אנא אשית עצות בנפשי'.

דף צג. גמרא משום פגם משפחה. עי' בראב"ד שני מהלכים אם הכוונה שמטעם זה ודאי אינו מוחל, או שלא הוי בעלים למחול כיון שיש בושת גם לבני משפחתו, ומדברי תוס' שכתבו שמשלם גם הצער מבואר כצד א'.

גמרא משום שאין אדם מוחל על ראשי אברים שלו. היינו דאנן סהדי על זה שאינו מוחל בלב שלם ואפילו אמר ע"מ לפטור, ולא הוי דברים שבלב דהוי כאומדנא דמוכח, או שדבר שעיקרו תלוי בלב לא נאמר הך כללא [ועי' כעין זה בשו"ת רעק"א מהדו"ק ס"ס ל']. וצ"ב לדברי הקצות (סי' רמ"ו סק"א) שמזיק ברשות אינו חייב למה לא נאמר כן גם לענין ראשי

אברים, וצ"ל כמ"ש לעיל דכיון שאינו בעלים על עצמו אינו נחשב למזיק ברשות רק שהיה יכול למחול על החוב וע"ז הוצרכה הגמ' לומר שאין אדם מוחל.

דף צג: רש"י ד"ה פטור, דקנייה בשינוי. היינו מצד שינוי דגזילה וכמו שנתבאר לעיל במרובה (סו.) דכיון דהוי ממון השבט שייך ביה קנין שינוי דגולן [ודלא כשי' התוס' שם שלמדו שזהו מדין שינוי דאתנן]. ומ"ש רש"י ודמים נמי לא משלם דלאו גול גמור דלא מטא לידיה. הנה לעיל (שם ד"ה עד) כתב הטעם דהוי ממון שאין לו תובעין וכן כתב לקמן (צד. ד"ה אף) לענין פיאה, ובפשטות כוונתו ליישב קושית הר"ן ריש פרק הזרוע (חולין קלד. ד"ה לא שנו) למה לא יהא חייב לשלם מצד נהנה [משתרשין] וע"ז כתב רש"י דהוי ממון שאין לו תובעים אבל עדיין יהא חייב מצד והשיב או ושילם לשלם ע"ז כתב דכיון שלא מטא לידיה דכהן ליכא חיוב של השבה, ועי' בראשי שערים מ"ש בזה.

דף צד. גמרא הרי שגזל סאה של חטין טחנה לשה ואפאה והפריש ממנה חלה כיצד מברך. מדברי התוס' מבואר דקאי על ברכת החלה, והרא"ש במסכת ברכות (פ"ז סימן ב) נחלק עם הרמב"ם (ברכות פ"א הי"ט) בזה אם קאי על ברכת הנהנין של המוציא, עיי"ש וברעק"א שם ואכמ"ל. והנה בגמ' נראה שהטעם הוא מצד ששינוי במקומו עומד, וצ"ב דא"כ היאך חל בכלל החלה, ומדברי הרעק"א שם מבואר דאה"נ שאינו חל ומהך טעמא הוי מנאץ, וצ"ב דא"כ אסור מצד ברכה לבטלה ולא מצד בוצע ברך. ועי' בקובץ שיעורים (אות צ"ט) שכתב דודאי החלה חל מצד שינוי השם [ואפילו לשי' ב"ש ועיין מה שכתבנו לעיל] וצ"ל שגם על השאר יש שינוי מטבל לחולין, רק הברכה אינו יכול לעשות מצד בוצע ברך, וראיית הגמ' שאם היה שינוי קונה והיינו שנחשב לדבר אחר ואין זה מה שגזל א"כ לא היה נחשב לבוצע ברך, אבל מצד שינוי השם עדיין הוא נחשב לבוצע ברך, וצ"ב החילוק וי"ל ששינוי השם מהני מצד קנין שינוי ודוקא בגולן, אבל לענין אתנן לשי' תוס' בעינן שיהא חפץ אחר וזהו דוקא ע"י שינוי מעשה, או שאם כל החלה נעשית ע"י השינוי יש סברא של בוצע ברך, אבל אם כבר קנה בשינוי מעשה קודם שחל חיוב החלה לא נחשב לבוצע ברך וכסברת הר"י לענין מצוה הבאה בעבירה. עוד אפשר לומר שחל מצד יאוש ולא מצד שינוי השם, וממילא ניחא שהחלה חל אלא שעדיין יש עליו שם גזול.

גמרא משום דהוה ליה מצוה הבאה בעבירה. הנה לשי' ר"ת לעיל (סו. ד"ה אמר) הכוונה שהגם שקנה בשינוי אינו יכול לברך מצד מצוה הבאה בעבירה, ולכאורה כוונתו שבחלה יש שני דברים האחד שמתיר איסור טבל והשני מצוה של הפרשת חלה והברכה היא ברכת המצות, וזה כוונת הגמ' דאה"נ שהחלה חל מצד מתיר אבל המצוה לא מקיים מצד מצוה הבאה בעבירה וממילא אסור לו לברך. ולשי' ר"י ליכא חסרון של מצוה הבאה בעבירה וממילא מקיים גם המצוה, ומש"ה הוכרח לפרש שלענין ברכה יש דין חדש של בוצע ברך אפילו אם כבר קנה החפץ ומקיים המצוה, ולדבריו ניחא שהגמ' מביאה הדין של בוצע ברך, [ולפ"ז מוכח בסוגין שיש מצוה של הפרשת חלה ונחלקו בזה הרעק"א והט"ז (יו"ד סי' א') וכן מוכח שברכת חלה היא ברכת המצות וזהו לכאורה דלא כמ"ש המג"א (או"ח ריש סימן ח') וצ"ב].

דף צה: גמרא בשבח שעל גבי גזילה קמיפלגני. היינו גזל ריקנית ונתעברה אצלו ולא ילדה ונחלקו אם השבח לנגזל או לגזלן. והנה מדברי רש"י מבואר שיש כאן שני מחלוקות ר"ש ור"י, האחד בגזל מעוברת וילדה שר"מ קנס וצריך להחזיר הכל ור"י סובר שינוי קונה וקונה הולד והאם חוזרת ולר"י חוזרת בעיניה, ומה שאינו קונה האם בשינוי היינו או משום שסובר שאין זה נחשב לשינוי כלפי האם דהוי כגדול וקטן או דהוי שינוי החוזר כלפי האם שחוזרת ומתעברת ודלא כרא"ש, נאבל צריך לשלם הדמים שהיה שוה העובר בשעת הגזילה] ור"ש חולק גם ע"ז וסובר שגזלן קונה הכל גם האם ואינו צריך לשלם רק דמים, [והנה אם לא ילדה לכו"ע חוזרת עם השבח כיון שאין כאן שום שינוי, ועי' בתוס' רי"ד] עוד נחלקו ר"י ור"ש בגזל ריקנית ונתעברה ולא ילדה, שר"י סובר שאין כאן שינוי כלפי האם או מצד שאין זה נחשב לשינוי או שהוי שינוי החוזר וכיון שהאם נשארת ברשות הנגזל ממילא השבח שייך להנגזל, ואין לומר שיקנה העובר בשינוי כיון שלא היה כלל גזילה על העובר, ועוד שיצירת העובר אין זה שינוי אלא שנתוסף כאן דבר חדש וזהו חוזרת בעיניה שהכל חוזר כמו שהוא בשעת התביעה, אבל אם ילדה היה קונה הולד בשינוי כמבואר במשנתנו שכיון שעד עכשיו היה חיוב השבה על הכל ועכשיו נשתנה נחשב לשינוי עי' בחזו"א, ור"ש סובר שנחשב לשינוי גם כלפי האם בזה שקיבלה שם מעוברת וממילא השבח והפרה שייך לגזלן וצריך לשלם רק הדמים שהיתה שוה בשעת הגזילה, עי' במחזה אברהם.

דף צו: גמרא גנב טלה ונעשה איל עגל ונעשה שור נעשה שינוי בידו וקנאו. עי' בתוס' רי"ד שדבר זה דשנוי דממילא ידעינן מהמשנה דלהלן דגזל בהמה והזקינה וכתב דאינו דומה ממש דשם אינו ראוי עוד לעבוד ולילד, והנה באמת ממשנה זו קשה על ר' חנינא שחולק על ר' אילעא (לעיל סה:): וזהו קושית הקצות ולדברי התוס' ריד לק"מ, ובאמת לכאורה הו"ל להקשות מהמשנה בתחילת פרקין, אלא ששם אפשר לדחות שזה מצד תקנת השבים אבל לא להפקיע ד' וה', וגם דוקא כשטרח ולא כשנעשה מאליו כגון טלה ונעשה איל, וידועים דברי הגר"ח והגרי"ז שהאריכו ששני המשניות הם שני דינים נפרדים, משנה קמא קאי על קנין שינוי ומשנה בתרא קאי על הרי שלך לפניך, ולפ"ז מיושב מה שהקשו הראשונים וניחא שמחלוקת ר"ח ור"א קאי על קנין שינוי ולא בהרי שלך לפניך, אלא שצ"ב דהא רש"י כתב שגם לר"א אינו קונה אלא לענין ד' וה' ולעיל ביארנו מצד שתלוי בהרי שלך לפניך, אבל לדברי הגר"ח הרי לא נחלקו בהא ועי' בחי' ר' לייב שנתקשה בזה, עוד צ"ב קושית הפני יהושע דהא הגמ' כללה במשנתנו שקונה לגמרי ולמה פי' רש"י שאינו קונה רק לענין ד' וה', ועי' בחי' ר' נחום לעיל (סו.) דברים מחודשים בזה לתרץ כל הקושיות שיש שינוי שקונה בעצם השינוי ויש עוד דין שקונה רק בדמים כשמשלם עי"ש.

רש"י ד"ה שנפסלה מעל גבי המזבח, במום שאין ניכר כדוקין שבעין. לכאורה סותר בזה למה שכתב בדיבור שאחר זה 'פטורין, דכל בהמות לאו למזבח קיימי', ומה"ט הגיה הב"ח, ועי' בתרומת הכרי (סימן שס"ג ס"א ובהגה"ה) שכתב שכוונת רש"י לבאר שמצד חולין הוי אינו ניכר אבל מצד הקדש הגם שהוא ניכר אבל מכיון שרוב בהמות אינן עומדים למזבח אינו נחשב לניכר, וע"ע בקובץ שיעורים (אות קי"ד).

דף צז. גמרא ואי ס"ד עבדא כמקרקעי אמאי פטור. היינו שאם שייך בו קנייני גזילה באמת אין חייב לשלם על שכירות וכמו שנתבאר לעיל (צו:): אבל אם הוי כקרקע ואין לו חיובי גזילה למה לא יהא חייב לשלם השכירות כמו בדר בחצר של חבירו.

גמרא בשלמא התם בין למ"ד ביתא מיתבא יתיב נחא ליה בין למ"ד ושאינה יוכת שער נחא ליה. כתב הרשב"א דהגם שזה נהנה וזה לא חסר פטור מ"מ כיון שהבית נפחת ע"י שדרים שם מש"ה הוצרך לשני הטעמים להשוותו שלא יהא נחשב לחסרון, וזהו קושית הגמ' שא"כ בעבד שלא שייך הך טעמא יש כאן חסרון. ובפני יהושע מבואר שמהך טעמא מותר אפילו לכתחילה כי נחא ליה אבל אעפ"כ היה צריך לשלם כי לא נתכוין לוותר לו התשלומין, ועפ"י זה אתי שפיר דברי הרא"ש לעיל (כא. פ"ב סימן ו) עיי"ש.

גמרא רצה שכרה נוטל רצה פחתה נוטל. הנה בכל שוכר פטור על הפחת מצד מתה מחמת מלאכה וכל גולן פטור משכירות כמבואר לעיל (צו:): ומש"ה שניהם בודאי אינו חייב כי או שהוא גולן או שוכר. ובגמ' חילקו שאם עביד לאגרא יורד לשכירות ואם הפחת מרובה ודאי שאין המשכיר מסכים לכך וממילא נעשה גולן וצריך לשלם פחת ועי' בחי' ר' יונתן מלוניל [ובפשטות מצד מזיק] ובלא עביד לאגרא נעשה גולן ומשלם רק פחת, ועי' בים של שלמה, וכמו כן לתי' ב' של הגמ' אלא שהתי' השני סובר שמסתמא לא ירד לשכירות אלא אם ירד להדיא לתורת שכירות עיי"ש, זהו לשי' רש"י. ועי' בראב"ד שהקשה דממ"נ אם נחשב לשנוי יקנה לגמרי ואם אינו נחשב לשנוי למה אינו יכול לומר הרי שלך לפניך [והיינו שסובר שא"א שיהא חייב מצד מזיק אבל אם נימא דחייב מצד מזיק אז נחא דאינו נחשב לשנוי] ובתי' א' כתב דהוי שנוי רק במקצת שאינו קונה אבל אינו יכול לומר הרי שלך לפניך וכשי' הר"מ ועי' בחי' הגר"ח בביאור הדברים ובתי' ב' כתב דהוי גולן רק מצד שואל שלא מדעת ובכה"ג אינו קונה בשנוי דהא אין לו קנייני גזילה דהא לא נתכוון ליקח לעצמו.

דף צז: גמ' דוד ושלמה. ופרש"י כתוב מצד אחר. והיינו לכאורה מצד איסור לעשות צורת אדם ועי' בתוס' ודומיא דהכי כתב גם לענין ירושלים הגם דליכא שם איסור אבל לענין זקן וזקינה כתב אברהם ושרה ומשמע שהיה צורת אברהם ושרה ואולי סובר שבן נח אינו נזהר על איסור עשיית צורה ואולי תלוי אם האיסור דלא תעשה לך פסל וכל תמונה אם הוי בכלל איסור דע"ז ועי' ברש"י וברמב"ן פ' כי תשא מה עשה לך העם הזה ועי' ביד דוד, ובאמת צ"ב דהא להרבה שי' אינו אסור אלא קומה שלימה ואפילו להנך שי' שאסור צורת הראש אבל חצי צורה מותר וצ"ב בזה.

דף צח. גמרא עד י' בתמניא. היינו מפני שעד חומש ליכא איסור ריבית, ועי' בראב"ד שכתב דכיון שלעולם אין המטבעות שווים ממש, וברא"ש (סימן יב) כתב שגם השכר של האומן עולה עד חומש עיי"ש. ועי' ברשב"א שאם יש יותר מחומש צריך להחזיר לו עד תמניא ולא לפי החשבון עיי"ש.

גמרא הצורם אוזן פרתו של חבירו פטור. בפשטות משמע שיש כאן שני דברים שמצד בהמת חולין לא עביד ולא מידי [וכן הוא בנמוקי יוסף (לה.) שבאמת לא נפחת מדמיה] ומצד שגרים שלא תהא ראוייה להקרבה למזבח ע"ז אמרינן כולוהו שוורים לאו למזבח קיימי

דלאדם דא"צ קרבן ישלם ע"ז כסף מלא ולא הפסידו בכלום ולפ"ז צ"ל דמה שמחויב לצאת ידי שמים היינו כמ"ש רש"י בגיטין (נג. ד"ה וחייב, הובא לעיל נה:): פורענות ולא שצריך לשלם, אבל להנך שפירשו שהחויב לצאת ידי שמים היינו שצריך לשלם לצאת ידי שמים מוכח שבאמת נפחת דמיו מצד שעשה אותו אינו ראוי למזבח, וכן הוא ברמב"ם (חובל ומזיק פ"ז הי"א) ולפ"ז צ"ב למה אינו חייב מצד מזיק, וצ"ל שזהו מטעמו דלעיל דכיון עכשיו היא בהמת חולין ובבהמת חולין אין זה נחשב היזק כלל מה שפגם אזנה והגם שגרם לו שאינו ראוי להקריב למזבח זה יש לו כבר דין גרמא וע"ע בתוס'.

צח: גמרא גזל חמץ לפני הפסח ובא אחר ושרפו במועד פטור שהכל מצווים עליו לבערו. היינו מצד לפני עיור שלא יעבור הגזלן או הנגזל, או מטעם ערבות אבל לפמ"ש השיטה מקובצת שאין אחד מהם עובר דלזה הוי אינו שלו ולזה אינו ברשותו צ"ב, ויש שכתבו להוכיח מכאן שיש חיוב של ביעור חמץ של ישראל אפילו בלי בל יראה ועי' בחי' ר' שמואל בפסחים (כט.) וכתב שם לדחות דהגמ' כאן אזיל לשי' ר"ש ולשיטתו ודאי שהגזלן עובר מצד דבר הגורם, והשיטה מקובצת לעיל קאי לשי' רבנן.

גמרא ואגבי ביה כי כשורא לצלמא. והנה רש"י למד שהזיק כשהיה קטן, ועי' בהגהות אשרי פרק החובל (סימן ט) שהוכיח מזה שקטן שהזיק חייב לשלם כשהגדיל, והיינו שקטן בעצם חל עליו חיוב לשלם אלא שא"א לחייבו, אמנם אפשר לחלק בדינא דגרמי שיש סיבת המחייב כל הזמן למזיק.

גמ' לא תימא להו ולא מידי. ופרש"י משום דחדו. ואולי כוונתו שלא רצו שהם ייכשלו באיסור להיות מתכבד בקלון חבירו.

גמרא כאן שהרקיבו מקצתן. הנה בחי' הגר"ח למד שהכוונה שמקצת הפירות נרקבו ועל השאר שנשארו בשלימות אומר לו הרי שלך לפניך [והחידוש הוא דלא נימא דכאשר גזל קאי על כל מעשה הגזילה] ועל הנרקב צריך לשלם, ובחזו"א שם בגליונות כתב שהכוונה שכל הפירות נרקבו במקצת וכיון שעדיין ראויים לאכילה אינו נחשב לשינוי, ובפרט לפי מ"ש הנמוקי יוסף כאן (לה.) דכיון דאורחיה בהכי אין זה נחשב לשינוי.

סיפור

בומרנג - דרמה סוחפת בהמשכים בעלת מסר חד

ביותר / הרב חנוך חיים וינשטוק

פרק מ"ג "צילה המצילה"

תמצית קצרצרה

לאחר שרב שלמה שרפשטיין ישב על המדוכה והסכים לתת את הרשות לדודי אחרי מגבלות רבות עליהן חתם דודי. פנה דודי לר' יעקב ליכטנוביץ שהיה בעבר חזן גדול בחו"ל, לאחר שעזב את משרת החזנות החל להעביר קורסים לחזנות, הוא כבר הכשיר מספר חזנים ולאחר ההמלצות שלו התקבלו בבתי כנסת מובחרים בחו"ל.

דודי התחיל ללמוד אצלו, תוך זמן קצר למד את כל הכללים, לא היה צריך להתאמץ איתו הייתה לו תפיסה מהירה מאד, תוך שלושה חודשים למד את כל רזי המקצוע, אבל כל זה לא הספיק לר' יעקב, הוא דרש ממנו לתת הופעה חזנית של כל הימים הנוראים כולל סליחות. דודי התנגד לכך הוא לא מסוגל לדמיין את עצמו מתחזן כאילו הוא כבר בימים הנוראים, ר' יעקב הודיע לו חד משמעית שאם הוא לא נותן לו הופעה לא יקבל המלצה, הוא חייב לראות אותו בצורה חיה, כך ידע שהוא יודע את משנתו, לא די לו שלמד את כל הכללים הוא חייב גם לתת הופעה חיה. לאחר שדודי התנגד הודיע ר' יעקב על סירובו לתת לו המלצה.

דודי חוזר בפחי נפש, הוא מבין שעליו לגנוז את התוכנית להיות חזן, אולי יהיה שנורר.

*

חזרה לאחור:

שיחה נכנסה לטלפון של גב' הילה, השיחה טראנס אטלנטית מאי שם, הפונה מדבר אליה בספרדית, בטוח שהיא שולטת בשפה

"הלו האם אני מדבר עם גב' אבני קופרשטיין?"

הילה ענתה בסקרנות: מי אתה?

"אני לא יכול להזדהות, אני רק יכול לומר לך שאני זה שעמד מאחורי שליחת המסמך שחשף את התוכניות של מומו כדי שתוכלי להיזהר מפניו."

"אתה זה האדם שפגשתי במשרד?"

"לא, זה היה שליח שלי שהתחזה כאיש עסקים ובדרך תמימה הצליח להעביר לך את המסמך, על ידי המסמך הצלת את עצמך מהתוכנית המרושעת שלו."

"הבנתי, תודה לך, אבל אני מבינה שלא זו מטרתך, לקבל שכר עבור חשיפת המזימה, כי אם זו הכוונה, אני לא חייבת להאמין לך שזה אתה, אני לא משלמת לכל מי שבא ומספר סיפור".

"לא, לא זו מטרתי בכלל, אין לי שום כוונה לבקש עבור החשיפה פרוטה אחת, באתי רק להזהיר אותך שמומו לא רגוע לרגע, הוא נשבע לרצוח אותי והוא עושה כל מאמץ לחסל אותי, נאלצתי לשנות שם וכתובת, ברחתי למדינה רחוקה אי שם כדי שלא יעלה עלי, ה' עזר שלא הצליח לחשוף אותי, אבל תדעי שהגיע למדינתי וגם לעירי, הוא היה ממש לא הרחק מהמקום בו אני מתגורר, אבל בהשגחת הבורא שריחם עלי בשל מה שעשיתי עבורך, הוא לא חשף אותי.

אבל נודע לי מאדם מהימן שהוא לא רק חושב לחסל אותי אלא גם אותך, הוא נשבע להרוס לך את הקריירה ואף לחסל אותך פיזית, לכן התקשרתי אלייך לעשות כמוני, שזה אומר להתקפל מהשטח ולרדת למחתרת".

השיחה נותקה בפתאומיות, והילה נותרה בשוק.

שעה שלימה הייתה מאובנת במקומה, מוחה השתק לחלוטין, היא הרגישה שהדברים אמיתיים לחלוטין, אי אפשר לבטלם. השאלה כעת מה היא עושה? היא לא יכולה לקום ולברוח כמו אותו יצור מסתורי, זה פשוט לא שייך, יש לה את המשפחה את העסק את הכל, לאן תברח ואצל מי תהיה ומי אומר שזה יעזור לה?

לאחר שהתאוששה מעט, נזכרה בעו"ד אבשלום עמיעד. הוא היה איש הסתרים שלה איתו הייתה מתייעצת בנושאים מסובכים. היא התקשרה אליו וביקשה שיבוא אליה בדחיפות מירבית, העו"ד הנאמן הגיע למשרד כעבור שעה, הוא מצא אותה בוכיה היסטרית במשרד, היא לא פתחה לאיש, רק לעו"ד לאחר שסיכמה עמו קודם לכן על סימן מסוים של צלצול כדי לזהותו.

היא סיפרה לו על השיחה המסתורית שהגיע מאי שם, יש לה הרגשה שהוא לא מתחזה, הוא אדם נאמן, הוא זה שהציל את נכסיה על ידי חשיפת המזימה של מומו כך הצליחה בבית המשפט לקעקע את המזימה, אבל מומו לא נרגע לרגע אחד, הוא מרושע מאד ואינו מוכן לקבל את פסיקת בית המשפט, הוא רוצה את כספה, אם לא בטוב אז ניתן בדרכים אחרות, אפילו... היא אינה יכולה להוציא מפיה את המילה.

היא עצמה לא מאמינה שאיתו חיה משך עשרים שנים, הוא שיחק אותה כמו שצריך וגנב את לבה, היא האמינה בו והלכה אחריו בעיניים עצומות, עד כדי שריחקה את בתה הבכורה צילה לחלוטין מהבית, מה שהביא שאיבדה את הקשר עמה לחלוטין עד ליום זה.

עתה מתברר שצילה בתה הייתה חכמה מאד, היא זיהתה את האופי המושחת של מומו מהמבט הראשון, היא חשפה את אופיו המרושע, כנראה שהיא יודעת לזהות אנשים במבט אחד. כשגילתה שנהיה שותף עם סבה, הזהירה אותו שלא יעשה עם מומי שותפות, לאחר מיכן הזהירה אותה עצמה שלא תתחתן איתו.

בבכי אמרה לעו"ד: שנינו היינו עוורים לחלוטין, לא ראינו ממטר, חשבנו שצילה היא אגוז קשה שלא סובלת זרים וכל מי שלא מוכר לה הוא איום ונורא. מאיפה יש לילדה בת 8 כזו חוכמת חיים שניתן לסמוך עליה? כך סברנו אז.

עתה מתברר שצילה צדקה וכל ההתראות שלה התקיימו במילואן ויותר מכך, כיום הוא מאיים על חיי, מה עלי לעשות כעת? אם יכולתי להשלים עם צילה הייתי עושה זאת כעת ומבקשת את עצתה, אבל זה כבר אבוד, נוצרה בינינו חומה בלתי עבירה, אין סיכוי שנשלים אי פעם".

"את חושבת שהוא מסוגל לעשות מעשה שיכול להושיב אותו מאחורי סוגר ובריח לכל החיים? הלא אנו לא חיים בג'ונגל, לנו יש חוק ומשפט מתוקנים כדבעי, יש בית משפט שאחראי על הפיקוח ואבוי למי שנוטל את החוק לידי, לא מעט אנשים יושבים בבתי הסוהר שנים רבות על נטילת הרסן ליד.

אבל במקסיקו וארצות הדומות לה, שם המצב שונה לחלוטין, מומו יכול לעשות ככל העולה על רוחו, שימוש בחברות מאפיה אינה מביישת איש, לכן ניסה להתנקש בשותפו לפשע חוזליתו, שזייף עבורו את המסמכים ומשום מה חזר בו.

כבר קיבלתי מידע על אותו חוזליתו דרך האף בי איי כשהתבקשתי לטפל בתיק של מומו שהתעסק עם ברנש אחר שהיה שותף עמו בישראל, הוא ניסה לחסל אותו בקנדה, אבל ניסיון ההתנקשות לא הצליח, משפחתו העמידה את מומו למשפט כאן בארץ, הם לקחו אותי כעו"ד מטעמם, תוך כדי קיבלתי מהאף בי איי מידע מה היה עם מומו כשניסה להתנקש בחוזליתו, אבל החוקרים בארה"ב לא עשו מזה סיפור גדול, הם אחזו שחוזליתו היה מאפיונר לא קטן וחלק מהסיפור זו מריבת פושעים שמסתכסכים ביניהם, גם התיק שהתעסקתי בו התברר כמוגזם מאד בלי כל פרופרציה.

לדעתי מומו נראה יותר נמר של נייר, אני חושב שיש הגזמה בכל הסיפור". סיכם אבשלום את דבריו.

"הפעם אני חולקת עליך מכל וכל, אני מאד מאמינה לאותו חוזליתו איך שאתה קורא לו, אני חוויתי את המשפט וראיתי שהוא מסוגל לכל תעלול בשביל להצליח, אז התגלה באופיו המושחת במלוא מובן המושג, לכן אני שואלת אותך מה אני עושה, אני לא יכולה לחיות ברוגע כשאני שומעת על תוכניות שטניות שיש לו בקנה"

עו"ד אבשלום עמיעד גירד בפדחתו הקרחת, אות שהוא חושב. לאחר ששמע ממנה תקציר מלא ממה שהיה במשפט הבין את גודל הסכנה, עתה הסכים עמה בכל מילה.

לאחר עשרים דקות נתן לה מספר עצות.

א) עלייך להקים חברת קש, תקראי לה זה שם שונה לחלוטין שלא יזכיר במאומה את השם הקודם, לעצתי שם נוצץ ואטרקטיבי יעשה רושם שזה משהו רציני ולא חברת קש, תחשבי על רעיון. עליך למנות חבר נאמנים שאת בוטחת בהם עד הסוף. לעצמך תשאירי סכומים מכובדים כדי לחיות, אבל לא מעבר לכך, אבל תחתימי את חבר הנאמנים על מסמך שהבעלות האמיתית היא על שם אחד ממשפחתך, אדם נאמן ביותר שאת יודעת שלא ימעל באימון הרב שאת נותנת בו ולא תשאירי את ילדייך עירום ועריה.

ב) עד כמה שלא נעים לדבר על כך, תכיני צוואה כעת, בנוסח הצוואה תודיעי לילדייך מה את מורישה להן, אל תתני להן סכומי עתק, כי לא תדענה לעשות בהם עסק, הן לא בוגרות דיין כדי לנהל את העסקים, לפיכך בינתיים העסקים יהיו בידי חבר הנאמנים שאת בוטחת בהם, עד שיגיע היום בו תהיינה בנותייך ראויות לקבל את כל נכסייך.

ג) השלב הבא, תניחי עוד צוואה שמורה בכספת שתפתח לאחר חמש עשרה שנים, בצוואה ההיא תעבירי את כל רכושך לבנותייך, שזה אומר בעלות על החברה ששולטת על כל נכסייך בארץ ובחו"ל, עד אז הן תתבגרנה ותודרכנה על ידי, בתקווה שאחיה עד אז, כדאי שתיקחי עוד מישהו לגיבוי, מישהו נוסף שאת בוטחת בו עד הסוף, כך תהי רגועה שיד שרלטנית לא תשתלט על נכסייך.

ד) כדאי שתרכשי חלקת קבר מכובדת באחד מבתי הקברות, זה ביטוח חיים על דברתי הנאמנה.

"אני המומה מדבריך, זה מה שאתה מאחל לי? מכין אותי למוות מהיר?! ממש בושה וחרפה, חשבתי שתרגיע אותי ושתתן לי עצה פנטסטית, איך אני משריינת את חיי, במקום זה אתה אומר לי לכתוב צוואה ולקנות קבר ותכריכים, אז אולי כדאי לי לקחת מנת כדורים מכובדת ולעשות סוף פסוק לחיי הצעירים, אארגן מסדר פרידה חגיגי בהילטון כשאני המארחת הראשית". פרצה הילה בבכי סוער.

"חלילה וחס לא הבנת את כוונתי, שלושת החלקים הראשונים הם תוכניות מנע, ברור שעלייך לשמור על חייך, קניית הקבר... זו סגולה לחיים ארוכים בדוק ומנוסה, את זה אני אומר לא כמשפטן.

היה לי סבא שקנה קבר בגיל 50 לאחר מחלה קשה, הרופאים נתנו לו חצי שנה לחיות, אבל הוא צחק על המוות, הוא האריך ימים עוד 47 שנים כשכל רופאיו מתו לפניו עד האחרון שבהם. התכריכים שלו עברו שחזור לאחר שהעש אכל אותם!

כך שאין לך מה לפחד מהמוות, המוות לא בא בהזמנה אלא לעת שהבורא מציין שהתפקיד של האדם נגמר עלי אדמה, יש לכל אחד ויזה לכך וכך שנים, כשנגמרת הויזה הבורא שולח את מלאך המוות לקחת את הפיקדון, כאדם מסורתי עוזרת לי האמונה לחיות חיים שקטים ושלווים.

ובקשר לפחדים שלך, לזה ישנן חברות שמירה, קחי את "חומת מגן" כולם בוגרי יחידות קרביות, יש מהם ששירתו ביחידות קרביות מהטובות ביותר בצה"ל, אני מכיר שניים ומאד ממליץ עליהם."

"מי הם? התעניינה הילה, בהצעה החדשה.

"לאחד קוראים גדעון עוז, לשני קוראים אריאל דגן. שניהם בוגרי סיירת מטכ"ל עתה הם משרתים בחומת מגן, אני אדבר עם מנהל החברה מוסי סלומון שישלח לך דווקא אותם, איתם את חיה ונושמת לרווחה, בלי שמץ פחד.

תעשי כל מה שאמרתי לך ומרגע זה אין לך צורך לשנות שם ולא לברוח, זה רק להרגיע את עצמך שלא ינסו להתנקש בחייך. אבל לגיבוי הנכסים שלא יפלו בדרך כל שהיא, תעשי את מה שאמרתי לך, כך מומו לא ינסה להשתלט לך בדרכים אחרות על הנכסים, לזה לא יצלחו אותם שניים, זה לא השטח שלהם, אם תעשי כפי שאמרתי לך, עשית תוכנית גיבוי מושלמת. שני השומרים מופקדים עלייך, את לא זזה בלי ששניהם מלווים אותך לבית, הם יקבלו דירה ליד ביתך, כדי שיוכלו לפטרל את כל האזור.

מומו אמנם שירת כאל"מ בצה"ל, גם הוא לא קטלא קניא, אני לא מזלזל ביכולות שלו, אבל כיום הוא אדם בודד לחלוטין, אולי יש לו עסק עם אילו כנופיית רוצחים או שודדים, אין לי מושג, אך כפי שאת מספרת ניתן להאמין עליו את הכל, אבל בשביל זה את מחוברת עם מתקן אזעקה ישירות לחברה, יש לה אנשים בכל מקום, אחד הסניפים של החברה ממש שכן שלך, איך אומרים אצלנו "אקרוס דה סטריט" (צריכים רק לחצות את הכביש).

"אבל זה לא יראה לאנשים מוזר, אני מוקפת מכף רגל עד ראש עם שומרים, אנשים יתחילו לדבר על כך בכל מקום, אהיה שיחת היום בין כל הרכלניות. את זה אני לא אוהבת, רוצה חיים שקטים ושלווים זה מה שהכי חשוב לי" נרתעה הילה מהרעיון.

"לכן חשבתי בדיוק על שני הבחורים שהמלצתי עליהם, הם רואים ואינם נראים, למי שאין חושים מיוחדים לא יחוש בהם, הם יהיו ולא יהיו, מי שלא צריך לראות אותם, לא יבחין, אבל מומו שהיה קצין בכיר בצה"ל ידע ועוד איך, אבל הוא לא יוכל לנטרל אותם, אין לו את הידע שיש להם, הם מרושתים עם החברה, במידה וינסה לנטרלם, הוא יקבל צרור יריות מאיזה מקום שלא חשב עליו, הוא יחוסל עוד בטרם יספיק לומר קריאת שמע ויודוי".

"תודה לך איש יקר, החזרת לי את שלוות נפשי, אין מילים בפי, אני נכנסת לטרנס הכנות כדי להציל את נכסי וחיי" הביעה הילה את תודתה לעו"ד הדקדקן.

לא עברו ימים מועטים והילה הקימה חברת קש בשם "מגדלי אור" היא מינתה שנים מהנאמנים ביותר לה, את גיסתה אינג' (מהנדסת) אגם שרון ובעלה דורון ומשנה להם עו"ד אבשלום עמיעד. הבעלות שלה הצטמקה לנכסים בודדים, כביכול פשטה את הרגל.

הבורסה הגיבה בהפתעה לשינוי, המניות של הילה ויוסי אבני צנחו כמעט עד לתחתית, אך הילה לא שקטה, מאחורי הקלעים הצליחה לרכוש מחדש את כל המניות תחת השם החדש "מגדלי אור" חברת הילה ויוסי אבני נרכשה על ידי החברה השניה עתה דמתה הילה למלך עני ואביון ששולט על מטהו בלבד.

אביה הישיש בן ה-95 לא אהב את הצעד הזה, הוא הרים צעקות על בתו, מי הרשה לך למכור את החברה שהקמתי בעשר אצבעותיי, עוד בטרם הפצעת לאויר העולם היא הייתה קיימת, אני מבטל את המכר זעק בחרון. אבל הצעקה הייתה לריק, להילה הייתה סמכות מלאה למעשה שעשתה, היא קיבלה חמש שנים לפני כן את הכוח למכור נכסים בחתימתה בלבד. עתה הצטער על הצעד שעשה.

הילה לא הגיבה לכל הצעקות, היא מילאה את פיה מים, היא לא התייעצה עמו בשום פרט, זה שנים היא עצמאית למורת רוחו, אבל האב מרוב אהבתו לבתו נתן לה כבר שנים את הכוח לעשות כל מה שעשתה.

יוסי אביה כינס ישיבת מנהלים מיוחדת בה הכריז כי הוא מנתק את עצמו מבתו הוא שינה את שם החברה ליוסי אבני בע"מ בכך החזיר את העצמאות המלאה לחברתו. בצעד הזה הראה חוסר אמון מוחלט בצעדה של בתו, סיפור זה זעזע את השוק מחדש, תנודות חלו במניות של הילה היא ספגה נזקים קשים, אך תקופה קצרה לאחר כן השיבה חברת "מגדלי אור" את כל הפסדים ואף הגדילה את ההכנסות, התברר שהילה ושותפיה יותר מיומנים ומשופשפים מיוסי שאמנם מיליונר גדול אבל מכוח המזל ולא מכוח הבנה עיסקית.

דודי שב לבית בפחי נפש, הוא סיפר לצילה כי נכשל בטסט, הוא אמנם למד את המקצוע היטב, יודע ושולט בכל רזיה, אבל להופיע בפועל אינו יכול, דומה הוא לזה שלמד את תורת הנהיגה, שיודע את כל התיאוריה אבל בטסט הוא נכשל, התוצאה: אין את ה"דרייב לייסנס" (רישיון הנהיגה).

אני מכיר אחד שנכשל כבר עשרים פעמים ועד היום הוא לא נוהג, הוא יודע את הכל יותר טוב ממורה הנהיגה שלו, אמר לי בצחוק מריר, אבל תכלית, אין לו את הרישיון בפועל.

כך גם אני, יכול להתחזן בעולם הדמיון אבל לא בפועל, עכשיו אני נזכר שכשהייתי בחור צעיר בישיבה התחלתי ללמוד בנעימה חזנית, הפלגתי עד למעלה בסלסולים, עד שכל החברים הביטו מהצד מופתעים, אבל החברותא שלי שלא היה לו קול, תמיד היה צרוד, בקושי יכול היה לשיר בשקט, סנט בי על הניסיונות שלי, הוא אמר לי שאני מזכיר לו את התרנגול של קוסוביצקי, הוא שומע את כל היצירות, הוא מדמה לעצמו שגם הוא חזן שמימי, אבל כשמגיע בפועל הוא קורא קוקוריקו ותו לא.

אני נמצא בסביבה של החזנים שומע את הכל יש לי את נשמת החזן ולא את החזן אבל לך אין לא את החזן ולא את נשמת החזן, קול לבד זה לא כלום, אין לך את זה, לכן לא תוכל להיות חזן, פסק הלה את פסוקו.

"כנראה שצדק, יש לי את הכלים, אבל אין לי את נשמת החזן" סיים דודי את דבריו בדמעות.

צילה שמעה את בעלה שבור ונכמרו רחמיה עליו, הוא כל כך רוצה לעשות משהו כדי להשיב את החוב, הוא מרגיש כעת שהוא כלומניק שליימזל אמיתי, אסור לתת לו את ההרגשה הנוראה, אולי בגלל שבתוך הלב הוא מרגיש שהיא כל הזמן מבקרת אותו ונותנת לו את התחושה שהוא שרוי בצילה ואילו הוא כינור שלישי או רביעי.

"דודי האמן לי, יש לי בך אמון מלא, אתה כן יכול רק אתה מדי מרוגש, קח את כל הזמן שלך בעולם, תתחיל בבית משהו קל, כל יום תיקח קטע קטן ותנסה אותו לעצמך אני מאמינה שבלי לחץ זה ילך".

דודי הופתע, מעולם לא הרגיש כזו הזדהות מצילה, עתה הוא חייב להוכיח לה שהוא יכול אפילו אם לא יופיע בשום מקום.

הוא התחיל על אש נמוכה, כל יום לקח קטע אחד מהסידור והחל לנגן, בהתחלה זה היה מצחיק אותו עצמו, אך אט אט החל מתחבר, צילה נתנה לו ציונים לשבח, כל יום העלתה את הרף, נראה שהיא הבינה בזה בצורה מעולה, כל עידוד ותמיכה שנתנה לו, הגביר את האמון שלו בעצמו.

יום אחד נכנס אלי שלהם בפתאומיות לחדר, הוא ראה את אבא עומד עם טלית ומתחזן, אבי השובב החליט שגם הוא חזן, הוא לקח מגבת ושם על ראשו והחל לגרגר כחזן, ברגע הראשון זה נשמע קרקור, אבל כעבור כמה תרגולים בעזרת האבא, התגלה לפתע שהכישרון האמיתי בחזנות זה אלי, לאלי הייתה נשמת חזן, הוא עוד לא בן 3 וכבר יודע לחזור כמו תוכי מושלם את הקטעים של האבא, בלי שמץ זיוף, דודי החליט שישמש לו כמקהלה, מרגע זה חל השיפור אצלו, הליווי של אלי והעידוד הרצוף שנתנה לו צילה שהפכה להיות חסידה נלהבת של החזנות [של בעלה] תרמו את שלהם,

אט אט חדרה אל דודי נשמת החזן, כל יום הופיע אצלו קטע נוסף הוא היה עומד בעיניים עצומות כשדמעות ניגרות מעיניו, ומביע בבכי מר קטע שצריך לעורר את הקהל להרהורי תשובה, וכאשר היה קטע שצריכים להביא אותו בחדווה, ידע להכניס בו מקטע של שמחה, הוא גם למד לשלב ניגונים אישיים שהלחין, הוא שילב את הכל בקומפוזיציה (יצירה מוסיקלית) מושלמת הכל תאם עד לפרט האחרון.

לאחר שגמר את המבחן האחרון, כאשר צילה נתנה לו את הציון 9 זרח דודי מאד, הוא ביקש ממנה לשמוע מילים ספורות שמביעות תודה רבה והערכה עצומה לפועלה.

"אני חייב לומר דבר חדש שנפל במוחי, כל פעם חשבתי שהשם צילה מרמז שאני שוכן בצילך, הרגשת נחיתות כלפי מי שגדולה ממני בכמה וכמה מספרים, למרות שלא הקרנת זאת בבית, אבל לעצמי הייתה לי תחושה, איפה אני ואיפה את, את עקרונית בכל דבר ואני רק מעגל פינות, פועל לפי נוחיות ואנוכיות, אמנם יש לי הרבה רגעי התעלות אבל הם לא מחזיקים אצלי מעמד זמן רב.

אבל לאחרונה למדת פשט חדש בשם צילה, צילה היא זו שמצילה!

הצלת אותי מהנחיתות ששלטה בתוכי לאחרונה, כשראיתי שאני לא יכול לעשות כלום בעניין של השבת החובות, בקושי אני מפרנס, איך אחזיר את החובות הכבדים, לילת שלימים חלפו עלי עם חלום סיוטי שהגיע אלי כמעט מדי לילה.

בחלומי אני רואה את עצמי הופך לשנורר שמסתובב בחוצות ניו יורק ברוקלין ברונקס וגם נוסע למונסי, יש לי את כל הביזיונות שנוחלים השנוררים הכי אומללים, מסתובב

בבתים של פשוטי עמך או בבתי כנסת ומקבץ נדבות כעני מבטן ולידה. מתחנן בפני אנשים שיתנו לי פה דולר, שם קוודר (מטבע של רבע דולר) מתגלגל מאכסנייה לאכסנייה, בקושי מכסה את הכרטיס.

הייתי עושה לעצמי "הטבת חלום" שלא תתרחש אצלי מציאות כזו עגומה. אבל הפחדים שכנו בקרבי כל הזמן.

עכשיו החזרת לי את הביטחון העצמי, חזרתי להאמין שאני שווה משהו. אין מילים בפי על התמיכה המתמידה שלך ושל אלי, בזכות זה יש סיכוי שאגיע למקומות הנכונים ואעשה סכומים טובים שיעזרו לפתור את הבעיה שלנו עם החובות".

צילה הקשיבה כשפניה חתומות, אך הזילה דמעות שאמרו את הכל.

לאחר שהצליח לעבור בעצמו את הטסט, שב אל רב יעקב, הוא ניגש בפניו ושר כזקן ורגיל את כל תפילות הימים הנוראים עד שרב יעקב עצמו יצא מגדרו, הוא ביקשו לעשות את הכל מההתחלה עד הסוף שלוש פעמים כדי לעשות חזקה.

לאחר שעבר בשלום את כל המכשולים נתן לו רב יעקב את כתב ההסמכה ובו המליץ עליו בתארים נאצלים, כי הוא בקי במלאכתו ויראת השמים שלו קודמת לחוכמתו, ראוי הוא לגשת לעמוד בכל קהילה יהודית שחרדה לשם שמים.

לאחר מיכן ייעץ לו: עליך להנפיק דיסק מיוחד של התפילות שלך, כדי שתוכל לעשות לעצמך כרטיס ביקור, עליך לשלוח את הכרטיס לכל מיני קהילות שמחפשות חזן, עליך לבקש מחברים שמתמחים בחיפושים, היכן ישנה קהילה שמחפשת חזן, עליך למהר, כי עוד מעט ננעלת הרשימה.

"למה שלא תתן לי רשימה? הרי כיהנת בכמה קהילות, תן לי טיפים לאן לגשת?" ביקש דודי.

"אני מנוע מלספק רשימות מטעמים הכמוסים עמדי, אני מבקש שתפנה לחברים שמבינים בכך" סתם את דבריו.

רב יעקב הזה הוא אדם מסתורי, הוא יודע הרבה דברים מהעבר, יש לו הרבה מה לומר, אבל חושש שמא יכשל באיסור רכילות.

דודי היה מאכזב מאד, הוא רצה לברר את הסיכויים שלו לקבל בקרוב "שטעלע" רצינית, אם רב יעקב לא רוצה להיות 144 צריך לחפש מישהו אחר במקומו.

הוא החליט להתקשר לממליץ הראשון שנתן לו את הכתובת של רב יעקב ואת ההמלצה החמה ללמוד אצלו, החזן ר' נפתלי שושן אותו פגש ביוהנסבורג, הוא כבר התנסה במספר מקומות, הוא לא יאכזב אותו.

הוא ידע את כתובתו שכונת בית ישראל, לא הרחק מבית הוריו במאה שערים, עליו להתארח שבת אחת בירושלים הוא יגש אליו במוצאי שבת ללבן את הנושא.

סיפור / מתוך המדור 'ויאמר שמואל' באספקלריא

הנוכחי

האברך הליטאי שהצטרף ל'סדר חמש שעות' הסלונימאי

... ועל כולנה, אברכי הכוללים הקדושים והמסולאים מפז. אלו שנותנים את כל כולם בשביל לקיים בכל רגע פנוי מצות עשה של תלמוד תורה.

האברך הרב ח' מגיע לכולל בכל יום בחמשה לתשע. חמש דקות לפני תחילת ה'סדר' הרשמי. באותו שבוע, שבוע פרשת שמות התשפ"ד, שם לב שישנה תנועה ערה של לומדים בבית המדרש. קבוצה גדולה של אברכים נמצאת ולומדת. "ממתי אתם כאן?" שאל והאברכים, כולם אברכים חסידיים, לא ענו לו. הם רק סימנו לו בידם שהם כאן משמונה בבוקר.

כשאברכים לא עונים באמצע הלימוד, משמע שהם לומדים בלי להפסיק. "תענית דיבור", או "רצופות". כלומר: לימוד של שעות רצופות, בלי הפסקה. האברך בירר ומיד הסבירו לו שכעת, בימי השובבי"ם הקדושים המסוגלים מאד לכפרת עוונות, ישנן קהילות חסידיות שאימצו בחום את דבריו של הרבי הקדוש בעל 'יסוד העבודה' זצ"ל, הכותב ש"והקובע לו ללמוד ערך ה' שעות בלא שום הפסק דיבור בעניין אחר ובלא עניין טעימה בעלמא ועל דרך תענית שעות, נראה לי שדבר זה הוא עניין נפלא המועיל ומזכך ומכפר ומביא אותו אדם לתשובה וכפרה מעולה". הסבירו לו שהמנהג של 'סדר חמש שעות' התפשט בהרבה קהילות חסידיות בימי השובבי"ם ולכן חלק מה'קבוצה החסידית' שבכולל מגיעים ללמוד כבר משמונה בבוקר. כך הם לומדים חמש שעות רצופות, עד 1 בצהריים.

"וכי בגלל שאני אברך ליטאי, והמנהג לא התפשט אצלנו, לא מגיע לי להנות ולהתעלות מלימוד של חמש שעות רצופות?", שאל הרב ד' את עצמו. מאז גם הוא מגיע בחמשה לשמונה, לומד חמש שעות רצופות. הוא עושה זאת משבוע פרשת שמות. גם השבוע, בפרשת יתרו, ובגלל שאנחנו נמצאים כעת בשנה מעוברת ולשובבי"ם נוספו גם שבועות הת"ת, תרומה-תצוה. הוא ימשיך את מנהגו החדש עוד 3 שבועות של לימוד יומי רצוף של חמש שעות.

*

סיפר לי ידידי הרה"ג ר' יוסף זילטי שליט"א: "אתמול נערך אירוע גדול של... והיו שם המון אנשים. התזמורת ניגנה ניגוני קודש והריקודים הרימו את כל הנאספים עד לב שמים. היה שם חשמל באויר. ממש תחושה מרוממת, עילאית, הרבה התרגשות. ואז כשהסתיים האירוע, בשעת לילה מאוחרת יחסית, ראיתי שהאוטובוס שאני צריך לנסוע בו יגיע לתחנה רק בעוד עשרים דקות. נכנסתי לבית כנסת סמוך, ללמוד כמה דקות. בית המדרש היה ריק וכמעט חשוך. כנראה בגלל השעה המאוחרת, כבתה רוב התאורה הרגילה. ואז שמת לי לב ליהודי שיושב בצד, בירכתי בית המדרש. אוחו בידו 'בבא בתרא' גדול ומנגן בשקט את

דברי התוספות. נראה היה שהוא מתקשה בהבנת ה'תוספות' וכך הוא חוזר עליו שוב ושוב, עד שכנראה הבין יותר, והמשיך הלאה.

"ואז התגמד לו אצלי כל האירוע הגדול בו נכחתי בשלש השעות האחרונות. הכל נעצר אל מול יהודי, בשנות החמישים לחייו בערך, שפשוט ישב ולמד 'תוספות' במסכת בבא בתרא. כל השירה האדירה של 'אשריכם תלמידי חכמים', ו'מה אהבתי תורתך' ששרו ההמונים בהתרגשות, נכנסה באותו יהודי, שאף אחד לא ראה אותו ולא שמע עליו, וכל כולו 'מה אהבתי תורתך'. עוד מעט היהודי האלמוני הזה יילך הביתה. יכול להיות שהוא יהיה קצת מדוכדך על כך שדברי ה'תוספות' לא התבהרו לו בינתיים לחלוטין. אבל מבחינתי, וזאת האמת, עליו התכוונה הגמרא במנחות, ש"אשריכם תלמידי חכמים".

*

בשבת קודש הקרובה נקבל שוב את התורה, כאשר 'הקריאה מעוררת את הזמן' כנודע מדברי הספרים הקדושים. ואנו נעלה על נס ודגל את כל אותם אלו שמקבלים על עצמם עול תורה בכל יום ויום. בלימוד תורה לשם לימוד תורה, כדי לקיים מצות עשה דאורייתא של תלמוד תורה, לעשות את רצונו של נותן התורה ית"ש. ללא מחשבות עתידיות, אלא ללמוד 'שבת' כדי לדעת 'שבת'. ללמוד 'חולין' - כדי לדעת 'חולין'. בזמנים בהם כולם מרבים לדבר על הדור המפונק ועל קשיים וחולשות, נסיונות ופתרונות, 'נוער נושר' כזה ו'נוער מתמודד' כזה, הבה ונאיר את המבט אל מאות מאות אוטובוסים בכל רחבי הארץ, כולל בעירנו עיר התורה אלעד, העוצרים בקרבת כוללי האברכים. מתוכם יוצאים אלפי עמלי תורה, שמגיעים להיכל הכולל רק כדי ללמוד תורה, היום, מחר ומחרתיים, עוד שנה ושנתיים, גם עוד עשר שנים. אושרם הוא ה'ברכות' וה'שבת', ה'עירובין' וה'זבחים'. שמחתם היא ה'חבורה' שמסרו וה'שטיקל תורה' שחידשו. ויש להם גם חלומות גדולים, לדעת את כל הבבלי, ואם אפשר - גם ירושלמי. לדעת 'אורח חיים' ולשנן את 'יורה דעה', להשתלם ב'אבן העזר' ולשלוט ב'חושן משפט'.

הם - ונשותיהם היקרות, מוסרות הנפש, היוצאות בוקר בוקר להביא לחם לפי הטף, בשעות מוקדמות ובנסיעות מפרכות, ולהסיר עול מהבעל העמל בתורה - הם חוד החנית שלנו, היהלום שבכתר. אשריכם!!!!!!